

**T.C.
NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

DERİNKUYU YÖRESİ HALK İNANIŞLARI

**Hazırlayan
Turgay KABAK**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Aralık 2011
NEVŞEHİR**

**T.C.
NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

DERİNKUYU YÖRESİ HALK İNANIŞLARI

**Hazırlayan
Turgay KABAK**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Aralık 2011
NEVŞEHİR**

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER danışmanlığında Turgay KABAK tarafından hazırlanan "Derinkuyu Yöresi Halk İnanışları" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

19 / 12 / 2011

JÜRİ:

Danışman Jüri : Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem ÖZKAN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ali KOZAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun19.12.2011..... tarih ve2011/322..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖN SÖZ

Kültür, bir milletin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren meydana getirmeye başladığı birikimlerin bütünüdür ve toplumu bir arada tutan ortak değerlerdir. Toplumlara millet haline getiren ve diğer toplumlardan ayıran kültürü meydana getiren en önemli parçalardan birisi de halk inanışlarıdır.

Türkler, tarih sahnesine çıktıkları ilk günden günümüze kadar çok değişik coğrafyalarda hüküm sürmüş, onlarca devlet ve imparatorluk kurmuş büyük bir millettir. Elbet bu tarihi serüven içerisinde Türkler, birçok medeniyetle ve dinle karşılaşmışlardır. Bu dinler ve kültürler kaçınılmaz olarak Türkleri etkilemiş; Türkler de bu medeniyetleri etkilemiştir. Tarih içerisinde Gök Tanrı dini, Şamanizm, Manihaizm, Budizm, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi pek çok dinin ve inanç sisteminin etkisi altına giren Türklerin bugün büyük bir kısmı Müslüman'dır. Birçok din değiştiren Türkler, bir dinden diğer dine geçtikleri zaman eski dinin inanç öğelerini tamamen silip atmamışlar; onu yeni dinin inanç kalıpları içinde yaşatmaya devam etmişlerdir. Günümüzde Anadolu'daki halk inanışları incelendiğinde, en eski Türk inanışlarının izlerine ulaşılabilmesi de bunun bir göstergesidir.

“Derinkuyu Yöresi Halk İnanışları” adlı bu çalışmamızda Nevşehir iline bağlı Derinkuyu ilçesindeki halk inanışları derlenip incelenmeye, bu inanışların tarihi kökenleri ve kültür tabakaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın *Giriş* bölümünde araştırma sahamız olan Derinkuyu ilçesi hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, çalışmamızın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Halk İnanışları adlı 1. Bölüm'de, halk inanışlarının tanımı, özellikleri ve inançla bağlantısı ile Türklerin eski inanç ve düşünce sistemleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın *Geçiş Dönemleriyle İlgili Halk İnanışları* adlı 2. Bölüm'ünde hayatın doğum, ad verme, düğün ve ölüm gibi geçiş safhalarıyla ilgili halk inanışları sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenip bilimsel çalışmalar ışığında incelenmiştir.

Günlük Hayat, Tabiat ve Doğa Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları adını taşıyan çalışmamızın 3. Bölüm'ünde ise halkın kullandığı eşyalar, hayvanlar, doğa olayları, insanların davranışları gibi konularla ilgili halk inanışları ve bu inanışların eski inanç sistemi ve İslamiyet'le bağlantıları hakkında bilgi verilmiştir.

Sonuç kısmında ise çalışmamızın bütününde elde edilen veriler ana hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın *Kaynakça* kısmında sahada derleme yaptığımız kaynak kişiler ve eserimizi hazırlarken yararlandığımız yazılı kaynaklar alfabetik olarak sıralanmıştır.

Çalışmamızın sonunda yer alan *Ekler* kısmında ise saha araştırması esnasında rastladığımız ve derlediğimiz bilgileri desteklediğini düşündüğümüz fotoğraflara yer verilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında beni yönlendiren, her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım ve değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER'e teşekkür ederim.

Yaptığım akademik çalışmalarda ve öğrenim hayatımda yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen ve hep yanımda olan saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam esnasında maddi, manevi desteklerini hep hissettiğim aileme ve arkadaşlarıma yardımlarından dolayı minnettarım.

Turgay KABAK

Nevşehir 2011

ÖZET

DERİNKUYU YÖRESİ HALK İNANIŞLARI

Toplumun ortak değer yargılarının, yapıp ettiklerinin tümünü kapsayan kültür içerisinde çok önemli bir yere sahip olan halk inanışları; bir milletin psikolojisinin, hayata bakış açısının ve olayları algılama şeklinin anlaşılması için mutlaka incelenmesi gereken bir konudur; çünkü insanların hayata bakış açılarını ve değer yargılarının oluşmasını etkileyen en önemli unsur dindir ve dinle halk inanışları da iç içedir. Bir anlamda halk inanışlarına, halkın dini algılayış ve yaşayış biçimidir de diyebiliriz.

Türkler dünyanın en eski ve en köklü milletlerinden birisi olarak çok zengin ve derin bir kültür meydana getirmişlerdir. Bu zengin kültürün içerisinde ilk çağlardan günümüze kadar geçen tarihi süreçte inanılan pek çok dinin kalıntıları mevcuttur. Bu kalıntılar, zamanla birikerek inanç katmanları oluşturmuştur. Günümüzde toplum içerisinde var olan pek çok inanışın kaynağı bu katmanlarda mevcuttur; ancak bunu ortaya çıkarmak çok da kolay değildir; çünkü toplum eski inanışlarını yeni kabul ettiği dinin kalıplarına uydurarak yaşatmaya devam etmiş bu da bir inanışın kaynağının kesin olarak tespitini zorlaştırmıştır.

Yapmış olduğumuz “Derinkuyu Yöresi Halk İnanışları” adlı bu çalışma ile Derinkuyu ilçesinde var olan halk inanışları sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenip bu konuda daha önce yapılmış çalışmaların ışığı altında incelenerek, Türk insanının psikolojisinin, hayata bakış açısının ve değer yargılarının temelinde yatan inançların ortaya konmasına yardımcı olunmaya ve Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Tarihi, kültürel tabakaları bulunan tespit ettiğimiz halk inanışları, günümüzde yöre halkı arasında yaşamakta olan birçok ritüelin de temelini oluşturmaktadır. Zamanla anlamını yitirmiş ve sadece davranış olarak günümüze gelmiş bu ritüellerin ortaya çıkışı ve gelişimini anlamak için halk inanışlarına başvurmak durumundayız. İnanç ve davranış bütününde halk inanışlarını değerlendirdiğimiz bu çalışmada, Derinkuyu halk inanışlarının kökenleri ve ritüellerle ilişkisini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: Halk İnanışları, Eski Türk İnanışları, Derinkuyu, Nevşehir.

ABSTRACT
FOLK BELIEVES OF DERİNKUYU REGION

Folk believes having an important place in the culture that includes all of the mutual culture and what the people had done, is an issue which had been to analyses psychology, worldwiev and perception the events of a society to understanding; because the factor affecting the worldwiev and culture of people to occur is the religion that have certain mutual features with folk believes. In the other point we can say that folk believes is a style of society's wiefs about the religion.

Turks have grown up a substantial culture as an oldest society of the world. There are lots of traces belong to religions had been believed, in the time from old ages to today. These traces make belief classes to occur as collecting. The sources of some believes is in these classes but it is not easy to identify that; because the society continued to make old believes to live as assimilating to rules of their new religion. This is also complicated a belief to identify.

The aim of this study named "Folk Believes of Derinkuyu" is help to identify believes in Turkish people's worldwiev and culture as collected verbal and written sources. Also is carry over Turkish culture to next generations.

The folk believes that have historical and cultural classes, in today, are to make up a lot of base of the rituels which is to live local society. We have to apply to folk believes to understand appearance and development of the rituels which got losing its mean in time and transferred from in past to today. In this study that we have appraised the folk believes as a belief and treatment, we tried to ascertained relations between Derinkuyu folk believes and their sources and rituels.

Key Words: Folk Believes, Oldest Turkish Believes, Derinkuyu, Nevşehir.

KISALTMALAR

Bkz. Bakınız

C: Cilt

çev. Yabancı dilden çeviren

KK: Kaynak kişi

S: Sayı

s: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. Derinkuyu İlçesi ile İlgili Genel Bilgiler.....	1
1.1. Derinkuyu'nun Tarihi	1
1.2. Derinkuyu'nun Coğrafi Özellikleri	3
1.3. Derinkuyu'nun Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	4
1.4. Derinkuyu'nun Sosyo-Kültürel Yapısı	5
2. Çalışmanın Alanı, Kapsamı ve Yöntemi	6
1. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARININ KAYNAĞI VE ÖZELLİKLERİ...8	
1. 1. Millilik	9
1. 2. Bağlayıcılık	9
1. 3. Değişmezlik ve Süreklilik	10
1. 4. Ortaklık	10
1. 5. Meçhuliyet	10
2. BÖLÜM: HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	19
2. 1. Doğumla İlgili Halk İnanışları	19
2. 1. 1. Doğum Öncesiyle İlgili Halk İnanışları	20
2. 1. 2. Doğum Esnası ve Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları	28
2. 1. 3. Ad Vermeyle İlgili Halk İnanışları	36
2. 1. 4. Askerlikle İlgili İnanışlar	39
2. 2. Evlenmeyle İlgili Halk İnanışları	41
2. 2. 1. Düğün Öncesiyle İlgili Halk İnanışları	45
2. 2. 2. Düğün ve Düğün Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları	47
2. 3. Ölümle İlgili Halk İnanışları	50
2.3.1. Ölüm Öncesiyle İlgili Halk İnanışları	53
2. 3. 1. 1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	54

2. 3. 2. Ölüm Anı ve Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları	57
2. 4. Değerlendirme	64
3. BÖLÜM: DOĞA OLAYLARI, KÜLTÜLER, SAĞALTMA	
YÖNTEMLERİ VE GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	
3. 1. Gökyüzü ve Astronomik Olaylarla İlgili Halk İnanışları	84
3. 1. 1. Ay ve Güneşle İlgili Halk İnanışları	84
3. 1. 2. Yıldızlarla İlgili Halk İnanışları	87
3. 1. 3. Yağmur, Şimşek, Gök Gürültüsü, Hortum gibi Olaylarla İlgili Halk İnanışları	88
3.1. 4. Gök Kuşağıyla İlgili Halk İnanışları	91
3. 2. Zamanla İlgili Halk İnanışları	92
3. 3. Hayvanlarla İlgili Halk İnanışları	95
3. 4. Cansız Maddeler, Eşyalar, Aletler ve Besinlerle İlgili Halk İnanışları ...	110
3. 5. Bereket, Uğur ve Uğursuzlukla İlgili Halk İnanışları	116
3. 6. Dini Günler, Bayramlar ve Törenlerle İlgili Halk İnanışları	119
3. 6. 1. Ramazan ve Kurban Bayramlarıyla İlgili Halk İnanışları	120
3. 6. 2. Hıdrellez ile İlgili Halk İnanışları	122
3. 6. 3. Yağmur Duasıyla İlgili Halk İnanışları	124
3. 7. Sağaltma Metotları ve Ocaklarla İlgili Halk İnanışları	126
3. 8. Nazar ve Nazardan Korunmayla İlgili İnanışlar	130
3. 9. Büyü ve Sihirle İlgili Halk İnanışları	135
3. 10. Ateş ve Ocak Kültüyle İlgili Halk İnanışları	138
3.11. Suyla İlgili Halk İnanışları	141
3. 12. Kutsal Yerler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili Halk İnanışları	143
3. 13. Cin, Şeytan ve Meleklerle İlgili Halk İnanışları	144
3. 14. Umay Ana'yla İlgili Halk İnanışları	146
3.15. İnsan Vücudu ve İnsan Davranışlarıyla İlgili İnanışlar	148
3.16. Değerlendirme	149
SONUÇ	168
KAYNAKÇA	173
ÖZGEÇMİŞ	188
EKLER	189

GİRİŞ

1. DERİNKUYU İLÇESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. 1. Derinkuyu'nun Tarihi

Nevşehir ilinin güneyinde yer alan Derinkuyu ilçesi, Nevşehir - Niğde karayolu üzerindedir. Güneyinde Niğde, kuzeyinde Nevşehir, doğusunda Yeşilhisar (Kayseri), ve Ürgüp, batısında Acıgöl ve Niğde ili ile çevrilidir. Nevşehir merkeze 30 km, Niğde'ye 50 km, Kayseri'ye 105 km, Aksaray'a 85 km mesafededir (Aytekin 2006, 8).

Yörede MÖ. 2000 – 1750 tarihleri arasında Asur ticaret kolonileri çağı yaşanmıştır. Bunu takip eden dönemlerde sırasıyla Hititler MÖ 1750 – 1200, Genç Hititler 1200 – 700, Pers – Helenistik MÖ. 585 – 332, Roma MS 17 – 395 ve Bizans MS. 397 – 1071 dönemleri yaşanmıştır (Karabakla 2003, 4).

Ramsay, Roma-Bizans dönemlerinde Kapadokya ve Melegübü (Derinkuyu) hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Kapadokya, 371 yılı kışında, İmparator Valens tarafından ikiye bölündü. Böylece piskoposluğunu Basil'in yaptığı Caesareia (Birinci Capadocia), piskoposluğunu Anthimos'un yaptığı Tyana (İkinci Capadocia) olarak ortaya çıktı. Basil bu durumdan oldukça rahatsız oldu. Zira Anthimos'un idaresi altına giren piskoposluklar üzerinde hala hâkimiyetini devam ettirmeye çabalamaktaydı. Tabiatıyla da Anthimos da bu duruma tepki gösteriyordu. 530 yılında İmparator Jostinian ikinci Capadocia'yı ikiye ayırdı. Mokissos'u (Kırşehir) Capadocia Tertia'nın merkezi yaptı ve buraya Justinianopolis adını verdi” (Ramsay 1960, 312).

Ramsay, Strabon'un verdiği bilgilerden yola çıkarak ikinci Capadocia'nın, Capadocia'nın doğu hududundan başlayıp Galatya'ya kadar devam ettiğini ifade eder. Bu arazi üzerinde ise Laviansene (Şimdiki Malatya'nın Hekimhan-Erguvan arasında bir yer), Sargarausene (Zamantı çayı-Kayseri civarında bir yer), Saravene (Yozgat-Sarıkaya civarında bir yer) ve Morimene (Kızılırmak-Tuzgölü arasında bir yer) yer almaktadır (Ramsay 1960, 313). “Morimene, Strabon'un tarifine göre Haly'in (Kızılırmak) güney kıyısında, Galatya hududundan Melegob'a (Derinkuyu) kadar olan havaliydi. Sınırları; kuzeyde Halys (Kızılırmak), kuzey batıda Galatya, doğuda ve güneyde de Tyanitis (Niğde), güney ve güneybatıda Garsaoritıs (Aksaray)'dır. Morimene'nin kasaba ve köyleri Nysa, Zoropassos, (Soanda, Ev Phemias, Matiane, Nitalis, Vestene, Earsos, Malakopia, Venasa, Sasima ve Limai'dir. ” (Karabakla 2003, 4).

Ramsey Venasa'nın Melegob arası olduğunu idda eder. "Venasa'nın Malakopia yahut Suvermez havalisinde, Caesereia piskoposluğunun hududuna yakın bir noktada Nazianzos piskoposluğunun tam yanındaydı." der. Bu iddiasına delil olarak da Strabon'un Venasa'da Tanrı Zeus'a yapılmış bir mabed vardı, bu mabedin baş rahibine 15000 kolan varidot getiren 3000 cariyesi, büyük ve münbit bir arazisi vardı. Rahipliği kaydı hayat olup rütbece Komana rahibinden sonra gelirdi ifadesinden yola çıkarak kendinin Suvermez'de bulmuş olduğu bir kitabede "Semadaki büyük Tanrı Zeus, ben Dimitrus'a merhamet et" yazısının Suvermezdeki Söğdele tepesi üzerinde bulunmuş olması dolayısıyla Melegob'un Venasa ovası olduğunu ispat etmiştir. Bu kitabenin bulunduğu yerde bulunan su kuyusu ve harabeler buranın eski bir yerleşim yeri olduğunu ispatlar niteliktedir (Karabakla 2003, 4-5).

Derinkuyu'nun eski ismi olan Melegobi /Melegübü "Zor geçim" demektir (Aytekin 2006, 9).

Derinkuyu'ya Türklerin ne zaman geldiği kesinlik kazanmamıştır. 1936 yılına kadar ilçede meskûn olan Rumların anlattıklarına göre Türkler Derinkuyu'ya 1071 Malazgirt Savaşı ile gelmişlerdir. İlk yerleşim yerleri ise Çapni yani Çekmi denilen ilçenin doğusundaki yerdur. Rumlar, Türklerin ilk etapta Derinkuyu'nun merkezine yerleşmesine izin vermemişlerdir. Türkler de Şemşili, Kızılören, Bolören yaylalarına yerleşmişlerdir. Bu yerlerde Rum ahalinin hayvanlarını otlatmaya, onların tarlalarında çalışmaya başlamışlardır. Türklerden zarar gelmeyeceğini anlayan Rum ahali, zamanla Türklerin ilçe merkezine yerleşmelerine izin vermiştir (Karabakla 2003, 5-6).

Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemiyle ilgili olarak da Anadolu Selçuklulardan kalma iki kervansaray ve bir cami bulunmaktadır. Kervansaraylardan Dolayhan kervansarayı XIII. yy'ın ikinci yarısında yapılmıştır. Doğala'da bulunan kervansarayın da aynı yüzyılda yapılma ihtimali kuvvetlidir. Kervansaraylar tamamen harap durumdadır. 1248'deki Moğol istilasını Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi kervansarayların sonunu getirmiş olabilir. Caminin yapım tarihi ise 1360'tır. Osmanlı devleti zamanında Melegübü (Derinkuyu), Niğde kazasına bağlı ve Karmelek nahiyesinden sonra nüfus ve coğrafya olarak en küçük nahiyedir. Nahiye 1508'de 10 köy, 6 mezra; 1518'de 11 köy 16 mezra; 1582'de ise 27 köy 12 mezradan müteşekkildi (Yılmaz 1999, 417). Nahiye Ortodoks Rumlarla Türkler beraber yaşamaktaydılar. Yörede iskân olunan Türklerin boyları henüz tespit edilebilmiş değildir; ancak III. Ahmet zamanında Damad İbrahim Paşa'nın Muşkara'yı ihya etme çabaları neticesinde

yöre; Çapan, Karahacılı, İnallı, Eski İl, Dumanlı, Kızılkoyunlu, Danişmendli, Şerefli, Musahacılı, Boynuinceli ve Karahacılı oymakları iskân edilmiştir (Karabakla 2003, 6).

Yörenin Melegübü olan ismi 1927'de Derinkuyu olarak değiştirilmiş ve bucak merkezi haline getirilmiştir. Bu isim yöredeki çok derin olan su kuyularından esinlenerek verilmiştir. Daha sonra 1960 yılında yöre kaza (ilçe) haline getirilmiştir (Aydemir 2006, 9).

1. 2. Derinkuyu'nun Coğrafi Özellikleri

İlçe, Nevşehir ilinin güneyinde yer almakta olup doğusunda; Yeşilhisar (Kayseri), Ürgüp (Nevşehir), batısında Acıgöl (Nevşehir), Gülağaç (Aksaray), güneyinde Niğde, kuzeyinde Kaymaklı (Nevşehir) ile çevrilidir (Karabakla 2003, 2).

İlçe, Erciyes dağı, Hasan dağı, ve Melendiz dağları arasındaki volkanik çanak şeklinde bulunan Misli ovasının içinde yer aldığı için engebeli arazi azdır. 1300 m. rakıma sahip olan ilçenin en büyük dağı 1988 m. ile Ertaş dağıdır. Bu dağ volkanik bir yapıya sahiptir. Ertaş dağından başka ilçede Söğdeli tepesi 489 m., Til tepesi (Sivri tumba) 731 m, Boynuz Kaletepe, Devedüşüren tepe, Büvelik tepesi ve Kabak tepe yükseltisi birkaç yüz metre olan tepelerdir. Yörenin kuzey ve doğusunda yer alan kornişli vadiler güneye doğru yükseltisini yitirerek kaybolur (Karabakla 2003, 2).

Başlıca yaylaları Kızılören yaylası, Çekmi yaylası, Bölören yaylası (Bölükviran), Melizlik ve Topaleyüp yaylalarıdır. İlçede göl ve akarsu bulunmamaktadır. Til tepesinin batı yamacında romatizma, kemik ağrıları ve kadın hastalıkları tedavisinde kullanılan bir de kumsal vardır (Karabakla 2003, 2).

Jeolojik yapı 111. jeolojik zamanda ve pliosen yaşlıdır. Sık dokulu, kirli sarı renkte ignimbirit tuf tabakaları üzerinde bulunmaktadır. Arazi yapısını Erciyes ve Hasan dağının patlamaları sonucu çevreye yaydığı tuf tabakaları oluşturur. Potasça zengin kil minareli ve organik koloitlerce fakirdir. Araziler 2. ve 3. sınıf arazilerdir. Arazinin volkanik tüflerden meydana gelmesi dolayısıyla bariz rüzgâr erozyonu ile çok çabuk aşınmaktadır. Toprakları kumlu-tınlı bir yapıya sahiptir (Karabakla 2003, 2).

Yöre, yer altı suyu bakımından oldukça zengindir. Gerek yer altı akarsular gerekse yer altı birikinti suları oldukça fazladır. 80 ile 200 metre arasında yapılan sondajlarda su bulma imkânı vardır. Suların yapısı arazi yapısından dolayı kireçlidir. Yer altı maden kaynağı bakımından zengin olmayan ilçede Büyükgülü ve Bozdağı mevkiilerinde nitelikli perlit yatakları vardır (Karabakla 2003, 2-3).

İlçede bütünüyle bozkır iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kuraktır. Kışları soğuk ve kar yağışlıdır. Yağışlar genelde sonbahar ve ilkbahar aylarında kırkikindi yağmurları şeklinde düşer ve sellere neden olur. Kışın kar yağışı görülmekle beraber son yıllarda azalma göstermiştir. Güneydoğudan esen rüzgârlar ilçeye yağış getirmekle beraber güneyden esen samyeli de kavurucu bir etkiye sahip olup yaz mevsimi boyunca etkisini kaybetmez (Karabakla 2003, 3).

Yörenin bitki örtüsü yağışların yetersiz, yazın sıcakların kurutucu ve kavurucu etkiye sahip olması nedeniyle bitki örtüsü cılızdır. Keven, kekik, sütleğen, yalangı, sormuk, dikenli bitkiler ve yabancı otlar da yağışla beraber canlanır, yağış bitince solarlar. Ertaş dağında 1,150 hektar orman alanı vardır. Orman meşe ağaçları ve çalılarından (maki) oluşur (Karabakla 2003, 3).

1. 3. Derinkuyu'nun Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

İlçe nüfusu genel itibariyle il sıralamasında Hacı Bektaş'tan sonra Kozaklı'yla birlikte son sırada yer alır (Karabakla 2003, 14).

Bugün ilçenin köy ve kasabalarıyla birlikte toplam nüfusu 22.114, ilçe merkezinin nüfusu ise 10.679'dur.

Nüfusun büyük kısmı çiftçilikle uğraşmaktadır. Bundan dolayıdır ki nüfus üç ay çalışmakta geriye kalan dokuz ay işsiz kalmaktadır. Nüfusun mesleklere göre sıralaması şu şekildedir:

Memur: % 3

İşçi: % 2

Esnaf: % 2

Çiftçi: %70

Öğrenci % 15

Çocuk: % 15

İşsiz : % 3 (Karabakla 2003, 15)

İlçenin mali durumu tarıma endekslidir. Patates üretiminin ilçeye kar sağlaması ilçenin ekonomisinin canlanmasının ana sebebidir (Karabakla 2003, 15).

İlçede patatesin dışında soğan, fasulye, domates, ay çekirdeği, bakla gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Nüfusun %70'i geçimini tarımdan sağladığı için ilçenin en önemli gelir kaynağı tarımdır diyebiliriz. Yörede hayvancılık da oldukça yaygındır. Yörede genellikle büyükbaş hayvan (İnek, öküz) yetiştirilmektedir. İnek yetiştiriciliğine

bağlı olarak süt üreticiliği de yöre insanının önemli geçim kaynaklarından birisidir. Yörede yetiştirilen küçükbaş hayvanlar ise sayıları az olmakla birlikte koyun ve keçidir. İlçede çiftçiliğin ve hayvancılığın dışında esnaflık da yaygın bir iş koludur.

1. 4. Derinkuyu'nun Sosyo-Kültürel Yapısı

İlçede Rumların mevcut olduğu zamanlarda bir okul mevcutmuş. Bu Rum okulunu bitirenler mühendis gibi yetiştirmiş. Bu okul 8 sınıftan oluşuyormuş, ayrıca içinde bir de kız okulu varmış. Okulun 150 öğrencisi varmış. Okulda Rumcanın yanında Türkçe ve Fransızca dersler veriliyormuş. Cumhuriyetle birlikte 1927 yılında bugünkü Diyanet binasının bulunduğu yerde Atatürk İlkokulu açılmıştır. Ancak bu okulun ömrü uzun olmamış bir süre sonra yıkılmıştır. İlçenin ilk, modern manadaki okulu 1927 yılında yapılan okuldan sonra inşa edilen ve 1966 yılında aynı adla eğitim ve öğretime başlayan Atatürk İlkokulu'dur. Ardından bir yıl sonra Cumhuriyet mahallesinde Namık Kemal İlkokulu açılmıştır (Karabakla 2003, 10-11).

İlçenin köylerine ise 1931 yılında Suvermez'e açılan ilkokul ile eğitim ve öğretim götürülmeye başlanmıştır. Diğer köylere ise sırasıyla Özlüce (1935), Çakıllı ve Til (1938), Yazıhöyük (1946), Doğala (1948), Kuyulutatlar (1952), Güneyce (1966)'ye ilkokul açılmıştır. İlçede şuanda üç lise altı ilköğretim okulu (köyler hariç) bulunmaktadır. İlçe merkezinde bulunan okulların isimleri şunlardır: Mehmet Ekmekçi Lisesi, Çok Programlı Lise, İmam Hatip Lisesi, Derinkuyu Anadolu Lisesi, 24 Kasım İlköğretim Okulu, Fatih İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Namık Kemal İlköğretim Okulu, Atatürk İlköğretim Okulu ve Derinkuyu İlköğretim Okulu'dur (Karabakla 2003, 11).

İlçedeki köy ve kasaba okullarının toplamı ise dokuzdur. Bu okullar şunlardır: Suvermez İlköğretim Okulu, Yazıhöyük İlköğretim Okulu, Yazıhöyük Gazi İlköğretim Okulu, Çakıllı İlköğretim Okulu, Doğala İlköğretim Okulu, Til İlköğretim Okulu, Özlüce İlköğretim Okulu'dur (Karabakla 2003, 11).

İlçede bulunan Halk Eğitim Merkezi ise ondan fazla alanda kurs vermektedir. Özellikle son yıllarda bilgisayar ve makine-nakış kursları yoğun ilgi görmektedir (Karabakla 2003, 12).

İlçede bulunan kütüphane ilk olarak 01.07.1962 tarihinde hizmete açılmıştır. Bu kütüphanenin binası çürüğe çıkınca 1983 yılında bugünkü yerinde hizmet vermeye

başlamıştır. Kütüphanede 11.785 kitap bulunmaktadır. İlçede kütüphaneden yararlanma oranı oldukça düşüktür (Karabakla 2003, 12-14).

2. ÇALIŞMANIN ALANI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Tezimizin konusu, Derinkuyu halk inanışlarıdır. İlçedeki geçiş dönemleri, eşyalar, hayvanlar, gök cisimleri, nazar, türbeler vs. ile ilgili halk inanışlarını derleyip bilimsel veriler ışığında inceledik.

İnsanoğlu, yapısı itibariyle gücünün yetmediği, sebebini açıklayamadığı doğa olayları ve varlıklar karşısında daima korkmuş ve bir şeylere güvenme, sığınma ihtiyacı duymuştur. Bilmediği her şey insanoğlunu korkutur. Onun için insanlar ilk çağlardan itibaren çevrelerinde gördükleri olayların nasıl olduğu, evrenin ve insanların nasıl yaratıldığı, ölünce nereye gideceği gibi konular hakkında kendince açıklamalar yaparak korkusunu yenmeye, kendini rahatlatmaya çalışmıştır. İlk çağlarda insanlar yıldırım, gök gürültüsü, şimşek gibi meteorolojik olaylardan; karanlıktan ve gücünün yetmediği hayvanlardan korkmuştur. Zamanla insanoğlu bilimin ve teknolojinin de gelişmesiyle birlikte birçok şeyin nasıl meydana geldiğini, sebebini ne olduğunu öğrenmiştir; ancak ilk çağlardaki o korkuyu içinden atamamıştır. Günümüzde, halk inanışlarını çoğu insan “hurafe” olarak nitelemekte ve önemsememektedir. Hâlbuki bu inanışlar ve uygulamalar derinlemesine incelendiğinde birçoğunun temelinde insanların en ilkel korkularının yattığı görülecektir. İnsanoğlu geçmişe göre doğaya daha çok hâkim olmasına ve daha gelişmiş bir teknolojiyle birçok şeyin nasıl olduğunu bilmesine rağmen içindeki o ilk korkuların izleri hala devam etmektedir. Buna verilebilecek en güzel örnek sanırız günümüzde bile hala yıldırım düştüğünde veya şimşek çaktığında insanların irkilmesi ve Allah’ın adını anmasıdır. Bu binlerce belki milyonlarca yıl geçmesine rağmen hala insanoğlunun yıldırımdan ve şimşekten korktuğunu, ondan kendini korumak istediğini gösterir.

Derinkuyu ilçesinde yaptığımız derleme sonucunda yöredeki halk inanışlarının birçoğunun temelinde eski Türk inanışlarının yattığını gördük. Türkler tarihi süreç içerisinde birçok kez din değiştirmiş olmalarına rağmen ilk dinleri olan Gök Tanrı dininin ve Şamanizm’in inanç öğelerini günümüze kadar getirmeyi başarmışlardır. Daha önemlisi bu inanışları getirirken onlara yeni kabul ettikleri dinlerin inanç öğelerini de ekleyerek zenginleştirmişler ve köklü bir kültürel zenginlik meydana getirmişlerdir.

Çalışmamızın amacı; Derinkuyu ilçesinde var olan halk inanışlarını tespit edip bu inanışlar ve çevresinde gelişen uygulamaların eski Türk dinleri ve inanç sistemleriyle olan bağlarını ortaya koymaktır. Ayrıca kültürün gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir yere sahip olan halk inanışlarının kayıt altına alınarak yok olmasını engellemek de çalışmamızın diğer bir amacıdır.

Çalışmamızın inceleme alanı, Derinkuyu ilçesinin merkezi ile iki kasaba ve altı köyü kapsamaktadır.

Kasabalar: Suvermez ve Yazıhöyük kasabaları.

Köyler: Çakıllı, Doğala, Güneyce, Kuyulutatlar, Özlüce ve Til köyü.

Tez çalışmamızda halk kültürüyle ilgili çalışmalarda kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynakların taranması yöntemleri kullanılmıştır. Bunun yanında gözlem, kılavuz kişiden yararlanma, not alma gibi yöntemler de kullanılmıştır.

Çalışmamızda en çok görüşme tekniği kullanılmıştır ve görüşme öncesinde soracağımız sorular yöre şartları da göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu sorular kaynak kişilere olabildiğince onları sıkmadan sohbet havasında soruldu. Yöre hakkında olabildiğince doğru ve kapsamlı bilgi elde edebilmek için kaynak kişiler mümkün olduğunca tahsili en az, hayatı yaşadığı yerde geçmiş ve yöre kültürünü uygulayarak yaşamış kişiler arasından seçilmiştir. Ayrıca kaynak kişilerin tespitinde yöre insanını yakından tanıyan ve orada yaşayan kılavuz kişilerden de yararlanılmıştır.

Çalışma alanında ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi gibi elektronik aletlerin hazır bulundurulmasına rağmen özellikle bayanlarla yapılan görüşmelerde not alma yöntemine çok sık başvurulmuştur.

Alan araştırmasına çıkmadan önce yöre ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde ise YÖK Dokümantasyon Merkezi'nden, Çukurova Türkoloji Merkezi'nden ve Nevşehir Üniversitesi Kapadokya Araştırma ve Uygulama Merkezi (NEVKAM) kütüphanesinden yararlanılmıştır.

1. BÖLÜM: HALK İNANIŞLARININ KAYNAĞI VE ÖZELLİKLERİ

Türkler, binlerce yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Ortaya çıktığı ilk andan günümüze kadar zengin bir kültür meydana getiren Türk milleti, tarih süreci içerisinde kültürünü zenginleştirerek günümüze kadar taşıyabilmiş milletlerden birisidir. Türkler, bu tarihi süreç içerisinde farklı coğrafyalara göç etmiş ve geniş bir coğrafyada yaşamıştır. Kaçınılmaz olarak da göç ettikleri yerlerde yeni milletlerle temasa geçmişlerdir. Türkler, temasa geçtikleri bütün toplumların kültürlerini etkilemiş ve o kültürlerden etkilenmişlerdir; bu etkileşim sonucunda da çok zengin ve renkli bir kültürel birikim ortaya çıkmıştır.

Türkler, tarihi süreçte göç ederken birçok farklı dinle de karşılaşmışlardır. Bu dinler, Türklerin dini inanışlarını etkilemiştir. Bugün Türk halk inanışları incelendiğinde içerisinde farklı birçok dinin inanç unsurlarının var olduğu görülmektedir. Türkler din değiştirdikleri zaman eski dinlerinden tamamen kopmamış, ona ait olan inanç öğelerini yeni dinin motifleriyle süsleyerek devam ettirmişlerdir. Böylece günümüze kadar çok zengin ve renkli bir inanç kültürü oluşturmayı başarmışlardır.

Kültürün en önemli parçalarından birisi olan halk inanışı “Kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halk inanışları din, ahlak kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklik gösterirler.” (Boratav 1997, 7). Halk inanışları din demek değildir; ancak dinin tamamen dışında da değildir. Dinle ortak birçok noktası vardır. Bunun yanında birçok ayrılan noktası da vardır. Örneğin birçok halk inanışı din gibi kutsal öğeler barındırır ve ruhanilik taşır; ancak halk inanışlarında ödül ve ceza din kadar kesin değildir. İlahi dinlerde yasak olan şeyleri yapmanın cezası bellidir ve kesindir; ancak halk inanışlarında bir kesinlik yoktur, olabilir veya olacağına inanılır. Dini kuralların kaynağı bellidir, ayetler, peygamber kıssaları vs.’dir ancak; halk inanışlarının çoğunun kaynağı halk tarafından bilinmez sadece inanış söylenir.

Başka bir ifadeyle; “Halk inanışları, tamamen din olmayan ve dinin tamamen de dışında kalmayan bu yönüyle de dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Bu açıdan halk inancı konusu aynı zamanda halkların tarihi inançlarını da az çok yansıtır. Sürekli yenilenmekle birlikte kökleri ilk inanç sistemlerine kadar uzanır. Bu özellikleriyle halk inançları elimizdeki yaşayan canlı malzemelerdir.” (Kalafat 1999, 88).

Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışır. Halk inançları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç 2001, 415).

Halk inanışları yere ve zamana göre değişiklik gösterse de kendine has bir takım özellikleri vardır. Hangi coğrafyada ve kültürde olursa olsun, bu özelliklere mutlaka sahiptir ve bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. 1. Millilik

Her topluluk birlik şuuruna ve mensubiyet hissine sahiptir. Toplumların oluşmasının temelinde de ortak bir geçmişin olduğu inkâr edilemez. Bu nedenle her toplum, kendi bireylerinin aralarında paylaşmakta olduğu belli bazı temel değerlere sahiptir ve bireyler bu değerlere katılırlar. Ayrıca, her toplum taklit, tebliğ ve eğitim yoluyla kendi kültürel değerlerine, örf ve adetlerine, yanlış ve doğrularına uygun değerleri benimseyip onlara göre davranışlarda bulunur. Bu benimseme sonucunda, toplumun genel karakteri de benimsenen değerlere göre oluşur. Türk toplumunda, askerlik yapmanın kutsal bir görev sayılması buna örnek olarak verilebilir. Bayrak ve büyüklere saygı da buna dâhil edilebilir. Bunlar başka milletlerde bulunmakla birlikte, farklılık arz etmektedir. Bazı toplumlarda askerlik para ile yapılan bir durumdur (Eşmeli 2006, 9).

1. 2. Bağlayıcılık

Halk inanışlarının bu özelliği hukuk kurallarının yaptırım gücü gibi kesin değildir. Esnek bir bağlayıcılıktır. Herhangi bir yaptırım-ceza- yoktur. Halk inançlarının bağlayıcılığı kendiliğinden oluşan manevi –sosyal- bir bağlayıcılık olup takibatı yine toplumun kendisi tarafından yapılır (Eşmeli 2006, 9). Bu takip zamana göre değişiklik gösterebilir. Bundan elli yıl önce toplumun çok sert bir şekilde tepki gösterdiği bir olay bugün toplum tarafından umursanmayabilir. Örneğin: Eskiden kızını kaçan aileler kızlarıyla yıllarca küs kalırken, günümüzde bir iki hafta sonra barışıp düğün

yapmaktadırlar. Bu da toplumsal tepkinin yere ve zaman göre değiştiğini göstermektedir.

1. 3. Değişmezlik ve Süreklilik

Halk inançları tarihin derinliklerinden ve ilahi kaynaklı değerlerden kaynaklanması hasebiyle, bunların kısa zamanda ve zorla kaldırılması mümkün olmamaktadır. Burada kastedilen değişmezlik özelliği hiç değişmez anlamına gelmez. Mutlaka zaman içerisinde değişim ve dönüşüme uğrayacaktır. Ancak; bu sürecin oldukça uzun olduğu bilinmelidir. Bu inançlar, kapalı toplumlarda daha katı, daha kalıcı olma ve insan hayatını sıkı sıkıya yönlendirme özelliğine sahiptir. Dışa açık toplumlarda ise değişen ve gelişen şartlara göre değişim ve dönüşüme maruz kalır. Ancak; bu değişim yukarıda da belirtildiği üzere kısa zamanda oluşuvorecek bir değişim değildir. İnsanlar sahip olduğu ve kabullendiği inançları kolay kolay terk etmezler. Ancak değişen ve gelişen şartlar karşısında yeni inançlar oluşabilir (elik 1995, 17).

1. 4. Ortaklık

Aynı coğrafyada yaşayan insanlar belli inanç ve kabulleri paylaşmak zorundadır (elik 1995, 131). Örneğin baykuşun ötmesi Derinkuyu’da uğursuzluk olarak kabul edilir. Aynı şekilde Nevşehir’in diğer ilçelerinde de baykuşun ötmesi uğursuz sayılır.

1. 5. Mehuliyet

İlk ortaya ıkışları dikkate alındığında halk inançları, kaynağı ve gerekçesi bilinen birer gerçektir. Ancak; uzun zaman sonra bu inançların özellikleri gereği yazılı olmaması nedeniyle sebepler unutulmuş, tebliğ ve telkin ile benimsenen inançların gerekçeleri hafızalardan silinmiştir. Aynı zamanda halk inançlarının meçhul olması, ayırt edici özelliklerinden birisidir. Herhangi bir inancı tatbik eden bir kişiye bunu niçin yapıyorsun, bunun kaynağı nedir? gibi sorular yöneltildiğinde niçin sorusuna söyleyecek bir şeyler bulmakla birlikte kaynağı konusunda kesin bir şey söyleyemeyecek, atalarımızdan, büyüklerimizden böyle gördük, onlar böyle yapardı diyeceklerdir (Eşmeli 2006, 10).

Genel özelliklerini beş başlık altında verdiğimiz halk inanışlarının birçok kaynağı vardır. Bu kaynakların başında da din ve kültür gelir. Türkler, tarihi süreç içerisinde çok geniş bir sahaya g etmişlerdir. Bazı boylar Orta Asya’da iken bazı

boylar Avrupa'ya kadar gelmişlerdir. Bu kadar geniş bir coğrafyaya yayıldıkları için de birçok dini tanımışlar ve bu dinlerden etkilenmişlerdir. Türk boyları içinde aynı zaman diliminde hem Müslüman hem Hıristiyan hem de Şaman boylara rastlamak mümkündür.

Türklerin tarih boyunca birçok imparatorluk kurduğunu ve bu imparatorlukların çatısı altında birbirinden farklı birçok milletin bir arada yaşadığını da unutmamak gerekir. Bütün bu milletlerin kültürleri Türk kültürünü etkilemiş ve Türk kültüründen etkilenmiştir. Onun için Türk halk inanışları çok zengin ve renklidir. İçerisinde birçok dinden ve kültürden kalma öğelere rastlamak mümkündür.

Türk inançları ile ilgili en eski bilgilere Çin kaynaklarında, Bengü taş yazıtlarında ve yazılı kaynaklarda rastlamaktayız. Bu konudaki ilk bilgiler M.Ö. Hun Türkleri ile ilgili olanlardır. Bu bilgilere göre: Atalarımız olan Hun Türkleri, Tengriye, yir-sub iyelerine, yağız yir iyelerine, Gök Tengri (mavi gök) iyelerine ve ata avraklarına kurban keserlerdi. Hun Türklerinde kağan yılın beşinci ayında halkı bir araya toplayarak kurban merasimi yapardı. Aynı ayın sonbaharda da tekrarlanırdı ve ayinden sonra halk kağan ile orman etrafında dolaşırdı. Hun çağından sonra gelen Türk devletlerinde de Tengriye, yağız yire, yir-suba, güneş ve aya, ata ruhlarına kurban kesildiğinden kaynaklarda söz edilmektedir.

Türkler, Bengü taş yazıtlarında gelecek nesillere öğütler verirken inançlarla ilgili bilgilere de yer vermişlerdir. Bu yazıtlarda, Kök Türk inanç sisteminde yaratıcı, kılıcı, kut, küç, ülük, bilik verici yüce varlık Tengri her şeyin üstünde olarak görülmektedir. Kök Tengri (gökyüzü yahut mavi gök ve yağız yir, kara yer veya toprak yahut yer altı), yir-sub (yer ve sular yani yeryüzü) Tengri tarafından kılındığı yaratıldığı iduk kabul edilir ve kutsanır. Bu düşünce tarzı günümüzde “Yaratılanı severiz, yaratandan ötürü” mısrasında bile yaşamaktadır (Kalafat 2010 89-90).

Orta Asya'dan gelip Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler, kendi kültürlerini de yeni coğrafyaya taşıdı. Anadolu coğrafyası, birçok uygarlığın, din ve inanç sisteminin bulunduğu kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. Türk kültürü, İslamiyet ve Anadolu kültürüyle tanışınca yaşama bakışı ve değer yargıları yeni bir içerik ve nitelik kazandı. Anadolu inanç önderlerinin yaydığı düşüncelerde bile pek çok eski din, inanç sistemi ve inanç, yeni inanç örgütü altında devam etti.

Anadolu'da anlatılan menkıbelerde, efsanelerde, yadır, türbe ziyaretlerinde, mevsimlik törenlerde, hayatın geçiş dönemleri inanç ve pratiklerinde vb. birçok şeyde

eski inançlar bütün canlılığıyla yaşamaktadır. Yaşayan inançların kökeni konu edildiğinde, Anadolu kültürünü besleyen, Türklerin İslamiyet öncesi inanç sistemleri, dinleri ve inançları incelenmelidir (Artun 2002, 5).

Türklerin Orta Asya'daki en eski inanç sistemlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Geleneksel Türk dini tarihi içerisinde rastlayabildiğimiz en eski terim "Tanrı"dır. Çin yıllıkları Hunların bir Gök Tanrı'ya inandıklarını bize haber veriyor. Hunların yanı sıra Tabgaçlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi Asya'nın doğu ucundan Orta Avrupa'nın içlerine kadar her yerde kendini gösteren bütün tarihi Türk topluluklarında hep Tanrı inancı merkezi bir yer almış; Türklerin dahil olduğu bütün dini sistemlerde özünü koruyarak varlığını devam ettirmiştir.

Türklerde Tanrı telakkisinin semavi bir mahiyeti olup toprakla bir ilişkisinin bulunmadığı; bu inancın, avcı, çoban ve hayvan besleyici toplumlara mahsus olduğu, bu itibarla da menşenin Asya bozkırlarına bağlanması gerektiği, araştırmacılar tarafından umumiyetle kabul edilmektedir (Günay; Güngör 2007, 57-58).

Zaman içerisinde kutsalın gökyüzünden yeryüzüne yayılmaya başlamasıyla kültler ortaya çıkmaya başlamıştır. "Kült, yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınmadır" (Tezcan 1996, 20). Eski Türk zümreleri arasında en eski ve en köklü inançlardan birinin atalar kültü olduğu söylenebilir. Hemen hemen bütün Kuzey ve Orta Asya kavimlerinde bulunduğu görülen ve ataerkil aile yapısının bir sonucu olarak değerlendirilen atalar kültü, tarihi iyi bilinen en eski Türk topluluklarından Hunlar zamanında tespit edilmektedir. Hunlarda yılda bir kere düzenlenen merasimle ataların ruhlarına kurban kesilirdi. Orhun kitabelerinde, özellikle Bilge Kağan kitabesinin sonunda atalar kültürüne işaret eden satırların bulunması, bu kültürün Göktürklerde de varlığını göstermektedir. Bu kült genel olarak atanın bizzat kendine tapma mahiyeti taşımaz, sadece onun öldükten sonra ailesine yardım edeceği inancından doğan korku ve saygı karışık bir uygulamalar bütünüdür (Ocak 1983, 26-27).

Günümüzde, Anadolu halkı, evliyaların yattığı yerleri (tekke, zaviye, türbe, mezar, hazine, dergâh vb.) ziyaret eder ve onlardan yardım diler. (Kaya 2001, 200). Bugün hala Anadolu'da varlığını sürdüren evliya, dede, baba inançlarının kökeni atalar kültürüne bağlanabilir (Artun 2002, 6).

Şamanizm öncesi Türk inançları içerisinde tabiat kültü de önemli bir yer işgal etmiştir. Eski Türklere göre bütün tabiat bugün ruh diye ifade edebileceğimiz gizli

güçlerle doluydu. Dağlar, tepeler, ağaçlar ve kayalar hissedilen, işiten, iyilik veya kötülük yapabilen varlıklardır, daha doğrusu bunları yapan onlardaki gizli güçlerdir (Ocak 1983, 32). “Eski Türklerde yer kültlerine bağlı olarak birçok inanç gelişmiştir. Kutsal dağ kültü, demir kültü, mağara kültü gibi kültürler” (Çoruhlu 2010, 53-55) ve bu kültürlerin çevresinde gelişen inanışlar da yer-su ruhlarından kaynaklanmıştır.

Eski Türk dininde tabii kudretlerden ateş kültü de çok önemli yer tutmaktadır. Altaylı Şamanist Türk boyları içerisinde anlatılan bir efsaneye göre, İlk insanlar meyve ve otlarla beslendikleri için ateşe ihtiyaçları yoktu. Tanrı onlara et yemelerini emrettikten sonra ateşe ihtiyaç hâsıl oldu. Ülgen gökten biri kara biri ak iki taş getirdi. Kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup diğeriyle vurdu, otlar ateş aldı. Ülgen, böylece ilk defa insanlara ateş yakmasını öğretip “*Bu ateş atamın kudretinden taşta düşmüş ateştir*” dedi. Bundan dolayı Altaylarda ve Yakutlarda çakmak taşından elde edilen ateş kutsaldır.

Ateşe bakıp kehanette bulunmak Türklerde çok eski bir gelenektir. Eski bir Arap gezgini bu konuda şu bilgileri verir: “*Türklerin büyük hükümdarlarının muayyen bir günü vardır. O gün kendisi için büyük bir ateş yakılıp bu ateşe kurbanlar sunulur ve dua edilir. Daha sonra bu ateşin üzerinde yükselen alevlerin rengine göre kehanette bulunulur*”.

Şamanistlerin inançlarına göre ateşin her şeyi temizleyip kötü ruhları kovma gücü vardı. VI. yy’da Batı Göktürk hakanına gelen Bizans elçileri ateşler arasından geçirilmişti. Moğol saraylarında da bu adet mevcuttu.

Ateş ruhuna hitaben okunan şaman ilahilerinden anlaşıldığına göre aile ocağı kültü ile ateş kültü birbirinden ayırt edilemez. Aynı zamanda ocak kültü atalar kültüyle de bağlantılıdır (İnan 1976, 41-44).

Türklerin eski inanç sistemlerinde en önemli kültürlerden birisi de ağaç kültürüdür. “Ötüken ormanlarının (Ötüken yığı) Göktürkler ve Uygurlar devrinde bütün Türklerce mukaddes sayıldığını biliyoruz.” (İnan 2006, 62). “Altay Tatarları, her şeyin merkezinde, yeryüzünün göbeği üzerinde, dünyadaki ağaçların en büyüğü, tepesi Bay Ülgen’in oturduğu yere değen devasa bir çam ağacı bulunmaktadır, demektedir. Yakutlar, yeryüzünün merkezinde, göğü kat eden büyük gövdeli bir ağacın olduğunu ve köklerinin altından güç verme yeteneği bulunan ebedi bir dalganın fışkırdığını, bunun köpüklü sarı bir sıvı olduğunu söylemektedirler. Gövdesi yardımıyla, göksel dalları toprak altındaki köklerle temas ettirdiği düşünülen ve bazen de göğün dayanağı, direği

olan bu kozmik ağaç, Şamanizm’de büyük bir rol oynamaktadır. Çoğu kez yedi veya dokuz dalı bulunan, gövdesi üst delikten geçecek şekilde *Yurt*’un merkezine dikilen ağaç, Şaman’a kozmik yolculuğunda merdiven görevini görür.” (Roux 2001, 154-155).

Yer-su ruhlarının en önemli mümessili dağdır. Şamanist Türklerde dağ kültü Gök Tanrı kültüyle ilgili bir kült olmuştur. Hunların eski vatanı olan Yeni-si-şan yahut Şan-din-şan sıra dağlarındaki Han-yoan dağı Hunların her yıl Gök Tanrı’ya kurban kestikleri dağdı. Hun hakanları Çin ile yaptıkları sözleşmeleri Hun dağı denilen bir dağın tepesinde kurban keserek içtikleri antla teyit ederlerdi. Orta Asya’nın başka kavimlerinde de Gök Tanrı’ya kurbanların yüksek dağ tepelerinde sunulduğunu Çin kaynakları haber vermektedir. Orta Asya dağlarının çoğu Türkçe veya Moğolca mübarek, mukaddes, büyük ata, büyük hakan anlamlarına gelen sıfatlarla zikrolunur. Her boyun ve her oymağın kendine ait mukaddes, ıduk dağı bulunduğu gibi boylardan kurulan büyük birliklerin de müşterek mukaddes dağları vardır (İnan 2006, 48-49).

En eski devirlerden beri Türklerin tabiat kültüründe su önemli bir unsur olmuştur. Orhon yazıtlarında yer-su Türklerin koruyucu ruhları olarak zikredilir. Ongin yazıtında “Yer-sub tengri” sözü geçmektedir.

Büyük İslam bilgini El Biruni El- Asarü’l Bakiye adlı eserinde Oğuzların çok bereketli bir pınar yanındaki kayaya taptıklarını, secde ettiklerini yazmıştır. Altay-Yenisey Şamanist Türklerin ayinlerinde söyledikleri ilahilerde *Yanisey, Abakan, Kem, Tam* ırmaklarının adı geçer (İnan 1976, 40-41).

İçinde majik (büyüsel) gücün ya da cinin bulunduğu inanılan taş, boynuz, pençe, post, deri, bez parçası, figür vb. gibi objelerden yarar ummak amacı ile yapılan çeşitli pratiklere fetişizm, söz konusu objelere de fetiş denir. Fetişler hiçbir zaman kendilerine tapınılan birer put ya da ilah olmamışlar, tersine amulet ve uğurluk olarak kullanılmışlardır (Örnek 1995, 46). Nazar değmesin diye taşların takılması, evlere diken ve sarımsak asılması, başa kurşun dökülmesi, siyah tavuk kanı ile muska yazılması, büyü yapılması vb. olaylar fetişizmin biraz değişikliğe uğramış pratikleri olarak yorumlanabilir (Uraz 1994, 205).

Bilinen yollarla sağlanamayan şeyleri elde etmek, birine zarar vermek ya da zarardan korumak için bir takım gizli güçleri kullanarak doğayı ve doğa yasalarını zorla etkileme amacını güden işlemlerin tümüne büyü denir (Örnek 1995, 135).

Büyü, temelinde yatan düşüncelere, psikolojik durumlara, bir de büyüsel işlemlerin bünye ve amaçlarına göre kollara ayrılmaktadır. Bunların başlıcaları taklit

büyüsü, temas büyü, ak ve kara büyüdür. Bunlardan temas büyü ile taklit büyü sempatik büyü adı altında toplanırlar. Analoji büyü de denilen taklit büyüesünün esas, adından da anlaşılacağı gibi taklide dayanmaktadır. Bu büyü çeşidi, taklit yoluyla istenilen sonucu meydana getirme; benzer işlemlerle istenilen şeyi ya da olayı öne alma, böylece o olayın yakın bir gelecekte gerçekleşmesini zorlama denemesidir. Bunu yaparken benzer benzeri yaratır ilkesinden hareket edilmiş olur.

Sempatik büyüün ikinci kolu, temas ilkesine dayanan temas büyüesüdür. Frazer, bu büyüün çıkış noktasını şöyle açıklamaktadır: “*Bir zamanlar birbirlerine bağlı olan parçaların daha sonraları birbirlerinden ayrılmış olsalar bile aralarındaki bağlantı devam eder.*” parça bütüne aittir ilkesi parçaya sahip olanın bütüne de sahip olacağı düşüncesini doğurur. Buna göre, birinin saçına sahip olan ya da tırnak, kirpik, elbise parçası vb. gibi şeylerini elde eden kimse, söz konusu olanın üzerinde olumlu veya olumsuz büyüsel bir etki gücüne sahiptir (Örnek 1995, 141-144).

Büyünün amacı olumlu ya da olumsuz olabilir. Örneğin; ak büyü yağmur yağdırmak, ekinleri büyütmek, avı bereketli kılmak, düşmanı öldürmek gibi kötülükleri önlemek, şeytani kovmak vb. için yapılır. Kara büyü ise, bir kimsenin başına bir felaket ya da ölüm gelsin diye yapılır (Tezcan 1996, 120).

Günümüzde sıklıkla rastlanan okunmuş pirinç, tuz, şeker ya da benzeri yiyeceklerin yenmesi, yutulması, muskaların giysilere ilştirilmesi, duaların yazılı olduğu kolyelerin, yüzüklerin takılması vb. inanmaların birer temas büyü uzantısı olduğu düşünülebilir (Artun 2002, 120).

Şamanizm, milattan önceki yıllardan bu yana Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların İç Asya ve Orta Asya’da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür (Çoruhlu 2000, 15). Şaman kelimesi, Rusça aracılığıyla, Tunguzca “Saman” sözcüğünden gelir. Asya’nın ortalarında ve kuzeyinde konuşulan öteki dillerde buna karşılık olan terimler şunlardır: Yakutça *ojun*, Moğolca *buga* ve *udagan*, Türkçe-Tatarca *kam* (Eliade 2006, 22).

Çok geniş bir sahada hüküm sürmüş olan, dünyanın en eski ve köklü dinlerinden birisi olarak kabul edilen Şamanizm’in kendine has bir dünya ve ahret tasavvuru ile tanrılar sistemi vardır. Şamanizm’e göre dünya bir sürü katlardan ibarettir. Yukarıdaki on yedi kat, ışık âlemi olan semâyı ve aşağıdaki yedi veya dokuz kat da karanlıklar âlemini meydana getirirler. Sema katları ile aşağıdaki dünyanın katları arasında

insanoğullarının oturduğu yeryüzü vardır. Böylece yeryüzü, üzerinde yaşayan bütün insanlarla birlikte zikredilen her iki dünyanın tesiri altında bulunur.

Kişioğullarını yaratan, koruyan ve muhafaza eden bütün iyi ruhlar, dahiler ve tanrılar ışık dünyasının yukarı katlarında otururlar; çünkü ışık bütün insanların dostudur ve tabiattaki bütün hayat tezahürlerini elinde bulundurur. Alttaki karanlık katlarda ise ifritler, kötü ruh ve tanrılar yaşarlar, bunlar insanlara zarar vermek ve onları mahvetmek isterler ve bütün mücadelesine rağmen neticede onu karanlığa sürükleyip götürürler.

Şamanizm'e göre Tengere Kayra Han semanın on yedinci katında oturur ve oradan kâinatın kaderini idare eder. Kayra Han'dan sudur yolu ile aşağıdaki üç yüksek ilah meydana gelmiştir: semanın on altıncı katında altın bir dağ üzerinde yaşayan ve orada altın bir taht üzerinde oturan Bay Ülğön (Ülgen); semanın dokuzuncu katında oturan kudretli Kızagan Tengere ve semanın yedinci katında yaşayan akıllı Mergen Tengere; gökle yeri aydınlatan güneş ana (Kün ana) da burada bulunur. Beşinci katta en yüksek yaratan Tanrı Kuday Yayıçi oturur. Yüksek Bay Ülgen'in iki oğlu vardır. Biri Yayık'tır, diğeri insanların hamisi ve piri May-tara'dır. İlahlar ile insanlar arasındaki bağlantıyı ise Yer-su'lar sağlar.

Karanlıklar diyarı olan yer altı dünyası dokuz kattan ibarettir. Bütün bu katlarda yeraltına mahsus bir güneşten çıkan korkunç bir ışık hüküm sürmektedir. Burada bütün kötü ruhlar, yani insanların peşine düşen ve bütün gayretleri onlara zarar ve ziyan vermektен ibaret olan varlıklar yaşarlar. Bunlar acayip şekilli cinlerden, kuğuya benzeyen bakire kadınlardan, Ayna, Körmös, Etkar ve Yaman Üsüt'lerden ibarettir. Bütün bu varlıkların başında bizzat Tanrı Ülgen tarafından yaratılmış olan Erlik Kan bulunur. Şiddetli hükümdar Erlik Kan aşağı dünyanın beşinci veya dokuzuncu katında, kendisinin yukarıda sayılan kötü ruhlardan ibaret saray erkânı tarafından çevrilmiş olarak kara bir tahtın üzerinde oturur. Erlik'ten daha aşağıda sürülmüşlerin ikametgâhı olan cehennem (Kasırgan) bulunur (Radloff 1956, 5-12).

Şamanizm'de din adamı ve en önemli kişi şamandır. Şaman, “Şamanistlerin inançlarına göre Tanrılarla insanlar arasında aracılık yapma kudretine malik olan ve Tanrıların seçtiği kişidir.” (İnan 1976, 54).

Şamanın birçok vazifesi vardır. Şaman “Bazen ölenin ruhunun geri dönmesini önlemek için cenaze törenlerine çağrılır; yeni evlileri kötü ruhlardan korumak için düğünlerde de hazır bulunur. İnsan ruhunun ruh olarak -yani hep tehdit altında bulunan, bedeni bırakıp gitmeye eğilimli, cinlere ve büyücülere kolayca av olabilecek bir psişik

birim olarak- yaşantılarını ilgilendiren tüm rit ve törenlerde şamanın yerini kimsenin tutamadığı görülür. Bu nedenledir ki bütün Asya ve Kuzey Amerika’da hatta başka yerlerde (Endonezya vb) şaman, hekim ve iyileştirici işlevi görür; hastalığa tanı koyar, hastanın kaçak canını/ruhunu arar, bulur, yakalar ve terk ettiği bedene yeniden girmesini sağlar. Şamanın sağaltıcı ve ruh taşıyıcı olması, esrime tekniklerini bilmesi sayesinde, yani onun ruhu hiç zarar görmeden bedenini terk edip çok uzak yerlere yolculuk yapabilir, yer altı dünyasına girebilir, göğe çıkabilir.” (Eliade 2006, 14).

Animizm (canlılık, ruhçuluk) ise ölenlerin ebediyen dünyadan ayrılmadıkları, bunların ruhlarının cenazenin çevresinde, ağaçlarda, bitkilerde ve giderek tüm doğada dolaştığı inancı ve böylece tüm doğanın canlı olarak algılanmasıdır. Psikolojik olaylarda olduğu gibi hayatla ilgili olayları da düşünen bir ruhun yönettiğine inanan sistemdir (Artun 2005, 84).

Animizme göre ölü kutsaldır. Bu yüzden onun karşısında kutsal olmayan her türlü işi, çalışmayı durdurmak gerekir. Bugün Anadolu’da cenaze haberi alındığında her türlü iş bırakılır, ölüm halinde kimi hareketler yapmak, ağlamak, sızlamak, kadınların saçlarını kesmesi, bedenlerine toprak sürmesi, bazen çok uzun süre konuşmayarak yas tutması gereklidir (Hançerlioğlu 1993, 37).

“Totemciliğin, Orta Asya Türkleri arasında da yerleşmiş olduğunu gösteren birçok kayıt vardır. Bunların başında kimi canlıların ya da nesnelere totem olarak kabul edilmiş olması gelmektedir. Totem, topluluğun geldiği, türediği kabul edilen kutsal varlıktır. Topluluğun atası sayılır. Totemi oluşturan insanlar, tek bir aile ve kan kardeşi sayılır.” (Tezcan 1996, 115). “Totemler daha çok hayvanlardan olur. Kimi zaman da söz konusu hayvan yerine onun bir parçası (kuyruğu, dili, pençesi, tüyü vb) totem yerine geçer. Hayvan totemleri en çok avcılıkla geçinen ilkel toplumlarda görülür. Hayvanlardan sonra ikinci sırayı bitki totemleri almaktadır. Daha seyrek rastlanılmakla birlikte çeşitli nesnelere ile fırtına, ebemkuşağı vb. gibi meteorolojik olaylar da totem olurlar. Ayrıca çeşitli nesnelere de totemler olur.” (Örnek 1995, 39).

Türkler bahsettiğimiz bu inanç sistemleri ve kültürler dışında semavi dinlerin etkisi altında kalmıştır. Bu dinlerden Yahudiliği kabul eden tek Türk halkı Hazarlardır. Orta Asya Türkleri daha Göktürkler döneminde Hıristiyanlıkla tanışmışlardır (Turan 1994, 105). Aslı On-ogur boyuna dayanan Bulgar Türkleri, bugünkü Bulgaristan’da devlet kurmuş; fakat sayıca çok kalabalık olmadıkları için Slav kitleleri arasında eriyip gitmişlerdir. Bulgarların dışında Peçenekler, Uzlar, Kumanlar-Kıpçaklar ve Avarlar da

Hıristiyanlığı kabul eden Türk boyları arasındadır (Eröz 1983, 4-16). Türkler değişik etkenler ile çevrelerinde karşılaştıkları dinlerden birçoğuna girdikleri halde bunlar arasında en sürekli olanı ve ulusal kültürü en çok etkileyeni İslamiyet olmuştur (Turan 1994, 105). Ancak hepsi Türk halk inanışları üzerinde etki bırakmıştır.

Bu kadar zengin bir çeşitliliğe ve derin bir geçmişe sahip olan Türk halk inanışları konusunda günümüze kadar birbirinden değerli birçok araştırmacı çalışmalar yapmıştır. Bunların başlıcaları İbrahim Kafesoğlu, Bahaeddin Ögel, Emel Esin, Ziya Gökalp, Abdülkadir İnan, M. Fuat Köprülü, Hikmet Tanyu, Mehmet Eröz, Osman Turan, Faruk Sümer, R. Fığlalı, Saadettin Buluç, Dursun Yıldırım, Yaşar Kalafat, Yaşar Çoruhlu, Sedat Veyis Örnek, Harun Güngör ve Fuzuli Bayat'tır.

Yapılan bu değerli çalışmaları yayınlayan birçok süreli yaygın da halk inanışları konusunun incelenmesine ve öğrenilmesine yardımcı olmuştur. Bu yayınların başlıcaları da şunlardır: "Türk Amacı, Türk Yurdu, Halk Bilgisi Haberleri, Folklor Postası, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Folkloru, Folklor Doğru, Halk Bilimi, Sivas Folkloru, Erciyes, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Türk Kültürü, Yeni Form, İçel Kültürü, Güneyde Kültür, Milli Folklor, Atayurttan Anayurda Türk Kültürü, Türksoy, Yüce Erek, Yörtürk, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi ve eski Halkevi dergileridir." (Kalafat 2010, 84-85). Bu yayınlar Türk halk inanışları sahasında yapılan çalışmaların bilim dünyasına sunulmasında çok büyük katkı sağlamışlardır. Bunlara diğer dergi, gazete gibi yayınlarla kongre ve seminerlerde sunulan tebliğleri de dâhil etmek gerekir. Biz de çalışmamızda kaynaklara ulaşabildiğimiz oranda bu çalışmalardan yararlanmaya çalıştık.

2. BÖLÜM: HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır. Böylece geçiş dönemlerinde kümelenen adetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar. Geleneksel halk yaşamının başarılı bir bileşimine varabilmek için, birçok başka şeyin yanı sıra bu üç önemli geçiş döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir (Örnek 2000, 131).

2. 1. Doğumla İlgili Halk İnanışları

Aile, toplumları ayakta tutan ve varlığın sürdürülmesini sağlayan en temel kurum olması itibarıyla evrensel bir karakterdir. Toplumun en küçük birimi gibi görünen; fakat bütününe etki etme gücü en fazla olan yapıdır. Nitekim fertlerin şekillenmesi bu yapı vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Türk kültüründe ‘Baba/ata ocağı’ ifadesiyle de kutsal bir kimliğe büründürülmüştür (Balaban 2006, 74).

Ailenin oluşmasından sonra, büyüüp devam edebilmesi ancak doğumla mümkün olmaktadır. Bundan dolayı doğum Türk milletinde hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu soppu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve soppun sayısını arttırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Yaygın olarak kullanılan ‘Çocuk ailede ocağı tütürür’ sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır.

Diğer taraftan doğum, annenin ve babanın toplum içerisindeki statüsünü de yükseltir. Kadın artık anne olduğu için ona daha çok saygı gösterilir. Erkek de çocuk sahibi olduğu için akraba ve eş, dost arasındaki itibarı yükselir.

Anne babaya güven kazandıran, onların toplum içerisindeki itibarlarını yükselten, soyun devamını sağlayan doğum, hem anne baba tarafından hem de çevredeki akrabalar, komşular tarafından çok önemsenmektedir. Bu kadar önemli bir olayın etrafında bazı töre ve törenlerin olması da kaçınılmazdır.

Doğum da bir geçiş dönemi olduğu için “İnançlar ve gelenekler gebe kadını daha doğum öncesinden, hatta çocuk sahibi olma isteğinden başlayarak birtakım adetlere uymaya, bu adetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır.” (Örnek 2000, 131-132).

2. 1. 1. Doğum Öncesiyle İlgili Halk İnanışları

Türk kültüründe kadının, toplum tarafından benimsenmesi, saygı görmesi gerçek birey olması için mutlaka çocuk sahibi olması gerekir. “Anadolu’da özellikle kırsal kesimlerde evlenmenin üzerinden belli bir dönem geçmesine rağmen çocuk sahibi olunmaması / olunamaması hoş karşılanmaz.” (Tezcan 2000, 7). Çocuk sahibi olamayan anne toplum tarafından dışlanır, hor görülür çoğu yerde meyvesiz ağaca benzetilir. Çocuk sahibi olamayan baba da toplum tarafından erkek yerine konmadığı için ezilir, üzerinde toplumsal bir baskı oluşturulur. Bunun en güzel örneğini Dede Korkut’ta görmek mümkündür. Dede Korkut anlatılarında Hanlar Hanı Bayındır’ın Oğuz beyleri için kurdurduğu toyda “Kimin ki oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin yemez ise dursun gitsin. Oğlu olanı ak otağa kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Ta’ala kargayupdur biz dahi kargaruz” (Ergin 1997, 78) demesi Türk toplumunda çocuksuz aileleri Tanrı’nın lanetlediğine inanıldığını ve bu ailelerin toplum tarafından aşağılandığını, dışlandığını göstermektedir.

Çocuk sahibi olmanın bu kadar hayati öneme sahip olduğu bir toplumda çocuk sahibi olamayan ailelerin çocuk sahibi olmak için birçok yöntem denemesi kaçınılmazdır. Geçmişten günümüze kadar çocuk sahibi olmayı engelleyen veya kolaylaştıran unsurlar, öğeler hakkında birçok inanış ortaya çıkmıştır. Hemen hemen bütün Türk topluluklarında, aileler bu inanışlara dikkat edip onlara göre hareket etmektedirler.

Günümüz Şamanist Türklerinden Yakutlar, “ Tanrıdan çocuk, bilhassa erkek çocuk isterlerken, ak şamana (ayı oyuna) başvururlar. Ak şaman, Ayısit hatuna yahut ak

at sürüleri sahibi olan tanrıya dua eder. Bu törende kanlı kurban sunulmaz. Bu tanrılara idik olarak bir hayvan bağışlanır. Bu hayvana kimse binmez.” (İnan 2006, 167).

Çocuğu olmayan Yakut kadınları mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde yer sahibine (an daydı içite) yalvarırlar; ağlaya sızlaya dua ederler. Bu duadan sonra çocuk sahibi olanlar bunun tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından verildiğine inanırlar (Ögel 2006, 167).

Kırgız- Kazaklarda kadınları kısır olanlar sahrada tek başına biten bir ağaç, bir kuyu (pınar) veya su yanında koyun kesip gecelerler (Ögel 2006, 168). Kırgızlarda Çocuğu olmayan kadın uğursuz sayılır ve düğün gibi toplumsal olaylara katılmasına izin verilmez. Çocuğu olmayan kadınlar Nevruz'da yapılan Sümelek adlı yemeği pişirirken karıştırıp dua eder sonra da onun sıcak külüne oturur. Çocuğu olmayan kadının çok çocuk doğuran bir kadının elbiselerini giyerse, onun elinden ekmek yerse çocuğunun olacağına inanılır (Jumabaev 2006, 22).

Altaylarda ise çocuğu olmayan kişi, *arjan su* denilen kaynak sularına dolunaydan önce gider, orada oturur ve bu sudan içerek Tanrıya çocuk vermesi için dua eder. Altay Türkleri arasında çocuğu olmayan Altay kişi "kutay vermiyor" der ve ondan kendisine çocuk vermesini ister. Altay dağlarında tıbben ve inanç itibarıyla kutsal sayılan yararlı sular vardır. Ruslar bu sulara itibar etmezler. Sadece Altay kişi bu suların yerini bilir ve bunlar yabancılara gösterilmez. Bunlara "arjan su" denilir. Bu sulara her zaman gidilmez. Dolunaydan evvel gidilmesi gerekir. Çocuğu olmayan Altay kişi burada yatar ve oturur. Bir tek şey düşünür. "Altay Kutay bana bala ver" diye bekler. Bu sular kaynak sularıdır. Bunlardan bazıları akşam, bazıları sabah ve bazıları öğle içilirler. Hangi suyun ne zaman içileceğini kam/ bilirkişi tayin eder, onun bilgisine başvurulur (Kalafat 2004, 86-87).

Kuzey Afganistan Türklerinde “Hamile kadın balıketi yerse çocuğun ağzı büyük olur; deve eti yerse dokuz ayda dünyaya gelecek olan çocuk on bir ayda dünyaya gelir. Deve eti yediğini sonradan fark ederse devenin üzerinden üç kez geçirilir, böylece yükünü deveye atacağına ve kolay doğum yapacağına inanılır. Bazı bölgelerde hamile kadınların saçını kestirirse çocuğun ömrünün kılalacağına inanılır. Hamile kadın mecbur kalmadıkça cenaze evine ve merasimlere gitmez, kişi hastalıktan ölmüşse çocuğa geçeceğine inanılır. Hamile kadın kelle, paça yerse doğacak olan çocuğun kıvrıcık saçlı olacağı, kime dikkatlice bakarsa çocuğun ona benzeyeceği inancı vardır. Hamile kadınlar yedi kez Çarşamba günleri “*Bibi Müskil*” denen bir uygulamada

bulunur. (Şöyle ki bir miktar kuru üzüm leblebi karışımına Yasin suresi, Yedi İhlâs, Yedi Fatiha, suresi okunur, sofraya dökülür, yedi komşuya dağıtılır. Komşular hamile kadına hayır dua ederler). Ayrıca Bibi Sesenbe (Hamile kadınlar iki aylıkken başlayan ve yedi kez Salı günleri okutulan mevlit) ve Çitlen gibi hamile kadınların doğumunun kolaylaşması ve çocuklarının yaşaması için yapılan uygulamalar.” (Zıyayı 2004, 66-67) vardır.

Baskil ilçesinde çocuğu olmayan kadınlar “Yöredeki Abdülvehab gazi türbesini ziyaret ederler. Bu ziyaretin sonunda erkek çocuğu olanlar çocuğa Abdülvehab, kız çocuğu olanlar Zeynep ismini koyarlar. Doğumdan sonra buraya tekrar gelerek şükür amacıyla adak kurbanı kesilip fakirlere dağıtılır. Yöredeki bir diğer uygulamada buğa oturtmadır. Kadın ebem kömeci, süt ve saman kaynatıldıktan sonra hazırlanan karışıma oturtulur böylece çocuğu olacağına inanılır. Yörede hamile kadının gece yalnız dışarı çıkmaması, ateşi ve kaynar suyu rastgele dökmemesi gerektiğine inanılır. Çünkü ateşi ve sıcak suyu döken kadına alkarısı-albasması şeklinde isimlerle adlandırılan kötü ruhların zarar vereceğine ve çocuğunu düşüreceğine veya çocuğun sakat dünyaya geleceğine inanılır. Hamile kadın çay ve tuzlu yiyecekler yerse elinin ayağının şişeceğine inanılır. Hamile kadın aynaya bakarsa çocuğun kendisine benzeyeceğine, denize bakarsa mavi gözlü olacağına inanılır. Hamile kadın sakat birisiyle alay ederse doğan çocuğun da sakat olacağına inanılır. Eğer hamile kadın elma, üzüm ve nar yerse çocuğunun güzel yüzlü olacağına, zeytin yerse çocuğun kara gözlü olacağına inanılır. Hamile kadın ziyarete gittiğinde elini ziyarete dokundurmamalıdır, dokundurursa elini vücuduna dokundurmamalıdır, aksi halde dokunduğu yerde leke (ben) çıkacağına inanılır. Hamileyken kalçası çok büyüyen kadının kız çocuğu olacağına inanılır. Doğum öncesinde anne, rüyasında boncuk veya bilezik görürse kız; tabanca görürse erkek çocuğu olacağına inanılır.” (Kıyak 2005, 21-22).

Konya'nın Bozkır ilçesinde “Hamile bir kadın herhangi bir yiyeceği yedikten sonra eliyle herhangi bir yerini kaşırsa doğacak çocuğun vücudunun orasında da bir şeyler çıkacağına inanılır. Hamile kadının rüyasında korkmasının çocuğa kötü etki yapacağına inanılır. Bunu engellemek için de kadının yastığının altına bıçak konulur. Hamile kadın ayva yerse çocuğunun güzel ve gamzeli olacağına inanılır. Hamile kadına yumurta yedirilmez, eğer yerse çocuğunun saçının çıkmayacağına inanılır. Hamile kadın mezara giderse çocuğunun düşeceğine inanılır. Hamile kadının karnındaki çocuk kızsı yüzünün çilleneceğine, kalçasının büyüyeceğine, erkekse vücudunda ve yüzünde bir değişiklik

olmayacağına inanılır. Hamile kadın çocuğuna elbise biçer ve minderin altına koyar. Eğer o anda içeri erkek girerse çocuğun erkek olacağına inanılır. Hamile kadın sancısı çok olduğu zaman kimseye söylemez. Eğer söylerse doğumun uzayacağına ve sancının artacağına inanılır. Hamile kadın Ferhatlar mahallesindeki kutsal çeşmeye götürülür. Boynuna ip takılıp çeşmenin etrafında dolandırılır. Bundan sonra çocuk erkek olursa Bahattin, kız olursa Bahar ismi konulur. Bir ailenin erkek çocuğu olmuyorsa son olan kız çocuğuna Döner veya Döndü ismi konulur. Bundan sonra doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Yazdamı köyünün dağ kısmında bulunan Damlacık inindeki damlayan sudan çocuğu olmayan kadınlar abdest alıp namaz kılar. Böylece çocuklarının olacağına inanılır. Çocuk olduktan sonra buraya hediye bırakılır. Hamile kadının düşük yapmaması için Mehmet ismini bulduran yedi evden bıçak toplanır. Bıçaklara isimler yazılır. Bir çömleğe su doldurulup akşamleyin dama konulur. Sabah namazından sonra çömlek damdan indirilir. İçerisindeki hangi bıçak paslanmışsa o evden okunmuş ekmek getirilip kadına yedirilir. O evin, düşük yapan kadının ocağı olacağına inanılır.” (Erdem 2008, 22-24).

Elazığ’a bağlı Tadım köyü Alevileri arasında “Çocuğu olmayan kadınlar Miyadun köyündeki delikli taştan geçirilerek hastalığının iyileşeceğine inanılır. Çocuğu olmayanlar Beşik Baba türbesine gider, bu türbeye ağaçtan yapılmış bir bebek bırakılır. Bundan sonra Beşik Baba’nın yüzü suyu hürmetine çocuklarının olacağına inanılır. Köyde *Tabe boncuğu* takan kadınların çocuğu olacağına inanılır. Tasa mum eriterek mumun aldığı şekle göre kadının ne zaman doğum yapacağı, çocuğunun cinsiyetinin ne olacağı gibi tahminler yürütme geleneği de köyde mevcuttur.” (Köseoğlu 2009, 7-10).

Ergani ilçesinde “Çocuğu olmayan kadınlar lohusanın yıkandığı suyla yıkanır. Gebe kalmak isteyenler kırk kemik bulup onları döver. Sonra bunları suya atar ve bu su ile üç defa yıkanır. Çocuğu olmayanlar Armutova’da bulunan *Kadınlar taşına* giderler. Taşın etrafında üç kere dönüp dilek tutarlar. Böylece çocuklarının olacağına inanır. Çocuğu kalmayan (ölen) kadınların çocuklarının saçını yedi yıl kesilmez, örük yapılı. Beşik boşken kendi kendine sallanırsa çocuk olacağına inanılır. Doğumu zor olan kadınlara kocalarının ayakkabısından su içirilir ve çakmak taşı birbirine çakılır. Böylece doğumun kolay olacağına inanılır.” (Uçak 2007, 62-63).

Samsun’da hamile kadın cenazeye bakarsa, çocuğun benzinin sarı olacağına inanılır. Hamile kadın güzelleşirse kız çocuk; yüzüne sis basar, çirkinleşirse erkek çocuk doğuracağına inanılır (Şişman 2002, 446-447).

Adana’da bir çocuğun burnunda yeşil bir damar atarsa, kendinden sonra doğacak bebeğin erkek olacağına inanılır. Bebek annesinin karnında oynadığında aya bakılırsa bebeğin ay kadar güzel olacağına inanılır. Hamilelikte anne deveye, ayıya, maymuna bakarsa çocuğunun çirkin olacağına inanılır. Anne tavşana bakarsa çocuğun dudağının yarık olacağına inanılır. Hamile kadın çok fazla sakız çiğnerse çocuğun çok çiş yapacağına inanılır. Hamile kadın sakız çiğnerse çocuğunun geveze olacağına inanılır. Kötü huylu bir çocuk kınanır, doğacak çocuğun da ona benzeyeceğine inanılır. Göbek kıvrık olur, doğumda zorluk çıkar diye ağaç üstünden atlanmaması gerektiğine inanılır. Hamile kadının iki kişinin ortasına oturmaması gerektiğine inanılır. Hamile kadının üstünden kimsenin atlamaması gerektiğine inanılır (Akyol 2006, 71-76).

Kuluncak ilçesinde hamile kadına iplik ördürülmez eğer örerse çocuğun eşinin bağının çocuğun boğazına dolacağına inanılır. Hamile kadın, elma yerse doğacak çocuğun yüzünün parlak olacağına inanılır (Gürer 2008, 80-81).

Konya’nın Beyşehir ilçesinde “ Hamile kadın eşiğe oturtulmaz, oturursa yoksulluğa sebep olacağına inanılır. Hamile kadın, çocuğu olmadan önce sütünü sağlar ve suya damlatır. Süt suyun içinde dağılırsa kız, dağılmazsa erkek çocuğu olacağına inanılır. Hamile kadın doğumu yaklaşınca suya Yasin suresi okunur. Suredeki *mubin* kelimesine gelince “*Ya Şafi ya hu*” diye üç kez tekrarlanır ve bu su hamile kadına içirilir. Böylece doğumun kolay olacağına inanılır. Hamile kadın cenazeye karşılaşırsa kırk gün yüksek bir yerde (Dördüncü kat) durur. Eğer bu yapılmazsa çocuğun aydaş olacağına inanılır.” (Samancı 2008, 21-23).

Muğla’nın Yatağan ilçesinde kısırlık olan kadının ulu bir ağaca eşarbi veya başka bir eşyası bağlanırsa kısırlığın giderileceğine inanılır. Yatağan’ın bazı köylerinde kısırlığı gidermek için cinsel birleşmenin yapıldığı yatağın altına naylon veya bez bebek konulur. 1,5 yıl hamile kalamayan kadınlar en yakın dereden kırk çakıl taşı getirerek suya katıp banyo yaparlar. Böylece çabucak hamile kalacağına inanılır. Hamile kadının çocuğunun erkek olması için Ahlât ağacı taşlatılır. Hamile kadın kesilen bir hayvanın çenesini kendi niyetine ayırır. Sivri çene kemiği uçlarında et kalırsa kız, kalmazsa erkek olacağına inanılır (Eşmeli 2006, 47-50).

Tunceli’ye bağlı Pertek ilçesinde çocuğu olmayanlar yöresel ismiyle “Berberu denilen ot ile arpa ununu karıştırıp kaynatır. Akşamdan sabaha çocuğu olmayan kadının karnının üzerine bu karışım sarılır ve karı koca ilişkiye girer. Bu işlem üç gece üst üste tekrarlanırsa kadının hamile kalacağına inanılır. Dorutay köyündeki Arap baba ziyaretinde

bir bez ve çubuktan küçük beşikler yapılarak ziyaretin bulunduğu alanda bir yere asılır. Beşik sallanırsa çocuğun olacağına inanılır. Pertek ilçesinde çocuğu yaşamayan devamlı ölen kadınlara Teve’li denir. Hamile kadınların bu kadınlarla konuşmaması, yanında durmaması eşyalarına dokundurmaması gerektiğine, yoksa onların da çocuklarının öleceğine inanılır. Pertek’te rüyada elma ya da altın görülürse erkek çocuk olacağına inanılır.” (Polatcan 2006, 5-8).

Rize yöresinde hamile kadın “Ciğer yerse doğacak çocuğun hasta olacağına, benekli olacağına inanılır. Hamile kadın *pasmanikayı* (patlamış mısır) fazla yerse çocuğun cilt hastalığı olacağına inanılır. Hamile kadın çocuk karnında oynayana kadar tavuk yerse çocuğun boğazında problem olacağına inanılır. Hamile kadın çeşmeden su içerse çocuğun ağzının akacağına inanılır.” (Kabataş 2006, 19-20).

Doğum, insanın hayata başladığı, aile ocağının ve soyun devamının garantiye alındığı, nüfusun çoğalmasıyla iş gücünün arttığı için insan hayatındaki en önemli safhalardan birisidir. Bu sebeple inceleme sahamız olan Derinkuyu’da da doğum öncesiyle ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Toplumumuz ata erkil bir toplum olduğu için bütün Anadolu’da olduğu gibi Derinkuyu’da da çocuksuzluğun sebebi olarak öncelikle kadın görülmetedir. Eğer bir ailenin çocuğu olmuyorsa bunun sebebi kadındır, bu kadınlara değer verilmez, kısır denir, hatta üzerine kuma alanlar bile vardır. Onun için yörede kısırlıkla ilgili inanışlar ve uygulamalar genellikle kadınlar üzerinedir. Bunun yanında yöre insanı bebeğin sağlıklı bir şekilde doğmasını sağlamak için birçok inanış ve uygulama geliştirmiştir. Bu inanış ve uygulamalar şunlardır:

Çocuğu olmayan kadınların tavuk tersine (gübresine) oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 2, 5, 8, 10, 12).

Çocuğu olmayan kadınların türbelere gidip kurban kestikleri, dua ettikleri zaman çocuğunun olacağına inanılır (KK: 4, 6, 125, 127, 181).

Çocuğu olmayan kadınlara elma yedirilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 5, 8, 9, 10).

Çocuğu olmayan kadınların eşeğin kolanı (ipi) ile beli çekilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 1, 2, 5, 200, 201).

Çocuğu olmayan kadınların dızlağan otu, ebeğümeci ve bulgurdan oluşan aşığın kaynatılıp üzerine oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 5, 7, 10).

Çocuğu olmayan kadın maydanoza oturtulursa çocuğunun olacağına inanılır (KK: 4, 10, 200, 202, 203, 205).

Çocuğu olmayan kadın üzüm şifine (posasına) oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 9, 10, 110, 114, 155).

Çocuğu olmayan kadın dilek ağacına bez bağlayıp dilek dilerse çocuğunun olacağına inanılır (KK: 4, 6, 157, 158, 161).

Çocuğu olmayan kadın kızdırılmış kabağa oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 5, 8, 9).

Çocuğu olmayan kadın bezirgân böceğine oturtulursa çocuğunun olacağına inanılır (KK: 3, 4, 10).

Çocuğu olmayan kadının, pişirilen kabak beze sarılıp beline sarılırsa çocuğu olacağına inanılır (KK: 162, 163, 169, 170, 175).

Çocuğu olmayan kadına ayva yedirilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 14, 15, 32, 35, 37, 40).

Çocuğu olmayan kadına sürekli kiraz, elma, helva, bal, ayva yedirilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 111, 112, 115, 117, 118).

Çocuğu olmayan kadın ebegümeci pişirilip üstüne oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 6, 42, 43, 45, 47).

Çocuğu olmayan kadın süt buharına oturtulursa çocuğunun olacağına inanılır (KK: 1, 3, 5, 8, 9).

Çocuğu olmayan kadının Çora (bir çeşit toprak) yerse çocuğunun olacağına inanılır (KK: 3, 49, 54, 56, 58, 60).

Çocuğu olmayan kadının Hacı Bektaş'daki taşa sarılırsa çocuğu olacağına inanılır (KK: 5, 9, 20).

Çocuğu olmayan kadın bir ocaklıya beli çektirilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 128, 129, 130, 135, 136, 140, 141).

Çocuğu olmayan kadın ısıtılan kızgın kuma oturtulursa çocuğu olacağına inanılır (KK: 152, 153, 155, 157, 160).

Bir kadın iki erkeğin arasından geçerse çocuğu olmaz (KK: 20, 22, 55, 59).

Bir kadının doğan çocuğu ölüyorsa, hamileyken hocaya götürüp muska yazdırılır. Böylece çocuğun ölmeyeceğine inanılır (KK: 162, 163, 165, 168, 170).

Gelin oğlan evine ilk girdiğinde kucağına erkek çocuğu verilirse gelinin erkek çocuğu olacağına inanılır (KK: 1, 3, 9, 81, 82, 84, 87).

Yeni gelinin yatağına "Erkek çocuğu yuvarlanırsa, gelinin erkek çocuğu olacağına inanılır." (Karabakla 2003, 74).

Kadına sürekli bal, tatlı, üzüm ve elma yedirilirse erkek çocuk doğuracağına inanılır (KK: 91, 93, 95, 101).

Kadına helva kavrulup yedirilirse, kabak tatlısı yedirilirse erkek çocuğu olacağına inanılır (KK: 6, 10, 60, 61, 63).

Süt, pekmez ve yoğurdu çok yiyen kadının erkek çocuğu olacağına inanılır (KK: 4, 6, 9, 102, 103, 105, 115).

Geline kütük atılırsa erkek çocuğu olacağına inanılır (KK: 50, 68, 72, 73, 117, 119, 120, 121).

Karnı sivri olan annenin erkek, yuvarlak olan annenin kız çocuğu doğuracağına inanılır (KK: 11, 12, 111, 112, 113, 115).

Kalçası büyük olan kadının kız çocuğu doğuracağına inanılır (KK: 120, 121, 125, 130, 131).

Oğlan doğurmak için hocanın okuduğu buğday tanesini yutmanın faydalı olacağına inanılır (Beğen 2003, 29).

Hamilelik sırasında ağırlık fazla olursa erkek, az olursa kız çocuğu dünyaya geleceğine inanılmaktadır (Beğen 2003, 29).

Hamile kadının karnı büyükse erkek, karnı küçükse kız doğuracağına inanılır (KK: 100, 102, 105, 107, 111, 112, 113, 115).

Tatlı şeyler yiyen kadının erkek, ekşi şeyler yiyen kadının kız çocuğu olacağına inanılır (KK: 141, 142, 145, 151, 154).

Hamile kadının haberi olmadan iki minder konulur. Birinin altına bıçak birinin altına makas saklanır. Loğusa, bıçağın üzerine oturursa erkek; makasın üzerine oturursa kız doğuracağına inanılır (KK: 120, 121, 132, 135, 138, 142).

Doğacak çocuk karnın sağında ise erkek, solunda ise kız olacağına inanılır (KK: 22, 25, 125, 126, 130, 132).

Doğum yapacak kadın çok konuşursa oğlan, az konuşursa kız doğuracağına inanılır (KK: 120, 121, 125, 127, 177).

Doğum yapacak kadının memesi siyahlaşırsa kız, kahverengi olursa erkek doğuracağına inanılır (KK: 170, 171, 173, 175, 176).

Hamile bir kadının gökkuşağının altından geçince erkek çocuk doğuracağına inanılır (KK: 120, 122, 125, 150).

Yeni geline yumurta yedirilirse çocuğu olacağına inanılır (KK: 120, 121, 123, 135, 170, 178, 182).

Doğum yapacak kadının odasında iğne işi yapılırsa doğacak çocuğun göbeğinin iltihaplı olacağına inanılır (KK: 180, 181, 182, 185, 186).

Hamile kadın kapı eşiğine oturursa göbek bağının çocuğa dolacağına inanılır (KK: 130, 132, 135, 136, 137, 138, 139).

Hamileyken yumurta yiyen kadının çocuğunun haylaz olacağına inanılır (KK: 60, 162, 167, 171, 173, 174, 182).

Gebe kadın yılanı bakarsa, çocuğun yüzü çilli olur (Sevindik 2011, 4).

Hamile kadının eşikte oturması iyi değildir diye inanılır (KK: 181, 183, 185, 191, 192).

Aşeren kadına canı ne isterse yedirilmesi gerektiği, yoksa çocuğun bir organının eksik (sakat) doğacağına inanılır (KK: 199, 200, 204, 205, 210, 211).

2. 1. 2. Doğum Esnası ve Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları

Doğum sonrası, çocuklar için bebeklikle başlar, gençlik dönemine doğru uzanan bir süreçle devam eder. Bu dönem ad verme, kırklama, sünnet olma, day durma, ilk emekleme, ilk saç kesimi, ilk tırnak kesimi, ilk dişin çıkışı, köstek kesme, aylık kesme vb. dönemleri içerir (Kalafat 2009, 31).

Anadolu'da yeni doğum yapmış kadına *lohusa*, *loğsa*, *doğazkesen*, *emzikli*, *nevse* gibi isimler verilirken, (Örnek 2000, 143) "Azerbaycan Türkleri *yeni uşak doğmuş kadın*, Başkurt Türkleri *betislegen katın*, Kazak Türkleri *bosağan ayal*, Kırgız Türkleri *cañı törögön katın*, Tatar Türkleri *bala tapkan hatın*, Türkmen Türkleri *yaña çağa doğran ayal* ve Uygur Türkleri ise *yekin arida tukkan hotun* sözlerini kullanmaktadır." (Abalı 2011, 32).

Loğusalık süresi ekonomik, coğrafi, sosyal vb. şartlar dikkate alındığında bölgelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Ekonomik anlamda kadının işçi kategorisine sokulmadığı bölgelerde bu süre daha uzun tutulurken, kadının bilhassa tarım işçisi olarak önemli bir potansiyeli oluşturduğu bölgelerde bu süre çok daha kısa tutulmaktadır. Bu bağlamda loğusalık süresi 2 ile 60 gün arasında değişebilmektedir (Aça 2005, 26).

Kadının bütün doğum öncesi hazırlıklardan sonra çocuğunu sağ salim dünyaya getirmesi, hem annenin hem de çocuğunun kötü ruhlar tarafından rahatsız edilmemesi için bir takım uygulamalar ve inanışlar geliştirilmiştir. Bu uygulama ve inanışlar çocuğun dünyaya gelmesiyle de son bulmaz yine çocuk dünyaya geldikten sonra da ona

ve annesine musallat olacak kötü ruhlar, hastalıklar vs. vardır. Türk halkı bunları engellemek, anne ile çocuğunu bütün kötü etkilerden korumak için birçok pratik geliştirmiştir.

Muğla yöresinde kırkı çıkmadan yanlışlıkla karşılaşan loğusa kadınlar “Birbirlerinin çocuklarını üçer defa emzirirler. Böylece kırklarının karışmasını engelleyeceklerine inanılır. Kırkı çıkmamış çocuğun olduğu evden ateş verilmez.” (Eşmeli 2006,52). Sandıklı ilçesinde kırklı kadınlar evden çıkmadan “Yanlarına bir parça ekmek ya da demir parçası alırlar. Kırkını doldurmamış çocuğun banyo suyu rastgele dökülmez. Çiğnenmeyecek bir yere dökülmesi gerektiğine inanılır. Ticaretle uğraşan babanın ticaretten kazandığı parayla çocuğun üzerine gitmesinin çocuğu kırk basmasına sebep olacağına inanılır.” (Balaban 2006, 80-81). Adana yöresinde “Doğum kolay olsun diye hamile kadın su üzerinden geçirilir.” (Akyol 2006, 78). Baskil yöresinde kadın kolay doğum yapsın diye “Kocasının ayakkabısından su içirilir, eşikten atlatılır.” (Kıyak 2005,22). Konya’nın Bozkır ilçesinde yeni doğan çocuk tuzlanır. Ancak iyi birisine tuzlatılır; çünkü “Çocuğu kim tuzlarsa çocuğun ona çekeceğine inanılır. Çocuk konuşmaya başlamadan aynaya baktırılmaz. Baktırılırsa çocuğun şaşı olacağına inanılır.” (Erdem 2008, 25). Elazığ’a bağlı Tadımköy Alevileri yeni doğan çocuğun, albasması olmaması için başucuna “İğne, ekmek ve su koyarlar.” (Köseoğlu 2009, 10). Ergani yöresinde çocuğu yaşamayan aileler yedi Mehmet’ten yedi parça bez alırlar ve bu parçalardan yedi yamalı elbise yapıp çocuğa giydirirler. Çocukları ölenler çocuklarına kendi isimleriyle çağırılmazlar, onlara kötü lakaplar takarlar. Çocuğu ölenler çocuklarının saçını yedi yaşına kadar kesmezler (Uçak 2007, 66-67). Kuluncak ilçesinde gelin alayı kırkı çıkmamış kadının evinin önünden geçerse gelinin çocuğunun olmayacağına inanılır (Gürer 2008, 82). Aydın’ın Koçarlı ilçesinde “Adetli ve kırklı kadınların lohusanın yanına giremeyeceğine inanılır.” (Abalı 2011, 33). Pertek ilçesinde “Artık çocuk istemeyen aileler çocuklarına Songül ve Bezar isimlerini koyarlar. Bundan sonra çocukları olmayacağına inanılır.” (Polatcan 2006, 12). Rize yöresinde “Eşi gömülmeyp dışarıda bırakılan çocuğu cin çarpacağına inanılır.” (Kabataş 2006, 28). “Urfa’da altını ıslatan çocuklar için süpürge uçları üzerlik olarak yakılır ve onlara her sabah karatavuk yumurtası içirilir. Böylece çocuğun, o işi tekrarlamayacağına inanılır.” (Kalafat 2010, 271).

İnceleme sahamız olan Derinkuyu’da da hem anne hem de bebeğiyle ilgili birçok inanış ve uygulama vardır. Bu inanışlar şunlardır.

Doğum yapacak kadın, kendi annesinden çocuğunu kıskanır ve çocuğun geri gitmesine sebep olur şeklindeki inanıştan dolayı, doğum yapan kadının annesi doğum odasına alınmaz (Sevindik 2011, 5).

Kadının başında yılan gömleği yakılarak kötü ruhlar kovulmaya çalışılır (Sevindik 2011, 5).

Fadimeanasaçı otunun suyu hamile kadına içirilerek Fadime ananın yardımı sağlanmaya çalışılır (Sevindik 2011, 5).

Doğum anında ebe bir zorlukla karşılaşırsa “Topal melikeler nerdesiniz yetişin” diyerek melekleri yardımına çağırır. Melekler gelince doğumun kolaylaştığına inanılır (Güçlü 1994, 72).

Çocuk doğar doğmaz köydeki ocak ya da el olduğuna inanılan bir kişiden çocuğun nazardan korunması için ze (Bir çeşit mum ve tuz karışımı) çevirmesi istenir (Güçlü 1994, 73).

Çocuk doğunca tuzlanır, yoksa çocuğun ilerde kokacağına inanılır (KK: 121, 123 125, 131, 142, 143).

Cuma günü, Kadir Gecesi ve diğer kutsal gecelerde, Ramazan ayında doğan çocukların gelecekte bahtının açık olacağına inanılmaktadır (Beğen 2003, 28).

Yeni doğan bebeğe sarı yemeni örtülürse albasmayacağına inanılır (KK: 10, 11).

Ölüden gelen (cenazeden gelen) birisi loğusa kadının yanına giremez. Girmek isterse de tuvaletin etrafını yedi defa dolandır öyle girer. Böylece kadının ve çocuğunun albasmasından korunduğuna inanılır (KK: 1, 5, 11).

Ölü yanından gelen kişinin yeni doğan çocuğun yanına girmeden önce küllüğün etrafından dolaşması gerektiğine inanılır (KK: 11, 13, 14).

Loğusa kadının başına kırk gün al yemeni bağlanırsa albasması olmayacağına inanılır (KK: 6, 9).

Loğusanın bulunduğu odaya tüfek asılırsa Alkarısının gelemeyeceğine inanılır (KK: 12, 20, 30, 45).

Eğer odaya orak, soğan ve makas asılırsa çocuğu albasmayacağına inanılır (KK: 14, 15).

Kadına kaz eti yedirilirse albasmayacağına inanılır (KK: 20).

Albasmasın diye kapıya ateş konulur ve gelen misafirler bu ateşin üzerinden atlatılır (KK: 50).

Lohusanın yanına kaz bırakılırsa albasması olmayacağına inanılır (KK: 123, 134, 135, 143, 148).

Daha önce Albasmasını yaşamış bir kadından kırmızı bez parçası alınırsa Albasması olmayacağına inanılır (KK: 10, 12, 14, 17, 19, 20).

Loğusa kadının yanına tavuk eti konulursa Albasması olacağına inanılır (KK: 14, 16).

Çocuğu albasmaması için yanında erkek bulunması gerektiğine inanılır (KK: 2, 6).

Çocuğun boynuna atın hamıdı asılırsa albasmayacağına inanılır (KK: 16, 187, 189, 191).

Çocuk Şemşili köyündeki mezarlığa götürülüp hocaya okutulursa albasmayacağına inanılır (KK: 15, 16, 17).

Çocuğun altına sındı ve hameyli konulursa albasmayacağına inanılır (KK: 17, 20).

Loğusanın bulunduğu odaya soğan asılırsa albasmayacağına inanılır (KK: 1, 2, 35, 125).

Albasması olmaması için çocuğun yanına ayna konulur (KK: 55, 57, 59, 67, 69).

Al çaputtan (bezden) şerit kesilip hem annenin hem de çocuğun alınına sarılır. Şeridin üzerine mavi boncuk takılır. Böylece Albasması olmayacağına inanılır (KK: 16, 18, 20).

Albasmaması için kadının ve çocuğun yanında erkek durup elini kadının döşüne koyması gerekir (KK: 120, 211, 212).

Kırklı kadın kapıdan geçince ardından dua edilip su dökülür (KK: 20, 22, 23).

Yeni doğan çocuğa et ve poşet gösterilmez. Eğer görürse kırk basacağına inanılır (KK: 5, 7).

Kırkı çıkmamış kadın ve çocuğun evden çıkarılmaması gerektiğine inanılır (KK: 120, 122, 125, 130, 132).

Kırk basan çocuğun gözlerinin küçüleceğine inanılır (KK: 15, 45, 124, 125, 130).

Kırk baskını çocuk üç Cuma cami etrafında dolaştırılır. Bazı kadınlar da bebeklerini kilise etrafında dolaştırırlar (Aytekin 2006, 145).

Çocuğu kırk basmaması için kırk gün yıkandırılmaması gerektiğine inanılır (KK: 11, 16).

Çocuğu kırk basmaması için, karşılaşan loğusa kadınlar iğne değiştirir. Eğer kırk çıkmadan bir eve gidilirse tuz atılması gerektiğine inanılır (KK: 17).

Odanın duvarına orak, ekmek ve hamaylı asılırsa çocuğu kırk basmayacağına inanılır (KK: 180, 181, 183, 185, 186).

Çocuğu kırk basmaması için yanına çiğ et konmaması gerektiğine inanılır (KK: 16, 20, 120).

Kırk basmaması için kedinin yanına gidilmemesi gerektiğine inanılır. Çünkü kedi de doğum yapmaktadır (KK: 18, 19, 20).

Bebek değirmen deliğinde yıkanırca kırk basması olmayacağına inanılır (KK: 14, 19).

Çarşıdan getirilen eşyaların, kırkı çıkmamış çocuğun yanına konmaması gerektiğine inanılır (KK: 6, 9).

Bebek Gölcük'e götürölüp gölden geçirilirse veya musalla taşının altından geçirilirse kırk basması olmayacağına inanılır (KK: 11, 13).

Kırkı çıkmamış çocuk tuvaletin etrafında yedi kez dolandırılırsa çocuğu kırk basmayacağına inanılır (KK: 100, 102, 103, 105, 110).

Loğusa kadın özörlü bir kadınla görüşürse kırk basacağına inanılır (KK: 12, 15, 122, 125).

Kırk basan kadını Cuma günü Şemşilli (ziyaret) köyüne götürürler. Böylece kırk basmasının geçeceğine inanılır (KK: 1, 15).

Bebek 40 kez Şemşilli'deki mezarlığa götürölüp 40 kez dolandırılırsa kırk basması olmayacağına inanılır (KK: 15, 17).

Çocuğun yatağının altına muska konulursa kırk basmayacağına inanılır (KK: 131, 132, 134, 136, 140, 141, 143).

Kırklı kadının kırk gün mezarının açık olduğu, onun için çok dikkat edilmesi gerektiği inancı vardır (KK: 21, 23, 25, 35).

Kırk basmasının sadece anne ve kız çocukları için olduğuna erkek çocukları kırk basmayacağına inanılır (KK: 100, 111, 115, 116).

Kırk baskını çocuklar kiliseye götürölür, kilisenin etrafında üç kez hızlı hızlı döndürölür (Aytekin 2006, 143).

Kırk baskını veya geç yürüyen çocuklar topal bir kadın tarafından küfeyle ev ev dolaştırılarak şöyle denir:

Bir sokum ekmek

Kapı kapı gezmek

Kütüme küt

Bir sokum ekmek (Aytekin 2006, 143).

Çocuk doğduktan kırk gün sonra kırk çakıl taşı, kırk tane arpa, bir madeni para ve bir iğne suya atılır ve çocuk bunda yıkanır. Sonra o su dört yol ağzına dökülür. Böylece çocuğun kırkı çıkmış olduğuna inanılır (KK: 141, 142, 143, 145, 147, 149).

Mezar üzerinden kırk tane taş alınır, kırk tane buğday, bir tane iğne, bir tane metal para bir testiye atılır. Yedi musluktan su alınır, bir gece dışarıda bekletilir. Bu suyla çocuk yıkanır. Bu su dört yolun ortasına serpilir. Böylece çocuğun kırkı çıktığına inanılır (KK: 120, 121, 123, 125, 129, 130).

Lohusayı uyku halindeyken etkilediğine inanılan ve büyük bir karartı olarak tarif edilen *Karavura* (Karabasan) basmasından kurtulmak için lohusanın o anda uyanıp besmele çekmesi ve bütün kuvvetiyle ayağa fırlaması gerektiğine inanılmaktadır (Sevindik 2011, 7).

Çocuk doğduktan sonra, fazlaca dem (kan) gitmesi neticesinde lohusanın aniden bayılması durumu "*Dem İkizi*" olarak bilinmektedir. Bu duruma düşülmesine sebep olarak da lohusanın besmelesiz hareket etmesinden dolayı şeytanın lohusanın gözlerinin ferini alması gösterilmektedir. Dolayısıyla dem ikizi olmamak için lohusalara besmelesiz hareket etmemeleri önerilmektedir (Sevindik 2011, 7).

Bir kadının doğurduğu çocukları ölüyorsa bebek uzun ömürlü olsun diye bebeğe eşek sütü içirilir. Bu sütün çocuğun uzun ömürlü olmasını sağlayacağına inanılır (KK: 5, 6, 9, 10).

Çocuğu yaşamayan kadınlara kurt ezilip sarılırsa çocuğunun yaşayacağına inanılır (KK: 15).

Çocuk ölmesin diye ateşe tuz atılır. Kapı eşiğinde keçiboynuzu yakılır. Onun dumanına hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanılır (KK: 2, 5).

Bir kadının çocuğu yaşamıyorsa eşek kemiği kaynatılır, çocuk bu kaynatılan su ile dört yol ağzında yıkanır. Anne ise kırklı köpeğin üstüne gider çırpınır. Böylece çocuğunun yaşayacağına inanılır (KK: 5, 9, 17 18, 19, 20).

Çocuğu yaşamayan kadınlara sarımsak ve özü otu ezilip sarılırsa çocuğunun yaşayacağına inanılır (KK: 14).

Çocuğu yaşamayan aileler yeni doğan çocuğun kulağının kenarını keser böylece çocuğun yaşayacağına inanılır (KK: 18).

Çocuğu yaşamayan aileler yeni doğan çocuklarına Yaşar, Durmuş gibi isimler verir. Böylece yeni doğan çocuğun yaşayacağına inanılır (KK: 11, 15).

Çocuğu yaşamayan aileler 7 evden su, çaput toplar, kıyafet yapar, bu kıyafet çocuğa giydirilir. Su da çocuğa içirilir. Böylece çocuğun yaşayacağına inanılır (KK: 4, 6, 100, 102, 200).

Çocuğu yaşamayan kadınlar Kayırlı'ya (ziyaret) götürülür. Orada kara tavuk kesilip kadının sırtına konulur. Böylece çocuğun yaşayacağına inanılır (KK: 2, 3, 9, 19, 160, 163).

Erkek çocuğu ölen aileler Mehmet isimli 7 evden çaput alıp dikerse çocuklarının yaşayacağına inanılır (KK: 5, 7, 8, 11).

Yeni doğan çocuğa nazar değmesin diye nazarlık takılır (KK: 12, 15).

Çörek otu asılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 16, 17).

Çocuğa, üzerlik otu, seğ, bal mumu (kafera) ve su geçirmez mavi bezden yapılan nazarlık asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 15, 16, 19, 20).

Soğan kabuğu ateşe atılıp bebeğe koklatılırsa o bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 7, 8, 9).

Evin muhtelif yerlerine at kafası veya eşek kafası asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır (Beğen 2003, 39).

Nazar muskası yapılıp asılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 12, 13, 160, 167, 168).

Çocuklara, hurmanın çekirdeği ve has iğdenin dalı gün doğmadan kesilip asılırsa nazardan koruyacağına inanılır (KK: 12, 13).

Dağdağan ağacından yapılan nazarlığın çocuğu nazardan koruduğuna inanılır (KK: 4, 8).

Bebeklere kara sürerek nazardan korunabileceğine inanılır (KK: 114, 115, 119, 124, 126).

Çocuğu nazardan korumak için Alay köyündeki hocaya muska yazdırılır (KK: 131, 132, 135, 136).

Sarımsak kökünden yapılan nazarlık takılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 120, 130).

Çocuğun gözüne sürme çekilirse gözlerinin pişkin (iri) olacağına inanılır (KK: 156, 180, 193, 195, 196).

Gözlerine sürme çekilen çocuğun gözlerinin güzel olacağına inanılır (KK: 14, 15, 165, 167).

Gözlerine sürme çekilen çocuğun gözlerinin ağrımayacağına inanılır (KK: 11, 13, 181, 182, 183, 185, 187).

Çocuğun yüzüne kara sürülürse sarılık olmayacağına inanılır (KK: 152, 153, 156, 159, 168).

Konuşamayan çocuğa caminin kapısı kilitle açılır ve o kilit yalattılırsa çocuğun konuşabileceğine inanılır (KK: 15, 30, 31).

Konuşamayan çocuğu Cuma günü camiye götürürler, babasının ayakkabısıyla ağzına vururlar. Böylece çocuğun konuşacağına inanılır (KK: 2, 12, 23, 50, 65).

Yedi evden kurban dili toplanır. Bu kurban dilleri haşlanır ve suyundan çocuğa içirilirse konuşamayan çocuğun konuşacağına inanılır (KK: 182, 183, 184, 185, 186).

Kurban bayramında ismi Mehmet olan yedi evden kurban sahiplerinin rızasıyla kurban dili alınıp konuşamayan çocuğa yedirilirse çocuğun konuşacağına inanılır (KK: 191, 192, 200).

Yürüyemeyen bebek üç Cuma süprütülükte sallanırsa yürüyeceğine inanılır (KK: 15, 17).

Yürüyemeyen çocuk yeraltına götürülüp dua edilirse yürüyeceğine inanılır (KK: 19, 199).

Yürüyemeyen çocuk Gölcük başına götürülüp suda gezdirilirse çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK: 111, 112, 113, 115).

Çocuk yürüyemiyorsa soydan gelen bir şey olduğuna inanılır (KK: 155, 156, 159).

Çocuk yürüme çağına gelince iki ayağına ince bir ip bağlanarak iyi koşan birine ip yoldurulur ve koşması sağlanır. Böylece çocuğun ayak bağının çözüleceğine inanılır (Güçlü 1994, 73).

Yürüyemeyen bebeğin, Cuma günü ayağına ip bağlanır ve çocuk adım attığında ip kopartılır. Bundan sonra çocuğun yürüyeceğine inanılır (KK: 100, 120, 147, 153, 165, 169, 171).

Çocuğun göbek bağı nereye gömülürse çocuğun orada kalacağına inanılır (KK: 136, 137, 138, 139, 140, 142).

Çocuğun göbeği denize atılırsa zengin olacağına inanılır (KK: 142, 145, 147, 148, 150).

Göbek bağı cami bahçesine gömülen çocuğun ahlaklı olacağına inanılır (KK: 6, 8, 9).

Göbek bağı köpeğe veya kediye verilen çocuğun çalışkan ve dayanıklı olacağına inanılır (KK: 5, 6, 8, 13).

Göbeği evin eşiğine gömülen çocuğun evcimen olacağına inanılır (KK: 3).

Göbeği ahıra gömülen çocuğun malcı olacağına inanılır (KK: 11).

Kız çocuğunun göbeği süpürgeye bağlanırsa evcil olacağına inanılır (KK: 17, 18, 19, 119, 139).

Sakallı adama bebek gösterilmemesi gerektiğine, bunun iyi olmadığına inanılır (KK: 140, 142).

Annenin başına kırkı çıkana kadar sarı tülbent sarılırsa çocuğun şaşı olmayacağına inanılır (KK: 130, 132, 133, 135).

Çocuk doğduktan sonra kırk gün içinde tırnağı kesilirse hırsız olacağına inanılır (Karabakla, 2003, 73).

Çocuğun isimleri büyükleri tarafından konulur ve genellikle ölmüş ya da çok yaşlı ninelerin, dedelerin isimleri tercih edilir (Güçlü 1994, 73).

Kız çocuklara kırmızı, erkek çocuklara mavi elbiseler giydirilir (KK: 141, 142, 143, 145, 150, 152, 154, 156).

Çocuğun beşiği boş sallanırsa çocuğun öleceğine inanılır (KK: 130, 132, 135, 138, 170, 190).

Çocuğun dişi çıktığı zaman bulgur kaynatılıp komşulara dağıtılır. Bu bulgurdan 32 tanesi çocuğun omzuna dikilir (KK: 30, 32, 35, 37, 38, 39, 40).

Derinkuyu'da çocuğun dilaltı genellikle yaşlı bir kadına kestirilir (KK: 120, 150, 163, 169, 175).

İneğin altına erkek çocuğun dişi atılırsa ineğin dişi dana doğuracağına inanılır (Aytekin 2006, 146).

Yeni doğan çocuk toprakla belenirse toprak kadar sağlam olacağına inanılır (KK: 170, 172, 174, 176, 178, 179).

2. 1. 2. Ad Vermeye İlgili Halk İnanışları

Türk hayatının hemen bütün safhalarında / tarihimiz boyunca, ad alma, ad kazanma, ad verme işlemleri önemli bir yer işgal eder (Kalafat 2010, 279). Yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir isim verilmez. Çocuğa konacak adın; çocuğun kişiliğini,

geleceğini ve toplum içindeki yerini tayin edecek olmasından dolayı bu işleme büyük önem verilmektedir (Örnek 2000, 149). İsim, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen bir simgedir (Örnek 1971, 11). Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar; kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları; gelenekler; daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadığı; moda, kültür değişimleri ile siyasi etmenler gibi durumlar çocuğun ismini belirlemede birinci derecede rol oynamaktadır (Örnek 2000, 149).

Eski Türklerde ad alma geleneğiyle ilgili en açık bilgiyi destanlardan elde edebiliriz. Kahramana ad verme merasimi “Yakut, Altay- Yenisey, Kazak-Kırgız ve eski Oğuz destanlarında farksız olarak görülür.” (İnan 1998, 206). Türklerin destan ve masallarından pek açık olarak anlaşıldığına göre çok eski bir çağda kahramanlık gösterinceye kadar gençler boyun üyesi sayılmaz, babasının iğreti olarak verdiği isimden başka ad taşıyamaz ve at sahibi de olamazdı. Yakut destanlarından anlaşıldığına göre, eski Yakutlarda çocuklara ilk ad oturmaya başlarken verilirdi. Gerçek ad ise yay çekip ok atmaya başladığında verilirdi. Hakas Türklerinin destanlarında da kahramanlık göstermeden çocuk ad alamıyordu (İnan 1976, 138-139).

Dede Korkut boylarında çocuğun ad kazanması için ya bir olağanüstü iş başarması yahut düşmana karşı baş kesip kan dökmesi, yani bir kahramanlık göstermesi gerekir (İnan 1966, 145-159).

Eski Türklerde ad verme geleneğinin bir başka boyutu da çocuğun doğumunda meydana gelen hadiseler, ruhların etkileri, doğal olaylar, göksel durum gibi dış faktörler oluşturmaktadır. Kazanılan bir zafer sonrası doğan çocuklara Yağıbasan, düşman baskını sırasında doğan çocuklara Yağıbastı, Yağıgeldi isimlerinin verilmesi; güneşin doğması sırasında doğan çocuklara Gündoğmuş, Güngördü, Akkoyaş, Akgün gibi adların verilmesi; hayvan saldırıları sırasında doğan çocuklara da Kurt, Kurtgeldi isimlerinin verilmesi; bu pratiğin tesiri iledir. Ayrıca günümüzde de yaşayan geleneğe göre çocukları yaşamayan aileler, çocukları olduğunda Durdu, Yaşar, Binyaşar, Satı, Satılmış, Satıpaldı isimlerini vererek çocuklarının yaşamasını sağlamaya çalışırlar (İvgin 2000, 144-145). Bunun dışında ulu ve yiğit bir kimsenin ölüm yılında doğanlar çoğunlukla onun adını almaktaydı (Uğur 1991, 13).

Günümüzde çocuğun ad alması için artık kahramanlık yapmasına gerek yoktur ancak; hala ad vermeyle ilgili bir takım uygulamalar ve inanışlar halk arasında canlı bir şekilde yaşamaya devam etmektedir.

Güney Türkistan’da durmayan, yaşamayan çocuğun yaşaması için çocuğu özel esnetilmiş kurtağzından büyükbabası ve büyükannesi geçirirse o çocuğun yaşayacağına inanılır (Kalafat 2010, 288).

Anadolu’nun kimi yörelerindeki inanışa göre bir kadın, çocuğu olması için hangi ziyaret yerine gittiyse doğan çocuğuna o zatın ismini vermelidir (Selçuk 2004, 108).

Aladağ Yörüklerinde ise yeni doğan çocuklar genellikle birkaç ay adsız kalırlar. Çünkü ad koyma törenle gerçekleştirilmektedir. Çocuğun babası bir koyun keser ve komşularla yenilip içildikten sonra ad verme merasimi başlar. Bu ritüel genellikle erkek çocuklarına uygulanmaktadır (Yalkın 1993, 219).

Aydın yöresinde çocuğa ismini “Aile büyükleri veya okumuş dini bütün birisi koyabilir.” (Abalı 2011, 44).

Bitlis ve Erzurum çevresinde çocuklara bazı isimlerin verilmesinden çekinilir. Çocuğun bu ismi taşıyamayacağına, başlarına olmadık işler geleceğine inanılır. Bu yüzden çocuğun ismine isim eklenir (Kalafat 2010, 285-286).

Kars ve Erzurum çevresinde adaş olan iki kişi arasında biri tesadüfen oturmuş ve bunu öğrenmişse o anda tutacağı dileğin gerçekleşeceğine inanılır (Kalafat 2010, 287).

Derinkuyu yöresinde de ad verme ile ilgili birtakım inanışlar mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır.

Çocuğu doğduktan sonra ölenler çocuklarına Durdu, Dursun, Yaşar gibi isimler verir. Böylece çocuğun yaşayacağına inanılır (KK: 120, 123, 134, 140).

Devamlı kız çocuğu olup erkek çocuğu olmayanlar çocuklarına Döne, Döndü gibi isimler verir. Bu isimden sonra erkek çocuğuna döneceğine inanılır (KK: 1, 12, 21, 26, 32).

Ailede birisi öldükten kısa süre sonra bir çocuk doğarsa bu çocuğa ölen kişinin isminin verilmesinin iyi olacağına inanılır (KK: 12, 15, 16, 18, 21, 36, 120).

Yeni doğan çocuğa erkekse ölmüş dedesinin, kızsıa ninesinin isminin verilmesi gerektiğine inanılır (KK: 120, 130, 132, 136, 141, 149).

Çocuğa ölmüş bir aile büyüğünün ismi verildiği zaman çocuğa kötü söylenmemesi gerektiğine; çünkü kötü söz söylendiği zaman ismin gerçek sahibine söylenmiş olduğuna inanılmaktadır (KK: 10, 15,18, 21).

Çocuğu olmayanlar türbe, yatır gibi ziyaretlere gittikten sonra çocukları olursa çocuğa o ziyaretin adının ad olarak verilmesi gerektiğine inanılır (KK: 1, 3, 14, 15, 20, 90, 91).

Yörede çocukların ismi konulurken ismin kitapta (Kuran-ı Kerim) olmasına dikkat edilir (KK: 1, 5, 14, 15, 92, 93, 95).

İsmi kitapta olan çocukların ahrette anne babalarına kavuşacaklarına; kitapta olmayanların kavuşamayacaklarına, o çocukları anne babalarının bulamayacağına inanılır (KK: 33, 36, 39, 45, 55, 130).

Çocukların adı verilirken komşular ve akrabalar çağırılır. Hoca çocuğun ismini şu şekilde verir: Çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur ve tekrar sağ kulağına ismi üç kez söyler (KK: 1, 2, 10, 12, 22, 23, 33, 36, 66).

Çocuğun adını veren kişiye hediye (Dimilik, para vs.) verilir, gelenlere de çeşitli ikramlarda bulunulur (KK: 2, 22, 32, 52, 62, 72).

2. 1. 3. Askerlikle İlgili Halk İnanışları

Askerlik, Türk toplumu için en eski çağlardan günümüze kadar en kutsal görevlerden birisidir. Türk milleti asker-millet olmakla ün salmış bir millettir. Türkler atı evcilleştirmeleri, ıslıklı okları bulmaları, hilal taktiğini geliştirmeleri, onluk sistemi bulmaları gibi askeri üstünlükleri sayesinde birçok imparatorluk kurmayı başarmış, Orta Asya'dan Avrupa'ya kadar fetihler gerçekleştirmiş bir millettir. Türk, askeri yönden güçlü olmak zorundadır; çünkü Tanrı onu yeryüzüne düzen vermesi için yaratmıştır. Türk cihan mefkûresi gereği bütün dünyayı Türkler yönetmelidir. Çünkü bu dünyada en adaletli ve hoşgörülü yönetimi kuracak millet Türklerdir; ayrıca Türk hakanını Tanrı yer-sular sahiptir kalmasın diye göndermiştir.

Bu millet, Mete Han, Fatih Sultan Mehmet, M. Kemal Atatürk gibi askeri dehalara sahip olmuş bir millettir. Bu kişiler iyi bir siyasetçi ve devlet adamı olmalarının yanında üstün bir askeri zekâyâ sahip olan birer askeri dehadırlar.

“Her Türk asker doğar” sözünün gereği olarak Türkler çocuklarına daha küçük yaşta ata binmeyi, ok atmayı, kılıç kuşanmayı öğretirlerdi. Uçsuz bucaksız sert bozkırlarda sıkı bir askeri disiplinle yetişen Türk çocukları her türlü koşulda savaşabilen devrinin en gelişmiş, ileri askeri tekniklerini bilen birer savaşçı olarak yetişirlerdi.

Günümüzde de Türk milleti için askerlik çok önemli ve yüce bir vazifedir. Halk arasında askerliğini yapmayan adamdan sayılmaz. Askerliğini yapmayana kız verilmez.

Askerde ölenler şehit mertebesine yükselir. Şehitlik Peygamberden sonra cennetteki en yüksek mertebedir. Asker ocağı Peygamber ocağıdır.

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Derinkuyu'da da askerlikle ilgili bir takım uygulamalar ve inanışlar mevcuttur. Bu inanış ve uygulamalar şunlardır.

Askerliğin kutsal bir görev olduğuna inanılır (KK: 20, 21, 22, 23, 27, 51, 53, 55).

Asker ocağının peygamber ocağı olduğuna inanılır (KK: 71, 85, 86, 88, 89, 92, 94, 97, 109).

Askerliğini yapmayana kız verilmez (KK: 210, 211, 212).

Askere gidecek olan genç için bir iki gün önceden bütün komşular ve akrabalar çağrılıp yemek verilir, Kur'an okutulur (KK: 116, 118, 134, 156, 164).

Askere gidecek olan genç bütün komşuları ve akrabaları ziyaret edip helallik alır. Büyüklerin ellerinden öper (KK: 179, 180, 191, 193, 195, 196).

Askere gidecek olan gence bir ekmeğin yarısı yedirilir, diğer yarısı saklanır. Bu yarımın askerden gelene kadar onu bekleyeceğine ve askerin sağ salim geri geleceğine inanılır (KK: 198, 204, 205, 206, 207, 208, 209).

Askere gitmeyen adamdan (erkek) sayılmaz ve "Soğan erkeği" denilir (KK: 213, 214, 215).

Askere gitmeden bir gün önce yakılan ateşin çevresinde bütün gençler oynayıp eğlenir (KK: 89, 92, 97).

Askerden gelen genci ilk kim görüp de anne veya babasına müjdelerse ona bir hediye verilir (KK: 134, 156, 164).

Şehitlerin Cennette Peygamberimizden sonra en yüksek katta olduğuna inanılır (KK: 179, 180, 191, 205).

Şehitlerin kanının döküldüğü yerde "Şehit ateşi" yandığına inanılır (KK: 208, 209, 214, 215).

Askerden gelen genci bütün komşular ve akrabalar ziyaret eder (KK: 109, 116, 118, 134).

Asker ailesi herkesi davet edip askerden gelen oğlu için kurban kesip mevlit okutur (KK: 109, 116).

2. 2. Evlenmeyle İlgili Halk İnanışları

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin toplumsal yapısının temeli olması bu iş birliğini sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek 2000, 185).

Türk kültürü de dünyada evlilik konusunda en zengin adet, töre, tören ve inanışın bulunduğu kültürlerden birisidir. Milletın çoğalmasını, gelecekte var olmasını, güçlü olmasını sağlayacak olanlar çocuklardır, çocukları yetiştirense ailedir. Bunun daha ilk çağlarda farkına varan Türk milleti aileyi kutsal bir kurum olarak kabul etmiş ve aileler ne kadar sağlam olursa toplum da o kadar sağlam olur diye düşünmüştür. Bu düşünceyle daha ilk eş seçiminden düğünün sonuna kadar yapılan her işlem dikkatle süzgeçten geçirilmiştir. Eşler birbirine uygun mu, kadın çocuğa bakabilecek, evin işlerini yürütebilecek olgunlukta mı; erkek ailesini geçindirip eşine kocalık, çocuklarına babalık yapabilecek durumda mı, bunlar sık dokunup ince elendikten sonra eşlerin evlenmesine izin verilmiştir. Aileye bu kadar çok önem ve değer veren Türkler evlilik kurumunu zedeleyecek, bozacak her türlü hareketi de en ağır şekilde cezalandırmışlardır. “Hıyong-nular (Hunlar) evli bir kadını kirleten kimseyi ölüme mahkûm ederler, genç bir kızı iffal eden ise büyük bir fidye vermeye ve hemen o kızla evlenmeye zorlarlardı.” (Şeşen 1975, 12). Oğuzlar ise “ Zina diye bir şey bilmezler. Böyle bir suçu işleyen birini ortaya çıkarırlarsa onu iki parçaya bölerler. Şöyle ki: Bu kimseyi iki ağacın dallarını yere yaklaştırarak bağlarlar. Sonra, bu dalları bırakırlar. Dalların eski durumuna gelmesi neticesi, o kimse iki parçaya bölünür.” (Şeşen 1975, 31). Kutluklarda ise “Kadınları ömürleri boyunca sadece bir erkekle evlenir. Kocasını ölen kadın bir daha evlenemez. Kutluklar idarecileri ve kendine has kanunları olan bir boydur. İçlerinde zina eden kadın veya erkeği yakarlar. Onlar arasında boşanma yoktur. Evlenen bir erkek bütün malını mihr (başlık) olarak verdiği gibi kızın velisine bir sene hizmet eder.” (Şeşen 1975, 91). Günümüzde hala Anadolu’da Aleviler arasında boşanmanın yasak olduğunu, boşananların toplumdan dışlandığını, zina edenlerin

düşkün olarak ilan edildiğini ve kimsenin selam bile vermediğini düşünürsek bu kuralların çok köklü ve eski kurallar olduğunu görebiliriz. Buradan ayrıca Türk toplumunun geçmişten günümüze aileye çok değer verdiği ve bu kutsal kurumu kirletenleri hiçbir zaman affetmediği sonucunu da çıkarabiliriz.

Türkler, diğer toplumların aksine ilk çağlardan itibaren kadına çok büyük önem vermiş kadının ailede erkek kadar önemli olduğunu düşünmüştür. Türk milletine göre kadın eşi olmadığı zaman eşi varmış gibi misafiri ağırlayıp yolcu edebilecek güç ve beceriye sahip olmalıdır. Ailede kadının önemi ve hangi kadınla evlenilip hangisiyle evlenilmemesi gerektiği konusunda bize en güzel bilgiyi Dede Korkut vermektedir. Dede Korkut'un günümüz gençleri içinde geçerli olan tespitleri şöyledir.

“Karılar dört dürlüdür. Birisi solduran soptur. Birisi tolduran topdur. Birisi ivün tayağıdır. Birisi niçe söyler-isen bayağıdır. Ozan ivün tayağı oldur ki yazıdan yabandan ive bir konuk gelse, er adam ivde olmasa, ol anı yidirür içirür ağırılar azizler gönderür. Ol Ayişe Fatıma soyıdur hanum. Anun bebekleri yetsün. Ocağına bunçılâyın avrat gelsün. Geldük ol-kim solduran sopdur: Sabadañça yirinden örü turur, elin yüzün yumadın tokuz bazlamaç ilen bir külek yoğurd gözler, toynça tıka basa yir, elin bögrine urur aydur: Bu ivi harab olası ere varmadan berü dahı karnum toymadı, yüzüm gülmedi, ayağım paşmak yüzüm yaşmak görmedi dir, ah nolayidi, bu öleyidi, birine dahı varayidüm, umarımdan yahşı uyar olayidi dir. Anun kibinün hanum bebekleri yetmesün. Ocağına bunçılâyın avrat gelmesün. Geldük ol kim tolduran topdur: Depidince yirinden öri turdı, elin yüzün yumadın obanın ol uçından bu uçuna bu uçından ol uçına çarpışdurdı, kov kovladı din dinledi, öyledençe gezdi; öyleden sonra ivine geldi, gördi kim oğrı köpek yike tana ivini bir birine katmış tavuk kümesine sığır tamına dönmiş; konşularına çağırur ki kız Çan Kız, Ayna Melek, Kutlu Melek ... ölmege yitmege gitmemiş idüm, yataçak yirüm gine bu harab olasıyidi, nolayidi, benüm ivüme bir lahza bakayidünüz, konşı hakkı Tanrı hakkı diyü söyler. Bunun kibinün bebekleri yetmesün. Ocağına bunun kibi avrat gelmesün. Geldük ol kim niçe söylerisen bayağıdır: Öte yazıdan yabandan bir odlu konuk gelse, er adam ivde olsa, ana dese ki: Tur etmek getür yiyelüm, bu da yisün dise, pişmiş etmeğün bakası olmaz yimek gerekdür; avrat aydur: Neyleyeyim, bu yıkılaçak ivde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi dir; ne gelir ise sağırma gelsün diyü elin götine urur, yönin anaru sağrısın erine döndürür; bin söyler isen birisini koymaz, erün sözünü kulağına koymaz. Ol Nuh Peygamberün eşeği

aslıdır. Andan dahı sizi hanum Allah saklasun, ocağunuza bunçılayın avrat gelmesün.” (Ergin 1997, 76-77).

Görüldüğü gibi Dede Korkut evlenilmesi gereken kadını en ince ayrıntısına kadar anlatmaktadır. Dikkat edilirse övülen ve evlenilmesi istenen kadın, eve kapanmış, kendi halinde bir kadın değil güçlü, kuvvetli, yeri geldiğinde eşinin yokluğunu hissettirmeyecek bir kadındır.

Eski Türklerde düğün adetlerini özetleyecek olursak üç aşamada anlatabiliriz. İlk önce Güvey dostlarıyla beraber, istikbaldeki kayınbabasının evine gider. “Hay hay ü leng” suretinde olup bugün manası bilinmeyen milli bir nakaratı terennüm ederler. Genç kızın babası şunları kapıda karşılar. Mihmandarlık ekmeğini takdim ettikten sonra, onları rasimelerle eve alır. Burada baba, delikanlının boynuna bir yazma sardıktan sonra kızını teşrifatla onun elleri arasına verir. Grenard, bu yazmayı babalık velayetinin güveye geçtiğine bir timsal gibi görüyor. Pederşahi ailede aile reisinin sultanı varsa, pederi ailede de velayeti vardır. Bu ameliyeden sonra büyük bir fincan dolusu tuzlu su getirilir. Genç kız ile delikanlının ana ve babaları bu suyun içinde bir parça ekmeği ıslatarak nişanlılara takdim ederler. Bundan sonra artık kız eski yurdunu terk edebilir.

İkinci aşamada “Genç kız kocasının evine götürülür. Alay mümkün olduğu kadar ihtişamlıdır. Musiki terennüm ettiği halde, atlı olarak giderler. Gelinle ailesinden olan kadınlar, bu ayrılmayı gönül hoşluğuyla kabul etmiş görünmezler. Ağlayıp sızlarlar. Delikanlının arkadaşları kıza moral verirler. Kızın annesi de “Kara gözlü, tatlı sözlü yavrusundan ayrılarak evde yapayalnız kaldığını” söyleyerek ağlar. Kazaklarda bu iş zorla kız kaçırma müsameresi şeklinde olur. Kız tarafı damadın boynundaki yazmayı almaya çalışır, damat bu yazmayı aldurmamak için onlara para verir. Alay güveyin kapısına gelince durur. Evin eşiği tabu olduğundan genç kız bu eşiğe basıp geçemez. Güveyin akrabaları onu bir halı üzerinde olduğu halde, ayağı eşiğe dokunmadan içeri alırlar ve içeride yanmakta olan bir ateşin yanına götürürler. Bu suretle genç kızın perisi, delikanlının perisine takdim edilmiş olur.” (Gökalp 1976, 311-312).

Son aşamada “Şimdiye kadar birbirini görmemiş bu iki peri birdenbire sevişmezler. Bu perilerin eski akrabalarından ayrılarak birbirine ısınması için üç gün zarfında, gelin ile güveyin kaynana ve kayınbabalarıyla karşı karşıya gelmeleri yasaktır. Sartlarla Kırgızlarda genç kız, bu üç gün zarfında çadırın bir köşesinde bir perde arkasında durur. Üç gün üç gece akrabasına, kocasına, herkese karşı saklı kalır, yalnız

talini aramakla meşgul olan samimi muhibbeleriyle görüşebilir. Bu müddet geçtikten sonra, ihtişamla perdenin arkasından çıkarılır. Artık onu, gerek kocası gerek kaynana ve kayınbabası görebilir. Bu üç günlük görüşmemek âdeti utanmadan değildir. İzdivacın kalıcı olabilmesi için bu iki perinin birbirine alışması, sevişmesi gerekir. Bunun için de gelin ve güveyle beraber anne ve babaların da ortadan çekilmesi lazım.” (Gökalp 1979, 312-313). Böylece eski Türk düğünü bitmiş oluyor.

Anadolu’da değişik evlenme âdetleri görülmektedir. *Kız kaçırma* âdeti, bunların yaygın olanıdır. Kız, erkekle anlaşarak belirlenen bir yer ve saatte kaçabileceği gibi bazen de erkekler, kaçmaya gönüllü olmayan kızları da kaçırabilmektedir. Hakkâri’de *dezmal kaçırması* denilen bir âdete göre erkek, kızın başörtüsünü kaçırırsa gerçekten kızı kaçırmış sayılır ve kızın ailesi, erkeğin ailesiyle anlaşmak zorunda kalır (Örnek 2000, 186).

Çumra’da, düğünlerde eğlenirken erkeğin annesi, oğluna almak istediği kızın başına *çalık* atar. Çalık atma işleminden sonra kız resmen nişanlı sayılır. Kız, çalık atan kadının oğluna varmak isterse oyuna kalkar, istemezse kalkmaz (Varol 1954, 1020).

Anadolu’nun bazı bölgelerinde görülen ve *berdel* adı verilen evlenme türü şu şekildedir: Evlilik çağında kızı olan ve oğlunu evlendirmek isteyen aile, aynı koşullardaki başka bir ailenin kızını oğluna almak isterler. Başlık alıp vermemek koşuluyla kendi kızlarını da oğullarına vermeyi teklif ederler. Aileler aynı kültür üyesi olduklarından, genelde, bu teklifi kabul ederler (Akça 2009, 55). “Hakkâri’de bu tür evliliğe *kepir*” (Balaban 1975, 307), “Polatlı’da ise *değişik*” (Erk 1976, 310) adı verilmektedir.

Derinkuyu’da ve Nevşehir genelinde tespit edilen evlenme çeşitleri kısaca şunlardır.

Kız kaçırma yoluyla evlilik yörede çok yaygındır. Kız kaçırma kabul görmüş toplumsal kurallara aykırı davranış olarak algılanmasına rağmen kız kaçırmanın normal karşılandığı yerleşim birimleri epey fazladır. Özellikle Derinkuyu ve Acıgöl ilçelerinde kız kaçırma oranı yüzde altmışları bulmaktadır (Sevindik 2005, 12).

Yörede rastlanılan evlilik türlerinden birisi olan Değiş-tokuş evlilik “Kız ve erkek çocuğu olan iki ailenin, çocuklarını karşılıklı olarak evlendirmeleridir. Bu evlilik biçimi bölgede nadir de olsa görülmektedir.” (Sevindik 2005, 13).

Beşik kertme, Birbirini yakından tanıyan ve aralarındaki sevgi bağı güçlü olan iki ailenin yeni doğan çocuklarını yetişkin olduklarında evlendirme adına söz

vermeleridir. Bu türden geleneğe aşiret yapısını devam ettiren köylerde, unutulmaya yüz tutmuş bir uygulama olarak rastlanılmaktadır.

İç güveyi, “Nadir uygulanan evlilik biçimlerinden birisi olmasına rağmen her köyde birkaç örneğine rastlanmaktadır. Erkek çocukları olmayan ailelerin, maddi açıdan daha yoksul ailelerin erkek çocuklarını kızlarıyla evlendirmek amacıyla yanlarına almaları biçiminde uygulanan bu gelenek, zorunluluk karşısında uygulanmaktadır. Çünkü iç güveysi olan erkek toplum tarafından küçümsenip aşağılanmaktadır.” (Sevindik 2005, 13).

Baldız ve kayın biraderle evlilik de yörede nadiren görülen evlilik türlerindedir. Kadın veya erkek eşin ölmesi durumunda, ölen eşin kardeşiyle evlenme şeklinde bu adet yapılır.

Çok eşli evlilik yörede tek eşli evlilik hâkim olsa da nadiren de olsa görülmektedir. Bölgede yapılan tespitlere bakıldığında bunun ilk sebebi ilk eşten çocuk sahibi olamamadır. Diğer sebepler ise cinsel tatminsizlik ve itibar artırma isteğidir. Yörede genel kabul gören evlilik isteyerek kızı alma şeklindedir. Bu evlilikte yöre halkına göre “Kızlar için ortalama uygun yaş 16-18 arası erkekler içinse 20 yaş civarı veya askerlik dönüşüdür. Bugün gençlerin çoğunun okuması evlilik yaşını yükseltmeye başlamıştır.” (Sevindik 2005, 13).

2. 2. 1. Düğün Öncesiyle İlgili Halk İnanışları

Hayatın en önemli geçiş saflarından birisi olduğu için Anadolu'nun her yerinde düğün öncesinde yapılanlarla ilgili birçok inanış mevcuttur.

Amasya'da evlenmede geç kalmış kızlar için türbelere gidilir ve orada *Kilit Açma* uygulamaları yapılır. Böylece bu tür kızların kismetlerinin açılacağına inanılır. Sivas'ta ise türbe duvarlarına çivi çakarlar.

K. Maraş Elbistan'da Ashab-ı Kehf Külliyesi'nde duvar kovukluğuna taş atılır, taş yere düşmeyip kovukta kalırsa kismetin açık olduğuna inanılır (Kalafat 2009, 40).

Marmara Ereğlisi'nde kismet açmak için türbelere ibrik, havlu, süpürge, takunya, şamdan, halı, yemeni bırakılır.

Kismet açmak için Kayseri'de iç çamaşırları türbeye asılır. Edirne'de genç kızlar, Cuma salasından evvel havlu veya mendili ellerine alır, sala esnasında dini görevliye doğru salları ve sonra bunları sakarlarsa kismetlerinin açılacağına inanırlar.

Çorum’da kızların kısmetlerinin açılması için Cuma ezanı okunurken mendil sallanır, makaranın ipi boşaltılır (Kalafat 2009, 40- 41).

Malatya’da akşamdan sonra aynaya bakan kızın çok uzak yerlere gelin gideceğine inanılır (Kalafat 2009, 44). Elazığ Süryanilerinde evlenemeyen erkek ve kızlar Pazar günü Harput’taki Meryem Ana kilisesine giderler, kâhine kendilerini okuturlar ve kilisede ekmek dağıtırlar (Kılıç 2003, 169).

Konya’nın Beyşehir ilçesinde “Kızlar gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar. Önce kimin ismi silinirse önce onun evleneceğine inanılır. Genç kız, aynaya bakarsa kısmetinin kapanacağına inanılır. Genç kız aynayı kırarsa yedi yıl evlenemeyeceğine inanılır. Kız istemeye gidildiğinde damadın kahvesine tuz katılır, eğer damat bunu içerse geçim ehli olduğuna inanılır.” (Samancı 2008, 9-11).

Anadolu’nun her yerinde olduğu gibi Derinkuyu yöresinde de evlilik öncesi yapılan bazı uygulamalar ve bunlarla ilgili halk inanışları vardır. Bu uygulamalar ve inanışlar şunlardır.

Kısmeti kapalı olan kızlar türbeye gidip dilek dilerse kısmetinin açılacağına inanılır (KK: 5, 3, 6, 10, 11).

Yeni kesilmiş söğüt dallarıyla yoldan geçenlerin kafasına vurulursa kısmetin açılacağına inanılır (KK: 90, 91, 93, 96, 97, 110, 117).

Kısmeti kapalı olduğuna inanılan kızlar ağaçlara çaput bağlayıp dilek diler, böylece kısmetlerinin açılacağına inanılır (KK: 20, 30, 120, 121, 126,130, 132, 135).

Evlenemeyen kızlar hocaya muska yazdırır (KK: 121, 122, 124, 125,200, 201).

İki bayram arasında nikâh kıyılması iyiye sayılmaz (Güçlü, 1995: 27).

Erkekler evlenmek istediğini “Babasının ayakkabısına çivi çakarak veya pilava kaşık dikerek belli ederler.” (Sevindik 2005, 14).

Yörede düğün ve ev yapana Allah’ın yardım edeceğine inanılır (KK: 103, 105, 108, 109, 110).

Yörede erken evlenmenin iyi olduğuna inanılır ve bu inanç *Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır* sözüyle özetlenir (KK: 111, 112, 115).

Gelin eve girerken duvara çivi çakılırsa gelinin eve bağlı kalacağına inanılır (KK: 15, 17).

Dini nikâh gizli kıyılır; çünkü erkeğin başkaları tarafından bağlanabileceğine inanılır (Güçlü, 1995: 29).

Dünürlüğe gidenler araya soğukluk girer diye soğuk içecek içmezler (Güçlü, 1995: 33).

Dünüre gidildiğinde gelenlerin altına kalın minder atılmışsa kızın verileceğine inanılır (Güçlü 1994, 56).

Kız istemeye Allah'ın emri Peygamberin kavli ile başlanır (K102, K103, K105, KK: 107, 108).

Düğünler genelde Perşembe günü başlar (Karabakla 2003, 48).

Cuma günü Türk bayrağı imam eşliğinde dualarla oğlan evinin damına dikilir (Karabakla 1993, 48).

Kına yakılırken öksüz bir çocuğun eline mum verilir. Bu çocuğu sevindirmek için bir miktar da para verilir (Karabakla 1993, 48).

Gelin kız kına odasına girdiği zaman yüzü kibleye karşı ayakta veya oturarak bekler (Karabakla 1993, 48).

Kına yakılırken gelinin eline bir de madeni para konulur. Damadın dayısının eşi bu parayı almaya çalışır; ancak gelin elini açmaz. Eğer gelin elini sıkı tutarsa gelinin tutumlu olacağına inanılır (Karabakla 1993, 48-49).

2. 2. 2. Düğün ve Düğün Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları

Düğün sırasında ve düğün bitiminde de yapılan bir takım uygulamalar ve bu uygulamalar çevresinde gelişen inanışlar vardır; çünkü “Yaygın inanışa göre geçiş dönemleri insanların en zayıf oldukları dönemlerdir ve bu dönemlerde insanlara ve çevresindekilere zarar vermek isteyen birçok kötü ruh vardır.” (Örnek 2000, 131). İnsanları bu kötü ruhların etkisinden koruduğuna inanılan birçok inanış ve bu inanışlarla bağlantılı uygulama hala varlığını devam ettirmektedir.

Anadolu'da yaygın olarak düğün esnası ve sonrasıyla ilgili birçok adet ve inanış vardır. “Erzurum'da kınayı geline kaynanası yakarsa kıismetli olacağına inanılır. Muş'ta çeyiz günü kız kendini oğlan evine göstermez, bunun uğursuzluk getireceğine inanılır. Sivas'ta gelinin kına yakılırken ağlaması gerektiğine yoksa çocuğunun olmayacağına inanılır. Elazığ'da gelin eve girerken konan kaşığı kırarsa uğur getireceğine inanılır. Ağrı'da gelin eve girerken, elini eşiğin üzerine sürer. Bu hareket ile yeni gelinin geldiği eve, evin de yeni geline uğur getireceğine inanılır. Elazığ'da gerdek gecesi gelin, damadın şerbetine damadın haberi olmadan üç kez tükürür. Bunu yaparsa evliliğin daha muhabbetli olacağına inanılır. Muş'ta gerdek gecesi kim kimin ayağına basarsa onun

evde sözünün geçeceğine inanılır. Akkışla'da çiftlerin doğacak çocuklarının analı babalı büyümesi için düğün bayrağını analı babalı birisinin çekmesi gerektiğine inanılır. G. Antep'in Nizip çevresinde erkek bağlanmış ise gelin, kocası çözülene kadar güveyin ve akrabaların adını söylemez. Gelin konuşursa bağlanmanın düğümlemeye dönüşeceğine inanılır." (Kalafat 2010, 308-317).

Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Derinkuyu'da da düğün sırasında ve sonrasında uygulanan birçok inanış ve adet vardır. Bu inanışlar ve onlarla ilgili uygulamalar şunlardır.

Nişan töreninde tepsideki şerbeti içenler tepsiye bozuk para bırakırlar (KK: 32, 33, 35, 37, 40).

Kız evinde kına yakılırken gelinin başına al ve yeşil tülbent örtülür (KK: 38, 41, 42, 43, 45).

Oğlan tarafı kızı almaya geldiğinde damadın ayakkabısı çalınır ve bahşiş almadan verilmez (KK: 90, 91, 92, 93, 94, 95).

Gelin baba evinden çıkarken gelinin abisi veya babası beline kırmızı kuşak bağlar, nasihat eder ve dualarla kız evden çıkarılır (KK: 95, 96, 97, 98, 100, 102, 104, 106).

Düğünde geline ve güveyine kına yakılır (KK: 45, 46, 49, 52, 53, 56, 57, 58, 60).

Düğünde gelin de alınarak topluca mezarlığa gidilip dua edilir (KK: 62, 63, 65, 67, 68, 69, 71).

Gelin eve girerken ayağının önüne testi konulur ve gelin testiye kırar. Bunun uğur getirdiğine inanılır (KK: 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81).

Kapıdan içeri girerken kaynana, gelinle damadın ağzına bal verir (KK: 85, 88, 89, 90, 102, 103, 104, 105).

Gelin kaynanaya, damat da kayınbabaya bal yedirir (KK: 51, 52, 55, 58, 61, 62, 63).

Gelin içeri girerken kaynana kapıya bal sürer (KK: 131, 132, 133, 134, 135, 137, 139).

Gelin, oğlan evine girerken güvey, gelinin başının üstüne buğday, bozuk para, çerez, bulgur, üzüm gibi şeyler atar (KK: 1, 3, 5, 15, 100, 111, 112, 113).

Gelin, oğlan evine girerken eline buğday, arpa, üzüm gibi yiyeceklerin bulunduğu bir tabak verilir ve havaya atması istenir (KK: 123, 135, 169, 177, 182, 199, 200).

Kaynana, gelin içeri girerken kapıya kolunu dayar ve gelini kolunun altından geçirir (KK: 100, 102, 103, 105, 107, 109).

Gelin içeri girerken kucığına bir erkek çocuk verilir (KK: 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118).

Gelin oğlan evine girerken demir üzerinden atlatılır (KK: 180, 181, 182, 183, 185, 188).

Gelin oğlan evine girerken ateşin üzerinden atlatılırsa evi olacağına inanılır (KK: 47,74, 46, 64).

Gelin oğlan evine girerken ayağına koyun kesilir ve gelinin koyun gibi yumuşak huylu olacağına inanılır (KK: 120, 121, 123, 134, 127, 129, 132, 133).

Gelin oğlan evine eline verilen testideki suyu dökerek gider (KK: 145, 146, 151,152, 155, 159).

Gerdek gecesi işlevini yerine getiremeyen erkeğin bağlandığına inanılır ve bunu çözmek için bir yastık çarşafı soğuk suda yıkanarak erkeğin çıplak beline sarılır (Güçlü, 1995: 71).

Gelinin yatağına erkek çocuk yuvarlanır. Böylece gelinin erkek çocuğu olacağına inanılır (KK: 3, 11, 101, 105).

Geline nazar değmesin diye tütsü yakılır (KK: 134, 135, 136, 140, 145, 146, 147, 149).

Geline nazar değmesin diye gelinliğinin görünmeyen yerlerine gök boncuk ve sarımsak kökü asılır (KK: 150, 160, 161, 162, 163, 165).

Düğünde bütün işleri damadın sağdıçı yapar (KK: 1, 20, 21, 22, 23, 27, 51, 53).

Güvey kız evinden kızı sağdıçla birlikte alır (KK: 2, 191, 192, 194, 196, 200, 201).

Sadıcın evli birisi olması gerekir (KK: 71, 85, 86).

Yeni evlenen çift iyi anlaşsın diye evin kapısına çivi çakılır (KK: 162, 134, 165, 167, 169, 171, 172).

Gelin, eve sadık olsun diye kız evinden sökülen bir çivi oğlan evine çakılır (KK: 100, 120, 171, 182).

Gelin kayımbabasından para alana kadar konuşmaz, sesini saklar (KK: 170, 171, 172, 173, 177, 178, 179, 180).

Evli veya nişanlı kişilerin yüzüğünü başkası takarsa onun kısmetinin kapanacağına inanılır (KK: 10, 12, 13, 20, 30).

Evlenmek isteyen genç kızlar kısmetlerinin açılması için yeni gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar (KK: 108, 109, 110,112, 115, 120).

Gelinle damat gerdeğe girmeden önce iki rekât şükür namazı kılarlar (KK: 1, 11, 12, 13, 15, 23).

2. 3. Ölümle İlgili Halk İnanışları

İnsan hayatındaki son geçiş dönemi olan ölüm çevresinde de “Doğum ve düğünde olduğu gibi birçok inanma, adet, töre, tören, ayin ve kalıp davranış kümelenmiştir.” (Örnek 2000, 207). Bu adetler ve inanmaların temel amacı kişiyi öbür dünyada başlayacak olan yeni hayatına hazırlamak ve bu dünya ile olan ilgisini tamamen kesmektir.

Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan inanmaları, adetleri, işlemleri, törenleri ve kalıp davranışları başlıca üç grupta toplayabiliriz. “Bunlardan bir grubu ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde gerekse öte dünyada saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa; ölenin yakınlarının bozulan ruh durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır.” (Örnek 2000, 207).

Yeryüzündeki bütün toplumlar daha ilk çağlardan itibaren hayat ve ölüm üzerine kafa yormuşlar, bu kavramlara kendilerince açıklamalar getirmişlerdir. bundan dolayıdır ki insanı yaşatan nesne, dünyanın muhtelif dinlerinde aşağı yukarı aynı manaya gelen (mesela nefes, tın, rüzgâr, esinti) kelimelerle ifade edilmiştir.

En büyük Türk boylarından olan şamanist Yakutlar ruh, can mefhumunu *tın*, *kut* ve *sür* kelimeleriyle ifade ederler. Tın kelimesi aynı zamanda esinti, rüzgâr, nefes anlamlarına da gelir. Kut, bazı izahlara göre toprak, rüzgâr ve ana-kut denilen üç unsurdan mürekkeptir. Tın, vücuttan ayrılırsa ölüm vukua gelir, fakat kut ayrılırsa ölüm olmaz. Sür, insanın enerji, irade ve umumiyetle ruhi hallerini meydana getiren unsurdur. İnsan uyurken sür’ü vücuttan çıkıp her tarafa dolaşabilir.

Altaylılar ruh-can mefhumunu *tın*, *süne* ve *kut* kelimeleriyle ifade ederler. Tın bütün canlı yaratıklarda vardır; süne ise ancak insanlarda bulunur. Kut her şeyde bulunur, cansız şeylere kutsiyet verir; ağıllarda, ahırlarda bulunursa sürüler bereketli ve

sahibi çok zengin olur. Çobanların değneği kutlu olursa hayvanlara zarar veren ruhlar ve kurtlar uğramaz. Altaylıların inançlarına göre tın, süne ve kuttan başka insanın bir de *yula* denilen eşi vardır, insan uyurken *yulası* her yerde dolaşabilir. Düş dediğimiz işte bu *yulanın* gördüğü şeylerden ibarettir.

Ölülerin serseri dolaşan ruhlarına Altaylılar *üzüt*, Yakutlar ise *üör* derler. Kazan Müslümanlarında da *üör* anlamında *ürek* kelimesi vardır (İnan 2006, 176- 177).

Türk milletinin günümüzdeki cenaze adetlerini ve bu adetlerin çevresinde gelişen halk inanışlarını anlayabilmek için Orta Asya’da yaşayan eski Türklerin cenaze adetlerini ve ölümlerle, cenazelerle, ruhla ilgili inanışlarını bilmek gerekir. Çünkü günümüzde yapılan pek çok uygulamanın ve var olan inanışın temelinde o günlerde yapılan uygulamalar yatmaktadır. Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk çağlardan günümüze kadar olan süreçteki cenaze adetlerini ve inanışlarını eldeki mevcut bilgilerin imkân verdiği ölçüde burada anlatmaya çalışacağız.

Altay toplumlarının cenaze törenlerinde çok çeşitlilik vardır. Yalnızca yazılı kaynakların okunması bile insanın kafasını karıştırmaya yetecek kadar çeşitlilik ve karmaşa gösterir. Hemen hemen aynı coğrafyada yaşayan ve birbirine yakın kültürleri yaşayan bu toplumların cenaze adetlerinin nasıl bu kadar farklı olabildiği ilk başta kafa karıştırabilir. Ancak eldeki belgeler ve bilgiler derinlemesine incelendiğinde başlangıçta farklı gibi görünen adetlerin hepsinin altında ortak nedenler yattığı ve hepsinin köken itibarıyla birbirlerine çok benzedikleri fark edilir. Tüm bu bilgi ve belgeler incelendiğinde cenazenin kaldırılmasında başlıca üç yöntem uygulandığı görülür: “Cesedin toprağa gömülmesi, cesedin yakılması ve cesedin sergilenmesi. Bir de cesedin yırtıcı hayvanlara terk edilmesi yöntemi vardır; ancak bu yöntem çok nadir olarak uygulanmıştır.” (Roux 1999, 217-218).

Türklerin geçmişteki ölü gömme adetlerine ilk olarak Çin yıllıklarında rastlamak mümkündür. Çin kaynaklarında Hunların defin törenine dair verilen haber, İsa’dan önce III. yy’a aittir. Bu habere göre Hunlar ölülerini tabut içinde koyarlardı. Bu tabutlar iki katlı olup iç ve dış tabutlardı. Bu tabutları altın ve gümüş işlemeli kürklerle örterlerdi. Ağaçlar, dikilmiş mezarlıkları ve matem elbiseleri yoktu. Ölü ile öldürülenler yüz hatta yüzden fazla olurdu.

Tan sülalesine ait yıllıklarda Göktürklerin defin töreni şu şekilde tasvir edilmektedir: “Ölüyü çadıra korlar. Oğulları, torunları, erkek, kadın başka akrabası, atlar ve koyunlar kesip çadırın önüne yığarlar. Ölü bulunan çadırın etrafında at üzerinde

yedi defa dolanırlar. Kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlarlar. Yüzlerinde kan ve yaş karışık olarak akar. Bu töreni yedi defa tekrarlarlar. Sonra muayyen bir günde ölünün bindiği atı, kullandığı bütün eşyayı, ölü ile beraber ateşte yakarlar; külünü yılın muayyen bir gününde mezara gömerler. İlbaharda ölenleri, sonbaharda otların ve yaprakların sarardığı zamanda gömerler. Kışın veya güzün ölenleri çiçekler açıldığı zaman (ilkbaharda) gömerler. Defin gününde ölünün akrabaları, tıpkı öldüğü günde yaptıkları gibi at üzerinde gezer ve yüzlerini kesip ağlarlar. Mezar üzerinde kurulan yapının duvarlarına ölünün resmini, hayatında yaptığı savaşları tersim ederler. Bu ölü ömründe ne kadar adam öldürmüştü başucuna o kadar taş dikerler. Atlar ve koyunlar kurban ettikten sonra kafalarını kazıklar üzerine korlar.” (İnan 2006, 177-178).

Kırgızlar ölülerini hiçbir şekilde gömmezler, ceset çürüyüp düşene kadar bir ağacın tepesinde bekletilir. Yukarı Yenisey’de yaşayan Toupo (Tuba) Türkleri ölülerini bir kamaşa sarıp ağaca asarlar (Roux 1999, 220-221).

Yakut Türkleri çıplak cesedi ormanda dört kazıkla taşınan tahta levha üzerine yerleştirip bir öküz ya da at derisiyle sarmaktaydılar. Başka bir belgeye göre ise eskiden Yakutlar cesetlerini yakarlar ya da bir ağacın üzerine koyarlar ya da onları öldükleri kulübede bırakırlardı. O dönem Minusinsk Tartlarının şu sözü meşhurdu: *Öldüğüm zaman beni toprağın bağına gömme, dokuz karaçamı tepelerinden bağla, tabutu tepelerinin üzerine yerleştir* (Roux 1999, 2-223).

Türklerin bu şekilde cesetlerini ağaçların tepelerine yerleştirmelerinin sebebi şudur: Ağaçlar görünüşte ölmüş ve kurumuş bile olsalar, canlıyken kendilerine hayat veren ruhu saklayabilirler. Ağaçtan yapılan peykenin genellikle ormanda kurulduğunu yani ağacın gücünün en yüksek noktada olduğu bir yerde kurulduğunu da ilave edelim. Bu şekilde desteklediği nesne, ağaç türünün kolektif hayatıyla birlikte yaşamaya devam edecektir. Buna göre eski Türkler (en azından Kırgızlar) ağaçta ölümsüz bir ruh olduğunu ve bu gücün ona asılan cesede de yaşam verdiğini düşünmektedirler; yani “Ağacı bir ebedilik sembolü olarak görmektedirler.” (Roux 1999, 224). Buna bir iskele ya da ağacın üzerine yerleştirilen cesedin tanrısal göğe yükseldiğini kabul eden düşünceyi de eklemek gerekir.

Çin belgelerinden Türklerin cenaze törenleriyle ilgili geleneklerinde zamanla değişiklikler meydana geldiğini öğrenmekteyiz. Souei yıllığında Çin imparatorun şu sözleri yer almaktadır: Bir zamanlar (Tu-kiulerde) ölüleri yakma geleneği vardı; artık ölüler gömülmekte ve mezar yapılmakta.

Türklerin cenazelerini yakmalarının sebebinin Maqdisi şu şekilde açıklamaktadır: “Onlar ateşin, cesedi kirlilikten arındırdığını sanmaktadırlar.” Marvazi, Maqdisi’ye paralel olarak: “Ateşin arıttığı ve temizlediği bahanesiyle ölülerini yakıyorlar” diyor ve şunları da ekliyor: “Bu onların eski bir geleneğiydi Müslümanlara komşu olmalarından sonra ölülerini gömmeye başladılar.

Oğuzların defin töreni Göktürklerin defin törenlerinden farksızdır. Onlardan biri hastalanırsa köleler ve cariyeleri bakar, ev adamlarından hiç kimse hastaya yaklaşmaz. Haneden uzak bir çadır dikip hastayı oraya koyarlar; iyileşinceye veya ölüncüye kadar orada kalır. Yoksul ve köle hastalanırsa onu kırlara bırakıp giderler. Onlardan (varlıklı birisi) biri ölürse ev gibi büyük bir çukur hazırlarlar. Ölüye ceket giydirebilirler, kuşağını kuşandırır, yayını yanına korlar; eline nebiz dolu tahta kadeh tutturup önüne de nebiz dolu bir tahta kap korlar. Bütün mal ve eşyasını bu eve / çukura/ doldurup ölüyü buraya oturturlar. Sonra çukurun üzerine topraktan kubbe gibi döşeme yaparlar. Servetine göre atlarından yüz iki yüz at kesip etlerini yerler. Başını, derisini, ayaklarını ve kuyruğunu sıriklara asıp “Bu onun atıdır, bununla cennete gider” derler. Bu ölü, hayatında adam öldürmüş ve cesur kişi ise öldürdüğü adam sayısı kadar ağaçtan suret yontarlar ve mezarın üzerine koyarlar. Derler ki: “Bunlar uşaklarıdır, cennette ona hizmet edecekler.

Eski Türklerde “Nehir kıyıları, yüksek dağlar ya da en azından tepe dorukları, ormanlar gibi özellikle sihirli yerler çoğu zaman gömüt yeri olarak seçilmiştir (Roux 1999, 178- 249).

Eski Türklerde, ölüm adetlerini kısaca verdikten sonra günümüz ölüm adetlerini ve ölümlle ilgili halk inanışlarını iki başlık altında vermenin daha iyi olacağını düşünüyoruz.

2. 3. 1. Ölüm Öncesiyle İlgili Halk İnanışları

İnsanoğlu her zaman ölüme karşı bir soğukluk hissetmiş ve ölümden korkmuştur. Bütün toplumlar doğumu mutlu bir olay olarak görmüş ve kutlamış, düğünü mutlu bir olay olarak görmüş ve kutlamış, ölümü ise kötü bir olay olarak görmüş ve çeşitli şekillerde yas tutmuştur. “Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği bilmek isteğinin de etkisiyle alışlagelmişin dışındaki bir takım davranışları, araç gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki

psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır.” (Örnek 1971, 15).

2. 3. 1. 1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsanlar tecrübeleri ve bazı tesadüfi olaylar neticesinde çeşitli durum ve vakaların ölümü haber verdiğiğine inanmışlardır. Bu haberciler arasında hayvanlar ilk sıradadır. İnsanlar hayvanların ötüşü, hareketleri vs. gibi durumlardan ölümle ilgili birçok sonuç çıkarmaktadır. Bazı eşyaların durumlarından, gök cisimlerinin hareketlerinden, gördükleri rüyalardan da insanlar ölümü düşündüren sonuçlara varmışlardır.

Hayvanlardan başka ev, ev eşyası, araç gereçler ve yiyeceklerle ilgili bir takım inanışların da ölümle bağlantısı vardır. Evde ve ev eşyasındaki gıcırdama, kütüleme, kırılma, çatlama gibi fiziksel olaylarla beklenmedik bir sırada kapı ve pencere çalınması ölüme işaret olarak yorumlanmaktadır. Özellikle acı ve tatlı yiyeceklerle kimi mutfak malzemesini geceleyin komşuya vermekten kaçınmada ölüm korkusundan çok eve gelecek başka bir felaketin en çok da verilen şeyin bereketinin ve uğurunun kaçacağı, nazar değeceği inancı vardır. Fakat halk inancı bu genel uğursuzluğun içine ölümü de katmıştır.

Hastada görülen bir takım psikolojik ve fizyolojik değişiklikler hastanın yakınları tarafından dikkatle izlenerek değerlendirilmektedir. Hastanın “gidici” olduğuna, artık sonunun yaklaştığına birer işaret sayılan bu değişikliklere ve isteklere önem verilmekte, ona göre hazırlığa girişilmektedir (Örnek 1971, 20-30).

Ölümü önceden haber veren belirtiler arasında rüya da çok önemli bir yere sahiptir. Halk, rüyasında gördüğü bazı aletleri, giysileri (gelinlik gibi), toplantıları vs. ölüme yormaktadır. Bu tür inanışların yaygın olduğu yerlerde rüyalar özellikle bu işten anladığına inanılan rüya yorumcusu kişilere ve hocalara yorumlatılmaktadır.

Köpeğin uzun uzun uluması (Merzifon ve Uşak), acı acı uluması (Sivas), sabaha karşı uluması (Çubuk), geceleyin uluması (Sivas), mahalle arasında uluması (Maraş), ölüme yorulmakta ve bunun ölümün bir işareti olduğuna inanılmaktadır.

Atın ön ayaklarıyla yeri kazması ve kişnemesi (Kayseri), Hasta olan evde kişnemesi (Kızılcahamam), bulunduğu yerde tepinip huysuzlaşması (Durağan) ölüme işaret olarak yorumlanmıştır.

Tavşanın, yolcu önüne çıkması (Çankırı), tilkinin anormal sesle uluması (Durağan), kurdun gece uluması (Sivas), kazın tüyünü dökmesi (Maraş), yarasanın gece uçarken ötmesi (Sivas), horozun öğleyin ötmesi (Afyon), tavuğun horoz gibi uzun uzun ötmesi (Çubuk ve Sivas) ölüme işaret olarak kabul edilmiştir (Örnek 1971, 16-18).

Derinkuyu yöresinde de ölümü, düşündüren haber veren olaylar ve varlıklarla ilgili birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır.

Kurban kesilirken hayvanın dili dışarıda kalırsa kurban sahibi o yıl ölür (KK: 202, 203, 204, 205, 206, 210).

Ölü yıkandıktan sonra ters çevrilmez. Bir başkası daha ölür (KK: 12, 15, 20, 23, 25).

Kedi ile aynı yerde yatmak iyi değildir. Kişinin ömrü kısalır (KK: 20, 22, 23, 25, 50, 52, 55).

Kara kedi görmek ölüme yorulur (KK: 30, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 47, 74, 75).

Köpek bir eve doğru ulursa o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 60, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 72).

Köpek acı acı ulursa ölen olacağına inanılır (KK: 75, 77, 79, 82, 84, 85, 86, 88, 89, 92).

Sabaha karşı köpek ulursa o evde ölüm olacağına inanılır (KK: 17, 19, 51, 52, 57, 59).

Bir evin önünde baykuş öterse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 20, 23, 27).

Bir evin önünde karga öterse o evden ölen olacağına inanılır (KK: 10, 12, 15, 20, 21, 22, 27).

At ön ayaklarıyla yeri kazarsa ölüm olacağına inanılır (KK: 14, 15, 17, 18, 20, 30, 32).

Horozun vakitsiz ötmesi iyi sayılmaz. Genellikle ölüme yorulur (KK: 13, 14, 23, 34, 29).

Leyleğin kara çaput getirmesinin ölüm olacağına işaret ettiğine inanılır (KK: 4, 5, 9, 12, 15).

Ayakkabı çıkarken ters dönerse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 20, 22, 24, 26, 27, 30, 31, 33).

Hayatı boyunca fakir birine bir çift ayakkabı vermeyenin öbür dünyaya çıplak ayakla gireceğine inanılır (KK: 10, 14, 16, 20, 21).

Çamaşır kazanında uzun süre atlet bekletilirse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 40, 41, 42, 45).

Uyurken çorapları başucuna koyan kimsenin ömrünün kılacağına inanılır (KK: 100, 101, 103, 105, 107, 109, 110, 111).

Güneş batarken uyuyanın ömrünün kılacağına inanılır (KK: 70, 71, 72, 74, 75, 77, 79, 83).

Ölünün elbisesini giyenin ömrünün uzayacağına inanılır (KK: 81, 82, 85, 87, 89, 92).

Akşamüstü yemek yiyenin anası babası ölür (KK: 90, 91, 93, 94, 96, 97, 99, 102).

Değirmenden gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyenin karısı ölür (KK: 105, 106, 107, 109, 120, 123).

Yarım çay içen kadın dul kalır (KK: 116, 117, 120, 121, 123, 130, 134, 136, 137).

Akşam evden yumurta veren kişinin ömrünün kılacağına inanılır (KK: 170, 171, 182, 183, 185, 189).

Geceleyin evden tuz, sirke, turşu, soğan, sarımsak verilirse ölüm olacağına inanılır (Güçlü, 1995: 9).

Gece evden kazan verilirse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 1, 2, 3, 14).

Makasın ağzı açık kalırsa kefen biçileceğine inanılır (KK: 1, 20, 21).

Aynanın düşerek kırıldığında ölen olacağına inanılır (Güçlü 1995, 39).

Beklenmedik bir anda kapı çalınması ölüme yorulur (Güçlü 1995, 39).

Ayağın ökçesinin çatlaması, kırılması ölüme yorulur (KK: 1, 3, 6, 70, 72, 80, 83, 85, 89).

Kuyruklu yıldız kaydığında bir kişinin öleceğine inanılır (KK: 5, 7, 9, 12, 15, 20).

Hasta gözünü tavana dikerse öleceğine inanılır (Güçlü, 1995: 40).

Hasta gaipten sesler duyduğunu söylerse öleceğine inanılır (Güçlü 1995, 39).

Hasta uzaktaki yakınlarını, çocuklarını görmek için çağırırsa öleceğine inanılır (KK: 200, 202, 203).

Hasta eş dost ve akrabalarından helallik isterse öleceğine inanılır (KK: 205, 206, 207, 208).

Rüyada kalabalık görmek ölüme yorulur ve o kişinin bir yakınının öleceğine inanılır (KK: 2, 4, 5).

Rüyada evin önüne kazan kurulup ısıtılırsa. O evden bir ölen olacağına inanılır (KK: 130, 131, 133, 134, 137, 138).

Rüyada gelinlik görmek ölüme yorulur ve yakınlardan birinin öleceğine inanılır (KK: 180, 181, 182, 183, 191).

Rüyada kefen görmek ölüme yorulur (KK: 170, 172, 175, 183, 186, 188, 189, 192).

Rüyada kalabalık görmek ölüme yorulur (KK: 186, 188, 189, 195, 196, 197, 198).

2. 3. 2. Ölüm Anı ve Sonrasıyla İlgili Halk İnanışları

Ölüm, insanoğlunu en derinden etkileyen olaylardan birisidir. İlk çağlardan günümüze kadar insanoğlu, ölümün ne olduğu, nasıl olduğu, ölen insanın nereye gittiği, gittiği yerde ne yaptığı, ruhun olup olmadığı, varsa ölünce ne olduğu konularına kafa yormuştur. Her ne kadar dinler bu konuda bilgi verse de insanlar öbür dünyayı ve orada yaşayanları göremedikleri için kendilerince fikirler yürütmüşler, ölenleri oradaki hayata hazırlamaya çalışmışlardır. Bu da ölüm ve ölüm sonrasıyla ilgili; kültüre, dini inaniş, zaman ve coğrafyaya göre değişen birçok inanişın ve uygulamanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Eski Türkler, “İnanılan Tanrıya karşı gelmek, kötü ruhların ve büyücülerin faaliyetleri, kut’un veya tın’ın yitirilişi gibi sebeplerin ölüme yol açtığına inanıyorlardı.” (Çoruhlu 2010, 137).

Bazı kültürlerde ölümlle birlikte ruhun da yok olduğuna inanılır; ancak Türkler en eski çağlardan beri ruhun, ölüm olayından sonra da var olduğuna, bedenden ayrıldıktan sonra varlığını devam ettirdiğine inanmışlardır. Eski Türk inanişlarına göre İnsanların iki ruhu vardır. Bunlardan birincisi *süne’dir*. Süne, insan hayattayken bile vücuttan ayrılıp başıboş dolaşabilir. Bu başıboş dolaşan süneyi ancak Şamanlar, mükâşefe kudretine sahip bazı adamlar ve nadiren de köpekler görebilir. Canın diğer bir nevi vardır ki buna da *Yula* denir. Yula da süne gibi vücuttan ayrılıp müstakil yaşayabilir. Rüyada gördüklerimiz bu Yula’dır.

Elimizdeki bilgilerden eski Türklerde ahret inancının bulunduğunu biliyoruz. Eski Türk inanişlarına göre “Öteki dünyada ancak süne’nin rolü vardır. İnsanın

ölümüne iki şey sebep olur: Erliğin açgözlülüğü ve Erlik’le Ülgen’in müşterek olarak verdikleri hüküm. Bu ölüm hükmü Erlik’le Ülgen’in memleketlerinin sınırında bulunan Kara Kütük (Kara tönğöş) denilen yerde verilir. Erlik’in açgözlülüğü yüzünden gelen ölüm tabii değildir. Erlik’e kurban vererek bu vakitsiz ölümden kurtulmak mümkündür. Büyük iki hükümdarın Kara tönğöş’te verdikleri hüküm ile gelen ölümden kurtulmak mümkün değildir. Ölüm anında süne vücuttan ayrıldığı gibi şeffaf buhar olur ve buna *Sünezinin üzüdü* yahut sadece *üzüt* denir. Vücudu bıraktıktan sonra süne başka bir dünyaya gider. Orada süne’yi Erlik’in elçisi-ölüm ruhu (Aldaçı) karşılar. Aldaçılar her yeni ölen adamın çoktan ölmüş yakınlarından birinin ruhudur. Süne ile Aldaçı çadır veya ev etrafında akrabalarının muhitinde dolaşırlar. Çocuk sünesi 7, yetişkin sünesi 40 gün böyle dolaşır.” (İnan 1976, 93-95).

Bu bilgilerden Türklerin, eski çağlardan beri ruhun ölümle birlikte yok olmadığına, sadece dünya değiştirdiğine inandıklarını görüyoruz. Buna paralel olarak da daha o zamanlardan itibaren Türklerde bir ahret inancının bulunduğunu tespit edebiliyoruz. Eski Türk inanışlarındaki bu ahret inancı ve ruhun ölümle yok olmadığı inancı İslamiyet’i kabul edince de devam etmiştir; çünkü İslamiyet’te de ahret inancı ve ruhun ölümle yok olmadığı inancı vardır. Ancak bu inanış İslamiyet devrinde İslami motiflere bezenerek, İslamiyet’in şartlarıymış gibi devam ettirilmiştir.

Eski Türklerde ölü çıkan eve ölen yetişkinse 40 gün, çocuksa 7 gün Şaman girmez. Ölü çıkan evden bir hafta dışarıya eşya verilmez, dışarıdan eşya alınmaz. Bu müddet zarfında ölü çıkan evden bir şey istemek ayıp sayılır. Kırk gün sonra mevtanın akrabaları ruhlar bayramı (üzüt bayramı) yaparlar. Bu bayram için hayvan kesilir ve eti umumi sofrada yenir. İhtiyarlar kısaca yüksek sesle:

Arktan yurtuna, pala pargazına

Yakşı polzın, ölgön sünezine aruu pozın

(Kalan halkına, yurduna, aziz evladına iyilik olsun! Ölenin canı temiz, arı olsun.)

gibi dualar ederler. Üzüt bayramında yapılan ayinlere Şaman faal olarak katılmaz. Şaman sadece evden aldaçıyı, ardıçla tütsü yaparak kovmak için çağırılır.

Can, Altaylıların akidelerine göre ebedidir, ölmez. Her ölünün canı ahret dünyasında Körmös olur. Körmös’ün ahretteki mukadderatı dünyada yaptığı amellerin iyi veya kötü olmasına göre olur. İyilikler yapan adamın ruhu bu yer üzerinde kalır (pu yer tuyat) ve bu dünyamızın nimetlerinden istifade eder. Bu dünyada fenalık yapan insanların ruhu, fenalıklarının cezası olarak Erlik âlemine, yeraltındaki cehenneme gider

(Otko parıp yat). Bu ruhlar, vücuttan ayrılır ayrılmaz Erlik'in uşağı (elçisi) olurlar. Bütün insanlara fenalık etmeye ve akrabalarından birisini Erlik âlemine çekmeye çalışırlar (İnan 1976, 95-96).

Günümüzde Anadolu'nun her yerinde ölüm anı ve sonrasında ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur.

Aydın'da taziye evine gidenlerin ayakkabıları düzeltilmez. Düzeltirirse yeni kimselerin öleceğine inanılır. Trabzon'da ölen kimse aile reisi ise cenaze evden çıkmadan evvel ev, iplikle bağlanır, böylece evin uğurunun mezara gitmemesinin sağlandığına inanılır. İzmir Menemen'de yeni ölen bir kimsenin defni esnasında mezardan kemik çıkarsa mezarın ayakucuna gömülür ve para atılır. Kırşehir'de ise kabre atılan paralarla kabrin satın alındığı, mevtanın rahat edeceği inancı vardır. Denizli'de cenaze suyunun ısıtılmasından arta kalan odunların yakılması uğursuzluk olarak kabul edilir. Kırşehir'de cenazenin ağzına Akik taşı konulması halinde, mevtanın sorgu-suale kolay cevap vereceğine inanılır. Adana'da mevtanın rahatsız olacağı inancıyla akrabaya kabir toprağı kazdırılmaz. Ankara'nın Bala semtinde cenaze kabre defnedilirken doğduğu evden toprak alınarak kefenin üstüne serpilirse mevtanın kabir azabı çekmeyeceğine inanılır. Aydın'da cenazenin cinsiyetinin belirtilmesi için onlara şapka, pardösü, sutyen gibi şeyler giydirilir.

Amasya'da bir evden cenaze çıktıktan hemen sonra veya müteakip dokuz gün o evin ışıkları söndürülmez. Ölünün ruhunun eve geldiği inancı vardır. Adapazarı'nda cenaze evinde üç gün devamlı lamba yakılır. Balıkesir'de cenazenin çıktığı odanın lambaları yedi gün söndürülmez, ruhun geriye döneceğine inanılır. Gaziantep'te yaşlı aile bir süre tıraş olmaz ve şahsi elbiselerini yıkamaz (Kalafat 2009, 63-81).

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde olduğu gibi Derinkuyu'da da ölüm anı ve ölüm sonrasında ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Bu inanış ve uygulamalar şunlardır.

Ölecek kimsenin kulağına devamlı şahadet getirilir. Böylece şahadetle öleceğine inanılır (Karabakla 2003, 56).

Hasta acı çekmeden ölürse ruhunun cennete gideceğine inanılır (Güçlü, 1995: 41).

Azrail'in ölmeden önce kişiye Cennete mi Cehenneme mi gideceğini gösterdiğine inanılır (KK: 13, 16).

Cenazenin yüzü gülüyor gibiyse Cennet'e gideceğini gördüğüne; yüz şekli kötüyse Cehennem'e gideceğini gördüğüne inanılır (KK: 20, 22).

Ölen kişinin canı üç aşamada çıkar. Önce bir melek ayaklarından dizlerine kadar canını alır, daha sonra bir melek dizlerden boğaza kadar canını alır. En son Azrail, canı boğazdan bir kancayla çekip alır. Bu kişinin son nefesidir (KK: 196, 198, 204, 205, 208).

Ölecek kişiye Azrail'in ayak tarafından geldiğine inanılır (KK: 1, 6, 7, 20, 21, 27, 51).

Ölen kişinin karnına bıçak konulur (KK: 1, 3, 35, 70, 72, 75, 77, 80, 82, 90, 95, 100).

Ölen kişinin gözleri açıksa kapatılır. Çenesi açıksa kapatılıp bağlanır (Karabakla 2003, 56).

Cenazenin üstüne yağmur yağarsa Cennetlik olduğuna inanılır (KK: 25, 32, 40, 43, 47, 50).

Kişinin gözü açık ölmesinin ruhunun çıkışına gözün duyduğu hayranlıktan dolayı olduğuna inanılır (KK: 212, 213, 214).

Kişinin gözü açık ölmesi iyiye yorumlanır. Ölürlen iyi şeyler gördüğüne inanılır (KK: 121, 122, 123).

Kişi, ölünce gözü açık kalırsa bu dünyada yarım kalmış işleri olduğuna inanılır (KK: 2, 5, 6, 14, 16, 20, 22, 26, 27, 29, 32).

Gözü açık ölen kişinin bu dünyadan muradını alamadığına inanılır (KK: 20, 23, 52, 56, 59, 75, 83, 87).

Zor ölen kişilerin cehenneme gideceğini gördüğü için ruhunu vermek istemediğine inanılır (KK: 132, 135, 136, 137, 138, 140).

Ceset simsiyah olmuşsa o kişinin cehennemlik olduğuna inanılır (KK: 2, 174, 176).

Cenazeye güzel kokular sürmenin iyi olacağına inanılır (KK: 20, 23, 75, 77, 78, 80, 81).

Ölen kişinin boynuna cevapname asılırsa bunun öbür dünyada yardımcı olacağına inanılır (KK: 2, 5, 7, 20, 21, 22, 23).

Ölen kişinin, tırnak ve saç, sakalı kesilmez (Aytekin 2011, 29).

Ölen kişinin ayakkabısı hemen kapı önüne bırakılır (KK: 1, 11, 50, 51, 52, 55, 57).

Cenaze çıkan evin bir süre süpürülmemesi gerektiğine inanılır (KK: 22, 24, 25, 33, 34, 35).

Lamba yakılmayan evin ocağı her vakit kararır. Aynı zamanda ev sahibi öldükten sonra da mezarı karanlık olur (KK: 22, 23, 25, 27, 29, 30, 32, 35, 40, 42, 43).

Cenaze çıkan evde kırk gün ışık yakılır (KK: 100, 101, 102).

Cenazenin kefenine para ve Kur'an ayeti yazılmış kâğıt konulur (Güçlü 1995, 32).

Ölü çıkan evde üç gün boyunca geceleri ışık yakılır (KK: 29,30, 32, 35, 40, 42, 43, 45).

Ölünün odasının ışığı akşamları açık bırakılır (Karabakla 2003, 56).

Cenaze çıkan evin dışına geceleri su bırakılır (KK: 1, 3, 4, 10, 12, 15, 21, 22, 23).

Bir evden ölü çıkarken o evdeki sular boşaltılır. Azrail o sulara dokunduğu için bir başkası daha ölür (KK: 11, 13, 123, 173, 178, 180, 185).

Ölen kişinin ruhunun cenaze kaldırılıp mezara konana kadar çevrede dolaştığına ve kalabalığa "Ölen kim?" diye sorduğuna inanılır (KK: 32, 33, 51, 55, 57, 71, 85, 86).

Ölünün ruhunun Perşembe günleri evini ziyaret ettiğine inanılır (KK: 20, 25, 32, 33, 35).

Cuma akşamları ölünün ruhunun evini ziyaret ettiğine inanılır (KK: 4, 6, 15).

Asılan, vurularak öldürülen kişilerin hayaleti olacağına ve bu hayaletin insanları rahatsız edeceğine inanılır (KK: 90, 93, 95, 97, 100).

Ölen kişinin ardından 7., 40. ve 52. günlerde yemek verilir (KK: 5, 6, 9, 10, 12, 20, 30, 40, 42, 43, 50).

Ölünün 52. günde etinin kemiğinden ayrılacağına inanılır ve bu gün yemek verilir (KK: 20, 22, 23, 25, 30, 32, 33, 40, 81).

Ölen kişi adına 52. gününde de yemek verildikten sonra ölünün yakınları uygun bir günde Mevlit okutup helva dağıtırlar. Böylece "Ölünün ağzının açılacağına" yani bundan sonra onun da yemek yiyebileceğine inanılır (Güçlü 1994, 71).

Ölünün kırkıncı gün yemeğinin, ölünün yakınlarından birinin rüyasına girip *acıktığını söylemesiyle* verildiğine inanılır (Karabakla 2003, 57).

Cenaze evine komşuları bir hafta yemek getirir (KK: 100, 103, 105, 110, 111, 112,114, 116, 117).

Yemekten sonra o ailenin ölmüşleri anılır ve “Ağzında bulunsun” denir (KK: 1, 2, 5, 7, 8, 10, 13, 16, 18, 21, 28, 30, 32, 35).

Ölü yemeği ölüm yıl dönümünde mevlide dönüştürülür. Camide okutulan mevlitten sonra bisküvi türü şeyler dağıtılır (Karabakla 2003, 57).

Ölen kişinin elbiseleri fakirlere verilir (KK: 62, 70, 75, 77, 82,85, 86, 92, 99).

Ölünün erkek yakınları saç ve sakallarını tıraş etmezler (Karabakla 2003, 56).

Ölüm haberini alan kimseler o gün televizyon seyretmezler. Eğer o gün düğün varsa çalgılı eğlence yapılmaz (Karabakla 2003, 56).

Ölünün yakınları ellerine ve saçlarına kına yakarlar (Karabakla 2003, 56).

Rüyasında ölmüş anne, baba, kardeş gibi yakınlarını gören kişi sadaka verir (KK: 30, 32, 33, 35, 37).

Ölen bir yakınını rüyasında gören onun hayrına çocuklara yiyecek bisküvi gibi şeyler dağıtır (KK: 21, 23, 32, 35, 36).

Rüyada ölmüş ataları görmek onun yardım istediği şeklinde yorumlanır ve uyanınca o kişi için bol bol dua edilmesinin iyi olacağına inanılır (KK: 2, 3, 20, 21).

Cenazenin mezara götürülürken evinin önünden geçirilmesi gerektiğine inanılır (KK: 1, 16).

Ölen kişinin tabutu geçerken yol kenarında bulunan herkes ayağa kalkar ve ölüye doğru dönerek saygı duruşunda bulunur (Aytekin 2011, 29).

Cenaze defnedilirken küreğin elden ele verilmemesi gerektiğine inanılır (KK: 21, 22, 32, 35, 37).

Cenazenin ilk gecesinde su ısıtılan kazanın ters çevrilerek altında mum ya da çıra yakılması (Güçlü, 1995: 32) gerektiğine inanılır.

Ölen kişinin vasiyeti yerine getirilmezse kabir azabı çekeceğine inanılır (KK: 23, 25, 27, 30, 32, 34, 36).

Çocukları kötü bir şey yaptığında ölünün kemiklerinin sızladığına inanılır (KK: 17, 20, 25, 26, 29, 30).

Geride kalanlar ölen kişinin onaylamayacağı işler yaptığı zaman ölünün kemiklerinin sızladığına inanılır (KK: 2, 3, 7, 9, 13, 14, 19, 23).

Ölen kişinin vasiyeti yerine getirilmediği zaman ölünün kemiklerinin sızladığına inanılır (KK: 70, 77, 81, 82, 85, 89).

Cenaze gömüldükten sonra mezarın üzerine bir kova su dökülür. Çünkü ölünün susuz kalmayacağına inanılır (Güçlü 1994, 71).

Kabrin başında ateş yakılır (KK: 21, 23, 36, 38, 39).

Mezarın üzerini sık sık sulamak gerektiğine inanılır (Güçlü, 1995: 27).

Şehit mezarlarına bayrak asılır (KK: 23, 29, 30, 31, 51, 53, 55, 71).

Düğünlerde bayramlarda mezarlık ziyaret edilirken mezarın baş taşının üzerine küçük bir taş konulur (Güçlü 1994, 72).

Geceleri mezarlığın yakınından geçilmemeye çalışılır çünkü hortlakların mezardan çıkıp yolu kesebileceğine inanılır (Güçlü 1994, 72).

Mezarlığı parmakla göstermek hoş karşılanmaz, gösterene kızılır (KK: 175, 176, 178, 179).

Mezara basmanın günah olduğuna ve mezardaki kişiyi rahatsız ettiğine inanılır (KK: 20, 21, 22, 23, 88, 89).

Mezarı çiğnemenin günah olduğuna inanılır (KK: 1, 2, 3, 14 19, 20).

Bayramlarda mezarlıkların ziyaret edilmesi gerektiğine çünkü ölülerin de bayramı bildiğine ve ziyaret edilmek istediğine inanılır (KK: 22, 25, 27).

Mezarın üzerine basılmasına, ev yapılmasına kızılır çünkü mezardaki kişinin kabirde sıkıntı çekeceğine, daralacağına inanılır (KK: 179, 180, 191).

Mezarlığın üzerine ev yaptırılmaz. Yapanların o evde mutlu oturamayacağına inanılır (KK: 198, 204, 205, 206, 207, 208).

Mezarlığı parmakla göstermenin ölen kişiyi kızdıracığına inanılır (KK: 204, 205, 206, 207).

Mezarlıktaki ağaçların kesilmesinin ölülerin kemiklerini sızlatacağına inanılır (KK: 208, 210).

Mezarlıktaki ağaçlar kesilmez, günah olduğuna inanılır (KK: 111, 112, 114, 115).

Mezarlıktaki ağaçların ölenlerin bağışlanması için birer mağfiret duası niteliğinde olduğuna bunun için de kesilmemesi gerektiğine inanılır (KK: 201, 204, 206, 208).

Cuma günleri mezar ziyaretleri yapılır (KK: 20, 21, 23, 27, 51, 53, 55, 71, 85).

Mezar tahtası on tane olur (KK: 204, 206).

Mezarlıklardan eve bir şey götürmenin günah olduğuna inanılır (KK: 100, 101, 102, 105, 107, 110).

Mezar ziyaretlerinde mezarlara şeker bırakılır. Bu şekeri küçük çocuklar bulup yediğinde bunun o mezarda yatan kişinin ağzında bulunacağına inanılır (KK: 20, 21, 30, 32, 58, 60, 61, 65).

Bayramlarda mezarlıklar mutlaka ziyaret edilir. Mezarların sütüne ibrikle su bırakılır (Karabakla 2003, 57).

Mezar kazılan kazma, kürekle eve girilirse o evden ölü çıkacağına inanılır (KK: 5, 6, 9).

Mezarlığı parmakla göstermek iyi sayılmaz, gösterene parmağını ısır denir (KK: 12, 13).

Dişi ağrıyan kişinin mezar taşı ısırırsa ağrısının geçeceğine inanılır (Güçlü, 1995: 27).

Cenaze yıkanırken teneşirin altına dökülen su bir şişeye konup habersizce sarhoşa içirilirse içkiyi bırakır (KK: 120, 121, 125, 137, 139, 141, 146, 178, 179, 180).

Gece sakız çiğneyenin ölü eti çiğnediğine inanılır (KK: 1, 12, 15, 17, 19, 21, 22, 23, 123, 124).

Ölü yıkanan kazan devrilirse başka ölü olacağına inanılır (KK: 4, 6, 8, 11).

Yavaş büyüyen çocuğun ölü suyuyla yıkandığı zaman daha hızlı büyüyeceğine inanılır (KK: 1, 2, 22, 32, 35).

Cenazeyi kabre koyduktan sonra ahıra veya tuvalete girmeden eve girilmemesi gerektiğine inanılır (Güçlü, 1995: 32).

Ölünün çıktığı eve hamile ve kırkı çıkmamış kadın ve bebekler kırk basar diye sokulmaz (Karabakla 2003, 56).

Cenaze sahipleri kendilerini yerden yere vurarak, saçlarını yolarak ve üzerlerindeki elbiseleri yırtarak yas tuttıklarını belli ederler (Aytekin 2011, 31).

2.4. Değerlendirme

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Derinkuyu ilçesinde de doğum öncesi yapılan birçok uygulama ve inanış vardır. Bu uygulama ve inanışların bir kısmı halk hekimliği mahiyetinde bir kısmı da sihri-büyüsel uygulamalar niteliğindedir. Yörede kısırlığın sebebinin kadında arandığı, erkekte de kısırlık olabileceği düşüncesinin akla gelmediği kısırlıkla ilgili uygulamaların hep kadınlarla ilgili olmasından anlaşılmaktadır.

Yörede çocuğu olmayan kadınların genelde sıcak nesnelere (meyvelerin, böceklerin, buharın vs.) üzerine oturtulduğu görülmektedir. Bunun sebebi sıcağın kadının üreme yollarındaki iltihabı açacağı düşüncesidir. Bir başka sebep de çocuğun olmasını engelleyen bel açıklığı hastalığının sıcakla tedavi edilebileceği düşüncesidir.

Kısır kadınların bazı kadınlara gidip belini çektirmesi, şifalı otlar hazırlatması ocak kültürünün bir devamıdır. Eliade'ye göre, "Orta ve Kuzey Asya'da şamanın başlıca işlevi hastalıkları iyileştirmektedir." (Eliade 2006, 247). Eskiden Şamanların yaptığı bu işi günümüzde ocaklı kadınlar yapmaktadır.

Derinkuyu'da çocuğu olmayan kadınlara elma yedirilirse çocuğunun olacağı inancı yaygın bir inanıştır. Anadolu masallarında çocuğu olmayanlara bir dervişin elma vermesi ve bunu yemelerini öğütlemesi sık rastlanılan bir motiftir. Masalların yanı sıra Türk destanlarında ve halk hikâyelerinde de elma, çocuksuzluğa bir çare olarak görülür (Melikşah Masalı, Manas Destanı, Kerem ile Aslı Han Hikâyesi, Hal Mahmut Hikâyesi vs.). Masal, destan ve hikâyelerimizde üreme sembolü olarak görülen elmanın Derinkuyu'da hala çocuğu olmayan kadınlar tarafından yenmesi, bize Derinkuyu halk inanışlarında eski Türk inanışlarının etkisinin devam ettiğini göstermektedir.

Yörede çocuğun cinsiyetinin önceden belirlemek için bir takım uygulamaların ve inanışların olduğu da görülmektedir. Türk toplumu ata erkil bir toplum olduğu için erkek çocuk daha fazla sevilmiştir, aileler erkek çocuklarının olmasını daha çok istemiştir. Derinkuyu'da da insanlar erkek çocukları olması için bir takım uygulamalar yapmaktadırlar. Yöre insanının hamile kadın tatlı gıdalar (Elma, helva, bal vs) yerse erkek çocuğu olur; ekşi gıdalar yerse kız çocuğu olur inancına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bıçak gibi ucu sivri metallerin erkeği, makas gibi açılan aletlerin de dişiyi temsil ettiği görülmektedir.

Yeni gelinin erkek çocuğu olsun diye, kucağına erkek çocuğunun verilmesi, yatağında erkek çocuk yuvarlanması gibi uygulamalar, taklit büyüünün bir yansımasıdır; çünkü "Taklit büyüü taklit yoluyla istenilen sonucu meydana getirme, taklit yoluyla istenilen sonucu erkene alma ilkesine dayanan bir büyüdür. Bu işlem yapılırken benzer benzeri yaratır düşüncesi hâkimdir. Taklit büyüü işlemlerinde en çok görülen pratik, yakma, kesme ve parçalamayla ilgili olanlardır. Bu büyü çeşidinde en çok kullanılan malzeme de büyü yapılacak kişinin resmi, ağaçtan veya çamurdan yapılmış figürü vs.'dir." (Örnek 1995, 142). Derinkuyu yöresindeki erkek çocuğunun

gelinin kucağına verilmesi, gelinin yatağına yuvarlanması gibi uygulamalar da taklit büyüünün bir kalıntısıdır.

Anadolu’da eşikte cinlerin, şeytanların yaşadığına, onun için de eşikte durmanın iyi olmadığına inanılır. Aynı inanış Derinkuyu’da hamile kadınlar için de geçerlidir. Hamile kadın eşikte oturursa çocuğunun zarar göreceği inancı, eski Türk inanışlarındaki her yerin bir ruhu ve sahibi olduğu inanışının bir devamıdır. Bu inanış İslami motiflerle bezenerek eşikte cinlerin ve şeytanların olduğu inancına dönüşmüştür.

Çocuğu olmayanların ve çocuğunun sağlıklı doğmasını isteyenlerin vs. yatırlara, türbelere gidip dua etmesi, dilek dilemesi de eski Türk inanışlarındaki atalar kültürünün uzantısıdır.

Çocuğu olmayanların, dilek ağaçlarına çaput bağlayıp dilek dilemesi ağaç kültürünün devamı niteliğindedir. Eski Türkler, ağaçların iyisi olduğuna inanmaktaydı ve bu iyeden bir şey istedikleri zaman ona saçı anlamında bez, çaput vs bağlamaktaydılar. Aynı inanış günümüzde ağaçlara bez bağlamak şeklinde devam etmektedir (İnan 1976, 38-40).

Yöredeki doğum ile ilgili inanış ve uygulamaların büyük kısmı anneyi ve bebeğini korumayla ilgilidir. Anne ve bebeği albasması, kırk karışması gibi olaylardan korunmaya çalışılmaktadır.

Yörede kırkı çıkmamış anne ve çocuğu evden çıkarılmamaktadır. Bunun sebebi anne ve çocuğunun evden çıktığı zaman ev iyelerinin korunmasından mahrum kalacağı düşüncesidir.

Yörede anne ve çocuk, ölüden özellikle korunmaya çalışılmaktadır. Cenazeden gelen kişiler tuvalet etrafında dönmeden içeri alınmamaktadır. Bu da bize Türk halk inanışları içerisindeki tavaf inancını hatırlatmaktadır. Çocuğun ve annesinin ölüden ve cenazeden korunmaya çalışılmasının altında ölen ataların ruhunun geride kalanlara zarar verebileceği düşüncesi yatmaktadır. Bu düşünce Türk halk inanışları içerisinde çok güçlü bir inanıştır. Cenaze koyan kişilerin dönüşte farklı yoldan gelmelerinin altında da bu inanış yatmaktadır.

Türk mitolojisiyle ilgili araştırmalar, “Tanrı” kavramının gökle yerin birliği şeklinde düşünülen ilahi düzenle ve bu düzeni yaratıp yaşatan ulu güçle bağlantılı olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Daha sonra gök ile yerin ayrılmasıyla, aslında tek olan Ulu Ana veya Mitolojik Ana, Gök Tanrı ve Yer-su Tanrısı olarak ikiye ayrılmıştır. Alkarısı da Yer-su Tanrısı’ndan ortaya çıkmıştır (İnayet; Öger 2009, 1184-1185) ve

“Üremenin, çoğalmanın sembolü olan Umay Ana’nın zıddı gibidir. Yeni doğum yapmış analara ve çocuklarına musallat olur. İnanışa göre Alkarısı tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkmaktadır. Sarı Albastı loğusalara musallat olup onların ciğerlerini götürüp bir dereye atar. Bu ciğeri, baksılar veya ocaklılar albastıyı yakalayıp yerine takmaya mecbur ederler.” (İnan 1998, 259-262). “Kırgız, Kazak ve Başkurlara göre Kara Albastı ve Sarı Albastı vardır. Sarı Albastılar, hoca, Baksı ve şamanların dualarıyla insanlardan uzaklaştırılır. Sarı Albastılar, hoppa ve şarlata diye nitelenir. Kara Albastılar ise daha ciddi ve ağırbaşlı olarak nitelendirilirler. Onlar; ancak onları görebilen ocaklılardan korkarlar. Kazan Türkleri arasında, Albastıların, kullanılmayan ev ve çöplüklerde bulunduğuna, çeşitli şekillerde görünerek insanları şaşırttığına, insanları uykuda bastığına inanılır. Tuba Urenha Türkleri Albas adını verdikleri bu kötü ruhun evlenmeyen bir kızdan türediğine inanırlar. Altay Türklerine göre Almıs, Erlik’in hizmetçilerinden birisidir.” (Kaya 2007, 48-50). Derinkuyu yöresinde de Albastı inancının yaygın bir şekilde var olduğu görülmektedir. Halk, anneyi ve çocuğunu Albasmasından korumak için duvara tüfek, soğan, orak, sarımsak asmak, kadının yanına erkek eşyası bırakmak, kadına al bez bağlamak gibi birçok uygulamaya başvurmaktadır. Bu uygulamalar eski Türk inançlarında Alkarısının korktuğu şeylerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca çocuğu Albasmasın’dan korumak için anneye veya çocuğuna muska, hamaylı gibi İslami şeylerin takılması bize bu inancın, İslami motiflerle iç içe girdiğini göstermektedir. Ayrıca bunlar dinsel-büyüsel uygulamalara da örnektir. Bu uygulamaların ve inanışların hepsinin temelinde kökü İslamiyet öncesi eski Türk inanışlarına uzanan alkarısından anneyi ve bebeğini koruma düşüncesi ve amacı yatmaktadır.

Kırklama Türk inanışları içerisinde eskiden beri vardır. “Eski Türkler herkesin bir perisi olduğuna ve bu perinin doğum, evlenme, ölüm gibi zamanlarda azgınlaştığına inanırlardı. Bundan dolayı da kırk çıkması ile ilgili birçok uygulama gelişmişti.” (Gökalp 1976, 47). Derinkuyu’da da kırk basması inancı çok canlı bir şekilde yaşamaktadır ve bu süreçte anne ve yakınlarının bu süre zarfında yapması veya yapmaması gereken birçok şey vardır. Halk, anneyi ve çocuğunu kırk basmasından korumak için çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu uygulamalarda demir, sarımsak, muska gibi öğeler ön plana çıkmaktadır. Kırklı kadının olduğu odada demir bulundurulması, kırklı kadınların karşılaştıkları zaman iğne değiştirmeleri bize demir kültürünü hatırlatmaktadır. Bu uygulamalardan demirin kırk basmasını önleyici bir güce

sahip olduğuna inanıldığını açıkça görmekteyiz. Yine kırklama yapılırken taş, su ve demir kullanılmaktadır. Suyun eski Türk inançlarında temizleyici ve iyileştirici bir gücü olduğuna inanıldığını biliyoruz. Kırklamada da su bu yönüyle ön plana çıkmaktadır. Suyu taş atılması ise su kültürüyle ilgili bir uygulamadır. Burada suya yapılan bir çeşit saçı vardır. Kırk basmasını önlemek için muska yazılması uygulaması da bize İslamiyet öncesi Türk inanışları ile İslamiyet sonrası inanç unsurlarının iç içe geçip yeni inanç motifleri oluşturduğunu göstermektedir. Yine kırklı olan çocukların cami etrafında dolaştırılması halk inanışları içerisindeki İslami etkiyi göstermektedir. Kırk baskını çocuğun kilise etrafında dolaştırılması ise Türklerin başka bir dine (Hıristiyanlığa) ait bir ibadethaneyi de kutsal kabul ettiğini göstermektedir. Yöre halkı Müslüman olmasına rağmen kiliseye de dini bir ibadethane olduğu için saygı duymakta ve aynı türbeler, yatırlar gibi ondan şifa beklemektedir.

Doğum yapan kadın zor bir süreci atlattır. Ancak zorluk bununla bitmemektedir. Doğan çocuğun yaşaması için de çok büyük özen gösterilmelidir. Özellikle çocukları devamlı ölen aileler doğan çocuğun yaşaması için birçok uygulamayı yerine getirmektedir. Bu uygulamalar içinde yedi evden yedi ayrı bez parçası alınıp elbise dikilmesi ve çocuğa giydirilmesi dikkat çekicidir; çünkü bu uygulamada yedi sayısı ön plandadır. Bu sayı “Türk mitolojisinde önemli bir sayıdır ve dini- büyüsel bir gücü olduğuna inanılır.” (Çoruhlu 2010, 223). Yörede çocuğun yaşaması için halk hekimliğine giren birçok uygulama da vardır. Türbe ziyaretleri ve kurban kesme ise atalar kültürünün bir devamıdır. Bu türbelerde kurban kesme âdeti ise eski Türklerin tanrıları memnun etmek için kurban kesmelerini anımsatmaktadır.

Nazar, Türk halk inanışları içerisinde en yaygın inanışlardan birisidir. Türkler nazardan korunmak için birçok pratik geliştirmiştir. Bunların bir kısmı halk hekimliğine giren uygulamalar bir kısmı da dinsel-büyüsel işlemlerdir. Bu dinsel-büyüsel işlemlerde –özellikle kurşun dökme- “Şamanların esrime tekniğiyle hastaları tedavi etme şekillerinin izlerini görmek mümkündür.” (Öger 2010, 1241). Derinkuyu’da aileler yeni doğan çocuğu nazardan koruyabilmek için çocuğa mavi boncuk takma, çeşitli ağaçlardan yapılmış nazar boncukları takma, çocuğun yüzüne kara sürme gibi birçok yöntem denemektedirler. Nazardan korunmak için mavi nazar boncuğu takma eskiden beri uygulanan çok yaygın bir yöntemdir. Türkler göksel renk olan mavinin (göğün) insanları kötü ruhlardan koruduğuna inanmaktadırlar. Çeşitli ağaçlardan nazarlık yapma ise bizi kutsal ağaç motifine ve eski Türk inanışlarındaki her şeyin bir ruhu, iyisi olduğu

inancına götürmektedir. Halkın dağdağan, gibi bitkilerden nazarlık yapması ağaç iyesi kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca “Üzerlik, kamların göğe yükselme ayinlerinde kullandığı kutsal eşyalar arasındadır.” (Kalafat 2010, 271).

Eski Türk inanışlarına göre “Çocuğu yaşamayanlar çocuk erkekse kız; kızsız erkek elbisesi giydirir, çocuğun saçını kestirmezlerdi. Bunun amacı çocuğun ruhunu çalan kara iyeleri yanılmaktı.” (Kalafat 2010, 272-273). Bugün derleme sahamızda da gördüğümüz yeni doğan çocuğun yüzüne nazardan korumak için kara sürülmesinin temelinde yatan inanç da budur. Halk, çocuğu kötü gözlerden (ruhlardan, kara iyelerden) korumak için yüzüne kara sürmektedir. Amaç çocuğu çirkin, bakımsız göstererek kara iyeleri aldatmaktır.

Bazı inanışlarda Mehmet isminin ön plana çıkması Mehmet isminin Muhammet isminden türemiş olmasından ve Muhammet isminin de peygamberimizin ismi olmasından kaynaklanmaktadır.

Yöre’de tespit ettiğimiz, ebelerin doğum sırasında zorlandıklarında “Topal melekeleri” yardıma çağırması uygulaması çok ilginçtir. Bu uygulama bize eski Türk inanışlarındaki Umay Ana’yı hatırlatmaktadır. “Umay, doğum sırasında ve doğumdan sonra hem anneyi hem de çocuğu kötü ruhlara karşı koruyan dişi bir koruyucu iyedir. Umay bu koruyucu ve yardımcı rolünü çocuklar er adını alana kadar sürdürürdü. Kaşgarlı Mahmut, Umay’ın kadının doğumundan sonra çıkan eş olduğunu ve Umay’a tapanın oğlu olacağını söylüyor. Buradaki tapmak saygı göstermek anlamındadır.” (Tanyu 1982, 479-497). Bugün de Anadolu’nun her yerinde Derinkuyu da dâhil eş çiğnenmeyecek bir yere gömülür. Yani saygı gösterme inancı devam etmektedir. Umay koruyucu iyesi Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra İslami geleneğe uyarak meleğe dönüşmüştür. Yörede kadınların çağırıldığı melekler aslında Umay Ana’nın İslami motiflerle dönüştürülerek melek olmuş halinden başka bir şey değildir.

Derinkuyu’da konuşamayan çocuğa cami kilidinin yalatılması ve ağzında çevrilmesi uygulaması oldukça yaygın bir inanıştır. “Kilit açma ve kilit kapama düzgün giden işlerin ters dönmesi ve ters giden işlerin düzelmesi inancından kaynaklanmaktadır. Temelinde Gök Tanrı dinindeki Demir kültü vardır.” (Kalafat 2009, 37). Yaptığımız alıntıdan da görüldüğü gibi konuşamayan çocukların ağzında kilit döndürülmesi uygulamasının temelinde Gök Tanrı inancı vardır. Çocuğun konuşamaması ters giden bir iştir ve çocuğun ağzında kilit döndürülerek ters giden bu iş

düzeltilmeye çalışılmaktadır. Bu kilidin cami kapısının kilidi olması ise bu uygulamaya İslamiyet’le birlikte eklenmiş İslami bir motiften başka bir şey değildir.

Bazı uygulamalarda çocuğun dört yol ağzında yıkanması veya çocuğun yıkandığı suyun dört yol ağzına dökülmesi manidardır. “Türk kültüründe büyüsel bir gücü olduğuna inanılan dört yol ağzı, pek çok ritüelin uygulandığı yer olmaktadır. Böylece her yöne açık olan bu yerde yapılan işlemin de olumlu sonuç vereceğine inanılmaktadır.” (Öger 2010, 1242). Ayrıca eski Türk inanışlarında her yerin, her şeyin bir iyesi (ruhu) vardır. Yolların da iyesi vardır. Bu suların dört yol ağzına dökülmesinin altında da yol iyesinden yardım dilenmesi düşüncesi yatmaktadır.

Çocuğu yaşamayan ailelerin, çocuklarının kulaklarını keserek kan akıtmaları böylece çocuğun yaşayacağına inanmaları eski Türklerdeki and ile insan kurban etme döneminin çok zayıflamış bir hatırası olarak devam etmektedir. Günümüzde kültürümüzde ve dinimizde insan kurban etme diye bir şey olmadığı için çocuğun kanı akıtılarak sanki kurban edilmiş gibi yapılmaktadır. Zaten burada, ritüelin en önemli kısmı insan kanının akıtılmış olmasıdır.

Ad koyma Türklerin en eski devirlerinden itibaren en önemli geçiş dönemlerinden birisi olmuştur. Eskiden kahramanlık göstermeden erkeklere isim verilmemiş, isim aldığı zamana kadar adsız olarak çağrılmıştır. Kişi kahramanlık gösterdiği zaman da o kişinin görünüşüne, gücüne, soyuna veya yaptığı kahramanlığa göre bir isim verilmiştir. Yani ad, Türkler için sıradan bir şey değil, kişinin karakterini, gücünü, soyunu gösteren önemli bir semboldür. Dede Korkut anlatmalarında da gördüğümüz gibi eski Türklerde ad verme işlemini toplumun önde gelen, sevilen, sayılan, bilgin kişisi (Dede Korkut) yapmaktadır.

Derinkuyu ilçesinde yaptığımız derlemede yöredeki ad verme geleneklerinde eski Türk inanışlarının ve adetlerinin etkisini sürdürdüğü açıkça görülmektedir.

Derinkuyu’da aileden birisi öldükten sonra doğan çocuğa ölen kişinin isminin verilmesi veya çocuklara ölmüş ninelerin, dedelerin isminin verilmesi atalar kültürünün bir devamıdır. “Atalar kültü ataların öldüğü zaman yok olmadığı başka bir dünyada hayata devam ettiği, oradan geride kalanları gözetlediği inanışına dayanır. Eski Türklerin evlerinin başköşesine atalarının töşlerini koymaları ve bunlara çeşitli saçılar sunmaları da bu inanıştan kaynaklanıyordu.” (Akça 2009, 126). Yöre halkının çocuklarına atalarının adını vermeleri ve o çocuğa kötü konuşulmaması (Küfretmek, kızmak gibi) gerektiğine inanmasının altında atalarının o isimle yaşadığına ve kötü

söylendiği zaman ata ruhunun zarar verebileceğine olan inanç yatmaktadır. Eski Türkler atalarına kurbanlar kesip dualar ediyorlardı; çünkü ataların ruhlarının kızdığı zaman geride kalan ev ahalisini cezalandırabileceğine inanıyorlardı. Aynı inanış yörede çocuklara büyüklerin isimleri verildiği zaman onlara kötü sözle hitap edilmemesi gerekir şeklinde yaşamaya devam etmektedir.

Çocuklara, Kur'an-ı Kerim'den isimlerin verilmesi iyi olur inancı da İslamiyet'le birlikte ortaya çıkmış İslami kaynaklı bir inanıştır. Burada çocuklarla anne babalarının diğer dünyada buluşacağı inancı Türklerin diğer dünyayı da bu dünya gibi ailenin, çocukların, anne ve babanın olduğu bir dünya olarak tasarladıklarını göstermektedir. Yani Türklerin eski inanışlarındaki dünya tasavvuru hala etkisini sürdürmektedir.

Günümüzde özellikle kırsal kesimlerde toplumun önde gelen kişilerinden birisi de hocadır. Derinkuyu'da da çocukların isimlerini genellikle hocalar vermektedir. Bu da bize Dede Korkut'un gelip çocuklara isim vermesini hatırlatmaktadır. Dede Korkut da toplumun bilgin kişisi, önderi, akıl hocasıdır, günümüz cami hocası da bir çeşit toplum önderi, sözü dinlenen kişisidir. Bu da bize eski Türk geleneğinin hala devam ettiğini göstermektedir.

Ad verme merasiminden sonra hocaya hediyeler verilmesi, gelenlere de yiyecekler ikram edilmesi saçı olarak değerlendirilebilir. Saçı Türk halk inanışları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. "Saçı kansız kurbandır." (Kalafat 2009, 25). Özellikle mutlu olaylardan sonra tanrıya şükür anlamında Türk halk inanışları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Derinkuyu'da çocuğun adı verildikten sonra gelenlere çeşitli ikramlar yapılması da saçı geleneğinin bir devamıdır. Aile böylece çocukları olduğu ve ad aldığı için Tanrıya şükür dileklerini iletmektedir.

Türk kültürü ve yaşayışı içerisinde çok önemli bir yere sahip olan askerliğin çevresinde zamanla birçok inanış ve uygulama meydana gelmiştir. Bu inanış ve uygulamalar geçmişin izlerini bugüne taşıyarak varlığını devam ettirmekte ve kuşaklar arası kültürel aktarımı sağlamaktadır.

Derinkuyu'daki askerlikle ilgili uygulamaların, adetlerin içerisinde birçok halk inanışı barınmaktadır. Yörede asker ocağının kutsal sayılması, askerliğini yapmayan erkeklerin adamdan sayılmaması, kız verilmemesi Türklerin asker-millet sözüyle özetlenen yapısından kaynaklanmaktadır. Milletimize göre vatan savunmasından kaçan kişinin namusu olmaz, çünkü vatan toprağı namustur; eğer kişi vatan toprağını

korumaktan kaçırıorsa evdeki namusunu da koruyamaz, onun için bu kişi tam erkek değildir ve kız verilmez düşüncesi bu uygulamaların altında yatan inanıştır. Kısacası eski Türk kültürünün izleri hala yörede devam etmektedir.

Asker ocağının “Peygamber ocağı sayılması ve askerde şehit olanların cennette Peygamberimizden sonra en yüksek mertebede olacakları inancı ise İslamiyet’in etkisiyle gelmiş inanışlardır. Bu inanışlar, İslamiyet’in etkisiyle girmişlerdir; ancak Türklerin askerliğe verdiği değeri göstermeleri bakımından manidar inanışlardır.

Yörede askere gitmeden önceki gece bütün gençlerin toplanıp ateş etrafında oynamaları bize Şamanizm’i ve Şamanizm’deki ateş kültürünü hatırlatmaktadır. Biz eski Türk inanışlarına göre ateşin temizleyici, arındırıcı ve kötü ruhlara karşı koruyucu bir gücü olduğunu biliyoruz (İnan 2006, 68). Ateş etrafında oynayan gençlerin ve özellikle askere gidecek olan gencin ateş etrafında oynamasının sebebinin de askere gidecek kişiyi ve yanındakileri kötü ruhların etkisinden ateş vasıtasıyla korumak olabileceğini düşünüyoruz.

Yörede, gençler askere gitmeden önce kurban kesilip Kur’an okutuluyor, aynı şekilde genç askerden döndükten sonra da kurban kesilip Kur’an, mevlit okutuluyor. Bunun uygulamanın kaynağı eski Türklerdeki tanrıya kurban kesme âdetidir. Eski Türk inanışlarına göre tanrıları memnun etmek, ondan bir şey istemek, tanrılar kızdığı zaman affetmelerini sağlamak için kurban kesilmesi gerekmektedir. Oğlu asker olan aile de oğlunun askerden sağ salim dönmesini tanrıdan dilerken ona bir de kurban kesmektedir. Yine aynı şekilde oğlu askerden sağ salim dönerse tanrıya olan şükranını göstermek için kurban kesmektedir. Burada İslamiyet’in etkisiyle kurban kesme ritüeline Kur’an veya mevlit okutma ritüelinin de eklendiği görülür.

Yaptığımız inceleme sonucunda yörede askerlikle ilgili birçok inanışın ve uygulamanın varlığını devam ettirdiğini, bu inanış ve uygulamalarda eski Türk inanışları ile İslami unsurların iç içe girdiğini tespit ettik.

Türk toplumunda aileye çok büyük önem verilir. Bayan veya erkek fark etmez insanların evlenmemesi anormal bir durum olarak kabul edilir. Toplumun genel kabullerine göre erkeklerde askerliğini yapan, iş sahibi olan, yaşı gelen herkes evlenmelidir. Kızlarda da çeyizini hazırlayan belli bir yaşı gelen her kız evlenmelidir. Evlenme yaşı çağa, ekonomik şartlara ve toplumsal kabullere göre yöreden yöreye değişmektedir. Derinkuyu’da ortalama evlenme yaşı kızlar için 16 ile 18 arası, erkekler için 20 yaş civarındır. Bu yaşları geçen erkek veya kız için ailesi ve çevresi bunların

kısmeti bağlanmış diye düşünmekte ve kısmet açmak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Yörede kısmet açmak için yatırlara, türbelere gidip dualar edildiği, ağaçlara dilek dileyip çaput bağlandığı, muska yazdırıldığı yaptığımız inceleme sonucu tespit edilmiştir. Türbelere ve yatırlara gidip dilek dileme, dua etme gibi uygulamaların temelinde eski Türk inanışlarındaki atalar kültü yatmaktadır. Ağaçlara dilek dileyip çaput bağlamak ise kökeni çok eskilere dayanan bir Şaman geleneğidir ve ağaç iyesini memnun etme düşüncesine dayanır. Ağaca çaput bağlayarak ağaç iyesi memnun edilmeye çalışılmakta ve ondan yardım dilenmektedir.

Erkeğin bağlanabileceği için dini nikâhın gizli kıyılması ise büyüsel içerikli bir inanıştır. Bilindiği gibi halk inanışları içerisinde büyüün önemli bir yeri vardır.

Kız istemeye gidenlerin söze Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle başlamaları Türk kültürü üzerindeki İslami etkiyi göstermektedir. Türk halk inanışları içerisinde her işe Allah'ın adının anılmasıyla başlanması gerektiği, Allah'ın adının anılmadan başlanan işten hayır gelmeyeceği gibi inanışlar mevcuttur. Bu inanışların hepsi İslami kaynaklı inanışlardır.

Günümüzde şehit mezarlarına, düğün evlerine, yüksek dağların zirvesine bayrak asma âdeti Anadolu'nun her yerinde yaygın olarak yapılan adetlerdendir. Bu âdetin kaynağında İslamiyet öncesi Türk inanışları yatmaktadır. Bayrak asma âdeti ile ağaca çaput bağlama âdetinin temelinde aynı inanış yatmaktadır. Yörede bayrağın Cuma günleri dualarla ve imam eşliğinde kaldırılması ise bu inanışın İslami motiflerle yoğrulmuş halidir.

Gelinin kına yakarken yüzünü (yönünü) kibleye dönmesi ise eski Türklerin yüzünü güneşe dönmesinin devamıdır. Bugün İslamiyet'in etkisiyle güneşin yerini kible almıştır.

Kına sırasında öksüz bir çocuğun eline madeni para koyarak onu memnun etme âdetinin altında eski Türk inanışlarındaki saç geleneği vardır. Eski Türk inanışlarına göre saç kansız kurbandır ve kişi saçıyla tanrının memnuniyetini, takdirini kazanabilir. Burada saç için öksüz bir çocuğun seçilmesinde İslamiyet'teki çocukların, sabilerin günahsız olduğu ve onların dualarını Allah'ın kabul ettiği inancı etkili olmuştur. Evlenen çift öksüz bir çocuğu mutlu ederek onun hayır duasını almaya çalışmaktadırlar.

Gelinin eline madeni para koyarak onun tutumluluğunun test edildiği adette madeni paranın kullanılmasının sebebi ise eski Türk inanışlarındaki demir kültürüdür.

Türk milleti geçmişten günümüze düğüne çok büyük önem vermiştir; çünkü Türklerde aile kutsaldır ve toplumun temel taşıdır. Ailenin kurulduğunun ilan edildiği tören de düğün törenidir. Böylesine önemli ve kutsal bir kurumun kuruluş ve ilan töreni olan düğünle ilgili birçok uygulama ve inanışın olması da kaçınılmazdır. Düğün, Türklerde insan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden birisidir; çünkü bu törenle erkek gerçek bir birey olarak kabul edilir ve toplumda daha çok saygı görmeye başlar. Evlenmemiş erkekler, tam olarak toplum tarafından kabul edilmezler hele yaşı geçtiği halde hala evlenmemişse yadırganır ve o kişide bir eksiklik olduğu düşünülür. Kızlar ise evlilikle kadınlığa ilk adımı atarlar ve anne adayları olurlar. Bir kızın kadın olması toplum içerisinde onun saygınlığının ve mertebesinin yükselmesini sağlar. Türk milleti için kadın kelimesi sadece evlenmiş bayanlar için söylenen basit bir söz değildir. Kadın demek bilgili, görgülü, terbiyeli, becerikli, nerde nasıl davranacağını bilen, ne giyeceğini, nasıl oturup kalkacağını bilen bayan demektir. Eğer bayan bu özellikleri taşıyorsa evli dahi olsa toplum ona başka sıfatlarla hitap eder. Toplum içerisinde kadınlara çok büyük saygı ve hürmet gösterilir “Erkek gibi kadın, Hükümet gibi kadın ve Osmanlı kadını” deyimleri de yukarıda saydığımız özellikleri taşıyan kadınlar sayesinde ortaya çıkmış sözlerdir ve bu sözler gerçek kadınlara toplumun ne kadar çok değer verdiğini ve saygı gösterdiğini anlatmaktadır.

Türk toplumunda ailenin önemli olmasının bir diğer sebebi de ailenin ilk eğitim ocağı olarak görülmesidir. Toplumumuzda çocuğa ilk eğitim ailede verilir. Anne ve baba tarafından çocuğa saygı, sevgi, paylaşım, dini değerler, milli değerler, doğruluk, dürüstlük gibi bilgiler ilk önce ailede verilir. Eski çağlarda bu bilgilere ek olarak ata binme, silah kuşanma gibi bilgiler de verilirdi. Türkler çocuklarının eğitimini hiçbir zaman tamamen okula bırakmazlar. Çocuk okuldan önce ailenin eğitiminden geçirilir. Aslında aile çocuk hangi yaşa gelirse gelsin bir eğitim ocağı olma özelliğini devam ettirir; çünkü anne baba çocuklarını başka toplumlarda olduğu gibi belli bir yaşa gelince bırakmazlar, yaşadıkları sürece çocuklarına yardımcı olurlar, onlara yol gösterirler. Millet için böylesine önemli bir kurum olan ailenin kuruluş ve ilan töreni olan düğünle ilgili birçok uygulama ve inanış vardır. Bu uygulama ve inanışların birçoğunun da kökeni eski Türk inanışlarına kadar gitmektedir.

Derinkuyu yöresinde nişanda şerbet içerken, gelin içeri girerken, gelinin çeyizi çıkarken ve daha birçok yerde bozuk para atma, para verme, buğday, üzüm, arpa gibi yiyecekler saçma şeklinde birçok saç yapıldığı görülüyor. Türklerde saç geleneği

kökeni çok eskilere dayanan bir gelenektir. Saçı, kansız kurbandır ve eski devirlerde tanrıları memnun etmek, onların gazabından korunmak için yapılırdı. Düğün esnasında da birçok saç yapılmamasının altında bu inanış yatmaktadır. İnsanlar düğünün kazasız belasız geçmesi, düğünden sonra çiftlerin mutlu olması, düğünde evlenen çiftlere ve yakınlarına kötü ruhların musallat olmaması, gelinin geldiği eve bereket getirmesi gibi isteklerle saç yapılarak tanrıya kurban veriyorlardı. Ancak zamanla bu gerekçeler din değişimi, kültür değişimi gibi sebeplerle unutuldu ve geriye sadece saç âdeti kaldı.

Kına gecesi gelinin başına al ve yeşil tülbent örtülmesi de manidar bir uygulamadır. Al rengi Türklerde tanrısal renktir. Savaşı, gücü, şiddeti, iktidarı simgeler. Ayrıca eski Türklerdeki dört yön ayrımında kırmızı güneyi temsil eder. Dede Korkut'ta kızı olanların kızıl otağa oturtulduğunu da unutmamak gerek. Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre al en eski çağlardan beri Türklerde düğün ve gerdek rengidir. Türk toplumu için yeşil doğanın, ağacın simgesidir. Bazen mavinin (göğün) yerine de kullanıldığı olmuştur. Bilindiği gibi Gök Tanrı'nın yeridir ve göğün rengi mavidir, onun için Türkler arasında maviye gök de denir. Nasıl gökle yer birbirini tamamlayan iki unursa yeşille mavi de birbirini tamamlayan iki unsurdur. Onun için bazen birbirlerinin yerine kullanıldıkları olmuştur. Eski Türklerde yer kutsaldır, orman kutsaldır, ağaç kutsaldır. Özellikle hayat ağacı Türk mitolojisinde çok önemli bir yere sahiptir ve hayat ağacının simgesi olarak yeşil kullanılmıştır. Hayat ağacı, devamlılığın, yaşamın yani soyun devamının simgesidir, evlilikte soyun devamı için olmazsa olmaz kurumlardan birisidir yani kınada gelinin başına al yeşil tülbent örtülerek bu gelinin çocukları olsun, yeni kurulan ailenin nesli sürsün ve bu aileyi Tanrı korusun demek istenmektedir.

Türk kültüründe kına adanmışlığın sembolüdür. Düğünlerde gelinlere kına yakılmasının altında yatan sebep de budur. O gelinin evine ve ailesine adandığı anlamına gelir.

Türk kültüründe ve halk inanışlarında su çok önemli bir kültürdür. Suyun temizleme, arındırma, büyüü bozma gibi birçok gücünün olduğuna inanıldığı bilinen bir gerçektir. Kültürümüzde "Su gibi aziz ol" sözü eskiden beri kullanılan bir sözdür ve suyun kutsiyetini çok iyi anlatır. Ayrıca suyun bolluk, güzellik, refah gibi anlamları da vardır. Gelinin eve girerken su dökmesi, su dolu testiye kırması gibi uygulamaların altında su kültü ve bu kültürden kaynaklanan suyla ilgili inanışlar yatmaktadır. Su

dökülerek gelinin geldiği eve bolluk, mutluluk, huzur ve refah getirmesi, su gibi temiz ve saf olması dilekleri dile getirilmektedir.

Düğünlerde gelin içeri girerken boş testinin kırılarak ses çıkarılması uygulamasının altında yatan sebep ise kötü ruhların sestən korkup kaçtığı inancıdır. Testi kırarak ses çıkarma yoluyla damat ve geline zarar verebilecek olan kötü ruhlar oradan uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

Gelinin oğlan evine girerken demir üzerinden atlatılması ise demir kültü ile ilgili bir uygulamadır. Türklerde demir, yer kültürle de bağlantılı olarak gelişmiş çok güçlü bir kültür ve demirin etrafında birçok inanış gelişmiştir. Demirin insanları kara iyelerden (kötü ruhlardan) koruyucu bir gücü olduğunu Al Karısı ile ilgili uygulamalarda açık bir şekilde görmekteyiz. Derinkuyu’da gelinin demir üzerinden atlatılmasındaki amaç da gelinin kötü ruhlardan arınarak yeni evine girmesini sağlamaktır.

Derinkuyu’da düğünde bütün organizasyon ve teşrifat işlerini sağdıç yürütmekte ayrıca kız evinden gelini alırken damadın yanında sağdıç bulunmaktadır; yani sağdıçın düğünde çok önemli bir rolü vardır. Sağdıçlık kurumunun temelinde eski Türklerdeki potlaç geleneğinin bulunduğu araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Türklerin en eski devirlerinde potlaç geleneğinin bulunduğu dair başta Dede Korkut olmak üzere birçok kaynakta bilgiye rastlanmaktadır. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut da “kençliyü” kelimesiyle bu konuda bilgi vermektedir. Potlaç hükümdarın veya beyin belli günlerde mallarını yağmalanması için ortaya yığmasıdır. Hakan, mallarını yılın belli zamanlarında yapılan toylarda beylere yağmalatır; ancak bu yağmaya katılan beyler de yağmanın karşılığını ödemek zorundadır. Sağdıç da düğünün bütün işlerini üstlenir, kendi cebinden masraf eder; ancak damat da daha sonra bunun karşılığını sağdıca ödemek zorundadır.

Gelinin ayağına koyun kurban edilerek onun koyun gibi yumuşak huylu olacağına inanılması ve gelinin ağzına, güveyin ağzına bal sürülerek bunların tatlı dilli olacağına inanılması büyüsel içerikli uygulamalar ve inanışlardır. Bu uygulama ve inanışların temelinde taklit büyüü yatmaktadır. Taklit büyüü benzer benzeri doğurur esasına dayanmaktadır. Gelinin ağzına bal koymakla gelinin de bal gibi tatlı dilli olacağını, koyun keserek koyun gibi yumuşak huylu olacağını beklemek bu esasa dayanan büyüsel işlemlerdir.

Gelin evinden getirilen çivinin oğlan evine çakılarak gelinin evine sadık bir gelin olmasını sağlamaya çalışmak da temas büyüüne dayanan büyüsel içerikli bir uygulamadır.

Gelin içeri girerken kaynananın onu kolunun altından geçirmesi artık sen de benim bir evladımsın demektir. Bu şekilde kaynana gelini kendi çocuklarından ayırmayacağını ve onu artık evladı gibi gördüğünü, değer verdiğini belirtmektedir.

Geline boncuk, sarımsak kökü, nazarlık gibi objelerin takılarak gelinin nazardan korunmaya çalışılması ise Türk kültüründeki nazar inancından kaynaklanmaktadır. Herkesin bildiği gibi nazar kökü Şamanizm'e kadar uzanan çok eski bir inanıştır.

Gerdekten önce gelinle güveyin şükür namazı kılması, bayrağın imam eşliğinde dikilmesi gibi uygulamalar ise kültürümüze İslamiyet'in etkisiyle girmiş uygulamalar ve inanışlardır.

Evlenmek isteyen kızların gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarak kısmetlerini açmaya çalışmaları da büyüsel içerikli bir işlemdir. Bu uygulamanın temelinde de taklit büyüü yatmaktadır.

Yaptığımız inceleme sonucu Derinkuyu'da ki düğünle ilgili inanışlar ve bunların çevresinde gelişen uygulamaların çoğunun temelinde eski Türk inanışları ve eski Türk kültürü yatmaktadır. Bu inanış ve uygulamalar şekil değiştirerek de olsa günümüze kadar gelmeyi başarmışlardır.

Derinkuyu yöresinde yaptığımız derleme sonucunda ölüm öncesiyle ilgili birçok inanış olduğunu tespit ettik. Bu inanışların bir kısmı hayvanlarla ilgili olan inanışlardır.

Yörede ölümü çağrıştıran hayvanların başında köpek gelmektedir. Köpeğin bir eve karşı uluması, acı acı uluması gibi durumlar ölüme yorulmaktadır. Köpeğin ölümü önceden sezebilen bir hayvan olduğuna inanılmasının temelinde eski Türk inanışları yatmaktadır. "Eski Türk inanışlarına göre ölen kişilerin başıboş dolaşan ruhlarını yani süne'leri Şamanlar, mükâşefe kudretine sahip bazı adamlar ve köpekler görebilmekteydi" (İnan 1976, 93-94). Yani köpekler diğer dünyaya ait varlıkları (ruhları ve Azrail'i) görebilmekteydi. İnsanlar çok eski zamanlardan beri sadık bir dost olarak bildikleri köpeğin sezilerine güvenmişlerdir; onun için köpeğin uluma sesinden, uluma zamanından, ölüme dair anlamlar çıkarmışlardır.

Türk halk inanışlarına göre geceler mahlûkatlar (Korkunç varlıklar), gündüzler ise insanlar için yaratılmıştır. Türk insanı gece ortaya çıkan varlıkları pek sevmez ve onlardan çekinir. Bu varlıklar genellikle kötü olarak nitelenir. Baykuş da hem sadece

geceleeri ortaya çıkması hem virane yerlerde yaşaması hem de çirkin bir görüntüye sahip olması nedeniyle halk arasında uğursuz olarak nitelenmektedir. Yörede baykuş, bir evin yakınında öterse o evden bir cenaze çıkacağına inanılmaktadır. Bu inanişın temelinde yatan sebep baykuşun virane yerlerde yaşaması, gece ortaya çıkması, gecenin de Türk halk inanişlarında ölüm ve diğere dünyayla, o dünyadaki varlıklarla dolaylı olarak da olsa bağlantılı olduğuna inanılmasıdır.

Karganın bir evin yakınında uzun süre ötmesi ölüme yorulmaktadır. Karga da halk arasında uğursuz olarak kabul edilmektedir. Sesi de sevilmeyen cırtlak, kötü bir sestir. Halk bu sesin ölümün habercisi olduğuna inanmaktadır.

Ayrıca at, horoz gibi evcil hayvanların anormal davranışları da halk arasında ölümün bir işareti olarak kabul edilmektedir. Bizce bu hayvanların ölümü haber verdiğine inanılmasının temelinde at, inek, eşek gibi hayvanların gözünde perde olmadığı ve diğere dünyaya ait olan varlıkları görebildiğine inanılmasıdır. Atın yeri eşelemesi ve huylanmasının sebebinin Azrail'i gördüğü şeklinde bir açıklamayı yörede yaptığımız derleme sırasında çok defa dinledik.

Ayakkabının ters dönmesi, atletin uzun süre bekletilmesi gibi şeylerin ölüme işaret olduğuyula ilgili inanişlar da yöre de mevcuttur.

Yörede, yiyecekler ve ev eşyalarının özellikle gece dışarı verilmesinin ölüme yol açacağı inancı dikkat çekicidir. Bu inanişların temelinde gece evden çıkan bir şeye büyü yapılabileceğı inancıdır. Gece evden verilen bir ev eşyasına büyü yapılması o evde birçok felakete sebep olabilmektedir. Bu felaketlerden birisi de ölümdür. Onun için yöre halkı gece evden eşya veya yiyecek vermeyi iyi saymamakta ve ölüme sebep olabileceğine inanmaktadır.

Ayrıca yöre halkı hastanın ruhi ve fiziksel durumuna göre de ölümle ilgili yorumlar yapmaktadır. Özellikle hastanın yakınlarını görmek, helalleşmek istemesi hastanın artık öleceğine yorulmaktadır. Bunun altında yatan sebep ise Türklerin ölecek kişiye bunun ayan olduğuna inanmasıdır.

Yörede ölümü çağrıştıran rüyalarla ilgili çok sayıda inaniş mevcuttur. Rüyada gelinlik görmek ölüme yorulmaktadır. Bunun sebebi Türk halk inanişlarındaki ters motiftir. Zaten rüyanın tersi çıkar gibi bir inaniş da halk arasında yaygındır. Gelinlik, düğün mutlu olaylardır, ölüm ise kötü bir olaydır. Onun için rüyada gelinlik görmenin zıttı olacağına yani ölüm olacağına inanılmaktadır. Ayrıca burada gelinlik ile kefen arasında renk bakımından bir çağrışım vardır. İkisi de beyazdır.

Yıldız kaydığında bir kişinin öleceğine inanılmasının altında yatan düşünce ise herkesin bir yıldızı olduğu inancıdır. Bu inanca göre yıldızı kayan kişinin bu dünyadaki ömrü bitmiş demektir. Bu inanış günümüze yıldız kayınca birisi ölecek şeklinde gelmiştir.

Ölünün elbisesini giyenin ömrü uzar inanışının altında da ölen kişinin kalan ömrünün elbisesini giyen kişiye geçeceğine inanılması yatmaktadır. Burada temas büyüyle ilgili inanışların etkili olduğu görülmektedir. Elbise kişinin bir parçası olduğu için kalan ömrün de o elbiseyle birlikte elbiseyi giyen kişiye geçeceğine inanılmaktadır.

Kara kedi görmenin ölüme yorulması da yörede yaygın bir inanıştır. Türk halk inanışları içerisinde kedinin uğursuz bir hayvan olduğu bilinmektedir. Alkarısı gibi kötü ruhların çok kez kedi donunda gözükteği gibi inanışlar yaygındır. Kara da Türk halk inanışları içerisinde ölümün ve kötülüğün rengidir. Kötü ruhların kara iyeler diye adlandırılması ve kötü ruhların birçoğunun isminin başında kara sıfatının olması bundan kaynaklanmaktadır. Kara kedinin ölümü çağrıştırması da kara renginden ve kedinin olumsuz anlamlar çağrıştırmısından kaynaklanmaktadır.

Görüldüğü gibi ölüm öncesi dönemle ilgili yörede birçok inanış bulunmaktadır ve bu inanışların birçoğu kökü çok eskilere dayanan inanışlardır.

Bu dünyadaki hayatın sona erip diğer dünyadaki hayatın başladığı ölüm, insan hayatının en bilinmeyenli safhasıdır. Ölümden sonra nereye gideceğini, ne olacağını, ruhun var olup olmadığını insanlar ilk çağlardan beri merak etmişler ve her vesileyle bu soruya cevap aramışlardır.

Türklerde, en eski çağlarından bugüne kadar bir ahret dünyası inancı olduğunu ve bu ahrete ölen insanları hazırlamak için bir takım uygulamaların yapıldığını tarihi kaynaklardan takip edebiliyoruz. Bu konuda özellikle Çin yıllıkları ve Arap yazılı kaynakları birçok bilgi vermekteler.

Tarihi süreç içerisinde bu ahret inancının hiç değişmediğini sadece, inanılan dine göre motif değiştirdiğini, uygulamalarda bir takım ekleme veya çıkarmaların olduğunu yine bu tarihi belgelerden öğrenebiliyoruz (Roux 2002, 265-274).

Günümüzdeki cenaze ile ilgili yapılan ritüelleri ve inanışları anlayabilmek için, bu eski uygulamaların iyi anlaşılması gerektiği kanısındayız. Çünkü birçok uygulama ve inanışın temelinde eski inanış ve düşünüş sistemi ile bunlara bağlı uygulamalar yatmaktadır.

Derinkuyu’da ölen kişiye Azrail’in, ölmeden önce cennete veya cehenneme gideceğini gösterdiğine inanılmaktadır. Bu inanışa dayanarak kişilerin yüz şekline göre yorumlar yapılmakta, eğer kişinin yüzü gülümsüyorsa cennete gideceğini gördüğü için sevindiğine, kötü bir yüz şekline sahipse de cehenneme gideceği için üzüldüğüne inanılmaktadır. Yine aynı inanışla canını zor verelerin cehenneme gideceğini gördüğü için canını vermek istemediğine inanılmaktadır.

Yörede Azrail’in insanın ayakucundan geldiğine dair bir inanış vardır. İslamiyet’te Azrail ayakucundan geleceğine dair bir kaide bulunmaması bize bu inanışın kaynağının İslamiyet öncesi dönem olduğunu göstermektedir.

İslamiyet’e göre kişinin canını Azrail alır, yöredeki inanca göre ise kişinin canını alırken Azrail’in dışında iki melek daha vardır ve Azrail en son, kişinin canını alır. Burada üç meleğin görevli olduğuna inanılması da kaynağı İslamiyet öncesine dayanan bir inanıştır.

Yörede cenaze bekletilirken cenazenin üstüne bir bıçak konulmaktadır. Bu bıçağın cesedin şişmesini engellemek için konulduğu söylenmektedir. Bıçağın konmasının demir kültüyle ilgili olduğu ortadadır. Daha önceki incelemelerimizden, demirin Alkarısı gibi kötü ruhları uzaklaştırmak için çocukların ve lohusaların başucuna konduğunu biliyoruz. Türklerin eski inanışlarına göre ölen kişilerin ruhları kötü ruhlar haline gelip geride kalanlara zarar vermek isteyebilir; onun için bu ruhların geri dönmesi istenmez ve bunu engellemek için çeşitli uygulamalar yapılır. Kötü ruhları uzaklaştırma gücüne sahip olan demiri (bıçağı) ölünün üzerine koymak da onun ruhunun geri dönmesini engellemek için yapılmış uygulamalardan birisi olabilir.

Işık, İslamiyet’le birlikte nur, Türk halk inanışları içerisinde öteden beri önemli bir yere sahiptir. Derinkuyu’da cenaze çıkan evde, cenazenin odasında ışık yakılmasının temel sebebi de ölünün ruhunun akşamları evini ziyaret ettiği inanışdır. Bu ziyaret kimilerine göre üç gün kimilerine göre de kırk gün sürmektedir. Ölünün ruhunun evini ziyaret edeceği ve evini karanlık, viran halde gördüğü zaman geride kalanlara kötülük yapabileceği inancı ile ölümlerin öbür dünyaya giderken bu ışığın yolunu aydınlattığı, eğer ışık sönerse yolu karanlık olan ruhun geri dönebileceği inancı vardır. Bu inanışın kaynağı da yukarıda da söylediğimiz gibi eski Türk inanışlarındaki ölünün ruhunun geri gelmesi ve geride kalanlara musallat olması inancıdır. “Türk mitolojisinde üç ve kırk sayılarının da özel anlamı olan sayılar olduğunu unutmamak gerekir” (Çoruhlu 2010,

221-223). Yine cenaze evinde dışarıya su bırakma âdeti de ölünün evini ziyaret ettiği ve su içmek isteyebileceği inancından kaynaklanmaktadır.

Ölen kişinin mezarının üzerinde ateş yakılması âdetinin altında yatan sebep de ateşin bu dünyadan öbür dünyaya giden ruhun yolunu aydınlattığı inancıdır. Eğer bu ışık sönerse, yol ışığı kesilen ölü ruhu geri dönebilir ve geride kalanlara zarar verebilir. Bu uygulama Türklerin cesetlerini yaktıkları eski dönemlerin sembolik bir hatırası da olabilir.

Ölen kişinin hemen ayakkabısının dışarı bırakılmasının altında yatan sebep de ölünün ruhuna burada bir şeyin kalmadı, artık buraya gelme mesajı verilmek istenmesidir.

Yörede ölünün yakasına cevapname asıldığı zaman diğer dünyadaki sorgusunda yardımcı olacağına inanılmaktadır. Bu uygulamanın benzerleri diğer Türk coğrafyalarında ölünün ağzına Akik taşı koyma şeklinde mevcuttur. Burada ölüye, öbür dünyadaki sorgusunda yardımcı olma düşüncesi vardır.

Ölünün kefenine para veya Kur'an ayeti konulması âdeti eski Türklerdeki ölüye eşyalarıyla koyma geleneğinin bir devamıdır.

Ölünün mezarının üzerine küçük bir taş bırakma âdetinin anlamı da gittiğin yerde taş gibi ağır ol ve geri gelme demektir. Yani bu âdetin amacı da ruhun geri dönmesini önlemektir.

Cenaze yıkanan suyun kaynatıldığı kazanın ters çevrilip altında mum veya çıra yakılmasının sebebi kaderin yön değiştirmesini sağlayarak ölümün o haneden gitmesinin sağlanmaya çalışılmasıdır. Burada Türk halk inanışları içerisindeki ters motifinin etkisini görmek mümkündür. Kazan ters çevrilerek kaderin de tersine çevrileceğine ve artık ölümün o haneden gideceğine inanılmaktadır.

Cenaze kabre konduktan sonra eve girmeden önce tuvalete gidilmesinin sebebi ölünün ruhunun geri gelme ihtimaline karşı onu yanıltmaya çalışılmasıdır. Eski Türkler ölünün ruhunun öbür dünyaya gitmek istemediği zaman geri gelebileceğine inanıyorlardı ve o ruhları ait oldukları yere ancak Şaman'lar götürebiliyordu. Bu inanışın etkisi hala yaşamaktadır. Bu inanıştan dolayı insanlar ölünün ruhunu yanıltmak için mezar dönüşü yolunu değiştirmekte veya tuvalete girip öyle eve gitmek gibi yöntemler denemektedir. Mezarlıktaki kazma küreğin doğrudan eve getirilirse o evde ölen olacağına inanılmasının altında yatan sebep de yine ölünün ruhunun bu aletler vasıtasıyla geri gelebileceğine inanılmasıdır.

Türk halk inanışları içerisindeki mezarla ilgili inanışlar genellikle atalar kültüyle ilgilidir. Yörede bayramlarda, düğünlerde mezarların ziyaret edildiğini, mezarlara yiyecek maddeleri ve şeker bırakıldığını tespit ettik. Mezarların ziyaret edilmesi, sanki ölen kişinin ruhu halen ordaymış gibi dua edilmesi, mezarın üzerine basılmaması eski Türk inanışlarındaki atalar kültüründen kaynaklanmaktadır. Eski Türkler mezarlarına atları, eşi hatta yardımcılarıyla birlikte gömülüyordu, çünkü diğer dünyada da buradaki gibi bir hayat olduğuna ve gömülen kişilerin o dünyada ölen kişiye yardım edeceklerine inanılıyordu. Eskiden Türkler mezarlarına çok büyük önem veriyor hatta mezarlarını yağmalayanlara savaş ilan ediyordu. Bugün de yöre halkı mezarlığa çok büyük önem vermekte, mezarı çiğneyenlere kızmakta ve mezarların üzerine ev yapanların başına felaket geleceğine inanmaktadır. Mezarlar kutsal yerler olarak kabul edildiği için yöre halkı burada bazı hastalıklara da şifa aramakta ve halk tıbbına giren uygulamalar yapmaktadır.

Mezarlıktan bir şey götürülmesinin günah olduğuna inanılması da sahiplik iyesiyle ilgili bir inanıştır. Mezarlığın sahipleri vardır, orada gömülü olan kişilerin ruhları mezarlığın sahibidir ve bu sahipler oradan bir şey götürülmesine kızabilir. Onun için halk mezarlıktan bir şey götürmeyi, ağaç kesmeyi iyi saymamakta ve bunu yapanın başına bir kötülük geleceğine inanmaktadır.

Eski Türkler atalarının mezarlarını ziyaret ettikleri zaman mezarın üzerine yemek döküyorlardı ve bu yemeği mezardaki kişinin yiyeceğine inanıyorlardı. Bu inanışın devamı olarak bugün yörede mezarların sulanması ve mezarlara yiyecek bırakılması âdetlerini tespit ettik. Mezarın sulanması âdetinin sebebini sorduğumuzda “Mezardaki kişi susuz kalmasın” anlamına gelen bir cevap aldık. Bu da eski Türklerdeki inanışın hala devam ettiğini göstermektedir.

Cenazeden sonra yedi, kırk ve elli ikinci günler mevlit okutulup yemek verilmesinin temelinde de eski Türk inanışları yatmaktadır. Eski Türkler konunun giriş kısmında da belirttiğimiz gibi ölen kişinin ruhu için ölümün kırkinci günü *üzüt bayramı* yapmakta, bu bayramda kurbanlar kesip herkese yedirmektedir. Bu uygulamanın devamı olarak günümüzde yörede hala belirli günlerde yemek vererek mevlit okutma veya Kur'an okutma adetleri vardır. Yöredeki ölü yakınlarının, elli ikinci günden sonra belirli bir günde helva yapıp dağıttıktan sonra “Ölünün ağzının açılacağı” na inanmaları da eski Türklerdeki ölülerin yemek yiyebileceği inancının yörede devam ettiğinin bir göstergesidir.

Yörede ölen kişinin cesedi mezara konana kadar ruhunun kalabalığın arasında dolaştığı inancını tespit etmiştik. Bu inanışın temelinde eski dönemlerdeki inanışlar yatmaktadır. Giriş kısmında eski Türkler ölen kişinin ruhunu almaya Aldaçı'nın geldiğini ve Aldaçı'yla ruhun eğer ölen kişi çocuksa yedi; yetişkinse kırk gün akrabalarının arasında dolaştığına inandıklarını söylemiştik. Bu inanış günümüzde yörede ruh, cenaze kabre konulana kadar kalabalığın arasında dolaşır şeklinde devam etmektedir.

Yörede ölen kişinin eşyalarının fakirlere verilmesi âdeti vardır. Bu âdetin izlerini biz Manas destanında dahi görebilmekteyiz. Kökötay'ın eşyaları o öldükten sonra fakirlere dağıtılmaktadır.

Geride kalanların ölen kişinin onaylamadığı işler yapması, ölen kişi hakkında kötü şeyler konuşulması gibi durumlarda ölünün kemiklerinin sızlayacağı inancının temelinde eski Türk inanışlarındaki ölülerin ruhlarının olduğu inancı yatmaktadır. Eski Türkler bu ruhlara saygı duyar, onlardan çekinir ve onları rahatsız etmek istemezdi. Ölünün kemiklerinin sızlaması da ölünün ruhunun rahatsız olduğu anlamına gelir ki bu da eski inanışın hala devam ettiğini gösterir.

Ölünün ardından çeşitli şekillerde yas tutma geleneğinin kökeni birinci kısımda da söylediğimiz gibi Animizm dönemine kadar gider. Türklerin, eski çağlarda yüzlerini kesip kan akıtarak, yüzlerine kara sürerek vs. uygulamalarla yas tuttıkları günümüze kadar ulaşmış bilgilerdir. Günümüzde de halk, Derinkuyu'da sakalını kesmemek televizyon gibi müzik ve eğlence araçlarını izlememek gibi yöntemlerle yas tutmaktadır. Bu da bize eski Türk kültüründeki yas geleneğinin devam ettiğini göstermektedir.

Yaptığımız incelemeler sonucunda Derinkuyu yöresinde eski Türklerdeki cenaze adetlerinin ve ölümlle ilgili inanışların birçoğunun şekil değiştirerek de olsa devam ettiğini tespit ettik.

3. BÖLÜM: DOĞA OLAYLARI, KÜLTLER, SAĞALTMA YÖNTEMLERİ VE GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

3. 1. Gökyüzü ve Astronomik Olaylarla İlgili Halk İnanışları

Eski Türk dini; evreni yer altı, yeryüzü ve gökyüzü olarak üçe ayırıyordu. Yer altı Erlik ve onun kötü ruhlarının yaşadığı yerd. Yeryüzü insanların ve diğer canlıların, gökyüzü ise başta en büyük Tanrı Ülgen olmak üzere iyi tanrıların ve onların yardımcı iyelerinin yaşadığı yerd.

Türklerde gökle ilgili ilk bilgilere Göktürk yazıtlarında rastlıyoruz. Göktürk yazıtlarında, yaygın bir mana olarak gök deniliyordu. Ancak gök ile yeri ve insanoğlunu, kimin yarattığı pek söylenmiyordu. Göktürk yazıtları büyük devlet inanışlarının bir göstergesidir. Bu yazıtlarda her şeyin üzerinde olan gök idi. Tonyukuk yazıtlarında ise, biraz daha halk düşüncesine girilmiş ve “*insanların iradesine*” Umay ile “yer ve sular” da katılmıştır. Göktürk yazıtları “Yukarıda mavi gök (Kök Tengri), aşağıda yağız yer yaratıldığında, ikisi arasında kişiöglü (insanoğlu yaratılmış), insanoğlunun üzerine de atalarım Bumin Kağan, İstemi Kağan (kağan olarak) oturmuşlar” diyordu.

Dış tesirlerden uzak, Altay ve Kırgız destanlarında da “*Önce gök yaratılıyor; sonra da yer yaratılıyordu.*” Mitolojik ve göklerde geçen destanlarda bir yiğit: *Gök ile yer yaratıldığında ben de vardım diyor.*

Şaman törenlerinde Ulu Tanrının bulunduğu gök katları beşinci kattan sonra başlıyordu (Ögel 2010, 145).

Eski Türk düşüncesine göre gökle tanrıyı birbirinden ayırmak epey zordur. 11. yy’da Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olan Dinvan- ı Lüğati’ t Türk bu konuda şöyle demektedir: *Kâfirler göğe Tengri derlerdi* (Ögel 2010, 147). Görüldüğü gibi Kaşgarlı Mahmut Türklerin göğe Tengri dediklerini söylüyor.

Yukarıda verdiğimiz örneklerden de görüldüğü gibi Türk mitolojisinde gök/gökyüzü tanrısal bir anlama sahiptir. Bundan dolayı da daha o günlerden başlayıp günümüze kadar gelen gök ve gökle bağlantılı unsurlarla ilgili birçok inanış mevcuttur.

3. 1. 1. Ay ve Güneşle İlgili Halk İnanışları

Türk halklarında ayı ve güneşi, tanrı bilip tapma, kutsal sayma geleneği eski zamanlardan beri vardır (Rysbaeva 2010, 142).

Gerek ay gerekse güneşin, yüce varlık, deniz suları, yağmur, verimlilik, insanın ölümden sonraki kaderi, ebedilik, giriş / geçiş törenleri, ölümler ve seçkinlerle vb. olan ilişkileri, insanların bu gök cisimlerine kutsiyet atfetmesine ve anlamlar yüklemesine sebep olmuştur (Eliade 2005, 150).

Türk inanç sisteminde güneş koruyucu vasfı itibariyle gök, ay ve yıldız gibi bir iye mevkiindedir. Hunlar güneşi “kün” diye adlandırmışlardır. Bu kelime günümüzde gün anlamında kullandığımız kelimenin eski şeklidir. Çin kaynaklarının verdiği bilgilere göre künün kutsanması Hun çağına kadar uzanmaktadır. Kaynaklar Hun çağında Türk kağanlarının güneşe hürmetlerinden dolayı otağlarını doğuya, güneşin doğduğu yere açtıklarını kaydetmektedir (Kalafat 2010, 127). Türklerin büyük bir kısmı da evlerinin, çadırlarının kapılarını güneşin doğduğu tarafa yaparlardı (Uraz 1992, 37).

Ayrıca eski Türkler güneş ve ay ile devlet arasında da bağlantı kurmuşlardır “ Kök Türkler, Uygurlar, Hakani Türkleri döneminde ve daha sonra hem güneş hem ay hem *Kün-ay* hükümdarlık simgesidir.” (Esin 2001, 148). Kağanlarla güneş arasında koruyuculuk vasfı bakımından bir bağ kurulmuş ve kağan da güneşe benzetilmiştir. Kağanın, güneş ve ay gibi kötülüklerden koruyan bir fonksiyona sahip olduğu düşünülmüştür (Kalafat 2010, 128).

Yakutlar, güneş ve ayı iki kardeş olarak kabul etmekte ve onlara tanrısal güçler izafe etmekte, bazı kahramanların güneş ve ayın lütfüyle türediğine inanmaktaydılar (Günay; Güngör 2007, 71).

Türkler, kendi iradeleri dışında vuku bulan doğa olaylarına kutsiyet atfetmiş ve bunları “Aydınlık âleminin temsilcileri” olarak kabul etmişlerdir. Uygurlar bundan 4000-6000 yıl öncesinde güneşi tanrısal bir tezahür olarak kabul etmekte ve ona kutsallık atfetmekteydiler. (Rahman 1996, 133). Kutsal olan ayın veya güneşin önünün kapanması, normal bir şey değildi. Eski Türkler bu işi kötü ruhların yaptığına inanmışlar ve “Ay tutulması esnasında göğe ok atarak, davul çalarak, silah atarak ve bağırarak gürültü çıkarıp ayın yüzünü örten karanlığı, kara iyeleri kovmaya çalışmışlardır.” (Kalafat 2010, 134).

Türk düşüncesinde güneş dişi, ay ise erkek olarak rol alıyordu. Anadolu’da “ay dede” denmesi bundandır (Ögel 2010, 187).

Türk mitolojisinde bu kadar önemli bir yer tutan ay ve güneşle ilgili günümüzde Anadolu’da yaşayan pek çok inanış ve uygulama mevcuttur. “Bitlis ve Hakkâri çevresinde ay tutulması sırasında havaya silahla ateş edilir. Teneke çalıp gürültü

çıkarılır. Kars'ta, ayın ilk hilalini gören kişi, hemen toprağa ve altına bakar. Eğer ilk hilali gören kişi böyle yaparsa sonraki günlerin güzel ve bereketli geçeceğine inanılır. Ağrı'da ay ışığında bekletilmiş sular verimi arttırması için tarlalara dökülür. İç Anadolu'da yeni doğmuş aya bakılınca "Ay gördüm Allah, Amentübillah, ay uğurlu olsun ya Resulullah" denir. Halk arasında eski hesap ayın 13. 14. 15 ve 29. 30. günleri, hilal, dolunay ve karanlık gecede zifaf yapmaktan kaçınmalı, cinler çiftlere zarar verebilir inancı vardır." (Kalafat 2010, 134-135).

Araştırma bölgemiz olan Derinkuyu ilçesinde de ay ve güneşle ilgili şu inanışlar mevcuttur.

Ay ve güneş tutulunca silah atılıp teneke çalınır (Güçlü 1995, 28).

Güneşe karşı işenmez (Güçlü 1995, 32).

Güneş doğduktan sonra uyuyan kişinin nasibinin kapanacağına inanılır (Güçlü 1995, 35).

Müslüman'ın üzerine (yatarken) güneş doğmamalıdır (KK: 150, 156, 164).

Yatağın üzerine güneş düşmesi hayra alamet sayılmaz (Güçlü 1995, 82).

Güneş erken batarsa ya da güneşin önü bulutlarla kapanırsa tufan çıkacağına inanılır (Güçlü 1995, 86).

Güneş batarken uyunmaz ve namaz kılınmaz (KK: 200, 203, 213).

Güneş batarken uyuyanın ömrünün kılacağına inanılır (KK: 70, 71, 72, 74, 75, 77, 79, 83).

Kışın güneş doğması ve ortamı ısıtması ile yaz ayının ılık geçmesinin kıyamet alameti olduğuna inanılır (Güçlü 1995, 86).

Ayın nur olduğuna ve ona çıkılamayacağına inanılır (Güçlü 1995, 35).

Ay, dolunay olunca o gün işlerin kötü gideceğine inanılır (KK: 110, 111, 115).

Ay, yarım ay olunca teneke çalınır (KK: 150, 151, 153).

Ay, dolunay olunca işlerin kötü gideceğine, yarım ay olunca da insana huzur geleceğine inanılır (KK: 88, 89, 214, 215).

Ayı ilk gördüğün zaman Amentü duası okunur (KK: 100, 101, 105, 115).

Gök ayının yeni olduğu zaman yeşil ağaç budanmaz (KK: 208, 209, 211, 213).

Ay tutulmasında teneke çalınır, Sala verilir ve Ezan okunur (KK: 211, 212, 215).

Ay tutulduğu zaman cinlerin ayın önüne geçtiğine inanılır ve bu cinler, korkup kaçsın diye teneke çalınır (KK: 2, 5, 7, 9, 15, 22, 198).

Dolunayı gören iyi şeyler gelsin diye dua okur (KK: 20, 120, 121, 125).

Gece gizlice ay ışığında yıkananın ay gibi parlayacağına inanılır (KK: 70, 72, 75, 76).

Dolunayda, tohum atılmaz; çünkü gün dönümünün geçtiğine inanılır (KK: 21, 52, 55, 57, 65).

3. 1. 2. Yıldızlarla İlgili Halk İnanışları

Eski Türk inanışlarına göre yıldızlar da güneş gibi bir koruyucu iyeydi. O da güneşin çekildiği anda yeryüzüne Tanrının insanoğluna gönderdiği ışığı indirmekteydi. O yüzden çadırın ortasında, tepe noktasında delik bırakılır ve karanlıkların içinden iyiliği taşıyan ışık, Tündük adı verilen bu yerden içeri dolardı. Bu koruyucu iyeyi memnun etmek için, onun rızasını almak için kendisine Hun çağından itibaren kurban kesildiğini ve bunun tabiatın en canlı olduğu yılın beşinci ayında bir merasimle ifa edildiğini, Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz (Kalafat 2010, 133-134).

Çin’de ve Türklerde, göğün kutbu sayılan Kutup yıldızı, Türkçe adıyla Altunkazguk (Altın veya Demir Kazık), Çin astrolojisinde göksel tanrının sarayı sayılıyordu. Türkçede Yitiken, denen Büyükayı yıldız takımının, hükümdarın arabası sayılıp Kutup yıldızına bağlı olarak mevsimler boyunca gökyüzünde dairesel şekilde hareket ettiği ve yıllık takvimi belirlediği kaydedilmişti. Türklerde göğün, Altın Yaruk’un çevresinde döndüğü sanılıyordu. Türklerde Yitiken’in yıllık hareketi boyunca da her 12 ayın belirli bir gününde mum yakarak ayın yapma geleneği vardı (Esin 2001, 41).

Eski Türklerde mevsimlerin nasıl geçeceği, mevsimlerdeki değişim ve havanın durumu da yıldızların hareketlerine göre tayin edilirdi. Yıldızların hareketine bakarak havanın sıcak veya soğuk olacağı tahmin edilirdi. Ayrıca bir işe başlamadan önce yıldızların durumu dikkate alınırdı (Kalafat 2010, 134).

Eski Türklerde yıldızların, yönleri ve yolu bulmaya yardımcı olma işlevi ile zamanı tespit etme işlevi de vardı (Ögel 2010, 205).

Eski Türklerde yıldızlarla ilgili yaygın inanç, yeryüzünde her insanın bir yıldızı bulunduğu dair olandı. Astroloji (yıldızlar aracılığıyla bakıcılık) bilgi ve yöntemlerinin halk içinde yayılması bu inancın oluşmasında etkili olmuştur denilebilir. Gökte bir yıldız kaydığında, o yıldızın sahibi olan kişinin öldüğü ya da öleceğinin haber verildiği biçimindeki açıklama bu inanca bağlanabilir (Boratav 1997, 19).

Araştırma alanımız olan Derinkuyu’da da yıldızlarla ilgili çeşitli inanışlar ve uygulamalar mevcuttur. Bu inanışlar ve uygulamalar şunlardır.

Yıldız kaydığında birinin öldüğüne inanılır. Yıldız kayarken kulağın çınlarsa “Kabirde toprak, ahrette yaprak” denir (KK: 190, 191, 195).

Yıldız kayması dünyadan bir insanın eksildiğini gösterir (KK: 210, 211, 215).

Yıldız kayınca dileğin kabul edileceğine inanılır (KK: 200, 204, 205).

Yıldızname denen kitaplarla fala bakılır (Güçlü 1995, 28).

3. 1. 3. Yağmur, Şimşek, Gök Gürültüsü, Hortum gibi Olaylarla İlgili Halk İnanışları

Eski Türklerde, gökyüzünde meydana gelen yağmur, şimşek, yıldırım gibi olaylar sıradan olaylar değildir. Bunlarla ilgili birçok inanış mevcuttur.

Altaylılar, ilk yıldırımlar düştüğü zaman çadırın dışına çıkıp çevreyi incelerlerdi. Yıldırımların çadırların hangi yönüne düştükleri, onlar için önemliydi. Yıldırımların düştüğü taraftaki bulutlara, yaygın olarak *dişi bulut* derlerdi. Eğer o yönde çok bulut olursa o sene sütlerin çok olacağına inanırlardı. Yıldırım düşmeyen yöne ise *erkek tarafı* derlerdi. O yönde çok bulut varsa da o sene av hayvanlarının çok olacağına inanırlardı.

Meteorolojik olaylardan birisi olan kar, eski Türklerde Temizlik ve saflığın sembolüydü. Bu inanışı şu eski atasözü çok iyi anlatır: “*Tezek karda yatmaz, edgü ısz kalmaz yani Karda tezek kalmaz, iyi kötüye karışmaz.*” (Ögel 2010, 268-275).

Yıldırım ve şimşek, insanları korku ve dehşet içerisinde bırakan, en önemli tabiat olaylarından sayılırlar. Türkler de yıldırım ile şimşek hakkında pek çok şey düşünmüş ve söylemişlerdir. Eski Türkler, değerli taşların ve madenlerin (kaş gibi) insanları yıldırımdan koruduğuna inanmışlardır. Yakut Türkleri de yere çok sayıda yıldırım düştüğü zaman, madeni eşyaları birbirine çarparak ses çıkarırlar ve gürültü yaparlardı. Öyle anlaşılıyor ki Yakutlar da başlangıçta Uygurların ataları Kao-çı’lar gibi yıldırım düşerken göğe ok atıp bağıyorlar ve madenleri birbirine vurarak ses çıkarıyorlardı. Bu bir nevi yıldırımı ve tanrının mesajını karşılama töreniydi. Onlara göre yıldırımın düşmesiyle bazı kötü ruhlar da yeryüzüne dağılıyorlardı. Bunun için Yakutlar, gürültü yaparak kötü ruhları kovalamak istiyorlardı. Eski Türkler ilkbaharda ilk şimşekler çıktığı, gökler gürlediği zaman dışarıya çıkarlar ve çadırlarının çevresine süt ve ayran gibi yiyecekler dökerlerdi. Bu bir nevi yıldırım veya şimşek tanrısına veyahut yıldırımı gönderen tanrıya sunulan bir saçıydı (Ögel 2010, 279-280). Onlara göre yıldırımın ateşini söndürecek ve onu zararsız bir hale sokacak tek şey süttten başka

bir şey olamazdı. Bu sebeple Altay Türkleri, yıldırıma karşı bir süt kâsesi ile giderlermiş.

Yıldırım çivisi ile ilgili inanışlar da Orta Asya etnografyasında önemli bir yer tutar. Onlara göre bir yere yıldırım düşünce yıldırımın çivisi de ortaya saplanarak kalırdı. Bunun için de ne yapıp edip o çiviye tekrar göğe çıkarmak lazımdı. Göğe saçı yapılmasının bir diğer sebebi de bu çivinin tekrar göğe çıkmasını sağlamak olabilir.

Eski Türklere göre yıldırım iyi ve uğurlu sayılıyordu. Bu inanışı örneklendiren Altay Türklerine ait birçok efsane mevcuttur (Ögel, 2010, 282-283).

Yağmur, bütün tabiatı yeşerten – yani eski Türklere göre *yaşartgan*- en önemli tabiat vergisiydi. Bu sebeple onun gelişi İslamiyet'teki gibi kutsal sayılırdı (Ögel 2010, 274).

İnceleme alanımız olan Derinkuyu ilçesinde de yağmur, şimşek, yıldırım, gök gürültüsü ve hortum hakkında birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır.

Yağmurun bereket olduğuna inanılır (KK: 20, 22, 23, 24).

Yağmur durdu dersen yağmaya devam edeceğine inanılır (KK: 2, 5, 10, 12, 15, 16).

Kuşlar ötüşürse yağmur yağacağına, yıldız çok olunca havanın açık olacağına inanılır (KK: 36, 37, 42, 45).

Kurbağalar sesini yükseltirse yağmur yağacağına inanılır (Güçlü 1995, 31).

Dağlardaki puslu havanın rüzgâr, bulanık havanın ise yağmur getireceğine inanılır (KK: 57, 60, 65, 68).

Cenazenin üstüne yağmur yağarsa Cennetlik olduğuna inanılır (KK: 25, 32, 40, 43, 47, 50).

Selin, Allah'ın yoldan çıkan, azan kullarına bir cezası olduğuna inanılır (KK: 50, 52, 55).

Dolu yağdığı zaman bıçakla kesilirse duracağına inanılır (KK: 1, 2, 5, 7, 9).

Doluyu Allah'ın azan kullarını cezalandırmak için yağdırdığına inanılır (KK: 23, 25, 28).

Dolunun kıtlık ve yokluk getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 79).

Şiddetli ve sık şimşek çaktığı zaman göğün yarılacağına suların dünyayı saracağına inanılır (Güçlü 1995, 80).

Şimşek çakınca

“Yağ yağ yağmur

Teknede hamur, tarlada çamur

Ver Allah'ım sulu bir yağmur” denir (Güçlü 1995, 80).

Yağmur yağması için Çömçe Gelin oyunu da şu şekilde oynanır: “Hazırlanan bebeği taşıyan en önde olmak üzere, bütün çocuklar toplu halde kapı kapı dolaşarak her evin önünde hep bir ağızdan Çömçeli Gelin tekerlemesini söylerler.

“Çömçeli gelin çöm ister

Bir kaşık yağ ister

Yağ verenin oğlu olsun

Bulgur verenin kızı olsun

Yağ yağ yağmur

Teknede hamur, tarlada çamur

Ver Allah'ım sulu bir yağmur”

Tekerlemenin hemen ardından ev sahibi, çocukların istedikleri; yağ bulgur, un, yumurta, kavurma, tuz vs. gibi yiyeceklerden birini verdikten sonra, beraberinde gizlice getirdiği suyu çocukların –özellikle de çömçeli gelini taşıyan çocuğun- üzerine döker. Yağmurun çok yağmasını isteyen hane sakinleri daha çok su dökerler. Su ile ıslanan çocuklar kaçışarak başka bir evin kapısına varırlar, aynı işlem burada da tekrar edilir. Bu şekilde bütün mahalle dolaşıldıktan sonra toplanan yiyecekler topluca yendikten sonra dua edilir.” (Şimşek 2003, 82-83).

Şiddetli şimşek çaktığı zaman yere yatılır (Güçlü 1995, 80).

Rüzgâr eserken birden yön değiştirirse şeytanın dalga geçtiğine inanılır (Güçlü 1995, 83).

Rüzgâr, uğursuzluk olarak kabul edilir ve kıtlık getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 83).

Fırtınalı havada saç kesmenin uğur getireceğine inanılır (KK: 70, 72, 75).

Mevsimlerdeki değişiklikler yöre halkı tarafından “Allah bize kızdı, başımıza taş yağdıracak” şeklinde değerlendirilir (Güçlü 1995, 86).

Göktaşı düşen yere Allah'ın ilk uyarıyı yaptığına haksızlıkların, ahlaksızlıkların devam etmesi halinde yeni uyarıların geleceğine yani başlarına taş yağacağına inanılır (Güçlü 1995, 86).

Göktaşları herkesin görebileceği bir yere konulur ve kutsal kabul edilir (Güçlü 1995, 86).

Gök gürlemesi anında “Vela havle” okunur. Peygamber Efendimizin ismi söylenmemesi gerektiği söylenir. Çünkü Peygamber efendimizi sevdiği için onun ismi söylendiği zaman daha çok şiddetleneceğine inanılır (KK: 20, 22, 25, 27, 30).

Gök gürlemesi anında şahadet getirilir (KK: 60, 62, 70, 75).

Gök gürlemesi anında “Allahümme salli ala seyidine Muhammedin” denir (KK: 60, 61, 63, 65).

Gök gürlemesi anında “La havle kuvvete illa billahi hüvel Aliyyül azim” denir. İlk gürlemesinde zıplanınca günahların döküleceğine inanılır (KK: 30, 32, 51, 53).

Gök gürlemesi anında Kelime-i Şahadet getirilir ve “Allah’ım senden korkmayan taş kesilsin” denir (KK: 20, 32, 35, 38, 42, 74).

Gök gürlemesi uyuyan bitkileri uyandırmak içindir. Onun için bahar yağmurlarında gök gürlemesi çok olur (KK: 20, 22, 23, 63).

Yıldırım düşerken eşiğe oturulmaz, eşek, at yanına gidilmez (KK: 32, 33, 51, 53, 55).

Hortum gelince “Ali burada” denilirse gideceğine inanılır (KK: 56, 57, 71, 75, 85).

3. 1. 4. Gökkuşağıyla İlgili Halk İnanışları

Gökyüzündeki rengârenk görünümüyle herkesi büyüleyen gök kuşağına Türkler birçok isim vermişlerdir. Bu isimlerden bazıları: “Yay, Tanrı’nın kamçısı, Al kuşak, Ala kuşak, Al yeşil kuşak, Dede kuşağı, Ebe Kuşağı ve Ebemkuşağı” (Ögel 2010, 227) gibi isimlerdir.

Kırgız Türkleri, ebekuşağına Kökcele yani Gök yele diyorlar. Gök yele aynı zamanda *Gökkurt*, *Gökböri* anlamındadır. Kurdu, kurt olarak anmak tabu ve günah olduğu için Kırgızlar gök kuşağını Gök kurdun yelesine benzetmişler ve kurdun ismi yerine söylemişlerdir. Yine Kırgızlar gök kuşağını güneşin veya güneş ışıklarının kulakları olarak da adlandırmışlardır.

Gök kuşağına *Ak yol* diyen eski Türkler onu bu dünyayı öbür dünyaya bağlayan bir köprü olarak düşünmüşlerdir. Bu yol isminden de anlaşıldığı gibi iyi yere yani Cennete gitmektedir.

Şamanların göğe çıkma törenleri ile ilgili belgelerde şamana gökyolunu gösteren, siyah ve beyaz perçemler vardır. Bazı törenlerde ise bir ip üzerine asılmış mavi, beyaz, kırmızı ve sarı bezler şamana gökyolunu gösteriyordu. Birçok

araştırmacıya göre bu ebekuşağıdır. Yani ebekuşağı göğe giden bir gök köprüsü olarak düşünülmüştür (Ögel 2010, 227-228).

Türk mitolojisinde bu kadar önemli bir yere sahip olan gök kuşağıyla ilgili araştırma yöremizde de birçok inanış bulunmaktadır. Bu inanışlar şunlardır.

Gök kuşağının altından geçince kişinin cinsiyet değiştireceğine; kızsa erkek, erkeğe kız olacağına inanılır (KK: 1, 3, 13, 15, 16).

Hamile bir kadının gök kuşağının altından geçince erkek çocuk doğuracağına inanılır (KK: 120, 122, 125, 150).

Gök kuşağının altından geçen zengin olacağına inanılır (KK: 5, 7, 9,10).

Gök kuşağının altından geçen günahlarından arınacağına inanılır (KK: 20, 22, 50).

Gök kuşağının altından geçen dileklerinin kabul olacağına inanılır (KK: 52, 55, 57, 60).

Gök kuşağının ucunda bir kazan altın olduğuna ve gökkuşağını görünce ailenle ilgili bir duanın kabul olacağına inanılır (KK: 70, 72, 77, 80, 82).

3. 2. Zamanla İlgili Halk İnanışları

Bilindiği üzere gece gündüz, yaz kış, ayın hareketleri gibi zaman içerisindeki bazı olay ya da durumların belirli aralıklarla sürekli tekrar etmesi zamanın belirli dilimlere bölünmesini, yani takvimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bazı olay ya da durumların belirli zaman dilimlerinde sürekli tekrar etmesi ise zamanın, söz konusu olay ya da durumların gerçekleşmesinde etkili olduğu düşüncesini doğurmuş ve bu da zamana bağlı bir takım kehanetleri ortaya çıkarmıştır (Boyras 2010, 152). Türk halk inanışları içerisinde zamanla ilgili inanışlar önemli bir yer tutar, özellikle günler, günlerin belirli dönemleri (sabah, öğle, kuşluk, akşam gibi), ve bazı aylar hakkında birçok inanış mevcuttur. Bu zamanların bazılarında iyi, olumlu özellikler atfedilirken bazılarında olumsuz anlamlar atfedilmiştir. Halk, özellikle bir işe başlarken, bir şeyler yaparken zamanın o iş için uygun olup olmadığına dikkat edip işe ona göre başlamaktadır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde zamanla ilgili birçok inanış mevcuttur.

Adana yöresinde Çarşamba günleri çamaşır yıkanmaması gerektiğine inanılır (Kabak 2011, 169). Tunceli'nin Pertek ilçesinde Nevruz gününde, köyün çeşmesinin suyundan çocuklara içirilir. Romatizmalı ya da başka ağrıları olanlar ağrılarından kurtulmak için bu günde ağaçların dallarını bükerek. Kara Çarşambada (Mart ayının

ikinci haftası içerisindeki Çarşamba) hastalıklara iyi geldiği inancıyla derede yıkanır (Polatcan 2006, 62). Konya'nın Beyşehir ilçesinde arife günü gün doğmadan önce bütün çeşmelerden zemzem suyu aktığına inanılır ve bazı insanlar o vakitte kaplarına su doldurur (Samancı 2008, 57). Mersin'in Silifke ilçesinde Çarşamba gününün diğer günlere göre hükmünün daha fazla olduğuna inanılır ve halk, sağaltma ocaklarına Çarşamba günleri gider (Kabak 2011, 170-176).

Derinkuyu ilçesinde de zamanla ilgili birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır.

Arife günleri dikiş dikilmez (Güçlü 1995, 28).

Arife günü sabun kullanılmaması gerektiğine inanılır (KK: 70, 72, 75).

Arife günü dikiş dikmenin günah olduğuna ve arife günü dikiş diken kadının, ölmüş çocuğu varsa onun derisini diktiğine inanılır (KK: 20, 22, 25).

İki bayram arasında nikâh kıyılması iyiye sayılmaz (Güçlü, 1995 27).

Herkesin nasibinin sabahleyin güneş doğmadan dağıtıldığına, erkenden kapısını açanların bu nasibi alacağına inanılır (KK: 21, 23, 120, 122).

Akşamüstü yemek yiyenin anası babası ölür (KK: 90, 91, 93, 94, 96, 97, 99, 102).

Akşam namazından sonra yumurta, süt gibi şeylerin mühürlendiğine ve onlara dokunulmaması gerektiğine inanılır (KK: 60, 61, 65, 67).

Akşam soğan yenen eve melek girmeyeceğine inanılır (KK: 70, 71, 77).

Geceleri dikiş dikilmesi, tırnak kesilmesi iyiye sayılmaz (Güçlü 1995, 28).

Gece dikiş dikilen evdeki kişilerin işlerinin yolunda gitmeyeceğine inanılır (KK: 60, 66, 68, 69).

Gece dikiş dikildiğinde ipi şeytanın düğümleyeceğine inanılır (KK: 200, 201, 202, 208).

Gece ıslık çalmanın şeytanı çağırmak olduğuna inanılır ve iyi sayılmaz (Aytekin 2006, 142).

Gece bir şeye dokunmanın günah olduğuna inanılır (KK: 120, 122, 125).

Gece su kaynatılmaz (KK: 120, 122, 125).

Gece insanların ruhunun dolaştığına inanılır (KK: 80, 87, 88, 89).

Gece tırnak kesmenin ömrü kısaltacağına inanılır (Güçlü 1995, 35).

Gece evden kara kazan çıkmazmış, evden kara kazan çıkarsa o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 70, 72, 75, 76, 77).

Gece evden tuz çıkması iyi sayılmaz (KK: 90, 92).

Gece evden yumurta verenin ömrünün kısılacığına inanılır (KK: 35, 36, 40).

Gece evden ateş çıkarılmaz, yere ateş dökülürse bazı yaratıkların musallat olacağına inanılır (KK: 130, 132, 135).

Gece ev süpürmenin fakirlik getireceğine inanılır (KK: 63, 96, 99, 109).

Gece sakız çiğneyenin ölmüş yakınlarının etini çiğnediğine inanılır (KK: 23, 25, 30, 32).

Gece sakız çiğneyene kızılır ve “Şeytanla uğraşma” denir (KK: 110, 111, 115).

Salı günü iş yapmanın uğursuzluk getirdiğine inanılır (KK: 94, 95, 97).

Salı günü düğün yapılmaması gerektiğine inanılır (KK: 110, 111, 115).

Salı günü yeni elbise giyilirse çabuk eskiyeceğine inanılır (Güçlü 1995, 28).

Salı günü işe başlamanın ve yola çıkmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 12, 15, 17).

Çarşamba günleri kurşun döktürülür (KK: 20, 22, 23).

Çarşamba günleri çocuklar delik taştan geçirilir (KK: 25, 30, 35).

Perşembe akşamları bıçak veya makas bir masanın altına konulursa Cuma sabahı daha sivri olacağına inanılır (KK: 23, 35, 56, 96).

Kız baba evinden Perşembe veya Pazar günleri çıkar (KK: 20, 21).

Cuma akşamları yemeğin erken yenmesi ve bulaşıkların erkenden yıkanması gerektiğine inanılır (Güçlü 1995, 35).

Kırk baskını çocuk, üç Cuma cami veya kilise etrafında dolaştırılır (Aytekin 2006, 145).

Çocuğu ölen kadının Cuma günleri iş yapmayacağına inanılır (Güçlü 1995, 28).

Saralılar Cuma günü camiyi tavaf ederse iyileşeceğine inanılır (Güçlü 1995, 28).

Cuma akşamı ev süpürülürse meleklerin kanadının kırılacağına inanılır (Güçlü 1995, 33).

Cuma günleri dışarı zibil (çöp) atılmaması gerektiğine inanılır (KK: 78, 79, 81).

Cuma günleri tırnak kesilmeyeceğine inanılır (KK: 90, 91, 98).

Cuma öğleden sonraya kadar çamaşır yıkanmayacağına inanılır (KK: 135, 142).

Cumartesi günü çamaşır yıkamanın uğursuzluk getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 33).

Hıdrellezde bir dedenin ekinleri dolaşıp onlara kısmet dağıttığına inanılır (KK: 100, 102, 103, 120).

3. 3. Hayvanlarla İlgili Halk İnanışları

Bütün eski inançlarda olduğu gibi eski Türk inanç sisteminde de hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Moğollarda ve Türklerde tösler tavşan, ayı, kartal, sincap gibi zoomorf şekiller altında tasavvur edilmiştir (Günay; Güngör 1998, 65).

Anadolu coğrafyasında da gerek Türk insanının benimsediği din ve inanışlar gerek ilişki içerisinde bulunduğu toplumların kültürleri gerekse siyasi, coğrafi ve ekonomik yaşantının etkileri bir “Hayvan kültürünün” oluşmasına neden olmuştur. Bu kült, İslamiyet’in kabulünden sonra çok önemli bazı değişikliklere uğramasına rağmen bugün de Anadolu Türk insanının inanç dünyasında varlığını sürdürmektedir (Mollaibrahimoğlu 2008, 5).

1. At

Türklerin büyük bir çoğunluğu hayvancılıkla uğraştığı ve Türkler savaşçı bir toplum oldukları için at, Türk hayatında en önemli hayvanlardan birisi olmuştur, öyle ki “Türklerin hayatında atın yeri, başka hiçbir varlıkla ölçülemeyecek kadar büyük ve önemli olmuştur. At, bu dünyada yalnız onun silah arkadaşı olduğu için değil öldükten sonra da öteki dünyada her bakımdan kendisinden yararlanacağına inandığı için ayrı ve eşsiz bir değer taşımaktadır.” (Gökyay 1973, 74).

At, Türk edebiyatının en eski türü olan destanlardan başlayarak hemen her türünde yer alan, Türkle özdeşleşmiş bir varlıktır. Türk, ona o kadar değer verir ki at, avrat ve silahla birlikte onun başkasına emanet edemeyeceği, gözünden bile sakındığı üç kutsalını oluşturur. Türk edebiyatının en eski yazılı örneği olan Orhun Yazıtları’nda Kültigin’in savaşlarının anlatıldığı bölümlerde sadece Kültigin değil onun başarılarının ortağı olan atlar da tek tek isimleriyle birlikte anılır. Manas Ak Boz’u, Köroğlu Kır At’ı, büyük İslam kahramanı Hz. Ali Düldülü ile birlikte hatırlanır. Dede Korkut’taki kadın, erkek bütün kahramanlar da atlarıyla birlikte anılırlar. Bu vazgeçilemez birliktelik en güzel ifadesini Divan-ı Lüğati’t Türk’teki “*Kuş kanatın, er atın*” atasözünde bulur (Mollaibrahimoğlu 2008, 6).

On İki Hayvanlı Türk Takviminde adı “Yund” olan at (Gökalp 1976, 38), Türklerin yas, ölü aşı ve gömme törenlerinde de özel bir yere sahiptir (Mollaibrahimoğlu 2008, 7). Altaylıların dini törenlerinin en büyüğü ve önemlisi at kurbanı ayinidir. Bu ayin üç gün sürerdi. Kurbanın eti, kemikleri kırılmadan ayrılır ve kazancı denilen kişiler tarafından pişirilirdi. Kam, et suyundan alıp tösler afsunlar,

dualar okuyarak saçı yapardı. Bu töreni müteakip ayine iştirak eden kimselere kurban etiyle ziyafet çekilirdi (İnan 1976, 48-50).

Yakut Türklerinde yer altı dünyasının en büyük ruhlardan birisi olan “Kazir Kağatan (Kadir Kağan)’ a beyaz alınlı boz bir at kurban edilirdi.” (Gökalp 1976, 83).

Türklerin geçmişteki dini ve sosyal hayatlarında bu kadar önemli bir yere sahip olan atla ilgili günümüze kadar gelmiş birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlardan araştırma sahamız olan Derinkuyu’da şunları tespit ettik.

Geceleri at kişnemesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 3).

At ön ayaklarıyla yeri kazarsa ölüm olacağına inanılır (KK: 14, 15, 17, 18, 20, 30, 32).

Atın gözünde perde olmadığı için cinleri ve şeytanı gördüğüne inanılır (KK: 21).

Nemrut’un İbrahim Peygamberi ateşe attığında atın ve eşeğin odun taşımayı reddetmesine rağmen, katırın ateşe odun taşıdığına inanıldığı için katır pek sevilmez (KK: 25).

Yağmur yağmadığı zaman at kellesine Yasin-i Şerif yazılıp subaşına gömülürse yağmur yağacağına inanılır (KK: 52, 55, 57).

Evin muhtelif yerlerine at kafası veya eşek kafası asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır (Beğen 2003, 39).

Loğusa olan eve at girdiği zaman çocuğun atın uğrağına denk geleceğine ve çocuğu al basacağına inanılır (KK: 70, 78, 88, 90).

Rüyada kırmızı at görmek iyiye yorulur (KK: 53, 55, 70, 71).

2. Kurt

Türklerin hayatında önemli bir yere sahip olan hayvanlardan biri de kurttur. Kurt, renklerine göre *Bozkurt*, *Gök Böri*, *Ak Kurt*, *Kızıl Kurt*; Türk bayrak ve efsanelerinde ise *Börü*, *Börte*, *Börcü*, *Asena*, *Sina*, *Cina*, *Cino*, *Yoşka* olarak adlandırılmaktadır (Merdan 2003, 84). Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz’un ordusuna Oğuz’un çadırına giren gök ışıktan çıkan gök tüylü, gök yeleli, büyük bir erkek kurt yol göstermektedir ki bu Tanrının Oğuz’a gönderdiği kutsal bir rehberdir. Göktürklerin Türeyiş Destanı’nda da kurt, ana olarak karşımıza çıkar ve Göktürklerin düşman elinden kurtulan tek çocuğunu büyüterek neslin yeniden çoğalmasını sağlar. Kurt, Uygurların Türeyiş Destanı’nda ise karşımıza Hun beylerinden birinin kızıyla evlenen bir baba olarak çıkar. Bu evlilikten Dokuz Oğuz-On Uygur çocukları doğar.

Anadolu'da bugün hala doğum öncesi, doğum sonrası uygulamalarda, isim vermelerde; evlilik, ölüm ile ilgili uygulamalarda, hastalıkların tedavisinde ve daha birçok alanda kurdun fonksiyonunun devam ettiği görülmektedir (Mollaibrahimoğlu 2008, 9-12).

Derinkuyu yöresinde de kurtla ilgili şu inanışları vardır.

Kurt uluyunca ayaz olacağına veya kar yağacağına inanılır (KK: 13, 17, 19).

Evlere ve çocuklara nazar değmesin diye kurt dişi asılır (KK: 20, 22, 23, 27).

Kurdun Hz. Ali'nin köpeği olduğuna inanılır (KK: 53, 55, 71).

3. Koyun ve Keçi

Türklerin geçmişte de günümüzde de ekonomik hayatında hayvanların önemli bir yeri vardır. Eski Türkler başta at sürüleri olmak üzere koyun, keçi ve sığır beslerlerdi. Çok büyük hayvan sürüleri olduğu için de bu hayvanlara yeterli mera bulabilmek için yazın yaylaya çıkar, kışın kışlaklara inerlerdi. Türklerin küçükbaş hayvanlar içerisinde en çok besledikleri koyun ve keçiydi. Bu hayvanların sütünden yağ, çökelek, peynir yapılır beslenmede kullanılır; yününden çadır yapılı barınmada kullanılır; yine yününden çul, halı dokunur evde kullanılır; derisinden çarık dikilir giyimde kullanılırdı; yani Türkler geçimlerinin büyük kısmını bu hayvanlardan elde ettikleri ürünlerden sağlardı. Halkın ekonomik ve sosyal hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan koyun ve keçi Türklerin kültürlerine ve inanç dünyalarına da etki etmiştir. Bayramlarda, şölenlerde ve çeşitli kutlamalarda koyun kurban etmek eski bir gelenektir. Dede Korkut'ta bu "Koyundan koç kırdırtmak" şeklinde geçer.

Koyun, sözlü anlatılarımızda ilk kez Oğuz Kağan Destanı'nda karşımıza çıkar. Oğuz Kağan, çadırını kurdurtur, iki yanına iki kulaç yüksekliğinde iki direk dikilir ve bunlardan sağ taraftakinin üstüne bir altın tavuk konulur, altına da bir ak koyun bağlanır. Sol taraftakinin üstüne bir gümüş tavuk konulur, altına da bir kara koyun bağlanır. Buradaki koyun şehit olmanın ve bilinçaltının simgesidir (Mollaibrahimoğlu 2008, 12).

Masallarımızda da yer altı dünyasında kalan kahraman, iki kuş tüyünü birbirine sürter ve o anda karşısına çıkan siyah ve beyaz koyunlardan beyaz olanın üstüne binerek yeryüzüne çıkar (Mollaibrahimoğlu 2008, 13). Artvin yöresindeki bir efsaneye göre, birisi ak diğeri kara olan iki koçu bulunan bir kahraman, kara koçun kılımı ak koçun

kılına sürünce yedi kat yerin altına inebilmektedir. Ak koçun kılını kara koçun kılına sürünce yedi kat yerin üstüne çıkabilmektedir (Kalafat 2010, 111).

Koyunun kutsal olduğuna dair inanışın kaynaklarından olan şu efsane de ilgi çekicidir. Bu efsaneye göre “Şamanın bütün bilgilerini içeren bir kitap vardır ve bu kitap bir koyun tarafından yenmiştir. Kitaptaki bütün bilgiler koyunun kürek kemiğine aks etmiş ve bu kemikle fal bakma âdeti ortaya çıkmıştır.” (Zaripova 2010, 101).

Koyun bazı yörelerde yağmur duası ritüelinde de yer almaktadır. Bu tür uygulamalarda koyunun yer almasında insanların koyunu saf, masum ve bereketli olarak kabul etmelerinin etkisi olabilir. Zira Peygamber Efendimiz “Koyunculuk yapın, çünkü koyun berekettir.” buyuruyor (Mollaibrahimoğlu 2008, 14).

Derleme sahamız olan Derinkuyu ilçesinde koyun ve keçi ile ilgili şu inanışlara rastladık:

Koyun kafatasının yanına sarımsak bağlayıp ahırın önüne atılırsa ahırdaki hayvanlara nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 70, 75, 76).

Eğer hamile bir kadın rüyasında koyun görürse çocuğunun uysal olacağına inanılır (KK: 2, 6, 9).

Rüyada koyun görmenin zenginliğe işaret olduğuna inanılır (KK: 52, 55).

Koyunun cennetten çıkma olduğuna inanılır (Kabak 2011, 59).

Koyunların melek olduğuna inanılır (KK: 100, 102).

Koyunun olduğu evde fakirlik olmayacağına inanılır (KK: 22, 45, 49).

Koyunun dört gözlü olduğuna inanılır. İki gözüyle yediği ota baktığı, iki gözüyle de kurdu gözlediğine inanılır (KK: 11, 15).

Koyunun göğüsleri gözükmeyeceği için en namuslu hayvan olduğuna inanılır (KK: 1, 21).

Yağmur yağması için koyunlarla kuzular karşılıklı melettirilir (KK: 120, 134).

Keçinin savruk olmadığı (döl tutmadığı) yıl kışın çok olacağına inanılır (KK: 3).

Cinin keçiden azma olduğuna inanılır (KK: 110, 111, 120).

Cinin keçi şekline çok girdiğine inanılır (KK: 190, 192, 195).

Çocuk ölmesin diye kapıda keçiboynuzu yakılır. Onun dumanına hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanılır (KK: 200, 202, 205, 207, 209, 215).

4. Köpek

Türk takviminin 11. yılına ad olan ve Anadolu’da “it” de denilen köpek, insana sadakatiyle tanınan bir hayvandır. O, Anadolu’da kimi zaman olumlu, kimi zaman da olumsuz durumların habercisi olarak görülür.

Mitoloji ve efsanelerde köpek kimi zaman “*Barak*” olarak geçmektedir. Barak adı verilen tüyleri çok uzun bu köpeği Sümerler kutsal kabul etmişlerdir. Bu köpek çok hızlı koşar ve avını iyi yakalar (Mollaibrahimoğlu 2008, 20).

Şamanizm’de genellikle zayıf şamanlar köpek şekline giriyordu ve köpek genellikle yeraltına inerken kullanılırdı. İnsan ve hayvanlarda bulunan “Süne” adındaki ruh, şamanlarla manevi kudreti yüksek olan bazı insanlara bazen de köpeklere görünürdü (Mollaibrahimoğlu 2008, 20). Yer altı âleminin girişi köpekler tarafından korunurdu (Eliade 2006, 283). Yeraltına yolculuk esnasında sadece günahkâr olmayanların geçebildiği “Köprüyü geçen şaman, Erlik Han’ın konağına doğru yoluna devam eder. Koruyucu köpeklere ve kapıcıya rağmen içeri girmeyi başarırdı... ” (Eliade 2006, 234). Bazı Türk topluluklarında cenaze töreninde kurban olarak kesilen bu hayvan Türk kozmolojisinde ölüme işaret eden timsallerdendi.

Orta Asya’daki Türk mitolojisinde genel olarak kurt dişi, köpek de erkektir. Yalnızca Kao-çı’ların Türeyiş efsanesinde kurdun erkek olduğunu görürüz. Çingiz Han’la ilgili efsanelerde ise kurt veya köpeğe benzeyen sarı hayvan erkektir. Tibet’te de köpek erkektir. Bu erkek köpek Çin padişahının kızıyla birleşerek Tibetlileri meydana getirmiştir (Mollaibrahimoğlu 2008, 20).

Türk mitolojisinde ve kozmolojisinde bu kadar derin izler bırakmış olan köpekle ilgili Derinkuyu’da şu inanışlar mevcuttur.

Köpek ezan okunurken ulursa, kaçan şeytanlara uluduğuna inanılır (KK: 9, 31).

Ezan okunurken köpek ulursa Allah’tan ekmek istediğine inanılır (KK: 30, 34, 36, 40).

Köpek bir eve doğru ulursa o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 60, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 72).

Köpek acı acı ulursa ölen olacağına inanılır (KK: 75, 77, 79, 82, 84, 85, 86, 88, 89, 92).

Köpeğin ağzı yukarı yatarsa veya toprakta ulursa, misafir geleceğine inanılır (KK: 21, 32).

Köpeğin deprem olacağına uluduğuna inanılır (KK: 22, 40, 42).

Köpek çok havlarsa o gün eve misafir geleceğine inanılır (KK: 21, 22, 23).

Yolda yürüyen birisinin önünden köpek geçmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 50, 55, 60, 64).

Rüyada köpek görmek düşmanlığa yorulur (KK: 65, 70).

Kedi sahibimin yedi kızı olsun yedisinin de gözü kör olsun dermiş. Köpek de sahibimin yedi kızı olsun yedisinin de gözleri görsün. Biri çıkar bana bir ekmek verir dermiş (KK: 56, 70, 71).

Kötü rüya gören sabah kalkar kalkmaz köpeğe ekmek verirse kötülüğü def edeceğine inanılır (KK: 80, 82).

5. Yılan

Anadolu'da "Babaköş, kıvrık, çapar, emecem, yüğrük, mersin, uzun kız" (Çağatay 1974, 367) gibi adlarla anılan yılanın Türk mitolojisinde de önemli bir yeri vardır. Türk mitolojisinde yılan merkez düşüncesini verir. Kuyruğunu ağzına alarak oluşturduğu daire tam bir hayat ve hareket sembolüdür. Yılan, yeraltında, karanlık âleminde ebedi hayat ve gençlik bitkisine dokunarak yeniden hayat bulmuştur.

Cennette ebedi hayat sembolü olan elmayı ilk kadın olan Havva'ya vererek ona doğurganlık, analık vasfının verilmesine sebep olmuştur. Yılan uzun süren kış mevsimi boyunca yeraltında, karanlıklar ülkesinde uyuduktan sonra ilkbaharda yeryüzüne çıkar, gömlek değiştirir. Bu halleri ve hareketleriyle ölüp yeniden dirilme düşüncesini temsil eder. Birbirlerine dolaşmış halleri üremenin sembolüdür. Düzgün bir halka şeklinde çöreklenmiş haliyle, derisindeki halkalar ve hep açık duran gözünün içindeki halkalarla büyüleyici tesirler uyandırır (Beğenç 1974, 72-73).

Sümerliler ve Elamlılarla ilgili kazılarda bulunmuş heykelerde kutsal ağacı koruyan, kapı bekçiliği yapan iri ve boynuzlu yılanlar görülmektedir ki bunlardan yılanların koruyuculukla da görevli olduğu anlaşılmaktadır. Sümerlerce yılanların tanrısı olan Nin-Gişzida ile Papsukal da koruyuculukla görevlidir. Volga Türklerine göre yılan uğurlu bir hayvandır (Uraz 1994, 154).

Kozmik âlemden önce Ap-su ile Tiamattan Mummu denilen hüviyetsiz ve acayip bir varlık türemiştir. Bunlardan biri dişi biri de erkek iki büyük yılanıdır. Bu yılanların evlenmesiyle gökler, yerler meydana gelmiştir (Uraz 1994, 18).

Yılanın Anadolu inançlarında da önemli bir yeri vardır. Bazı yörelerde evlerin koruyucu iyeleri olduğuna inanılmaktadır ki bu iye genelde yılan, özellikle de karayılan

şeklinde tasavvur edilmiştir. Kara renkte olan ev iyesi yılan öldürülmez. Onun evdeki diğer zehirli yılanları öldürdüğüne, böylece ev halkını koruduğuna inanılır (Mollaibrahimoğlu 2008, 23).

Derinkuyu yöresinde de yılanla ilgili şu inanışları tespit ettik.

Evlerin ve dağların koruyucusu olduğuna inanılan yılanlar vardır (KK: 32, 35).

Evde görülen yılanlara, yılanın evin bekçisi olduğuna inanıldığı için, dokunulmayıp kendi hâline bırakılır. Başkalarının bu yılanla zarar vermesine de izin verilmez (KK: 5, 7, 11, 21).

Ev bekçisi yılanların eve bereket getirdiğine inanılır (KK: 60, 63, 68).

Dağlarda devlerin ve büyük yılanların olduğuna bu yılanların dağları yalayarak bitirmek istediklerine ancak “İnşallah” demeyip “Yarın geliriz” dedikleri için yedikleri dağın sonraki güne yeniden dağ olduğuna inanılır (KK: 50, 51).

Yılan ateşte yakılırsa yağmur yağacağına inanılır (KK: 25, 29).

Yılan öldürülüp kuyuya atılırsa ve o yılan kuyuda kaybolursa yağmur yağacağına ve durmayacağına inanılır (KK: 71).

Yılan’ın yolu keserek geçtiği görüldüğünde, yılanın uğuru kestiği için uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 4).

Yolda yılan görülürse düşman görüleceğine inanılır (KK: 14, 16).

Yılanın Battal Gazi’yi kuyudan çıkararak kurtaran hayvan olduğuna inanılır (KK: 20).

Yılanın insanın arkasından gıybet edip nazar değdirebileceğine inanılır (KK: 21, 22, 25).

Rüyada yılan görmek düşman demektir (KK: 30, 32, 36).

6. İnek ve Öküz

Boğa (İnek ve öküz) genellikle yer unsuru içinde değerlendirilmekle birlikte bazı anlamlarıyla gökle de ilişkilendirilmektedir. Eski Türklerde özellikle boğa ya da öküz Alplik ongunu ya da timsaliydi. Erken devir Türklerinde savaş ilahı sayılmış Ch’ih-yo’nun başı; kaplan, ejder ve yabani boğayı andıran bir maske olarak da kullanılıyordu (Çoruhlu 2010, 166).

Boğa ya da onun yüksek coğrafi bölgelerde yaşayan tüylü cinsi olan kotuz, kuvvet ve kudret timsali olduğundan aynı zamanda hükümdar ya da hükümdarlık simgesi ya da ongunu sayılmıştır (Çoruhlu 2010, 166). Eski Türklerde öküz merkezi

temsil eder yani bütün budunu idare eder. Eski Türkler buna *kotas*, *kotuz* da derlerdi. *Kotas* kelimesi *kut* ve *uz* kelimelerine tahlil olunabilir. *Kut*, mukaddes; *uz*, şark Türkçesinde öküz demektir (Gökalp 1976, 43). Tonyukuk yazıtında hükümdarın yağlı, semiz bir boğayla karşılaştırılması bu konuyu desteklemektedir. Öte yandan yak öküzü kuyruğu ya da kotuz kuyruğu egemenlik simgesi olan tuğlarda da kullanılıyordu. Özellikle bu tür durumlarda boğa göğe mensup (gök boğa) olarak düşünülüyordu. Ancak çoğu kez yer unsuruna dâhil edilmiştir. Nitekim yere kurban olarak öküz ve koç cinsi hayvanlar gömülerek sunuluyordu. Yer altı ilahı Erlik'e de kara öküz kurban edilirdi (Çoruhlu 2010, 166). Türkler Altay'da iken Tibet öküzünü (yak), mukaddes kurban olarak avlarlardı. Eski Türklerde sürgün avına *sığır* denmesi bundandır. Avdan sonra mukaddes maide başlardı. Buna da şölen denirdi. Türkler Altay'dan uzaklaşınca Tibet öküzünü bulamadılar. Tibet öküzünün başı öküze, kuyruğu ata benzerdi. En mühim rolü, kuyruğu gördüğü için onun yerine atı ikame ettiler. Artık şölenlerde at kurban etmeye başladılar (Gökalp 1976, 43).

Hint mitolojisinin de etkisiyle eski Türklerde dünyayı taşıdığına inanılan hayvanlar arasında öküz de vardır (Çoruhlu 2010, 166).

Derinkuyu ilçesinde de inek ve öküz etrafında oluşmuş birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır:

İnek doğurunca eve ağır bir şey alınır ya da ağır bir şey kaldırılırsa ineğin sütünün kesileceğine inanılır (KK: 23).

İneğin sütünü yere sağımak iyi değildir. Eğer süt yere sağılırsa sütü sağılan hayvanın hastalanacağına inanılır (KK: 25).

Gün battıktan sonra bir evden diğer bir eve süt verilmez, verilirse o sığırdaki bir hastalık çıkacağına inanılır (KK: 5).

İneğin altına erkek çocuğun dişi bırakılırsa ineğin erkek dana doğuracağına inanılır (Karabakla 2003, 73).

Yeni yapılan evlerin önüne eve nazar değmesin diye ineğin kafatası asılır (Karabakla 2003, 74).

Dünyanın sarı öküzün boynuzları arasında olduğuna, boynuzlarını sallayınca deprem olacağına inanılır (KK: 22, 23).

İnekleri dağa götürürken sürünün içinden bir yabancı geçerse o yıl ineklerin yavrusunun olmayacağına inanılır (KK: 50, 53).

7. Kedi

Altaylarda Pazırık kurganlarında (M. Ö. 3-1. yy) bulunan at koşum takımı süslerinde kedi veya kedi başı heykelciklerinin bulunması, bu hayvanın Türklerde erken devirlerden itibaren önem taşıdığını gösterir. Bu kedi figürleri aslan veya kaplana benzetilerek ele alınıyordu; çünkü sembolik olarak bu yırtıcı hayvanların kimi özellikleri kedilere de atfediliyordu.

Geç dönemlerde Orta ve İç Asya Türk halklarından derlenen çeşitli hikâye, masal, efsane ve destanlarda kediler daha çok alegorik simgeler olarak kullanılmakla birlikte yoğun olarak eski Türk mitleri ve inanışlarının etkisi görülür (Çoruhlu 2010, 171).

Hakas, Kazan ve Altay Türklerinde korku salan kötü ruhların kedi, köpek, yılan gibi hayvanların kılığına girebildiğine inanılıyordu (Çoruhlu 2010, 171). Radloff'un Karaorman Tatarlarının (Tuba) Küson boyuyla ilgili aktardığı bir parçada bir kedi cinin bir ihtiyara zenginlik ve servet sağlaması ama adamın tamahkâr davranmasıyla her şeyini kaybetmesi anlatılmıştır (Radloff 1999, 320-325).

Özbek halk kahramanlık destanı olan Alpamış Destanı'nda kedi bir yerde ecel, ölüm veya kaderin alegorisi olarak kullanılmıştır.

Öte yandan Tufan efsanesinin Hakas Türklerine ait bir şekilde kedinin ağzının pis sayılması fare kılığına bürünen şeytanın kedi tarafından yakalanmasına dayandırılır.

Başka hayvanların yanı sıra kediler de Hz. Muhammed ile ilişkilendirilmektedir. Hadislerde de bu hayvandan olumlu bahsedilir (Çoruhlu 2010, 171).

Erken devirlerden itibaren Türkler için bir önem taşımaya başlayan kedi ile ilgili Derinkuyu yöresinde de birtakım inanışlar vardır. Bu inanışlar şunlardır.

Siyah kedinin birinin önünden geçmesinin o kişiye uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 5, 7, 10).

Kedinin geceleri ev sahibini öldürmek için dokuz kez kontrol ettiğine inanılır (KK: 1, 10, 12).

Kedi öldürmenin çok günah olduğuna inanılır (KK: 3, 6).

Kedi öldüren birisinin bu günahtan kurtulmak için yedi cami yaptırması gerektiğine inanılır (KK: 70, 71, 75).

Kedi ile aynı yerde yatan kişinin ömrünün kısılacağına inanılır (KK: 50, 56, 60, 62).

Kedi olan eve cin girmeyeceğine inanılır (KK: 90, 98, 105).

8. Tavuk ve Horoz

Proto-Türk ya da Hun devrine ait Pazırık kurganlarından çıkarılan eserler arasında deriden kesilmiş ya da lahitler üzerine oyulmuş ya da elbiselerde yer almış bir şekilde karşımıza çıkan horoz, tavuk figürleri büyük olasılıkla kötü ruhları kovan, koruyucu bir simgeydi. Özellikle horoz günün ağarışını haber vermesiyle bu anlamı ifade ediyordu.

Genel olarak altın tavuk Türklerde hükümdar ailesinin ve gümüş tavuk ise hükümdar ailesinden olmayan soylu kişilerin timsaliydi.

On iki hayvanlı Türk takviminin yıl adlarından birisi olan horoz, tavuk Türk kozmolojisinde barış unsurunun hayvan biçimli timsalidir. Horozun cesaret, savaçılık, dürüstlük, nezaket, şeytanı def etme gibi vasıfları onun bu kavramın simgesi olmasını sağlamıştır. Türklerde özellikle beyaz horoz çok önemlidir.

Öte yandan çeşitli rivayetlerde horozun yaşadığı eve şeytanın giremeyeceği, Peygamberin bir beyaz horozu dost edindiği, camide ve evinde bir beyaz horoz bulunduğu, namaz vakitlerini bildirdiği için bir yere giderken bir beyaz horozu yanında götürdüğü anlatılmaktadır (Çoruhlu 2010, 169-170).

Derinkuyu'da da horoz ve tavukla ilgili şu inanışlar mevcuttur.

Tavuğun ötmesinin kıyamet alameti olduğuna inanılır (Güçlü, 1995, 32).

Hamile kadının tavuk eti yediği zaman çocuğunun tüylerinin diken diken olacağına inanılır (KK: 3, 8).

Mushafın dönmesini (büyünün etkili olmasını) sadece tavuk pisliğinin engelleyebildiğine inanılır (KK: 5, 20).

Türbelerde beyaz horoz kesilir (KK: 12, 20, 32, 50).

Kırmızı horoz, şeytana gelme kana batarsın; beyaz horoz gel sabaha kadar dur dermiş (KK: 30, 35, 36).

Horozun vakitsiz ötmesi uğursuzluk olarak sayılır (KK: 11, 15).

Horozun ötüşünden sonra uyanmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (Kabak 2011, 58).

Horoz sık sık öttüğü zaman yabani hayvanların saldıracağına inanılır (Güçlü 1995, 90).

9. Karga

Başlangıçta karga ile ilgili inanışlar olumludur ve birçok destanda karga kutsal kurt ile birlikte yer alır ve kurdun yardımcısıdır (Özbaş 2010, 58 – 60); ancak İslamiyet'in kabulü ile başlayan süreçte halk inanışları içerisinde karga olumsuz bir anlam kazanmaya başlar. İslami gelenekte sıkça rastlanılan bir efsane şu şekildedir: “Hz Muhammed düşmanlarından kaçmak için bir mağaraya saklandığında, onu ilk fark eden, o zamanlar beyaz olan kargadır. Karga Hz. Muhammed'i ele vermek için Gar! Gar! yani Mağara! Mağara! diye bağırır. Ancak onu anlamayan Hz Muhammed'in düşmanları mağaraya bakmadan gelip geçerler. Hz Muhammed de mağaradan çıkınca kargayı kara renge dönüştürerek onu lanetler. O günden sonra da karga işte bu Gar! Gar! şeklindeki hain ötüşünü tekrarlamak zorunda kalır.” (Sax 2006, 64).

Başka bir inanışa göre de “Kargayı rüyada görmek uğursuzluk getirir.” (Pellat; 1991, 1067).

Karganın giderek olumsuz anlamlar ifade etmesinin ve uğursuz sayılmasının sebeplerinden birisi de renginin kara olmasıdır. Uygur Türkleri arasında karganın renginin kara olmasıyla ilgili olarak şu efsane anlatılır: “Eskiden puhu kuşu boyacılık yaparmış. Bütün kuşlar, kanatlarını, kuyruklarını ve tüylerini ona çeşitli ve güzel renklerde boyatırlarmış. Puhu kuşunun ustalığından kuşlar memnunmuş. Sadece karga onu küçük görmüş. Çünkü o dönemde karga bembeyazmış. Bunun için bembeyaz kanat ve kuyruğuyla övünüp dururmuş. Günler geçmiş, karga bembeyaz kanat ve kuyruğundan bıkmış ve puhu kuşunun yanına gelip:

Benim elbiselerim bembeyaz olduğu için çok güzel; fakat onu daha da güzelleştirmek istiyorum. Onun için üzerimdeki elbiseleri dünyada hiç kimseninkine benzemeyecek şekilde güzel bir renge boyasan demiş ve diğer isteklerini söylemiş. Puhu kuşu: Bu ukala ve şıklık peşinde koşan karganın elbisesini hangi renge boyasam acaba! Diye düşünmeye başlamış. Sonunda karganın bembeyaz tüylerini kapkara bir renge boyamış. Bunu gören karga sinirlenip kızmış ama ne çare. İşte o günden beri karga kapkara olmuş (Öger 2008, 579).

Türk kültüründe kara “Yasın rengidir” (Örnek 1971, 83), Ölümün, kötülüğün, olumsuzluğun, kuzeyin, soğğun rengidir. Kara karga da şeytanın ve kötülüğün sembolüdür (Çoruhlu 2010, 175-205).

Derinkuyu yöresinde de karga ile ilgili birçok inanış vardır. bu inanışlar şunlardır:

Ala karga kimin evinde öterse o eve müjde getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 33).

Karganın sürekli ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 2, 22).

Karganın değişik bir sesle ötmesinin yeni bir ölümün habercisi olduğuna inanılır (Güçlü 1995, 38).

İnsanların ölü gömmeyi kargadan öğrendiğine inanılır. (Habil, Kabil'i öldürdüğünde 40 gün kucağında gezdirmiş. O sırada bakmış ki iki karga kavga ediyor. Karganın biri birini öldürüp gömmüş o da aynı şekilde kardeşini gömmüş) Ölü gömme geleneği böylece başlamış (KK: 25).

10. Güvercin

Güvercin, Türk destanlarında, efsanelerinde ve halk inanışlarında yer alan kuşlardan birisidir.

Yestey Mönge destanında güvercin "*Aklı göklü güvercin*" olarak tanıtılır. Turalı boyundan derlenen bir destanda güvercin şu şekilde geçer : "Hatib (cicen), bir güvercin olup uçu, Molla da onu görünce Lâçin olup onu kovaladı..." (Ögel 2010, 550).

Şamanist Türk boyları arasında söylenen Tufan efsanesinde de güvercinden şu şekilde bahsedilir. "Nihayet sular çekilmeye başladı. Dağların tepeleri görüldü. Gemi, Çomgoday ve Tuluttu dağlarında karaya oturdu. Suyun derinliğini öğrenmek için Nama kuzgunu gönderdi, dönmedi. Kargayı gönderdi, dönmedi. Saksaganı gönderdi, dönmedi. Nihayet güvercini gönderdi. Nama, ona kuzgun, karga ve saksaganı görüp görmediğini sordu. Güvercin her üçünü de gördüğünün bunların leşe konup gagaladığını söyledi. Nama "Onlar kıyamete kadar leş ile geçinsinler, sen benim sadık hizmetçim oldun; kıyamete kadar benim evladıyla beraber yaşa" dedi (İnan 2006, 22).

Destanlarda genelde don değiştirilen hayvan olarak görülen güvercin hakkında Anadolu'da pek çok inanış mevcuttur. Muğla'da "Güvercini avlayarak yedikten sonra etini yiyenin, hayatı boyunca yüzünün hiç gülmeyeceğine inanılır. Hicrette Sevr Mağarasında Peygamberimizi koruduğu için güvercin kutsal kabul edilir." (Eşmeli 2006, 69). Adana'da güvercini evde beslemenin o eve kıtlık getireceğine inanılır (Akyol 2006, 22). Siirt'te güvercin uğursuz olarak kabul edilir (Taşpınar 2006, 116).

Uygur Türkleri, güvercinin her seher vaktinde ötmesini, onun "İnsanlar için baht ve saadet dilemesi, dua etmesi" şeklinde yorumlamaktadırlar. Bu inanışa bağlı olarak da evlerin bahçesine ve çatılarına güvercin için yuva yapılmaktadır. Hatta yapılan yuvaya

ikinci baharda güvercin gelmezse yuvaların etrafı tütsülenerek güvercinin gelmesi için dua edilmektedir (Öger 2008, 178).

Antep yöresinde güvercinle ilgili şöyle bir efsane anlatılır: Avcının biri bir ağaçtaki güvercini vurmak için üç defa nişan alır. Her seferinde ağaçtaki güvercin insan şekline girdiği için vazgeçer. Hayal gördüğünü zannederek dördüncüde ateş eder ve bayılır. Avcıya nefes etmesi için Gazali'ye götürürler. Yolda ayılan adamı gören Gazali göğsünü açarak “Bak beni ne hale koydun” der. Bundan dolayı Gaziantep'te avcılar güvercini avlamaz, onları Gazali'nin koruduğuna inanılır (Köksel 1999, 490).

Güvercin de kumru gibi kutsal bir kuştur. Eğer güvercin bir evin balkonuna ya da başka bir yerine yuva yaparsa o ailenin zengin olacağına inanılır. Bu hayvanlar kesilmez ve etleri yenmez. Beyaz renkli güvercinlerin Mezar-ı Şerif'te bulunan Hz. Ali'nin türbesindeki beyaz güvercinlerden olduklarına inanılır. İnanışa göre bu beyaz güvercinlerin arasına katılan siyah güvercinler de biraz sonra beyazlaşırlar.

Çukurova Yörüklerinde güvercini vurmak ve yemek yasak ve günah sayılır. Bunun sebebi şudur: Hz. Muhammed Medine'ye hicret ederken bir mağaraya sığınır. Bu mağaranın önüne bir güvercin yuva yapar. Gelen düşmanlar bu güvercinin yuvasını gördükten sonra mağaranın içine bakmazlar. Bu yüzden güvercin peygamber kuşu olarak kabul edilir (Mollaibrahimoğlu 2008, 124-132).

Yunan mitolojisinde güvercinin “Günahsız insanların ruhu olduğuna inanılır. Beyaz renginden dolayı aşkın ve barışın sembolüdür. Antik Mısır'da güvercinlerin dört bir yana doğru salınmasının ülkeye ve tanrılara iyi haber getireceğine inanılmıştır. Halk güvercinlere saygı duymuş ve sevmiştir.” (Telesco 1195, 21-44).

Eski destanlarda, efsanelerde ve inanışlarda önemli bir yere sahip olan güvercin hakkında Derinkuyu'da da şu inanışlar vardır.

Güvercinin vurulması iyiye sayılmaz ve güvercin beslenen evde namaz kılmanın daha hayırlı olduğuna inanılır (KK: 22).

Peygamberimiz hicretteyken güvercin ona yuva yaptığı için güvercin öldürmenin günah olduğuna inanılır (KK: 6, 7).

Güvercin beslenen evde namaz kılmanın ve sabah erken kalkmanın daha hayırlı olduğuna inanılır (Güçlü 1995, 90).

11. Eşek

Anadolu'da insana yakın ve yararlı bir hayvandır. Ancak Anadolu masallarında iyi bir motif olarak görülmez. Atların Türk masallarındaki yeri her zaman kutludur. Eşek, eski Türklerde ise bir çiftçi hayvanıydı (Ögel 2010, 541). Bunun için Manas Destanı'nda, Manas Han "Beldemirini ağaca saplayan, eşeklerini at gibi methederek koynunda arpa ekmeği taşıyan, boynuna tırpan yükleyen Sartları ben kırdım... Yağız eşekli bir yurt olan Sartları yağma ettim. Ey Sart! Sen eşek ve öküzünden başka ne bilirsin?" (İnan 1998, 115) diyerek eşeği ve eşek taşıyan çiftçi toplumları küçümsüyor.

Derinkuyu'da ise eşekle ilgili birkaç inanış vardır. Bu inanışlar şunlardır.

Evlere nazar değmesin diye eşek tezeği asılır (KK: 20, 25, 27).

Eşek tezeği bereket getireceği inancıyla harmanda çec altına konulur (Güçlü 1995, 30).

Eşekle köpeğin şeytanı gördüğüne inanılır (KK: 70, 82).

12. Kaplumbağa

Türk mitolojisi ve sanatındaki kaplumbağa simgeciliği eski Çin ve Hint tasavvurlarıyla olan ilişkiler sonucunda gelişmiştir.

Kaplumbağanın kubbe şeklini andıran sırtı gök (yang) ve alt kısmıysa yer (yin) unsuruna işaret etmekteydi. Böylece kaplumbağa bir su üzerinde bulunan yeryüzüyle onun üzerindeki göğü temsil eden bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türklerde ve Çinlilerde ortak olan bu kozmolojik tasarıma göre, kutlu bir hayvan olan kaplumbağa astrolojik bir simgedir. Onun dört ayağının birbirini izleyişi, dört mevsimin ahenkli bir şekilde birbirini takip etmesine benzetilir. Kabuğunun üzerindeki desen, kuzey gök yarımküresindeki bir yıldız grubuna işaret eder. Sol gözü güneşi, sağ gözüyse ayı temsil eder. Bütün kabuklu hayvanların reisi sayılan kaplumbağa, kışın hareketsiz kaldığı ve yazın kabuğunu değiştirip kabuğundan dışarı çıktığı için uzun bir ömre sahip olmuş, bundan dolayı uzun ömürlülüğün ve sabrın simgesi sayılmıştır. Uzun ömürlü oluşu ve sabrından dolayı güçlü bir hayvan sayılmış ve aynı zamanda refahın, barışın ve mutluluğun bir işareti olarak görülmüştür (Çoruhlu 2010, 170).

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan kaplumbağa ve kaplumbağa kabuğuyla ilgili Anadolu'da pek çok inanış ve uygulama vardır. "Yaşamayan çocukların yastığının altına kaplumbağa yavrusu konulur." (Mollaibrahimoğlu 2008, 64). Çocuğu nazardan korumak için beşiğine kaplumbağa kabuğu konulur (Mollaibrahimoğlu 2008,

99). Kaplumbağa ters çevrilirse kurtulmak için Allah'tan yardım dileyebileceğine ve yağmur yağacağına inanılır (Mollaibrahimoğlu 2008, 110). Aydın yöresinde kaplumbağa görüldüğü zaman ağzı kapatmak gerektiğine çünkü kaplumbağanın insanın dişlerini saydığına ve bu dişlerin çürüyeceğine inanılır (Abalı 2011, 131).

Derinkuyu ilçesinde kaplumbağa ile ilgili şu inanışlar vardır:

Evlere nazar değmesin diye kaplumbağa ölüsü (Kaplumbağa kabuğu) asılır.

Kaplumbağa kabuğunun uğur getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 30).

Kaplumbağanın tükürdüğü yerde siğil olacağına inanılır (KK: 30, 32).

13. Diğer Hayvanlar

Yukarıda saydığımız hayvanların dışında Derinkuyu ilçesinde şu hayvanlarla ilgili bir takım inanışlar da mevcuttur.

Baykuş uğursuz bir hayvan olarak kabul edilir ve bir evin yakınında öterse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 1, 2, 3, 5, 10, 11).

Baykuşun çok olduğu yıllarda kıtlık olacağına inanılır (Güçlü 1995, 88).

Baykuşu ve leyleği vurmanın iyi olmayacağına inanılır (KK: 70, 72, 75, 85).

Saksağan uğursuz olarak sayılır ve tarla üzerinde dolaşırsa verimsizlik getireceğine inanılır (KK: 20, 23, 25).

Yarasaların ölüm haberi getireceğine inanılır (KK: 1, 9, 26, 55).

Alaca kuş öterse haber geleceğine inanılır (KK: 85, 89).

Kırlangıcın az olması o yıl kıtlık olacağı şeklinde yorumlanır (KK: 5).

Leyleğin zamansız göç etmesi kötüye yorumlanır ve bir kötülük olacağına inanılır (KK: 4).

Bahar ayında ilk defa leyleğin görülmesi hâlinde o yıl işlerin olumlu olacağına inanılır (KK: 2, 21).

Domuz uğursuz sayılır, sevilmez ve domuz öldürmenin sevap olduğuna inanılır (KK: 5, 22).

Örümcek ağını bozanın yuvasının yıkılacağına inanılır (KK: 6, 9).

Fare öldürenin cenabet olacağına inanılır (KK: 3).

Kurbağaların sesi çok çıkarsa yağmur yağacağına inanılır (KK: 3, 22).

Kurbağanın insana nazar değdirebileceğine inanılır (KK: 5).

Kirpi uğursuz sayılır (Güçlü 1995, 34).

Tilki görmenin uğur getireceğine inanılır (KK: 21, 23).

Evinde ya da bahçesinde karınca oymağı bulunan kişinin mallarının talan olacağına inanılır (Güçlü 1995, 36).

Evin çatısında bir kuş öterse o eve misafir geleceğine inanılır (KK: 100, 102, 107).

Evde kara renkli hayvan beslemenin o eve uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 115, 119, 201).

Bahçelere nazar değmesin diye mundar hayvanların (Eti yenmeyen hayvanların) kemiği asılır (KK: 98, 105, 115, 117).

Kurban kesilirken hayvanın dili dışarıda kalırsa kurban sahibinin o yıl öleceğine inanılır (KK: 202, 203, 204, 205, 206, 210).

Baş ağrısını geçirmek için kesilen kurbanın kanı alnın ortasına sürülür (Güçlü 1995, 28-29).

Kuş gelip öttüğü zaman arkasından bir soğan atılıp “Hayırlı isen gel, hayırsız isen gelme” denir (KK: 70).

Büyük dağların koruyucu ejderhalarının olduğuna inanılır (KK: 75).

Kurbanın kanı ve kemikleri gömülür (KK: 20, 22, 25, 27).

Rüyada arı görmek devlettir (KK: 30, 32).

Rüyada tavşan görmek iyi değildir (KK: 90).

Tavşanla karşılaşmak uğursuzluktur (KK: 95, 97).

3. 4. Cansız Maddeler, Eşyalar, Aletler ve Besinlerle İlgili Halk İnanışları

Eski Türkler taş, demir, ağaç gibi cansız varlıkların bir ruhu / iyesi olduğuna inanmışlar yani onları da canlı kabul etmişlerdir. Bundan dolayı da cansız varlıkları ve onlardan yapılan aletleri, araç gereçleri ve eşyaları kullanırken dikkat etmiş, onların da insanlara uğur veya uğursuzluk getirebileceğini, kötülük yapabileceğini düşünmüşlerdir. Bu düşünceden hareketle günümüze kadar cansız maddeler ve eşyalar hakkında birçok inanış meydana gelmiştir. Günümüzde Anadolu’da halk arasında özellikle ağaçtan ve metalden yapılmış olan eşyalarla ilgili birçok inanış mevcutken plastikten yapılmış eşyalarla ilgili hiçbir inanış yoktur; çünkü Türk mitolojisinde veya eski Türk inanışlarında plastik diye bir kavram yoktur; ancak ağaç ve demir kültü vardır. Bu inanışlar insanların aletleri kullanma şeklini, zamanını ve biçimini de etkilemiştir.

Türkler, insanların yaşaması için en gerekli ihtiyaç maddesi olan gıda maddelerine daima saygı göstermiştir. İslamiyet de yiyeceğin Allah’ın kullarına verdiği

nimet olduğunu ve israf edilmemesi gerektiğini, saygı gösterilmesi gerektiğini emretmektedir. Günümüzde hem İslamiyet öncesi inanışların hem de İslamiyet'in etkisiyle halk arasında yiyeceklerin kullanım şekli, başkalarına verilmiş zamanı gibi konularda pek çok inanış mevcuttur.

Araştırma alanımız olan Derinkuyu ilçesinde de cansız varlıklar, eşyalar ve gıda maddeleri ile ilgili birçok inanış mevcuttur. Bu inanışlar şunlardır:

Gelin eve girerken ayağının önüne testi konulur ve gelin testi kırar. Bunun uğur getirdiğine inanılır (KK: 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81).

Yatırlara mum yakılır (Karabakla 2003, 74).

Geceleri sakız çiğnenmez, ölünün eti çiğnenmiş gibi olur (Karabakla 2003, 74).

Evlerin önüne nazar değmemesi için at nalı çakılır (Karabakla 2003, 74).

Yeni evlenen çift iyi anlaşsın diye evin kapısına çivi çakılır (KK: 162, 134, 165, 167, 169, 171, 172).

Gelin, evine sadık olsun diye kız evinden sökülen bir çivi oğlan evine çakılır (KK: 100, 120, 171, 182).

Evli veya nişanlı kişilerin yüzüğünü başkası takarsa onun kısmetinin kapanacağına inanılır (KK: 10, 12, 13, 20, 30).

Eşik altından geçince çocuğun boyunun kısılacığına, insanın kısmetinin kapanacağına inanılır (KK: 32, 35).

Eşik altından geçince işlerin kötü gideceğine inanılır (KK: 123, 129, 195).

Hamile kadının eşikte oturursa çocuğunun eş bağının bağlanacağına inanılır (KK: 56, 60).

Eşiğe oturanı cin çarpacağına inanılır (KK: 1, 5, 55, 56, 90).

Eşikte oturanın kapıda kalacağına (evlenemeyeceğine) inanılır (KK: 1, 2, 20, 100, 120).

Eşikte cinlerin ve şeytanın çok olduğuna oturanı çarpacağına inanılır (KK: 121, 126).

Kapı eşiğinde oturmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 130, 131, 135, 139).

Küllüklerde cinlerin, şeytanların olduğuna ve akşam namazından sonra ortaya çıkacaklarına inanılır (KK: 70, 77).

Külün ayakaltına dökülmesinin günah olduğu söylenir; çünkü külün Hz. Fatma'nın unu olduğuna inanılır (KK: 70, 71, 75).

Külün yanına yatılmaz (KK: 63).

Külde cin ve şeytanın oynak yaptığına inanılır (KK: 99).

Mart ayının ilk günü ekmek fırınından bir yağ tenekesi kül alınır:

Mart bize

Pire size

Dert size iyilik bize denilerek sabah ezanından önce gizlice yedi kapının önüne dökülür (Karabakla 2003, 73).

Küle basanın çarpılacağına inanılır (KK: 200).

Küle basılırsa evin bereketinin kaçacağına inanılır (KK: 210, 211).

Ocakta cinlerin, şeytanların çocuklarının bulunduğuna bu yüzden küle su dökülünce onların yanacağına ve cinlerin, şeytanların insanların başına musallat olacağına inanılır (KK: 100, 105, 108, 128).

Ocağa su dökülmez şeytanın çocuklarının yanacağına inanılır (KK: 150, 155, 156).

Ocağın üzerini boş bırakmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 190, 192, 195, 199).

Ocakta ateş yeşil yanınca misafir geleceğine inanılır (KK: 120, 122).

Ocağa tüküreni şeytanın çarpacağına inanılır (KK: 185, 187, 189).

Gece evden kara kazan verilirse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 1, 2, 3, 14).

Makasın ağzı açık kalırsa kefen biçileceğine inanılır (KK: 1, 20, 21).

Makasın ağzı açık kalırsa düşmanların sizin hakkınızda konuşacağına inanılır (KK: 139, 145, 162).

Lamba yakılmayan evin ocağının her vakit kararacağına inanılır (KK: 22, 23, 25, 27, 29, 30, 32, 35, 40, 42, 43).

Ayna düşerek kırıldığında ölen olacağına inanılır (Güçlü 1995, 39).

Ayna kırılmasının uğursuzluk olduğuna inanılır (KK: 36, 99).

Ayna kıran kişinin yedi yıl evlenemeyeceğine inanılır (KK: 99, 126, 170).

Aynaya bakınca salâvat getirilir (KK: 130, 132).

Gece aynaya bakınca insanın kendi suretinde şeytanın ve cinlerin gözükeceğine inanılır (KK: 52, 57, 90).

Gece aynaya bakmak şeytanı getirir diye inanılır (KK: 69, 75).

Gece aynaya bakanın ömrünün kılacağına inanılır (KK: 70, 85, 86).

Bebeklerin aynaya bakması iyiye sayılmaz (KK: 60, 62).

Kırık aynayı evde bulundurursan eve uğursuzluk geleceğine inanılır (KK: 25, 35, 46, 52, 65).

Düğünde ayna kırılması uğursuzluk sayılır. Gelinin bahtı açık olsun diye çeyizin en önünde ayna çıkarılır (KK: 200).

Cam kırıldığında evden kazayı belayı götüreceğine inanılır (KK: 36, 40).

Yere düşüp de kırılmayan bardak uğursuzluktur, o bardağı kırmak gerektiğine inanılır (KK: 201, 203, 205, 206).

Hayırlı bir iş yapılacağında cam kırılırsa, camın o işin kazasını belasını götürdüğüne inanılır (KK: 52, 65, 66).

Cam kırılmasının uğur olduğuna inanılır (KK: 85, 87).

Cam kırıldığında iki aşığın ayrılacağına ve uğursuzluk, kötü olay yaşanacağına inanılır (KK: 185, 188).

Beklenmedik bir anda kapı çalınması ölüme yorulur (Güçlü 1995, 39).

Ölünün elbisesini giyenin ömrünün uzayacağına inanılır (KK: 81, 82, 85, 87, 89, 92).

Çamaşır kazanında uzun süre atlet bekletilirse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 40, 41, 42, 45).

Evlenmek isteyen genç kızlar kismetlerinin açılması için yeni gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar (KK: 108, 109, 110, 112, 115, 120).

Ayakkabı çıkarken ters dönerse o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK: 20, 22, 24, 26, 27, 30, 31, 33).

Kazada insanın önce ayakkabısının çıktığına ve ayakkabısı çıkan insanın öleceğine inanılır (KK: 130, 137).

Ayakkabılar üst üste gelirse ayakkabı sahibinin uzun bir yolculuğa çıkacağına inanılır (KK: 60, 71).

Hayatı boyunca fakir birine bir çift ayakkabı vermeyenin öldükten sonra diğer yaşama çıplak ayakla gireceğine inanılır (KK: 10, 14, 16, 20, 21).

Duvar dibinde uyumak iyi değildir. Uyuyanı şeytanın götüreceğine inanılır (KK: 204, 205, 208).

Rüyada kefen görmek ölüme yorulur (KK: 170, 172, 175, 183, 186, 188, 189, 192).

Çocuğa süpürgeyle vurulunca boyunun kısılacacağına ve büyümeyeceğine inanılır (KK: 120, 122, 214).

Çocuğa süpürgeyle vurulunca boyunun büyümeyeceğine ve süpürölüp gideceğine inanılır (KK: 45, 49).

Süpürgeyle vurulan kişinin kısmetinin kapanacağına inanılır (KK: 32, 35, 40).

Süpürgeğin üstünden atlanırsa kısmetin bağlanacağına inanılır (KK: 120, 122, 125).

Süpürgede şeytan olduğuna onun için süpürgeyle insana vurulmaması gerektiğine inanılır (KK: 158, 159, 161).

Süpürgeğin şeytan işi olduğuna, onun (şeytanın) da süpürgesi olduğuna inanılır (KK: 209, 215).

Süpürgeye oturulursa misafir geleceğine inanılır (KK: 135, 138, 152).

Yeni doğum yapmış annenin yanına süpürge konulur. Böyle yapılırsa Al karısının gelemeyeceğine inanılır (KK: 178, 179).

Kız çocuğunun göbeği süpürgeye bağlanırsa evcil olacağına inanılır (KK: 17, 18, 19, 119, 139).

Eğer dikiş dikerken iplik düğümlenirse “Hoca karısını boşamış” dendiği zaman düğümün çözüleceğine inanılır (KK: 200, 205).

Perşembe akşamları bıçak veya makas bir masanın altına konulursa Cuma sabahı daha sivri olacağına inanılır (KK: 23, 35, 56, 96).

Makasın bir kişiden alınırken yere konması gerektiğine yoksa makası elden alan kişilerin kavga edeceğine inanılır (KK: 200, 202).

Cuma günleri dışarı zibil (çöp) atılmaması gerektiğine inanılır (KK: 78, 79, 81).

Arife günü sabun kullanılmaması gerektiğine inanılır (KK: 70, 72, 75).

Cezveden su içenin zengin olacağına inanılır (KK: 205, 209).

Kapakla su içilmez nasibin kapanacağına inanılır (KK: 208, 210, 211).

Eğer köprüde bir arkadaşınızla “Hoşça kal” deyip ayrılırsanız o arkadaşınızı bir daha göremeyeceğinize inanılır (KK: 130, 135).

Kitap açık bırakılırsa şeytanın okuyacağına inanılır (KK: 138, 140).

Resim yapmanın günah olduğuna, resim yapan kişinin ahrette ona kendi canından can vereceğine inanılır (KK: 175, 176).

Resim, fotoğraf bulunan evde namaz kılınmayacağına inanılır (KK: 1, 2, 3, 9, 12).

Uyurken çoraplarını başucuna koyan kişinin ömrünün kısılacığına inanılır (KK: 130).

Kabre toprak atılırken kürek elden ele verilir (KK: 109, 116).

Ölü yıkanan kazan devrilirse başka ölü olacağına inanılır (KK: 4, 6, 8, 11).

Rüyada evin önüne kazan kurulup ısıtılırsa o evden bir ölen olacağına inanılır (KK: 130, 131, 133, 134, 137, 138).

Cenazenin ilk gecesinde su ısıtılan kazan ters çevrilerek altında mum ya da çıra yakılır (Güçlü 1995, 32).

Tek kibritle üç sigara yakılırsa yakanın karısının öleceğine inanılır (Güçlü 1995, 34).

Taşınırken düşen eşya ya da malın haram olduğuna inanılır (Güçlü 1995, 35).

Tüfeğin üzerinden atlanmayacağına inanılır (KK: 20, 21, 23).

Yeni doğan bebeğin yastığının altına bıçak, çörek otu konulur. Bu konulanların bebeği rahatlatacağına ve bebeği gece boyunca kötülüklerden koruyacağına inanılır (KK: 198, 202).

Kaynayan suya bıçak sokulmaz. Tencerenin bereketinin, tadının tuzunun kaçacağına inanılır (KK: 210, 215).

Ekmek bıçakla kesilirse evin bereketinin kaçacağına inanılır (KK: 90, 92, 95).

Uzun süre eve dönmeyen birisinin ayakkabısının içine tuz konulursa eve döneceğine inanılır (KK: 205, 207).

Dolu yağarken dolu tanesi bıçakla kesilirse dolunun duracağına inanılır (KK: 75, 77, 80, 85).

Ölen kişinin karnına bıçak konulur (KK: 1, 3, 35, 70, 72, 75, 77, 80, 82, 90, 95, 100).

Hamile kadının haberi olmadan iki minder konulur. Birinin altına bıçak birinin altına makas saklanır. Loğusa, bıçağın üzerine oturursa erkek; makasın üzerine oturursa kız doğuracağına inanılır (KK: 120, 121, 132, 135, 138, 142).

Urganla komşunun evine girilirse komşuya uğursuzluk getirileceğine inanılır (KK: 145, 146, 148).

Sofra başında birisinin elinden kaşık düşerse o aileden birinin aç olduğuna inanılır (KK: 57, 70).

Geceleyin evden tuz, sirke, turşu, soğan, sarımsak verilirse ölüm olacağına inanılır (Güçlü 1995, 9).

Soğan kabuğunu yakmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 30).

Gece evden yumurta verenin ömrünün kısalacağına inanılır (KK: 35, 36, 40).

Akşam namazından sonra yumurta, süt gibi şeylerin mühürlendiğine ve onlara dokunulmaması gerektiğine inanılır (KK: 60, 61, 65, 67).

Çiğ sütün başkasına verilmemesi gerektiğine inanılır (KK: 25).

İnsanoğlunun çiğ süt emdiği için nankör olduğuna inanılır (KK: 188, 189, 191).

Çiğ sütün ve yumurtanın hakkının ödenemeyeceğine inanılır (KK: 200, 202).

Değirmenden gelen unla yapılan ilk ekmeği yiyenin karısı ölür (KK: 105, 106, 107, 109, 120, 123).

Yarım çay içen kadın dul kalır (KK: 116, 117, 120, 121, 123, 130, 134, 136).

Çaydan çöp çıkarsa misafir geleceğine inanılır (KK: 100, 102, 105, 107).

Hamur yoğururken leğenin dışına sıçarsa misafir geleceğine inanılır (KK: 120, 130, 132).

Ocağa süt taşarsa ineğin sütünün kesileceğine inanılır (KK: 1, 2, 3, 5, 6, 16).

Ocağa süt taşıdığında misafir geleceğine inanılır (KK: 6, 9, 15).

Ocağa süt taşıran kişinin yakın bir arkadaşı tarafından zarara uğratılacağına inanılır (KK: 209, 210).

Karı kocayı birbirinden ayırmak için kapıya domuz yağı sürülür (KK: 120, 122).

Nazar değmesin diye bahçelere soğan sarımsak asılır (KK: 2, 5).

Akşam soğan yenen eve melek girmeyeceğine inanılır (KK: 70, 71, 77).

Ekmeğin kırıntısı üzerine oturanın ağzının burnunun eğileceğine inanılır (KK: 170, 172).

Ekmeğe basanı şeytanın çarpacağına inanılır (KK: 200, 214).

Ekmeğin kırıntısı olan yerde yatanın kâbus göreceğine inanılır (KK: 214, 215).

Ekmeğin üzerinden atlanmayacağına inanılır (KK: 210, 213, 215).

Narın bir tanesini bile yere dökmeden yiyenin cennetlik olduğuna inanılır (KK: 70, 72, 75).

3. 5. Bereket, Uğur ve Uğursuzlukla İlgili Halk İnanışları

Uğur, bir nesnenin, kişinin, zamanın, yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halk inançlarında ve işlemlerinde bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki eşyalar, kişiler, hayvanlar, uğurlu ve uğursuz diye kümelendiği. Uğurlu olanları tercih etmek, uğursuz olanlardan kaçınmak

veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetlemek gerekir (Boratav 1997, 94-95).

Halk inançları içerisindeki uğurlu ve uğursuz durumlarla ilgili inanışların bir kısmı günlerle ilgiliyken bir kısmı da hayvanlarla ilgilidir. Derinkuyu ilçesinde de özellikle bazı hayvanların kendisinin bazı hayvanların da birtakım davranışlarının uğursuz sayıldığı görülmektedir.

Uğur ve uğursuzluk gibi bereket de toplumların hayatında çok önemli yer tutan bir olgudur. Bereket, sadece bağ-bahçe, tarla mahsulleri, hayvancılık veya ticaretle ilgili bir kavram değildir. Sırasında çoluk çocuk sahibi özellikle erkek evladı olmak, bereket olarak düşünülmüştür. Bereket cümlesinden yağmur duası, yılın muayyen günlerinde yapılan toplu bereket şenlikleri, ambarlara ve kilerlere bereket için yapılan uygulamalar, yılın bazı aylarının bereket ayı sayılması zikredilebilir (Kalafat 2009, 91).

Araştırma alanımız olan Derinkuyu'da da uğur-uğursuzluk ve bereketle ilgili şu inanışlar vardır.

Rüzgâr, uğursuzluk olarak kabul edilir ve kıtlık getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 83).

Fırtınalı havada saç kesmenin uğur getireceğine inanılır (KK: 70, 72, 75).

Salı günü iş yapmanın uğursuzluk getirdiğine inanılır (KK: 94, 95, 97).

Salı günü işe başlamanın ve yola çıkmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 12, 15, 17).

Cumartesi günü çamaşır yıkamanın uğursuzluk getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 33).

Geceleri at kişnemesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 3).

Yolda yürüyen birisinin önünden köpek geçmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 50, 55, 60, 64).

Yılan'ın yolu keserek geçtiği görüldüğünde, yılanın uğuru kestiği için uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 4).

Siyah kedinin birinin önünden geçmesinin o kişiye uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 5, 7, 10).

Horozun ötüşünden sonra uyanmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 2, 6, 9).

Karganın sürekli ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 2, 22).

Eşek tezeği bereket getireceği inancıyla harmanda çec altına konulur (Güçlü 1995, 30).

Kaplumbağa kabuğunun uğur getireceğine inanılır (Güçlü, 1995: 30).

Saksağan uğursuz olarak sayılır ve tarla üzerinde dolaşırsa verimsizlik getireceğine inanılır (KK: 20, 23, 25).

Kirpi uğursuz sayılır (Güçlü 1995, 34).

Tilki görmenin uğur getireceğine inanılır (KK: 21, 23).

Evde kara renkli hayvan beslemenin o eve uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 115, 119, 201).

Tavşanla karşılaşmak uğursuzluktur (KK: 95, 97).

Gelin eve girerken ayağının önüne testi konulur ve gelin testiyi kırar. Bunun uğur getirdiğine inanılır (KK: 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81).

Kapı eşliğinde oturmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 130, 131, 135, 139).

Küle basılırsa evin bereketinin kaçacağına inanılır (KK: 210, 211).

Ocağın üzerini boş bırakmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 190, 192, 195, 199).

Ayna kırılmasının uğursuzluk olduğuna inanılır (KK: 36, 99).

Kırık aynayı evde bulundurursan eve uğursuzluk geleceğine inanılır (KK: 25, 35, 46, 52, 65).

Düğünde ayna kırılması uğursuzluk sayılır. Gelinin bahtı açık olsun diye çeyizin en önünde ayna çıkarılır (KK: 200).

Yere düşüp de kırılmayan bardak uğursuzluktur, o bardağı kırmak gerektiğine inanılır (KK: 201, 203, 205, 206).

Cam kırılmasının uğur olduğuna inanılır (KK: 85, 87).

Cam kırıldığında iki aşığın ayrılacağına ve uğursuzluk, kötü olay yaşanacağına inanılır (KK: 185, 188).

Kaynayan suya bıçak sokulmaz. Tencerenin bereketinin, tadının tuzunun kaçacağına inanılır (KK: 210, 215).

Ekmek bıçakla kesilirse evin bereketinin kaçacağına inanılır (KK: 90, 92, 95).

Urganla komşunun evine girilirse komşuya uğursuzluk getirileceğine inanılır (KK: 145, 146, 148).

Soğan kabuğunu yakmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (Güçlü 1995, 30).

Suyu ayakta içen kişinin bereketsizlik getireceğine inanılır (KK: 95).

Tarlada cinsel ilişkiye girenlerin tarlanın bereketini kaçıracağına inanılır (KK: 95, 100).

3. 6. Dini Günler, Bayramlar ve Törenlerle İlgili Halk İnanışları

Tarihin ilk çağlarından itibaren insanlar için dini günler ve bayramlar, çok önemli günler olmuştur. Bütün toplumlarda kültüre ve dini inancıya göre çeşitli etkinliklerle kutlanan bu günler halkın bir araya geldiği, inancın tazelendiği günler olmuşlardır. Bütün milletler gibi Türklerin de dini günlerinde, bayramlarında yaptıkları birçok uygulama, ayin, töre, tören ve inanış bulunmaktadır.

Şamanist Türk kavimlerinin ayin ve törenlerini muayyen vakitte yapılan ayin ve törenler ile tesadüfi olaylar dolayısıyla yapılan özel ayin ve törenler diye ikiye ayırmak mümkündür. Muayyen vakitlerde yapılan ayinler ilkbahar, yaz ve güz mevsimlerinde yapılan ayinlerdir ki bunların çok eski devirlerden beri yapılageldiğine şüphe yoktur. Eski Türk imparatorlukları devrinde bu ayinlerin devletin resmi dini bayramları olduğu Çin kaynaklarının verdikleri bazı haberlerden anlaşılmaktadır. Bilhassa ilkbahar ve güz bayramlarıyla ayinleri Hun devrinden beri malumdur. Moğollarda da ilkbahar ve güz bayramları devletin dini bayramları olmuştur.

Eski Türklerde ayine giderken herkes yeni elbiseler ve beyazlar giyinirdi. Muayyen bir dağa gitmek için yola çıkılır, yolda mezarlığa uğranır ve mezarların üzerine rakı dökülürdü. Dağda halk toplanınca iki ateş (Uluğ od, küçük od) yakılırdı. (Yörükan 2009, 68-69). Bu ayinlerde mutlaka kanlı veya kansız bir kurban olurdu. Kanlı kurbanların en değerlisi attı. Attan sonra koyun gelirdi. Kansız kurbanların en önemlisi ise ruhlara bağışlanarak başıboş salıverilen hayvanlardı.

Eski Türklerde kurban edilen hayvanların kemikleri kırılmaz, köpeklere verilmezdi. Ateşte yakılır veya yere gömülürdü. At kurbanlarının kafatası bir sıruk üzerine konulurdu. Kurbanın eti, kemikleri kırılmadan ayrılır ve kazancı denilen kişiler tarafından pişirilirdi. Kam, et suyundan alıp töslere efsunlar, dualar okuyarak saçı yapardı (İnan 2006, 97-105).

Bunların dışında eski Türklerde milli avlar, toylar ve yağmur duası da önemli ayinlerdendi.

Milli avlar, hakanların tebaası ile birlikte yaptıkları avdı ve eski Türklerde *sığır* denirdi. Avdan sonra büyük bir şölen düzenlenir ve ziyafet verilirdi. (Yörükan 2009, 70)

Beylerin yaptıkları toylar da milli ava benzerdi. Toylarda beyler ziyafet hazırlar, şölen yapar ve mallarını yağmalatırdı. Ayrıca fakir, borçlu insanları borçlarından kurtarırlardı.

Yağmur duasında ise halk bir dağda, kırdan, muayyen bir mahalde toplanırdı. Burada dağlara, suya veya yağmur ilahına kurban kesilirdi. Bu merasimde bazen kam da rol ifa eder, davulunu çalarak ortaya girer ve raksa başlar, dualarını okur; bu dualarda nehirlerin isimleri ve Yer-su'lar zikredilirdi. Nihayet cede taşı kullanılır, niyet yapılırdı (Yörükkan 2009, 70-72).

3. 6. 1. Ramazan ve Kurban Bayramlarıyla İlgili Halk İnanışları

Şevval ayını ilk üç gününde kutlanan bayram olan Ramazan bayramı ve İbrahim Peygamber'in oğlunu, Tanrıya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrının emriyle oğlunu yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiş olan Kurban Bayramı (Boratav 1997, 206-207), bütün Türkiye'de olduğu gibi Derinkuyu'da da büyük bir özen ve neşeyle kutlanır. Yörede bu bayramlarla ilgili yapılan uygulamalar ve inanışlar şunlardır.

Ramazan ve Kurban bayramlarının arife günü mezarlıklar ziyaret edilir. Mezarların üzeri, yanları temizlenir, kırılan yerleri varsa onarılır. Mezar başında dua okunur ve gelenlere bisküvi, şeker, çikolata gibi yiyecekler dağıtılır (KK: 1, 5, 7, 15, 20, 21, 22).

Arife günü temizlik yapılmayacağına, çalışılmayacağına inanılır (KK: 50, 56, 58, 60).

Arife günü dikiş dikmek günahtır. Kadının ölmüş çocuğu varsa onun derilerini dikermiş (KK: 105, 107, 109).

Arife günü kabak tatlısı, baklava gibi tatlılar yapılarak komşulara ve çocuklara dağıtılır (KK: 100, 102, 105, 107).

Bayram öncesinde mutlaka ev temizliği yapılır (KK: 70, 72, 75, 100).

Bayram sabahı erken kalkılır (KK: 1, 5, 25, 32).

Erkekler temiz elbiselerini giyerek bayram namazı kılmaya giderler (KK: 20, 21, 22, 23, 27).

Bayramdan çıkan cemaat, cami önünde bayramlaşır (KK: 27, 51, 53, 55, 71, 85, 86).

Bayramlaşma esnasında küçük çocuklara şeker, çikolata gibi yiyecekler ve bayram harçlığı verilir (KK: 80, 92, 95).

Bayramlaşmadan sonra topluca mezarlığa gidilir ve mezarlıkta dualar okunur (KK: 20, 25, 27, 30).

Mezarlıkta dua okumak için toplanan kalabalığa ölmüşlerin hayrına çeşitli yiyecekler dağıtılır, mezar başlarına şekerler konulur (KK: 94, 97, 109).

Eve dönen erkekler aile üyeleriyle bayramlaşır. Büyüklerin ellerinde öpülür, küçüklere de harçlıklar ve yiyecekler verilir (KK: 1, 5, 115, 125).

Bayramda aile büyükleri, akrabalar ve komşular ziyaret edilip bayramlaşılır (KK: 70, 75).

Yörenin gençleri bayramın ikinci veya üçüncü günü arkadaşlarıyla beraber pikniğe giderler (Karabakla 2003, 55).

Kurban bayramında genelde inek, öküz, dana gibi büyükbaş hayvanlar kesilir. Bunların dışında koyun ve keçi kesenler de vardır (KK: 23, 27, 51).

Kurban kesilmeden önce kurban sahibi iki rekât namaz kılar (KK: 134, 156).

Kurbanı kibleye karşı çevirip acı çektirmeden dini bütün diye bilinen kasaplıkta usta birisine kestirirler (KK: 156, 164, 179).

Kurbanlık hayvan kesilmeden önce tuzlu su verilir (KK: 209, 210, 211).

Kurbanlık kesilmeden önce yanında kurbanlık olduğu söylenmez. Hayvanın bunu anlayıp üzülmesine inanılır (KK: 204, 205).

Kurbanı kesen kestirene üç defa “Vekâletini verdin mi?” der, o da üç defa “Verdim” der. Ondan sonra Besmele çekilip kurban kesilir (KK: 53, 55).

Kurbanın canının acıtılmasının çok büyük günah olduğuna inanılır (KK: 109, 208).

Kurbanlık hayvanın bir yaşını doldurmuş olması gerektiğine inanılır (KK: 134, 156).

Vücutunda eksiklik bulunan, hasta olan, sakat olan hayvanların kurban olmayacağına inanılır (KK: 170, 179, 180, 191).

Kurbanın kanı ve kemikleri gömülür (KK: 204, 205).

Kurbanın bayramın birinci günü kesilmesinin daha hayırlı olacağına inanılır (KK: 198, 204).

Kesilen kurbanın etinin 1/3’ü ev halkına ayrılır, kalan kısmı yoksullara ve kurban kesemeyenlere dağıtılır (KK: 97, 109).

Kurban eti kurban kesmemiş yedi aileye dağıtılır (KK: 205, 206).

Ev halkına ayrılan kısımdan yemekler hazırlanır, komşularla ve akrabalarla birlikte yenilir (KK: 9, 191).

3. 6. 2. Hıdrellez İle İlgili Halk İnanışları

Hıdrellez bahar bayramı niteliğinde kutlanan mevsimlik bayramlarımızdandır. Türk kültürü içinde canlılığını koruyan geleneklerden biri de hıdrellez'dir. Hıdrellez geleneği bir bayram olarak bütün Türk milletinin topluca katıldığı, bir takım töreleri yerine getirdiği bir bahar bayramıdır. Bu tarih kışın bitişi, yazın başlangıcı ilkbahar olarak kabul edilir. Ruz-ı Hızır (Hızır'ın günü) olarak adlandırılan Hıdrellez günü Hızır ve İlyas sözcüklerinin birleştirilmesiyle halk ağzında Hıdrellez şeklini almıştır (Artun 2005, 221).

Halk arasında kullanılan takvime göre eskiden yıl ikiye ayrılmaktadır: 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar olan süre "Hızır günleri" adıyla yaz mevsimini, 8 Kasım'dan 6 Mayıs'a kadar olan süre "Kasım günleri" adıyla kış mevsimini oluşturmaktadır. Bu yüzden 6 Mayıs günü kış mevsiminin bitip yaz günlerinin başladığı gün anlamına geldiği için bu kutlanıp bayram yapılacak bir olaydır. Hıdrellez günü Rumi takvime göre Nisan'ın 23. günü, miladi takvime göre Mayıs'ın 6. günüdür (Artun 1990, 1-23).

Hıdrellez, Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kere bir araya geldikleri gündür; ancak bu beraberlikte ismi yaşatılmasına rağmen İlyas'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır. Bundan dolayı Hıdrellez bayramında icra edilen bütün merasimler Hızır ile ilgilidir. Bunun temel sebebi, İslam öncesi devirlerde üç büyük kültürün hâkim olduğu alanlarda bu yaz bayramı vesilesiyle kültürleri kutlanan insanüstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla bütünleşmesidir (Ocak 1998, 313).

Hıdrellez, hem yaygınlığı hem de töre ve törenlerinin, eğlencelerinin zenginliği bakımından bahar bayramları içinde en dikkat çekici olan bayramdır. Hıdrellez, Müslüman inançlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas adlarının halk ağzında aldığı biçimdir. Halk inançlarına göre Hızır, zaman zaman dünyada dolaşır, gezdiği yerlerde kuru otları yeşertir ve dokunduğu kişinin elinde yeşil bir iz bırakmış. Halk arasında onun, bereket, uğur getirdiğine, dağda kalanlara yardım ettiğine inanılır. İlyas hakkında anlatılanlar daha azdır. Bu inanca göre Hızır ile İlyas iki kardeşmiş, başka bir inaniş

göre ise Hızır erkek, Ellez de kız iki sevgililermiş. Birbirlerine uzun süre hasret kalmışlar, Hıdrellez gecesi buluşmuşlar ve bu kavuşmanın sevinciyle can vermişler (Boratav 1997, 222).

Genellikle kadınların ve genç kızların bayramı diye nitelendirilen Hıdrellez törenlerini başlıca iki kısımda özetleyebiliriz:

1. 5 Mayıs, Hıdrellez gecesi gerçekleşmesi gereken dilekler için bereketin, sağlığın sağlanması için bir takım işlemlere girişilir.
2. Ertesi gün dilek işlemleri sürdürülür; ama o gün törenler bir bayram havası içinde geçer (Boratav 1997, 222).

Derinkuyu'da Hıdrellezle ilgili uygulamalar ve halk inanışları şunlardır.

Hıdrellez'in zorda kalanlara yardım ettiğine inanılır (KK: 5, 9, 12,15).

Hızır'ın evleri gezip dolaştığına, eğer bir evde hayırlı işler oluyorsa o eve bereket getirdiğine inanılır (KK: 56, 59).

Hızır'ın geldiğini kimse bilmezmiş. Hızır gelip evlere ekinlere bereket dağıtırmış (KK: 105, 108).

Hızır'ın ellerinin değişik olduğuna ve farklı suretlerle geleceğine inanılır (KK: 205, 206).

Hıdrellez'de yaylalara üşüyerek gidip terleyerek gelindiğine inanılır (KK: 100).

Hıdrellez'de yaylalara gidilip oralarda piknikler yapılır. Mezarlıklar ziyaret edilir (KK: 120, 134, 156).

Ev sahibi olmak için Hıdrellez'de çamurdan ev yapılır (KK: 118, 120).

Hıdrellez'de ateş yakılır, ateşin üzerinden atlayıp dilek dilenir. Sabah namazında yedi "S"li yiyecek yenir ve ilk gördüğün çocuğa para vermen gerektiğine inanılır (KK: 209, 211, 215).

Hıdrellez'in insanlara değişik insan tiplerinde gözüktüğüne ve bir şeyler istediğine verenin zengin olacağına vermeyenin de sıkıntıya düşeceğine inanılır (KK: 56, 58, 61, 65).

Hıdrellezde bir dedenin ekinleri dolaşıp onlara bereket dağıttığına inanılır (KK: 100, 102, 103, 120).

Hıdrellez sabahı kimse görmeden dereye ykanılırsa o yılın bereketli geçeceğine inanılır (KK: 2, 5).

Gün doğmadan dileklerin bir kâğıda yazılıp akarsuya atılırsa kabul olacağına inanılır (KK: 5, 9, 15).

Hıdrellez günü sabahı eve ilk olarak bir koyun alınırsa o yılın bereketli ve iyi geçeceğine inanılır (KK: 22, 25).

Hıdrellez sabahı eve ilk olarak daha önce uğuru denenmiş bir kişi alınır. O kişiye yemek verilir (KK: 6, 26, 27).

Hıdrellez sabahı gün doğmadan dereden alınan su eve getirilip serpilirse o yılın iyi geçeceğine inanılır (KK: 23, 29, 35, 38).

Hıdrellez günü salıncak kurulup sallanılır (KK: 56, 59).

3. 6. 3. Yağmur Duasıyla İlgili Halk İnanışları

Yağmur yağdırma törenleri, havaların kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırarak bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamaları içine alır.

Tarımcılıkla uğraşan toplumlarda, iklim şartlarının ve yağış seviyesinin, alınacak mahsulün verimini etkilemesi nedeniyle önemli bir yeri bulunmaktadır. Yağmurun yeterli oranda yağması bolluğu; az yağışı ise az üretimi dolayısıyla kıtlığı beraberinde getirir. Bu nedenle insanlar, tabiat olaylarını kontrol altında tuttuklarına inanılan doğaüstü güç ya da güçlerle her zaman iyi geçinmek istemiş ve onlardan yağmur yağdırmalarını istemek amacıyla belirli dönemlerde bir takım törenler düzenlemiştir.

Yağmur yağdırma törenleri, geçmişten günümüze uygulanan bir gelenektir. Dünyanın neresinde olursa olsun yağmura ihtiyaç duyan toplumlar, gerekli olan yağışı sağlayarak kuraklığı önlemek amacıyla çeşitli yollara başvurmuşlar, kendi inançları ve adetleri doğrultusunda dualar etmiş, törenler düzenlemiştir (Çıblak 2002, 93).

Başta Çin ve Arap kaynakları olmak üzere birçok kaynakta eski Türklerin doğa olaylarını istekleri doğrultusunda değiştirmek amacıyla kullandıkları “yada, yat, cada, sata, cay vb.” adlar verdikleri sihirli bir taşın sahip olduklarından bahsedilir. Yağmur taşı da denilen bu taş, yağmur, kar dolu yağdırma, fırtına çıkarma ya da bunları durdurma gibi önemli tabiat olaylarının gerçekleştirilmesinde kullanılmıştır (İnan 2006,165).

Yağmur duasında halk bir dağda, kırdan, muayyen bir mahalde toplanırdı. Burada dağlara, suya veya yağmur ilahına kurban kesilirdi. Bu merasimde bazen kam da rol ifa eder, davulunu çalarak ortaya girer ve raksa başlar, dualarını okur; bu dualarda nehirlerin isimleri ve Yer-su’lar zikredilirdi. Nihayet cede taşı kullanılır, niyet yapılırdı (Yörükkan 2009, 71-72).

Derinkuyu ilçesinde büyük oranda İslamiyet'in etkisi altında yapılan yağmur dualarında *yada* taşının ve eski adetlerin de izlerini görmek mümkündür.

Derinkuyu ilçesinde yapılan yağmur duası ritüeli ve bu ritülle ilgili inanışlar şunlardır:

Suvermez Kasabası'nda yağmur duası için yüksek bir tepenin başındaki Alıngaya denilen kayanın önüne çıkılır. Orada büyük kazanlarda yemekler pişer, orada hazır bulunanlara yedirilir. Yağmur duası için ilk önce eller ters tutulur ve hoca duasını yapar, daha sonra koyun ile kuzu karşı karşıya getirilip melettirilir. Yağmur duası esnasında elbiseler de ters giyilir. Bir erkek, gelin kılığına sokulup ıslatılır (KK: 214, 215).

Yağmur yağması için at kellesi Yasin-i Şerif yazılıp subaşına götürülür. Burada iki rekât namaz kılındıktan sonra kelle, suyun kenarına gömülür ve hiç ardına bakmadan eve gidilir (KK: 20, 21, 23).

Yağmur yağmadığı zamanlar at başının kemikli kısmına yelek veya divitle yağmur yağması için dua yazılır ve at başı ya kuyuya sarkıtılır ya da kuyunun yanına gömülürdü. Yağmur şiddetli yağdığı zaman da at başı geri çıkarılırdı (Aytekin 2006, 143).

Yağmur duası esnasında elbiseler ters giyilir (KK: 134, 156, 164).

Yağmur duası esnasında taşlar okunup yalanır (Güçlü 1995, 28).

Yağmur duasına giderken çocukların eline süpürge verilir (KK: 214, 215).

Yağmur yağması için dağa çıkılır. Bulgur kaynatılır. Kurbağa kesilir, yemek yapıp dağıtılır (KK: 191, 193).

Yağmur yağması için dört yolun ortasında bulgur kaynatılır (KK: 209, 210).

Yağmur yağması için dağda kurban kesilir. Kurbanın etini oradakiler yerler (KK: 88, 89).

Yağmur yağması için yüksek bir dağa çıkılır. Avuç içi yere bakar şekilde Allah'a dua edilir. Daha sonra cemaatle kılınan namazın ardından kesilen kurbanla yemek yenir. Yani o kurban Allah'a adanır (KK: 55, 71).

Saf kişilerin üzerine kalburu tutup yağmurun yağması için su dökerlerdi. Su dökülen kişiye hane halkı bir yumurta verirdi (Aytekin 2006, 143).

3. 7. Sağaltma Metotları ve Ocaklarla İlgili Halk İnanışları

Halk hekimliğinin kökenini mitolojiye kadar götürebiliriz; çünkü mitoloji ile halk hekimliğinin arasında kuvvetli bir bağ vardır (Kabak 2011, 170). Mitoloji her şeyden önce başlangıçla, kökenle ilgili anlatılardır. Yaban toplumlarda eğer insan nesnelerin kökenini bilirse onlara da hükmetmek mümkün olur diye düşünülür. Köken ve kozmogoni mitlerini anlatarak hastalıklara çare bulma inancı pek çok yaban toplumunda görölmüştür (Eliade 1993, 29-30). Mitlerin halk hekimliğinde kullanılması büyüsel işlemlerle karışık bir halde şu şekillerde tespit edilmiştir. Birincisi hastalığa sebep olan nesnenin insan vücudundan emilerek veya elle yapılan bir işlemlle atılmasıdır. İkincisi kulübede, açık havada hastalanan şahsın ruhunun kötü ruhlar tarafından saklandığı yerden kurtarılarak, kötü ruhlarla kavga edilmesidir. Üçüncüsü de hastanın dualar okunarak, çeşitli nesnelerin, resimlerin içine yerleştirilmesidir (Claude 1993, 76-77). Türklerin çok eski ve zengin bir mitolojisi vardır. Türk mitolojisine bakıldığında bu mitolojiyi “Yaşatan ve uygulayan şahısların adının Kam, Baksı, Ozan, Oyun, Şaman diye adlandırıldığı görülür. Bu terimlere dayalı olarak Kamlık, Ozanlık, Şamanlık gibi kullanımlar bir hayli yaygındır.” (Esin 1983, 192). Şaman; Şamanizm’e bağlı halklarda ruhlarla insanlar arasında aracı rolünü oynayan bir tür din adamıdır. Şamanist dünya görüşüne göre, bütün dünya iyi ve kötü ruhların etkisi altındadır. Büyük ve özellikle insanlara ve hayvan sürülerine türlü kötülükler yapmaya hazır kötü ruhlarla ilişki kurmak kudreti yalnız Şaman’da bulunur. İnsanlar ruhların ne doğada ne huyda olduklarını ve her şeyden önce onlara hangi yoldan gidileceğini bilemez, onların nelerden hoşlandıklarını, hangi cins ve çeşit kurbanlardan memnun kalacaklarını saptayamazlar. Ata ya da akraba ruhlarından aldığı kuvvet ve ilham ile bütün bunları ancak Şaman bilir ve böylece bir yandan iyi ruhların insanlar için yararlı ve hayırlı etkilerini devam ettirmeye, bir yandan da çeşitli çarelere başvurmak suretiyle kötü ruhların zararlı eylemlerini önlemeye onun gücü yeter (Buluç 1997, 13-43). Şamanlar; kâhin, büyücü, uzman hekim, bilim adamı ve felsefecidir. Geçmişte Şaman’ların yaptığı bu hekimlik işini bugün halk arasında *ocak* olarak tabir edilen kişiler yapmaktadır. Bu bilgiler eşliğinde ocağı şu şekilde tanımlayabiliriz. “Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı iyileştirme gücünde olan bir işte uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. “Ocaklı kimseler hastalıkları sağaltma yöntemlerinde genellikle büyü işlemlerini kullanırlar; bunun yanında hastaya belirli şeyleri yedirip içirmek, vücudun ağrıyan yerlerine çeşitli maddeler sürmek, bağlamak gibi ilaçları kullanırlar.” (Boratav 1997, 113-114). Bu

ocakların içerisinde kadınların ayrı bir yeri vardır. “Bütün sözlü gelenek bilgileri ve tarihi kaynaklar genelde kadınları, dua eden, şifacı, otlarla tedavi eden... olarak gösterirler. Bundan başka kadınların çocuk hastalıkları uzmanı, bakıcı, büyücü, doğumu bir doktor gibi gerçekleştiren oldukları da tarihi vesikalarla bilinmektedir.” (Bayat 2010, 156). Ebelik, otacılık gibi işleri yapan bu kadınlar, İslamiyet öncesi devirdeki kadın Şamanların devamıdır (Bayat 2010, 155-169). Bu geleneğin Orta Asya’dan Anadolu’ya taşındığı ve biraz değişerek de olsa Anadolu’da hala yaşatıldığı bir gerçektir (Öger 2003, 336). Aladağ yöresinde ocaklı olarak bilinen kişiler vardır ve bu kişilere sarılık hastalığının iyileşmesi, temra denilen deri hastalığının tedavisi için gidilmektedir (Yılmaz 2005, 147). Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde ocaklı olan kişilere her türlü hastalığa çare bulmak, çocuk sahibi olmak, nazar, büyüü engellemek, korkuyu yenmek için gidilir (Akça 2009, 136-137).

Derinkuyu yöresinde de “Allah’tan geldiğine inanılan bir bela, kötü niyetli kişilerin yaptıkları büyü, sihir, nazar gibi usullerle ortaya çıkan bir dert yahut ateş, ocak, eşik gibi kutsal varlıklara karşı gösterilen bir saygısızlığın neticesinde aileye gelen bir felaket olarak değerlendirilen muhtelif hastalıklar vardır.” (Araz 1995, 158). Bu hastalıkların sağaltma yöntemleri ve hastalıklarla ilgili inanışlar şunlardır.

Çocuğu zayıf kalanlar Şemşili’deki mezar (maşat)’ı üç defa dolandırır (Aytekin 2006, 143).

Köpeğin üzerine su dökülerek yıkanır. Daha sonra o suyla hasta olan çocuk çıplak olarak yıkanır (Aytekin 2006, 143).

Kırk baskını olan çocuk kiliseye götürülür, kilisenin etrafı üç defa hızlı hızlı dolandırılır. Kilisenin dışında caminin etrafında da dolandırılır, dua edilir. Dua şu şekilde yapılır: “İlah’ım kötülüğünü al, iyiliğini ver, buna bir sebep ver.” (Aytekin 2006, 143).

Kırk baskını veya geç yürüyen çocuklar topal bir kadın tarafından küfeyle ev ev dolaştırılarak şöyle denir:

Bir sokum ekmek

Kapı kapı gezmek

Kütüme küt

Bir sokum ekmek (Aytekin 2006, 144).

Dabaz olanlar dört yolun ortasına yatarak şöyle bağırır: “Ben dabaz oldum, havlamaz oldum Hav Hav!!” (Aytekin 2006, 145).

Hastalıklara karşı şifa bulmak için türbe ve ağaçlara çaput bağlanır (Güçlü 1995, 27).

Baş ağrısını dindirmek için kurban kanı alna sürülür (Güçlü 1995, 28).

Kadınlarda kansızlığı gidereceği inancıyla kil yenilir (Güçlü 1995, 29).

Saralı olanlar Cuma günleri camiye tavaf ederler (Güçlü 1995, 31).

Geceleri altını ıslatan çocuklara yatırlardan alınan toprak yedirilir (Güçlü 1995, 31).

Büyümesi ağır olan çocuk, ölünün yıkandığı sudan kalan artık suyla yıkanır (Güçlü 1995, 32).

Boğaz ve karın ağrılarının el ya da ocak tarafından giderileceğine inanılır (Güçlü 1995, 32).

Üzerlik tohumuyla hasta tütsülenir (Güçlü 1995, 34).

Havale geçiren çocuğun başında oklava kırılır (Güçlü 1995, 34).

Ruh hastalığını tedavi etmek için Derinkuyu Yer altı Şehri'ne gidilir (Güçlü 1995, 51).

İnsanların ortopedist yerine başvurdukları kırık, çıkık işleriyle uğraşan insana yörede *sınıkçı* denir. Her bölgenin nam salmış sınıkçısı vardır. Bu insanlar deneyimleriyle ya da askerlikte aldıkları sıhhi bilgilerle bu işleri yürütmektedirler. Çoğu doğal ilaçları kullanmaktadırlar. Bazen başarılı bir operasyon yapmış olmaları isimlerinin çevrede daha çok duyulmasına neden olmaktadır. Babası sınıkçı olan birisi doğal olarak sınıkçı sayılabilmektedir. Sınıkçıların en çok kullandıkları ilaç ise kuru üzüm ezmesi ya da tavuk pisliğinin kırık yere sarılması şeklinde olmaktadır (Güçlü 1995, 60-61).

Sık sık düşük yapan yani hamile kaldığı halde çocuğu düşüren kadınlar değişik yöntemlere başvururlar. Bunlardan birisi çocuğun kulağına girsin düşüncesiyle hamile kadının göbeğine dua okumaktır. Düşüğü önlemek için başvuru olan bir diğer yöntem de vajina ağzına çaput koyarak sıkıca bağlamaktır. Yine yörede düşük yapan kadının donuna kilit takılarak düşüğün önleneceği inancı da bir hayli yaygındır (Güçlü 1995, 61).

Vücutta görülen kırmızı ve kaşıntılı kabarcıkların oluşturduğu hastalığa yörede *dabaz* denir. Dabaz hastalığının tedavisi için birçok yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

1. Hasta soğuk suyla yıkanır.

2. Hastanın boynuna kurt aşığı asılır.
3. Hastanın üstüne al kırmızı yorgan örtülür.
4. Hastaya kırmızı giysi giydirilir.
5. Hasta “Ben dabaz oldum, havlamaz oldum” diye kırk kez bağırılır.
6. Karaağaç kabuğu kaynatılarak kabarcıklar üstüne sarılır.

Böylece Dabaz hastalığından kurtulunacağına inanılır (Güçlü 1995, 62).

Yörede boğmaca hastalığına yakalanan hastaya yeni doğum yapmış eşeğin sütü sağılarak içine tavuk pisliği katılmakta ve içirilmektedir. Bunun yanında eşek sütünün sade ilaç olarak içirildiği ya da ebe gömeci otu yedirildiği bilinmektedir (Güçlü 1995, 62).

Elinde veya vücudunun değişik yörelerinde siğil çıkanlar siğil üzerine kurbağa kanı sürerler. Siğil yine geçmezse keven adıyla bilinen dikenli bir bitkiye siğil olan yeri sürerler. Bazen siğil için muska yazdırıldığına da rastlanmaktadır (Güçlü 1995, 62).

Yörede, arpacık hastalığına *itdirseği* denir ve şu şekilde tedavi edilir: Loğusa kadının sütü göze damlatılır. Üç İhlâs bir Fatiha okunup göze üflenir (Güçlü 1995, 62).

Sara hastalığının tedavisi için doktora gidildiği gibi hocalara gidildiğini, soğuk su serpildiğini ve soğan koklatıldığını görüyoruz. Saralı kişinin cebinde muska taşıması da bir önlem olarak düşünülmektedir (Güçlü 1995, 62).

Kekemeliğin kem gözlü birinin nazarından ileri geldiği sanıldığından kem gözlü o kişinin eski elbiseleri çalınarak yakılır ve kekeme kişiye tütsülenir. Bazen dilin altındaki etli kısmın kesilmesi başvurulan bir yöntemdir (Güçlü 1995, 62).

Boğmaca ve ses kısıklığına eşek sütünün iyi geleceğine inanılır (Güçlü 1994, 75).

Yörede boğaz ağrısına *Boğaz düşmesi* denir. Köyde uzmanlaşmış kişiler tarafından boğaz bölgesinin çekilmesi yani sıkıştırılarak yukarıya kaldırılmasıyla çözülür (Güçlü 1994, 75).

Soğuk algınlığına karşı yörede sonbaharda toplanan ayva yaprakları kaynatılarak içilir (Güçlü 1994, 75).

Yörede nezleye *Salım* denir. Pekmez içirilir, su kaynatılarak ağız ve burun bölgesi buğusuna tutulur (Güçlü 1994, 75).

Yörede vücudun herhangi bir bölgesinde oluşan yaraların mikrop kapmaması için ya yara üzerine işenir ya da üstüne kül basılır (Güçlü 1994, 76).

Karın ağrıdığında zeytinyağlı yumurta pişirilir, yumurta biraz soğuduğu zaman karnın üzerine konur (Karabakla 2003, 80).

Eziklerde soğan ezilerek bir bezle ezilen yere sarılır (Karabakla 2003, 80).

Baş ağrıdığı zaman patates dilimlenerek alna konur (Karabakla 2003, 80).

Sarılık olanlar köyde bilgili olduğu sanılan kişilere (Ocaklara) gidip kulak ve alınlarını jiletletirler (KK: 5, 7).

Sarılık olan çocukların üzerine yani yüzlerine örtülen yemenilere altın bağlarlar, (çocuğun) tenine altın değmesiyle sarılığın gideceğine inanırlar ve bebeğe sarı yemeni örterler (KK: 200, 203).

Kırpikler birbirine yapışınca arpa, iğnenin ucuna batırıp ısıtıp ısıtıp gözlere bastırılır (KK: 11, 17).

Uçuğu iyileştirmek için tahta kaşık ısıtılıp uçuk olan yere basılır ve “Uçuk beni belledi ben uçuğu dağladım” denilir (KK: 102).

Sivil (siğil) çıkınca bir çobana önce o siğil okutulur daha sonra dağdan bir keven çevrilir, sonra o keven kurudukça siğil de kurur (KK: 210).

Bazı yaraları iyileştirmek için pişirilen soğan, sabunla birlikte yaranın üstüne sarılır (KK: 2, 5).

Kırık çıkık olan yere bal sarılır (KK: 200, 201, 205).

Kırık çıkık gibi olaylara bakanlara sınıkçı derler. Kırılan yerleri önce ılık su ve balla ovarlar. Tahta, kâğıt vb. şeylerle bağlayıp örterler (KK: 191).

Kırılan yere üzüm, zeytin ezilip sarılır, et konulur (KK: 172).

3. 8. Nazar ve Nazardan Korunmayla İlgili Halk İnanışları

Halk arasında en yaygın inanışlardan birisi olan nazar hakkında birçok tanım vardır.

P. Naili Boratav nazarı “Kimi insanların bakışlarındaki güç ve bu güçle; bir kişiye bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde kırılma vb. bir olumsuz etkinin meydana gelmesidir” (Boratav 1997, 126-127) diye tanımlar.

Yaşar Kalafat ise nazar hakkında “Kara iyelerden birisi olarak kabul edilen nazar, kişioglunun bizzat kendinden kaynaklanır. Gözler vasıtası ile bakışlarla nazar edildiği kanaati hâkim ise de kişioglu görmeden de duyarak ve tadarak da nazar edebilir. Hatta muhayyilesini kullanarak da nazara sebep olabilir. Nazar canlı ve cansız varlıklara

yönelik olabilirken nazara karşı en fazla bebeklerin korunmaya ihtiyacı olduğuna inanılır.” (Kalafat 2010, 203) demektedir.

Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklar ile güzellikleri, hünerleri herkesin hayranlığını uyandırmış kişilerdir; çünkü çocuklar zayıf mahlûklardır, çabuk etkilenebilirler. Güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını kamçılar. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara sadece insanlar uğramaz. Mal mülk, hayvanlar (Özellikle at, inek gibi büyükbaş hayvanlar), evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan ya da sakatlanan at, sütü azalıveren inek, bereketli beklendiği halde kıt elde edilen yıllık mahsul vb. için de “Nazara geldi, Nazara uğradı” denilir. Hatta aile içindeki düzen, iki dost arasındaki sevgi bağı gibi başarı ile yürütülen bir iş de nazara uğrama sonucu bozulabilir. Halk içinde bazı kişilerin, sebebi bilinmeyen olağanüstü ölçüde nazar güçleri olduğuna inanılır. Bakışı ile bir atı iki, üç yüz metreden çatlatabileceğini ileri süren ve bunu ispatlayan kimseler hakkında hikâyeler anlatılır. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi özellikle de kişinin yakınlarının fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilir. Bu türlü nazardan en çok çocuklar etkilenir, onun içindir ki ananın babanın çocuğuna fazla düşkünlüğü iyi sayılmaz.

Nazardan ilk akla gelen korunma çaresi zarar görmesi ihtimali olan kişiyi kem gözlerden kaçırmaktır. Bu uygulamanın aşırı boyutlarını masallarda görmekteyiz. Padişahın çocuğu (Çoğu kez kızı) o kadar güzeldir ki çocuğa nazar değmesinden korkulur, bu yüzden yıllarca kimseye gösterilmeden bir köşkte tek başına yaşamak zorunda bırakılır. Çok sağlıklı ve güzel çocuklar, hatta kırkı geçtikten sonra da mümkün olduğunca nazarının dokunacağı düşünülen kimselere gösterilmemeye çalışılır (Boratav 1997, 104-105).

Çocukların en yakınlarının sevgi ve hayranlık bakışlarının, aşırı okşamalarının kötü sonuçlar verebileceği inancı ile çocukları, tatlı sözler yerine “Maskara, çirkin”...gibi kötuleyici sözlerle sevmek tavsiye edilir. Ayrıca arada kesinlikle “Maşallah” demek ve kelimeye “tü tü ...” sesleriyle tükürme taklidi de eklemek gerekir (Boratav 1997, 105). Bu sözler ve hareketler ile kişinin içinde olduğunu bildiği kara iyeyi şaşırtmak amaçlanır.

Nazarlık, koruma ve korunma amaçlıdır. Bu objelerin yalnızca biçimleri değil, yapıldıkları maddeler ve renkleri de önemlidir (Artun 2005, 251). Anadolu’da nazarlık genellikle “Göz değmesinden Tanrıya sığınıldığını sembolize eden mavi boncuk,

kamların koruyucu iyelerini sembolize eden kurt dişi ve kurt derisi” (Kalafat 2010, 202) nazarlık olarak kullanılır.

İnsanlar nazardan korunmak amacıyla bu uygulamaların yanı sıra muska ve ayetlerden yararlanma yoluna da gitmektedir. Bunda İslamiyet’in etkisini görebiliriz. Nitekim insanlar nazardan korunmak amacıyla inandıkları dinden de yardım alarak hareket etmişler ve bu şekilde nazardan daha etkili bir yol ile korunabileceklerini düşünmüşlerdir diyebiliriz (Akyol 2006, 52).

Nazar, halk inanışları içerisinde en yaygın inanışlardan birisidir. Anadolu’nun her yerinde nazara inanılır ve nazardan korunmak için bir takım tedbirler uygulanır (Çetin 2007, 50).

Derinkuyu yöresinde de nazarla ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Bu inanış ve uygulamaları; nazardan korunma ve nazarın tedavisi ile ilgili inanış ve uygulamalar olarak ikiye ayırabiliriz.

1. Nazardan Korunma İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar

Derinkuyu ilçesinde “Kötü niyetli kişilerin, mavi (gök) gözlü olanların, seyrek dişli olanların, çekemeyenlerin, kıskanç olanların, sakar olanların, aniden sevenlerin, yaşlı insanların, şuh olan kişinin, neşeli olan kişinin, kanı kaynayanların ve bir şeye veya kişiye aşırı ilgi, sevgi gösterenlerin” (KK: 2, 5, 7) nazarının değeğine inanılır. Bir takım nesnelere ve uygulamaların insanları, hayvanları ve cansız varlıkları nazardan koruyacağına inanılır. Bu nesnelere ve uygulamalar şunlardır:

Çocuk doğar doğmaz köydeki ocak ya da el olduğuna inanılan bir kişiden çocuğun nazardan korunması için ze çevirmesi (Bir çeşit mum ve tuz karışımı) istenir (Güçlü 1994, 73).

Yeni doğan çocuğa nazar değmesin diye nazarlık takılır (KK: 12, 10).

Çörek otu asılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 16, 17).

Çocuğa, üzerlik otu, seğ, bal mumu (kafera) ve su geçirmez mavi bezden yapılan nazarlık asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 15, 16, 19, 20).

Soğan kabuğu ateşe atılıp bebeğe koklatılırsa o bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 7, 8, 9).

Nazar muskası yapılıp asılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 12, 13, 160, 167, 168).

Çocuklara, hurmanın çekirdeği ve has iğdenin dalı gün doğmadan kesilip asılırsa nazardan koruyacağına inanılır (KK: 12, 13).

Dağdağan ağacından yapılan nazarlığın çocuğu nazardan koruduğuna inanılır (KK: 4, 8).

Bebeklere kara sürerek nazardan korunabileceğine inanılır (KK: 15, 114, 115, 119, 124, 126).

Çocuğu nazardan korumak için Alay köyündeki hocaya muska yazdırılır (KK: 131, 132, 135, 136).

Sarımsak kökünden yapılan nazarlık takılan çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 120, 130).

Geline nazar değmesin diye tütsü yakılır (KK: 134, 135, 136, 140, 145, 146, 147, 149).

Geline nazar değmesin diye gelinliğinin görünmeyen yerlerine gök boncuk ve sarımsak kökü asılır (KK: 150, 160, 161, 162, 163, 165).

Çöreotu asmanın insanı nazardan koruduğuna inanılır (KK: 211, 212).

Kurt dişinin nazardan koruduğuna inanılır. Bunun için küçük çocuklara ve evlere kurt dişi asılır (KK: 50, 52, 53, 55).

Mavi (gök) gözlü kişilerle karşılaşmamak için yol değiştirilir (KK: 2, 10).

Kem gözlü kadınların nazarı değmesin diye yufka yapılan çardakların kapısı kapatılır (KK: 20, 22).

Seğiren göz yeni bir nazarın, felaketin habercisidir. Bu felaketi önlemek için seğiren gözün üstüne bir saman çöpü konulur (Güçlü 1994, 20).

Evin muhtelif yerlerine at kafası veya eşek kafası asılırsa nazar değmeyeceğine inanılır (Beğen 2003, 39).

Tarlaların kenarına yumurta kabuğu veya inek kafası asılırsa, tarladaki ürüne nazar değmeyeceğine inanılır (KK: 70, 72, 88, 89, 92).

Evlere ve arabalara nazardan korumak için ölmüş kaplumbağa kabuğu konulur (KK: 32, 35, 37).

2. Nazarın Tedavisi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Nazara geldiğine inanılan kişi, hayvan veya cansız nesne için halk arasında uygulanan bir takım sağaltma yöntemleri vardır. Bu yöntemlerin en yaygını “Kurşun dökme” yöntemidir. Kurşun, kurşun dökme ocağı olarak bilinen kadınlara

döktürülmektedir. Burada kurşun dökmenlerin tamamının kadın olması dikkat çekicidir. Bu kadınlar “Kısmen de olsa Şamanlık kurumu ile alakalıdır ve toplumsal cinsiyet bağlamında normal kadınlardan farklı konum sergilerler.” (Bayat 2010, 156). Bu kadınlara toplum içerisinde daha çok saygı gösterilmekte ve söyledikleri doğru olarak kabul edilmektedir.

Kadınlar arasında kurşun dökmenin şekli konusunda tam bir birliktelik bulunmamaktadır, her kadın diğerlerinin yapmadığı değişik uygulamalar yapmakta veya birinin yaptığını diğeri yapmamaktadır; ancak uygulamalardaki nüans farklılıklarına rağmen kurşun dökme işlemi özü itibariyle bütün kadınlarda aynıdır. Genel itibariyle yörede kurşun şu şekilde dökülüyor diyebiliriz:

Kurşun, ocakta bir kabın (genellikle bakır tava) içinde ısıtılır. Bu sırada kurşun dökülecek kişi ocağın önüne diz çöktürülür, başına bir örtü örtülür, o örtünün dört bir kenarından dört kişi tutar. Kurşun dökme işlemi dört kez döner sonra kurşunu suya döker, bu sırada bir takılama sesi duyulur ve sudan duman çıkar. Bu dumanla birlikte nazarın da çıktığına inanılır. Daha sonra suyun içinden alınan kurşuna bakarak kurşun ocağı olan kadın, kimin nazarının değdiğini kurşunun şekline bakarak yorumlar. Nazar çok işlediyse kurşun kül renginde, az işlediyse sarı renkte olur. Daha sonra kurşun dökülen su nazar değen kişinin üstüne serpilir, bu sudan orada bulunan herkese içirilir ve su evin her köşesine serpilir. Su serpilirken de “Hastalık dışarı sağlık içeri” denilir (KK: 5, 7, 8, 10, 15,18, 20, 22).

Nazarın tedavisi için uygulanan diğeri bir yöntem ise seğlemedir. “Seğleme (Şap yakma) halk arasında yaygın bir yöntemdir. Bunda seğ (Şap) kullanıldığı için adı seğlemedir. Seğleme işi de ocak olarak bilinen ailelerin yaşlı kadınları tarafından yapılır. Bu kadınlara seğci denir.” (Kabak 2011, 174). Seğleme işlemi ufak farklılıklar olsa da yörede genel olarak şu şekilde yapılır:

Önce seğci abdest alır, hasta kibleye doğru çevrilir. Seğci “El benim elim değil Ayşe Fatma anamızın elidir” diyerek seği hastanın baş, bel ve ayak çevresinde üçer defa dolandırır. Bu sırada İhlâs suresini de okur. Daha sonra seğci, bu seği kızgın kül içine atar. Kül içinde ısınan seğ parçasının bıraktığı beyaz tortunun aldığı şekillere bakarak kimin nazar değdirdiğini tespit etmeye çalışır (KK: 120, 122).

Derinkuyu’da nazarın tedavi edildiği bir diğeri yöntem ise delikli taşın geçirme yöntemidir. Yörede, nazar değen çocuk; 3 İhlâs, 1 Fatiha okunarak delikli taşın içinden 7 kez geçirilir. Sonuncuda çocuğun üstündeki bir elbisesi orada bırakılır ve ardına

bakmadan oradan uzaklaşılır. Derinkuyu Yer Altı Şehri'ndeki ve Suvermez Kasabası'ndaki delikli taşlar herkes tarafından bilinmektedir (KK: 130, 132, 136).

Bu yöntemlerin dışında Derinkuyu'da nazarı tedavi etmek için şu pratikler de uygulanır:

Nazarı değen kişinin ayağının altından toz alıp bir bardak suya atılır ve banyo yaparken omuzdan itibaren dökülür (KK: 200, 202, 205).

Nazarı değen kişinin ayağının altından toprak alınıp nazar değen kişinin başından aşağıya dökülür (KK: 207, 208, 210).

Nazarı değen kişinin ayağının altından toprak alınır ve nazar değen kişinin arkasından dökülür (KK: 80).

Nazardan kurtulmak için öküz tezeği, soğan kabuğu ve sarımsak kökü yakılır (KK: 70, 75, 77, 78, 80).

Nazar değen kişi nefesi kuvvetli birisi tarafından okunur, hala geçmiyorsa bir parça seğ yutulur (KK: 220, K221,223).

Nazar değen kişinin evinden gizlice süpürge alınır, sonra bu süpürge yakılır (KK: 78, 79).

Nazar değen kişiye muska takılır (KK: 5, 9, 20, 21, 22).

Nazarı değen kişinin gizlice elbisesi alınıp yakılır ve dumanı nazar değen kişiye koklatılır (KK: 83, 85, 87, 89, 95).

Nazar değen kişi okunur. Soğan, sarımsak kabukları ve seğ bir kaba konur, onlar kapalı yerde yakılır. Dumanı tütsü gibi nazar değen kişiye koklatılır. İçindeki seğin yarısı yenir yarısı da kapıda ezilir (KK: 65).

Nazarı değen kişinin elbisesi nazar değen kişiye koklatılır (KK: 70).

Nazar değen kişinin kafasına katran dökülür (KK: 72, 75).

3. 9. Büyü ve Sihirle İlgili Halk İnanışları

Büyü, iyi veya kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin hepsini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

Büyü genellikle bu dünya ile ilgili sorunları içine almaktadır; yani insancıldır. Büyü tanrısal olanla ve öte dünya ile çok az ilgilenir. Tanrı'ya yaklaşma, tanrı gerçeğini tanıma, günahlardan sıyrılma gibi dinsel istekler büyü yoluyla karşılanamaz. Büyünün

çabası çocuğa, mala mülke, iyi ürün almaya, zararlı etkileri uzaklaştırmaya, insanlara iyilik ya da kötülük etmeye yani dünyasal şeylere yöneliktir.

Büyü, temelinde yatan düşüncelere, psikolojik durumlara, bir de büyüsel işlemlerin bünye ve amaçlarına göre kollara ayrılmaktadır. Bunların başlıcaları: *Taklit büyü, temas büyü, ak büyü, kara büyü, aktif büyü, pasif büyü, av büyü vb...* dir. Bunlardan taklit ve temas büyü *sempatik büyü* adı altında toplanır. Frazer'e göre büyüünün dayandığı esas düşünceler ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi *benzer benzeri meydana getirir* ilkesi; ikincisiyse *birbirleriyle bağlantılı ve ilişkili şeylerin, fiziksel temas ortadan kalktıktan sonra da uzaktan birbirlerini etkileyecekleri* ilkesidir (Örnek 1995, 131-141).

Analoji büyü de denilen taklit büyüünün esası, adından da anlaşılacağı gibi taklide dayanmaktadır. Hemen hemen tüm toplumlarda rastlanan bu yaygın büyü çeşidi taklit yoluyla istenilen sonucu meydana getirme; benzer işlemlerle istenilen şeyi ya da olayı öne alma, böylece o olayın yakın bir gelecekte gerçekleşmesini zorlama denemesidir. Bunu yaparken *benzer benzeri yaratır* ilkesinden hareket edilmiş olur. Büyü yapılmak istenilen insan ya da hayvanın çeşitli maddelerden benzerlerinin yapılarak çeşitli büyüsel işlemlere tabi tutulması taklit büyüüne örnek olarak verilebilir. Sempatik büyüünün diğer bir çeşidi olan temas büyü, temas ilkesine dayanır. Eskiden birbirleriyle bağlantılı olan parçalar daha sonra ayrılırsalar bile aralarındaki ilişki devam eder. Parça bütüne aittir ilkesi parçaya sahip olanın bütüne de sahip olacağı düşüncesini doğurur. Buna göre birinin saçına sahip olan ya da tırnak, kirpik, elbise parçası, diş, pislik, idrar vb. gibi şeylerini elde eden kimse söz konusu olanın üzerinde olumlu ya da olumsuz büyüsel bir etki gücüne sahip demektir. Diğer bir büyü çeşidi olan ak büyü, çoğunlukla dinden ve dinin kutsal bildiği şeylerden yararlanır. Genellikle din alanında ve din adamlarıyla iş görür; duaya ve kurbana başvurur. İnsanın hayatına, malına- mülküne, hayvanlarına, evine zarar vermeye yönelik büyüye de kara büyü denir. Evlileri birbirinden soğutmak, ayırmak, cinsel kudreti, konuşma yeteneğini, uykuyu bağlamak yoluyla bozmak, düşmanı hasta etmek, sakatlamak, öldürmek gibi eylemler kara büyüye girmektedir. Nasıl ak büyü, dinden ve dinsel kudretlerden olumlu anlamda yararlanıyorsa kara büyü de tam tersine dini şeyleri kötüye kullanır ve kutsal değerlerle alay etmekten çekinmez onun için kara büyü yapanlara günahkâr gözüyle bakılır. Aktif büyü doğa olaylarını kontrol altına almayı amaçlayan saldırgan bir büyüken pasif büyüde amuletler (Muskalar) önemli rol oynar (Örnek 1995, 141-146).

Eski Türklerde de mevcut olan büyü işlemini Şamanlar yapardı. Ruhlar ve cinlerle ilişki kurduğuna inanılan Şamanlar, birtakım büyü sözler ve dualar söyleyerek insanın içinden geçenleri bilirlerdi. Sonraki Budist-Maniheist dönem Türklerinde de görülen büyü, İslam'ın şiddetle yasaklamasına rağmen Müslüman Türklerin de uyguladığı bir ritüeldir (Sipahi 2006, 13-14).

Bugün Anadolu'nun hemen her yerinde büyü ve sihir içerikli birçok uygulama yapılmaktadır. Karadeniz bölgesinde evlilik çağına gelmiş bir kızın kısmeti açılmak istendiğinde büyücü tarafından; önce bir kâğıt üzerine göz resmi çizilir. Gözün üstüne ve altına Arapça Allah lafzı yazılır. Gözün sağına ve soluna mim harfi de eklenerek kâğıt muska haline getirilerek yedi kat muşambaya sarılır, yedi defa Yasin suresi okunarak evlilik çağı gelmiş delikanlıların bulunduğu yöne üflenir (Sipahi 2006, 50-51).

Adana'da, Orta Toroslarda, Gaziantep'te ve Afyon'da kısmeti kapalı olan bir kız perşembe akşamı bir kilidi kilitler. Anahtarı yastığının altına koyarak sabah namazında ilk çıkana açtırır.

Anadolu'da damadı bağlamak için gerdek gecesinden önce kestiği tırnak toprağa gömülür. Gelini bağlamak için ilk adet kanının bulaştığı herhangi bir şey alınıp gün doğumunda kırk parmak derinliğinde toprağa gömülür. Böylece gelinin evlendiğinde bağlı kalacağı kabul edilir.

Karı ile kocanın ayrılığını isteyen kimse domuz yağını yemeğe yetecek kadar bir parça kestikten sonra duman isiyile kurutup ayrılması istenen kişiye yedirir. Bu yemek yedirilmeden önce yedi rekât namaz kılınır; ancak bu namaz kibleye karşı değil mezarlığa karşı kılınır. Domuz yağı ayrılması istenilen kişilerin yemeğine katıldıktan sonra kırk bir defa “Ya Sübhanallah” çekilerek geriye doğru üflendiğinde üç gün bu yağın katıldığı yemekten yiyen kişilerin aralarında bir düşmanlık ve nefretin başlayacağına inanılmaktadır (Sipahi 2006, 52- 64).

Derinkuyu ilçesinde de büyüsel içerikli birtakım uygulamalar ve inanışlar mevcuttur. Bu inanış ve uygulamalar şunlardır.

Büyü yapanın da yaptırmanın da çok büyük günaha girdiğine ve Cennet'i hiç göremeyeceğine inanılır (KK: 100, 101).

Büyüyle dağların bile yerle bir edilebileceğine inanılır (KK: 105).

Büyünün tesirli olduğuna ve büyü yaptırıldığına inanılır (KK: 1, 5, 9, 10, 12).

Büyü yapan kişilere hoş gözle bakılmaz ve şeytanla uğraşan insanlar olduklarına inanılır (KK: 105).

Büyü yapan ve yaptıran kişilerin çok kötü şekilde öleceğine inanılır (KK: 120, 122).

Sabuna yedi iğne batırılıp suya atılır. Sabun eridikçe büyü yapılan kişi de eriyip biter (KK: 20, 22, 25).

Sabuna kırk iğne batırılıp suya atılır. Sabun eridikçe büyü yapılan kişi de erir (KK: 80).

At nalı okuyup tandıra gömülür. O tandır yandıkça at nalı da kızarır. Nal kızardıkça büyü yapılan kişi de yanar (KK: 30, 31).

Karı kocayı ayırmak için kapıya domuz yağı sürülür (KK: 50, 52).

Karı kocayı ayırmak için muska yazılır ve gizlice eşiğin altına gömülür (KK: 60).

Büyü yaptırmak için insanlara muska yazdırılır ve bilinmedik yerlere gömülür (KK: 56).

Öldürülen bir kurdun ayakları köyün dört yanına konursa o köye kurt giremeyeceğine inanılır (Güçlü 1994, 20).

Kocasıyla arası bozuk olanların ilişkilerini düzeltmek için yatak odasına üzerlik tohumu asılır (Güçlü 1994, 20).

Sarılığın ilerlemesini durdurmak, siğilleri gidermek, bebeklerde kusmayı önlemek, romatizma ağrılarını gidermek, öksürüğü kesmek, kulak ağrılarını gidermek, kadınların kolay doğum yapmasını sağlamak, deliliği önlemek ve yitikleri bulmak için muska yaptırılır (Güçlü 1995, 73-74).

3. 10. Ateş ve Ocak Kültüyle İlgili Halk İnanışları

Od, ocak iye veya iyeleri Türk hayatında mevki işgal eder (Kalafat 2010, 185). Verbitsky tarafından tespit edilen eski bir Altay efsanesine göre ateşi insanlara Tanrı Ülgen vermiştir ve “Bu ateş atamın kudretinden taşta düşmüş ateştir” demiştir.

Altaylılar ateşe karşı söyledikleri dualarda ateşe “Güneş ve aydan ayrılmışsın” derler, ateşin gökten Tanrı Ülgen tarafından gönderildiğine inanırlar. Ateşe karşı asla küfretmezler, saygısızlık yapmazlar. Ateşi su ile söndürmek, ateşe tükürmek, ateşle oynamak kesinlikle yasaktır.

Ateşe bakıp kehanet etmek ve fal bakmak Türklerde çok eski bir gelenektir. Özbek hanlarından Kocugum çadır çadır dolaşarak ateşe yağ atıp kadınların falına bakar, “Senin oğlun olacak”, “Senin kızın olacak” derdi.

Karagasların inancına göre ateş ıslık çalarsa “Uzaktan bir yolcu gelecektir.” Ateşin gece ıslık çalması iyi değildir, aza (şeytan)’ın geldiğini bildirir. Yakutlar, ocaktaki külün kıpırdadığını görürlerse “*Og kuta oynayur*” (*Çocuk ruhu oynuyor*) derler, ateşin ailede bir çocuk doğacağını haber verdiğine inanırlar.

Şamanistlerin inançlarına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar. VI. yüzyılda Batı Göktürk hakanına gelen Bizans elçilerini ateşler arasından geçirmişlerdi. Moğol saraylarında da bu adet vardı. Bu tören elçilerle gelmesi muhtemel olan kötü ruhları kovmak için yapılırdı. Bu inancın izlerini Müslüman Türklerde de görüyoruz. Başkurtlar ve Kazaklar bir yağlı paçavrayı tutuşturup hastanın çevresinde “Alas alas” diye dolaştırırlar. Buna Alaslama derler. Bu kelime Anadolu’da Alazlama şeklinde muhafaza edilmiştir, ateşte temizleme anlamını ifade eder (İnan 2006, 66-68).

Ateş ruhuna hitaben okunan Şaman ilahilerinden anlaşıldığına göre aile ocağı kültü ile ateş kültü birbirinden ayırt edilmez. Aynı zamanda ocak kültü atalar kültüyle de bağlantılıdır (İnan 2006, 68). Aile ocağı ataların mukaddes yadigârıdır. Büyük atanın ve büyük ananın ruhları aile ocağında daima hazır bulunur; bunun için bunları takdis etmek ve bunların namına olan ocağı söndürmemek lazımdır. Her aile ocağında mutlaka atalarının tusları bulunur. Bu tuslar belli şekiller olabileceği gibi ataların eşyalarından bir parça (Kavuk, elbise, pabuç vb.) da olabilir. Eski Türklerde ata köşesi olan ocağa daima hürmet edilir. Ocağın üst tarafına herkes geçemez. Hariçten gelen gelinler oraya ayak basamazlar (Yörükan 2009, 66-67).

Eski zamanlarda, ayin yaparak ateş etrafında toplanan Türkler, demir parçasını ocaktaki ateşte kızdırıp örs üzerinde döverlerdi. Türkler, bu hareketleri ile kendilerini tekrar yeryüzüne kavuşturan ateşe şükranlarını sunarlardı. Ocaktaki ateşi söndürmeyerek bu tazimi ömür boyu sürdürürlerdi. Ateş, ocak içinde küle gömülerek uyutulurdu. Kül ateşin koruyucusu, belki de koruyucu iyesi kabul ediliyordu. Külde ateş yakmaya hazır halde bekletilen korlara nispetle ailede son çocuğa “Kül” adının verildiği ve Kültigin, Od Çiğın adlarının buradan geldiği sanılmaktadır (Kalafat 2010, 185-186). Ayrıca ocak Türklerde ailenin, soyun devamı anlamına gelmekteydi. Herkes mirası bölüşüp evden ayrıldıktan sonra evde kalan ve babanın yerine geçen çocuğa Od Çiğın yani ateşe bağlı olan ve evi koruyan adı verilirdi (Roux 2001, 236).

Türkler, ateş ve ocak iyesine bir saygı işareti olarak üstüne pis ve kötü şeyler atmaz, bundan sakınırlardı. Ateşi söndürmez ve üstüne su dökmezlerdi. Bir bereket ve

hayat kaynağı olarak inanılan ateşi, Türkler ocaktan dışarı vermeyi uğursuzluk kabul ederlerdi ve başka boydan kişilere asla ateş vermezlerdi (Kalafat 2010, 186).

Eski Türklerde olduğu gibi günümüzde, Derinkuyu ilçesinde de ateş ve onunla bağlantılı olarak ocak ve kül hakkında birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Bu inanış ve uygulamalar şunlardır.

Ocağa tüküreni şeytanın çarpacağına inanılır (KK: 185, 187, 189).

Ocakta cinlerin, şeytanların çocuklarının bulunduğuna bu yüzden küle su dökülünce onların yanacağına ve cinlerin, şeytanların insanların başına musallat olacağına inanılır (KK: 100, 105, 108, 128).

Ocağa su dökülmez şeytanın çocuklarının yanacağına inanılır (KK: 150, 155, 156).

Ocağın üzerini boş bırakmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK: 190, 192, 195, 199).

Kül ayakaltına dökülmez, şeytanın çarpacağına inanılır (KK: 52).

Ocağa süt taşarsa ineğin süttten kesileceğine inanılır (KK: 55).

Ocaktaki odunun ses çıkararak yanması o kişi hakkında kötü konuşulmasına delalet eder (KK: 60).

Ocakta odun yakan kişi tarafından yakılan odunlardan ne kadar çok ses çıkarsa o kişi hakkında o kadar çok konuşuluyor demektir (KK: 100).

Ateşe tükürmek, sövmek, tırnak atmak, su dökmek uğursuzluk getirir (KK: 70, 75).

Ateş yakıldığı zaman su ile söndürülmez, toprakla söndürülmesi gerekir (KK: 62).

Ocakta ateş yeşil yanınca misafir geleceğine inanılır (KK: 120, 122).

Yufka yapılıp sacı kaldırınca ateş ikiye ayrılır, bir tarafı gâvur bir tarafı Müslüman olur. O zaman gâvur ile Müslüman ayrıldı denir (KK: 5, 7).

Hastalanan hayvanı ateşten geçirmek iyidir (KK: 85).

Sabah evinden başkasına ateş veren kişinin ocağı söner (KK: 86, 90).

Evsiz kişi ateşin üzerinden atarsa evi olacağına inanılır (KK: 123).

Ateş çok önceden sönmüş olsa da külün yanında yatılmaması gerektiğine inanılır (KK: 56, 90).

Külün ayakaltına dökülmesinin günah olduğu söylenir. Çünkü külün Hz. Fatma'nın unu olduğuna inanılır (KK: 50).

Albasmasın diye kapıya ateş konulur ve gelen misafirler bu ateşin üzerinden atlatılır (KK: 50).

Kırkı çıkmamış kadına misafir gelirse önünden ateş geçirilir (KK: 210, 211).

Külde cin ve şeytanın oynak yaptığına inanılır (KK: 200, 202).

Cuma günü ocağın külünün dökülmeyeceğine inanılır (KK: 92).

Ocak küllü bırakılırsa orada istenilmeyen bazı canlıların (Cinler, şeytanlar) birikeceğine inanılır (KK: 80).

3. 11. Suyla İlgili Halk İnanışları

İnsanlık, bilimsel verilerden yoksun bulunduğu çağlarda suyun canlılık kaynağı olduğuna ve yaşamı meydana getirdiğine inanmıştır. Bu sebeple ilkçağ Yunan düşünürü Thales, “İlk neden sudur” demiştir. Dünyayı suyun üzerinde yüzen bir tabak gibi düşünen Thales’e göre her şeyin kaynağı sudur, her şey sudan türemiştir ve sonunda tekrar suya dönüşecektir (Çağlar 2008, 75). Mitolojilerde genellikle kozmogonik dayanak su olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Mısır mitolojisinde ilk arkaik unsur “su”lu kaostur. Kozmik temel ise sudan doğan bir durumdur. Hint mitolojisinde ise kozmogonik dayanak ilk su’dan ortaya çıkan bir embriyondur. Tüm kozmos bu yumurtadan türer (Taş, 2002, 13). Türk mitolojisine göre de evrende her şeyden önce su mevcuttu. Altay Türklerinin Yaradılış Efsanesi’ne göre “Evvelce sadece su vardı. Tanrı ile kişi kara kaz şeklinde bu suyun üzerinde uçarlardı.” (Sakaoğlu; Duymaz 2010,168).

Su, evrenin tüm potansiyelini ve tüm tohumlarını içinde barındıran bir rahim olduğu için insan türünün ya da özel bir ırkın sudan çıktığını anlatan mitlere veya efsanelere rastlamak mümkündür. Su, bu tip anlatılarda doğurganlıkla ilgili bir tanrıça, bir ana olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, dünyaya gelmeden önce ana rahminde su ile çevrelenmiştir. Bu durum hayat verici bir başlangıç olan suyun mitolojik düşüncede ana rahminin sembolü olmasını sağlamıştır. Bu olay, eski düşüncede içilen sudan çocuk olabileceği inancının temelini oluşturmuştur. Örneğin Anadolu Yörüklerinde kısır kadınlar nisan yağmurlarının suyundan içip çocuk sahibi olacaklarını düşünürlerdi (Çağlar 2008, 79).

Dünya mitolojilerinde önemli bir motif olan hayat suyu ölümlü insanların, ölümsüzlüğe erişme özlemlerinin yansımasıdır. Altay ve Anadolu anlatıları, masalları ölüp kutsal ve sihirli bir güçle yeniden dirilenlerle doludur. Hayat suyu, Dirilik suyu Ab-ı Hayat olarak adlandırılan içenleri ölümsüzlüğe kavuşturduğuna inanılan efsanevi

su, yaratıcı başlangıç sayılan ilk kaostan (sudan) ölümsüzleştirme, ebedi yaşatma işaretlerini alıp kendinde yaşatmıştır. Bu anlamda Dirilik suyu sembolünde, yaratılış mitinde olan başlangıç gibi ilk suyun izlerini bulmak mümkündür (Beydili 2005, 176).

Bütün canlıların hayat kaynağı olan su, tabiatın en değerli unsurlarının başında gelir. Türk mitolojisinde dünya yaratılmadan önce her yerin sularla kaplı olduğuna inanılır. Yani dünyadaki bütün varlıklar tanrı tarafından yaratıldığı halde su yaratılmamıştır. İşte suyun bu durumu, hayat verici oluşu vs. gibi özellikleri birleşerek onun kutsiyet kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle atlı-göçebe hayatın yaşandığı Türk kültüründe suya çok büyük önem verilmiştir. Her suyun sahibinin (İyesinin, ruhunun) olduğu kabul edilmiş, sulara kurban kesilmiş, sularla konuşulup dertleşilmiştir (Çağlar 2008, 91). Çin yıllıklarında Türklerin Gök adına kurban kesmek için su kıyılarında toplandıkları anlatılmaktadır. Eski Türklerde kutsal sayılan birçok nehir mevcuttur. Uyguların Tamir, Selenga, Tola; Moğolların Selenga, Onon nehirleri bunların bazılarıdır (Roux 2001, 145-146).

Günümüz Yakut Türklerinin her ırmağın, gölün, pınarın ayrı bir iyesi olduğuna inandıkları bilinmektedir. Karagas Türkleri “Sug ezi” adını verirler. Yakut Türkleri, ilkbaharda balık avına çıkmadan önce doğurmamış bir ineği *U İçitte* adlı su iyesine kurban ederler, içki ve balık sunarlar. Su iyesinin bir diğeri ise Ukula Toyon’dur. Ukula Toyon, suların kirletilmesine kızar, sular temiz tutulmazsa, kirletilirse kaynakları kurutur; o, insanları susuz bırakır. Zara’da kismetlerinin açılmasını isteyen genç kızlar, Bahtiyazı kuyusuna gider, bu kuyunun suyundan içer, içerken de üç kez “Bahtım açılın” derler. Divriği’de ise kismet açılması, çocuk sahibi olmak, ve kırklanmak için Alim Pınar, Çamlı Çeşme, Değnekli havuz gibi kutsal bilinen sulardan istifade edilir (Kalafat 2010, 166-167).

Araştırma sahamız olan Derinkuyu ilçesinde su ile ilgili şu inanış ve uygulamalar bulunmaktadır.

Gece su kaynatılmaz (KK: 120, 122, 125).

Hıdrellez sabahı gün doğmadan dereden alınan su eve getirilip serpilirse o yılın iyi geçeceğine inanılır (KK: 23, 29, 35, 38).

Kaynayan suya bıçak sokulmaz. Tencerenin bereketinin, tadının tuzunun kaçacağına inanılır (KK: 210, 215).

Suyu ayakta içen kişinin bereketsizlik getireceğine inanılır (KK: 95).

Su perilerinin olduğuna inanılır (KK: 126).

Subaşlarında cinlerin, şeytanların olduğuna inanılır (KK: 70).

Bulanık, pis suların hayırsız işleri getireceğine inanılır (KK: 130).

Şifalı suların insan sağlığına iyi geldiğine ve hastalıkları tedavi ettiğine inanılır (KK: 95, 97, 100).

Kırk baskını olan çocuklar Gölcük'te bulunan şifalı sudan yıkanır. Daha sonra 7 Mehmetli evden su toplanıp kırk tane buğday, taş, arpa, bir tane iğne ya da para atıldıktan sonra dört yol olan bir yere bu su dökülür (KK: 55, 56, 65).

Rüyada su görmek iyiye sayılır (KK: 90).

Çocuklara kuyuya eğilme şeytan çeker denir (KK: 95).

Dilek dileyerek kuyulara taş atılır (KK: 95, 96, 102).

Suyun berraklığı, saflığı simgelediğine inanılır (KK: 106).

Rüyasında temiz su gören kişinin bahtının açılacağına inanılır. (KK: 125, 129).

Suya tükürmenin uğursuzluk getirdiğine inanılır (KK: 160).

3. 12. Kutsal Yerler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili Halk İnanışları

Eski Türkler, İslamiyet'i kabul etmeden önce birçok inancı ve dini benimsemiştir. Ölen atalarının geride kalanlara kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duydukları saygı ve minnettarlık duygusu atalar kültürünün temelini oluşturmaktadır (Akca 2009, 126). Ataların yaşarken halk arasında benimsenen yetenekleri öldükten sonra önemini yitirmemektedir. Bu sebeple belirli zamanlarda bu kişilerin ruhlarına saygı için kurban ve adak adama bir pratik haline gelmiş, ataların maske ve figürleri yapılmış, isimlerine tören ve bayram düzenlenmiştir. Böylece ataların öfkelenmeyeceğine ve topluma iyiliğinin dokunacağına inanılmıştır. Birtakım mistik güçlerle dolu bulunan bu kimselerin gönüllerini hoş tutmak, anılarını tazelemek, kurban ve adaklarla anmak yoluyla bitkilerin, hayvanların çoğalmasını sağlamak mümkündür (Örnek 1995, 94-95). Anadolu insanı Şamanizm'in kalıntısı, inançların uzantısı ve eskiden beri devam eden geleneklerin de etkisiyle Allah'ın sevgili kulları olarak gördükleri ermiş, veli kişileri ya da Allah'a daha yakın hissettikleri insanları ululaştırmışlar ve onlara büyük saygı gösterip zor anlarında bunlardan yardım ummuşlardır (Yardımcı 1999, 384).

İslamiyet'te ölüden yardım bekleme yoktur. Ancak eski inançta var olan ataların ruhlarına saygı duyma İslamiyet'te de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu bakımdan ölen bu velilerin mezarları halk tarafından yatır ve türbe haline getirilerek

bazı dileklerin kabul edilmesi için yardım umulan yerler haline getirilmiştir (Artun 2005, 100). İslamiyet'te ölüden medet ummak yoktur. Veli kültü pagan kültürüyle olan ilgisinden dolayı yasaklanmış olmasına rağmen varlığını sürdürmüştür. Şamanist Türkler, Şamanların ruhlar ve gizli güçlerle ilişki kurup onlara istediklerini yaptırdıklarına inanırlardı. Bu işlev, İslamiyet'te evliyaların istekleri Allah'a iletmelerine dönüşmüştür (Ocak 1984, 7).

Anadolu'nun hemen her yerinde kutsal yerler ve ziyaret yerleri ile ilgili birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Kars yöresinde mezar, mezarlık, türbe türünden mekânlar parmak uzatarak gösterilmez. Bunu yapanın çarpılacağına inanılır (Kalafat 2010, 210). Ardahan'ın Damal ilçesindeki Dadalı Türkmenleri Ziyaret Tepesi'nden geçerken buranın taşlarını öper ve buraya para bırakıp çaput bağlarlar (Kalafat 2010, 213).

Derinkuyu ilçesinde de halk kutsal saydığı mezar, türbe ve yatır gibi mekânlarla ilgili birçok inanışa sahiptir. Bu inanışlar şunlardır:

Derinkuyu merkezde bulunan Dedeli Ev türbesi vardır. Burası önceleri evdir; ancak zamanla halk tarafından türbeye çevrilir. Bu türbenin ziyaretçileri, genel olarak ruhsal problemleri olan kişilerin buraya gelerek iyileştigiğine inanmaktadır. Ziyaret için gelen kişiler burada mumlar yakarak, dualar ederek ve namaz kılarak çeşitli uygulamalarda bulunmaktadır (Kozan 2009, 37-38).

Derinkuyu sınırları içerisinde yer alan Erdaş Dağı'nda Baba Yusuf Mezarı bulunmaktadır. Halkın anlattığına göre Baba Yusuf'un sabanının demiri tunçtanmış, sabanı çeken hayvanlar geyikmiş ve asası yılanmış. Geyikleri kendi başına çalışırılmış, asası da kendi başına dik dururmuş. Yöre halkı kurban keserek şenlikler düzenlemek ve yağmur duası yapmak için bu türbeyi ziyaret etmektedir. Halen her yıl halk, haziran ayında burada şenlik düzenleyip dileklerinin kabul olması için dua etmektedir (Kozan 2009, 39).

3. 13. Cin, Şeytan ve Meleklerle İlgili Halk İnanışları

Halk geleneğinde, bir takım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılır. Olağandışı bazı şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler bile vardır. Onlar, insan tek başına olduğu zaman çeşitli kılıklarda kendini gösterir. Bu varlıkları adlandırmak için genellikle "Cin" kelimesi kullanılır (Boratav 1997, 74).

Anadolu’da cin, şeytan ve meleklerle ilgili pek çok inanış mevcuttur. Örneğin Anadolu Varsaklarında cin, şeytan gibi insana zarar verebilen olağanüstü varlıklar koyun hariç her hayvanın suretine bürünebildiğine inanılır (Ergun 2010, 114). Adana yöresinde ekmek sacının üstü boş bırakılırsa cinlerin yemek pişireceğine inanılır (Akyol 2006, 109).

Cinlerin ıssız yerler, tuvalet, banyo gibi yerlerde bulunduğuna inanılır (KK: 56).

Banyoda uzun süre durulursa, şarkı söylenirse, ıslık çalınırsa cinlerin çarpacağına inanılır (KK: 28, 56, 70).

Ekmek kırıntısına basılırsa cin çarpacağına inanılır (KK: 5, 9, 12, 15).

Soğan, sarımsak kabuğunun kokusuna cinlerin geldiğine inanılır (KK: 20, 25).

Cin adını söylemenin iyi olmayacağına, (cinin) adı söylenince geleceğine inanılır (KK: 45, 54, 65).

Besmelesiz uyuyan kişiyi gece cinlerin kaçıracağına inanılır (KK: 135).

Köpek beslenen eve melek girmeyeceğine inanılır (KK: 70, 110, 115).

Cinlerin küllüklerde ve pis yerlerde bulunduğuna ve akşam ezanından sonra ortaya çıktıklarına inanılır (KK: 30, 35).

Kedi olan eve cin girmeyeceğine inanılır (KK: 90, 98, 105).

Cinlerin subaşlarında, küllüklerde ve ıssız yerlerde olduğuna inanılır (KK: 55).

Cinlerin akşam namazından sonra ortaya çıktığına, pis ve ateş olan yerlerde bulunduğuna inanılır (KK: 90).

Gece ıslık çalmanın şeytanları topladığına inanılır (KK: 120, 125, 130, 135).

Çocuklara “Kuyuya eğilme şeytan çeker” denilir (KK: 60).

Ocağa tüküreni şeytanın çarpacağına inanılır (KK: 185, 187, 189).

Ocakta cinlerin, şeytanların çocuklarının bulunduğuna bu yüzden küle su dökülünce onların yanacağına ve cinlerin, şeytanların insanların başına musallat olacağına inanılır (KK: 100, 105, 108, 128).

Şeytanın da bir melek olduğuna; ancak Allah’ın emrine itaat etmediği için cennetten kovulduğuna inanılır (KK: 90, 91, 95).

Şeytanın insanların iyiliği için değil onları doğru yoldan çıkarmak için her şeyi yapan, onun şerrinden Allah’a sığınarak kurtulabileceğimiz bir varlık olduğuna inanılır (KK: 100).

Kitap açık bırakılırsa şeytanın okuyacağına inanılır (KK: 138, 140).

Şeytanın adının fazla söylenmesinin iyi olmayacağına, şeytanın gelip çarpacağına inanılır (KK: 120).

Kapı eşiğinde oturulmaz, çünkü kapı eşiğinde şeytan bulunur (KK: 122, 125).

Bismillah demeden yemek yiyen birisi doymaz. Şeytan da onunla birlikte yemek yer (KK: 100, 101, 105).

Çeşme başında uyunmaz şeytan çarpar (KK: 130, 132, 133, 136).

Çamaşır suyunun üzerinden geçilmez, bu suda şeytan olduğuna inanılır (KK: 56, 156, 200).

Süpürgenin şeytan işi olduğuna, şeytanın da süpürgesi olduğuna inanılır (KK: 123, 125).

3. 14. Umay Ana'yla İlgili Halk İnanışları

Eski Türk inanç sisteminde Türkler, çocuklarını koruma görevinin ve üremeyi sağlama işinin Umay'a verildiğine inanmışlardı (İnan 1976, 24-27). Bu inanç "Umayka tapınsa oğul bolur" atasözünde yer almıştır. Anlamı "Birisi ona hürmet ederse erkek evlat sahibi olur şeklindedir." (Tanyu 1982, 479-497). Eski Türk inanç sistemi, Gök Tanrı inancı veya Tengricilik olarak bilinen bu sistemde Tengrinin mahiyetinde bir takım güçlü ruhlar veya iyeler vardır. Ayrıca bazı kuvve içerdiğine inanılan dağ, su gibi varlıkların çevresinde de kültler oluşmuştu. İyeler ak iyeler ve kara iyeler olarak ayrılırlarken Umay, ak iye idi ve sistemin üst sıralarında yer alıyordu (Kalafat 2009, 139). Ümid Niayış- Okyay'ın Umay Ana hakkında verdiği bilgiler arasında; Kumanitler arasında Umay'ın gökte yaşadığına, gerektiğinde Şaman vasıtasıyla yere indirilebildiğine inanılır. Davet edilirken

Quş kimi uç göyden en

Ana quş, ana Umay, denir.

VII. esrin sonlarına ait olan Abakan'da Koybalı Kurganı'nda elde edilmiş Umay, kanatlı quş / kuş gibi tasvir edilmiştir. Bu ilahenin döşleri qedim şark ilahelerinde olduğu gibi kuş gibi şişirilmiştir. Üç dilimli tacı olan başka bir Umay tasviri ise VI.-VIII. eserlere ait olarak, Umay Türk halkları arasında 3 yapraklı bitki motifiyle de temsil edilmiştir. Umay ilahesinin hayat ağacı gibi bol ürünü ve bereketi temsil etme fonksiyonu da vardır. Qazakistan'ın Biiliköl bölgesi yakınlarında bulunmuştur gibi bilgiler de vardır. Yazar kelimenin etimolojisi üzerinde de çalışma yapmıştır. Ona göre Humay kelimesinin aslı *Qumaydır*. *Qu*; Altay, Teleüt, Sagay, Qırğız Türkçelerinde sarı

manasındadır. Sarı ise Türk esatirinde güneş rengidir. Qu güneşle bağlantılıdır. *May* ise Türk dillerinde dişi quş mazmunu daşıyor, hatta bazı Türk halkları Umay'a *Sarı Ana*, *Sarı Kız* demektedirler. Şeklinde bir açıklama yapmaktadır (Oqtay 2007, 68-80).

Umay Ana, Kırgız Türklerinde de kutsal ruhlardan olup bebeklerin koruyucusu doğum evveli ve sonrasının mistik anası olarak bilinir. Kırgızlardaki inanca göre bebekler doğmadan önce kız veya erkek olmak için Umay Ana'ya yalvarırlar; ancak o, kim ne isterse tam tersini belirleyerek bebeklerin poposuna bir şaplak vurmuş, yani kız olmak isteyen erkek, erkek olmak isteyen kız doğarmış. Bebeklerin popolarındaki morluk da buradan gelirmiş.

Uygur Türklerinin sözlü anlatılarında Umay, sevgi ilahı, hamile kadınların taptıkları ilah ve küçük çocukları koruyan ilah olarak anlatılmaktadır (İnayet; Öger 2009, 1186).

Tahtacı Türkmenlerinde doğum yaptıracak ebe doğumu yaptırırken “Bu benim elim değil Fadime Ana'nın elidir” derse doğumun kolay olacağına inanılır. Sivas'ta sancısı başlayan hamile hanımın karnı ovulurken “Bu benim elim değil Fatma Ana'nın elidir” denir.

Türkistan kesiminde “Bu benim elim değil Umay Ene'nin elidir” denirken Türkiye kesiminde ise “Bu benim elim değil Fatma Ana'nın elidir” denilerek doğum yapacak anne adayına yardımcı olunmak istenmektedir (Kalafat 209, 14-140).

Derinkuyu ilçesinde de Umay Ana ile ilgili tespit ettiğimiz birkaç inanış vardır. Bu inanışlar şunlardır.

Doğum yaptıran ebeler ve kurşun döken ocaklı kadınlar “Bu benim elim değil Fatma Ana'mızın elidir” derler (KK: 1, 5, 7, 10).

Doğum anında ebe bir zorlukla karşılaşırsa “Topal melikeler neredesiniz yetişin!!” diyerek melekleri yardımına çağırır. Melekler gelince doğumun kolaylaştığına inanılır (Güçlü 1994, 72).

Evleri koruyan yılanlar ve sarı kızlar vardır (KK: 70).

Evin bekçisi, sarı kızlar vardır. Evin bereketini arttırır, temiz tutulan yerlerde bulunur. Evin kapısı açılırken (ona) selam verilmesi ve içeriye girerken kapının çalınması gerekir (KK: 90, 215).

3. 15. İnsan Vücudu ve İnsan Davranışlarıyla İlgili Halk İnanışları

İnsanın ilk yaratılışı ile ilgili halk arasında birçok inanç olduğu gibi yaratılan varlıklardan birisi olan insanın kendisi üzerine de birçok inanış mevcuttur. Bunların birçoğu gene İslam dini öğretilerine uyar. İnsan yaratılmışların en şerefliisidir; ona bütün melekler secde etmişlerdir gibi. Bununla birlikte bazı inançlar insan vücudunun bir kısmına yapılan işlemin tüm vücudu etkilemesi esasına dayanır. Örneğin; kulağı çınlayan bir kişi uzak bir yerde kendinden bahsedildiğine inanır. Sağ kulağı kızaran kişi, birinin kendinden iyilikle; sol kulağı kızarırsa kötülükle söz edildiğine inanır. Yine burun kaşınırsa keder geleceğine inanılır (Boratav 1997, 24-26). Bunlar gibi Derinkuyu ilçesinde de birçok inanış bulunmaktadır. Bu inanışlar şunlardır:

Bir kişinin sağ avucu kaşınırsa para geleceğine inanılır (KK: 55, 65).

Bir şeyi alırken sağ elle almak gerektiğine inanılır (KK: 5, 6, 10).

Ayakkabı giyerken önce sağ ayağın giyilmesi gerektiğine inanılır (KK: 56, 57).

Tuvalete sol ayakla girip sağ ayakla çıkılması gerektiğine inanılır (KK: 100).

Camiye girerken sağ ayakla girmek gerektiğine inanılır (KK: 20, 21, 23).

Bir kişinin ayağının altı kaşınırsa yola gideceğine inanılır (KK: 56, 66, 68).

Başkasının evinde tırnak kesilmeyeceğine inanılır (KK: 70, 72).

Kulağı çınlayan kişi hakkında dedi kodu yapıldığına inanılır (KK: 80, 85).

Saçın üstüne basılmaz. Saça basan kişinin başının ağrıyacağına inanılır (KK: 110).

Tepesi iki tane olan çocuğun iki eş alacağına inanılır (KK: 120, 121).

Yolda giderken arkaya dönüp bakmak iyi sayılmaz (KK: 200, 202).

Yola çıkan kişinin ardından su dökülür. Böylece yolunun açık olacağına inanılır (KK: 58, 59, 62).

Misafir kalkar kalkmaz ev süpürülmez (KK: 78, 80).

Yatan çocuğun üstünden atlanmaz. Atlayan olursa geri atlatılır. Aksi takdirde çocuğun boyunun kısa kalacağına inanılır (KK: 89, 92).

Ezan okunurken müzik çalmanın, ayak ayaküstüne atmanın günah olduğuna inanılır (KK: 202, 205).

Ayak ayaküstüne oturmanın günah olduğuna inanılır (KK: 85).

Bir işe başlarken Besmele ile başlanması gerektiğine inanılır (KK: 90, 110).

Farkına varmadan adaş olan iki kişi arasına duran kişinin dilediği dileğin olacağına inanılır (KK: 90, 115).

Uyuyan kişinin üstüne kar yağdığına inanılır (KK: 191, 193).

Kollarını bağlayarak duran kişinin kısmetinin bağlanacağına inanılır (KK: 115, 117).

3.16. Değerlendirme

Yörede eski Türklerde olduğu gibi ay veya güneş tutulduğu zaman teneke çalma, silah atma gibi uygulamaların olduğunu, buna ek olarak İslamiyet'in etkisiyle Sala okutma, ezan okutma gibi uygulamalara da başvurulduğunu gördük. Bütün bu uygulamaların altında yatan sebep ayı veya güneşi kötü ruhların kapattığı ve o ruhların ses çıkarılarak kovulabileceği inanışıdır. Bugün yörede İslamiyet'in etkisiyle bu kötü ruhlar cinlere dönüşmüştür.

Dolunayı gören kişinin "Amentü" duasını okuması veya iyi şeyler olması için dua etmesi de yöre insanının aya bir kutsallık atfettiğinin göstergesidir.

Gece ay ışığında gizlice yıkanan kişinin ay gibi parlayacağına inanılması da ay ışığına nur gibi kutsiyet atfedildiğini göstermektedir.

Güneşe karşı küçük abdest bozmanın kötü sayılması da yöre halkının güneşe saygı duyduğunu göstermektedir.

Yine güneş batarken uyumanın iyi sayılmaması, güneş doğmadan kalkılması gerektiği ve güneşin yatağa vurmaması gerektiği gibi inanışlar da halkın güneşe saygı duyduğunu ve onu bazı kötü şeyleri yapabilecek yaptırım gücüne sahip bir varlık olarak gördüğünü göstermektedir.

Derinkuyu'da yaptığımız inceleme sonucunda özellikle eski Türklerdeki herkesin bir yıldızı olduğu ve o yıldız kaydığı zaman sahibinin de öldüğü inancının hala devam ettiğini gördük. Bu inancın etkisini yöredeki, "Bir yıldız kaydığı zaman dünyadan bir kişi eksilir" ifadesi açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca yörede yıldızlara göre fal bakılan falname kitaplarına inanıldığını ve bu kitaplardan fal baktırıldığını tespit ettik.

Yörede yaptığımız inceleme sonucu yağmur ve şimşek, yıldırım gibi hava olaylarıyla ilgili birçok inanış ve uygulama olduğunu gördük.

Giriş kısmında yaptığımız incelemede eski Türklerde yağmurun bereket olarak değerlendirildiğini görmüştük. Derinkuyu' da da halk yağmurun bereket olduğuna inanmaktadır. Ancak yağmurun fazla yağmasından meydana gelen seli, yöre insanı Allah'ın kullarını cezalandırmak için gönderdiği bir felaket olarak değerlendirmektedir.

Yöredeki yağmur durdu dersen yağmur durmaz inancı sanırsız Türk halk inanışlarındaki ters motifi ile ilgili bir inanıştır.

Dolu genellikle yöre insanının tarım ürünlerine zarar verdiği için yağması pek hoş karşılanmamaktadır. İnsanlar doluyu kıtlık belirtisi olarak görmektedirler. Doluyu bıçakla kesince dolunun duracağı inancı ise sanırsız bıçağın demir olmasından kaynaklanan demir kültürüyle ilgili bir inanıştır.

Eski Türkler tanrının gökte olduğuna inanıyorlardı. Onun için dinin ismi Gök Tanrı dindi. Kurbanlar gökyüzüne en yakın olan yerler olan dağlarda, yüksek tepelerde kesiliyordu. Tanrının gökte olduğu düşünülmesi için gökten gelen her şey tanrıyla bağlantılı kabul ediliyordu. Derinkuyu'da halkın göktaş düşmesinin Allah'ın insanlara bir uyarısı olarak yorumlanmasının altında yatan sebep bizce bu eski inanın devam etmesidir.

İlk insanlar gök gürelemesinden korkmuş ve ondan kendini korumak için bir takım uygulamalar yapmıştır. Aradan binlerce yıl geçmesine rağmen hala insanlar gök gürelemesinden korkmakta veya çekinmekte, ona saygı duymaktadır. Yörede gök gürelediği zaman Salâvat getirilmesi, Şahadet getirilmesi, dua okunması gibi uygulamalar yapılmasının altında da sanırsız bu korku yatmaktadır. Gök gürelediği zaman Allah'ım senden korkmayan taş kesilsin denmesi ise çok ilginçtir. Bu söz bize yöre halkının gök gürültüsünü aslında Allah'ın insanlara kızdığının bir belirtisi olarak algıladığını göstermektedir.

Yaptığımız inceleme sonucunda yöre halkının yağmur, şimşek, yıldırım gibi gökle ilgili olayları genelde iyiye yorumladığını; ancak bunların bazen Allah'ın insanları cezalandırmak için de kullandığına inanıldığını gördük.

Yörede gök kuşağıyla ilgili derlediğimiz inanışların içerisinde birçok dikkat çekici öge vardır. Örneğin gök kuşağının altından geçenlerin günahlarından arınacağına inanılması ilginç bir inanıştır. Günahlarından arınan, günahsız insan İslamiyet'e göre Cennetlidir. Bu da bize eski Türklerdeki gökkuşağının Cennete giden bir köprü (Ak yol) olduğuna dair inancı hatırlatmaktadır. Buradan hareketle eski Türklerdeki gök kuşağının Cennete giden bir yol olduğuna dair inancın Derinkuyu'da hala devam ettiğini söyleyebiliriz.

Gök kuşağının altından geçenin cinsiyet değiştireceğine inanılması da ilginç biri inanıştır; çünkü cinsiyet değiştirme ancak tanrısal bir güçle yapılabilecek bir şeydir. Gök kuşağının bunu yapabileceğine inanılması da Türklerin gök kuşağında tanrısal bir

güç olduğuna inandığı anlamına gelmektedir. Bu da bizce eski Türklerin gök ve gökte olan cisim ve olaylara tanrısal bir anlam yüklemelerinden kaynaklanan bir inanıştır.

Yine gök kuşağının altından geçenin dileklerinin kabul olacağına, zengin olacağına inanılması da gökkuşağının tanrısal bir gücü olduğuna inanılmasıyla bağlantılı inanışlardır.

Yaptığımız inceleme sonucu Derinkuyu’da gök kuşağıyla ilgili birçok inanış bulunduğunu ve bu inanışların eski Türk inanışlarının bir devamı olduğunu tespit ettik.

Derinkuyu ilçesinde yaptığımız incelemede zamanla ilgili birçok inanış olduğunu tespit ettik.

Halk zamanının belli dilimlerine (Ay, gün, akşam, gece gibi) değişik anlamlar yüklemektedir. Bazı zamanlar iş yapmak için uygun kabul edilirken bazı zamanlar da iş yapmak için uygun kabul edilmemektedir.

Yörede Salı günü uğursuzluğuyla öne çıkmaktadır. Salı günüyle ilgili inanışlar genellikle olumsuzdur. Halk, Salı günü başlanan işin yolunda gitmeyeceğine inanmaktadır.

Çarşamba gününün bazı sağaltım işlemlerinin yapıldığı gün olduğu dikkati çekmektedir.

Cuma günü İslamiyet’te kutsal bir gün olduğu için yörede de kutsal kabul edilmekte ve bu gün yapılan sağaltım işleri bulunmaktadır.

Yaptığımız incelemeler sonucunda yöre halkının bazı olayların olmasında veya olmamasında zamanın da etkili olduğuna inandığını söyleyebiliriz.

Derinkuyu’da atla ilgili tespit ettiğimiz inanışlar oldukça ilginçtir. Yörede atın gözünde perde olmadığı için insanların göremediği cin, şeytan gibi varlıkları görebildiğine inanılmakta onun için de özellikle geceleri atın kişneyip tepinmesi iyiye sayılmamaktadır. Sanırız bu inanışın altında eski Türklerden günümüze kadar gelen atın, olağanüstü güçleri olan bir hayvan olduğu inancı yatmaktadır. Geçmişte uçarak, bir anda çok hızlı yer değiştirerek insanlara yardım eden at, günümüzde de kişneyip sahibini kötü varlıklara karşı uyararak insanlara yardımcı olmaktadır.

Bölgede yağmur yağması için at kafasının yazılarak suya gömülmesi âdeti sanırız eski Türklerin tanrılara at kurban etmesi âdetinden kalma bir uygulamadır. Eski Türklerin tanrıları memnun etmek ve onlardan bir şey istemek için kestikleri en değerli kurban attı. Günümüzde de insanlar at kafasını subaşlarına gömerek su iyesine kurban sunmakta ve ondan yağmur yağmasına yardımcı olmasını dilemektedirler. Zamanla

uygulamaya İslamiyet'in etkisiyle yazma (Kur'an-ı Kerim'den ayet veya dua yazma) uygulamasının da eklenmesi dikkat çekicidir.

Yine yörede karşımıza çıkan at kafasının evlere asıldığı zaman evi nazardan koruyacağı inancının altında yatan inanış da atın kutsal bir hayvan olduğuna inanılmasıdır.

Yörede yaptığımız inceleme sonucunda, halk arasında kurdun İslamiyet öncesi dönemdeki kutsallığını kaybetmiş olsa da hala korkulan ve saygı duyulan bir hayvan olduğunu gördük. Nazardan korunmak için evlere ve çocuklara kurt dişi asılması uygulamasından da anlaşılacağı gibi halk kurdun koruyucu bir gücü olduğuna inanmakta ve bu güce saygı duymaktadır.

İslamiyet öncesi dönemdeki ekonomik ve sosyal önemine İslamiyet'le birlikte kurban olma özelliği de eklenen koyunun yörede Cennetten çıkma olduğuna, koyunun melek olduğuna dair inanışlarda ve koyunun olduğu evde fakirlik, kıtlık olmayacağına dair inanışta İslamiyet'in izleri açıkça görülmektedir. Yine yağmur duasında koyunlarla kuzuların meleştirilmesi de koyunun saflığına ve temizliğine olan inanıştan kaynaklanan İslamiyet'in etkisiyle ortaya çıkmış bir uygulamadır.

Yörede keçi ile ilgili inanışlara bakıldığında keçinin genellikle olumsuz olarak değerlendirildiği ve cinlerle ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır.

Köpeğin acı acı uluması durumunda veya bir eve karşı uluması durumunda ölüm olacağı inancı eski Türk inanışlarında köpeğin ölümü işaret eden sembollerden biri olarak kabul edilmesine dayanan inanışlardır. Günümüzde de köpeğin uluması ölümü haber veren bir işaret olarak kabul edilmektedir.

Köpeğin ezan okunurken ulursa kaçan şeytanlara uluduğu inancı eski Türk inanışlarındaki köpeğin süneyi (İnsanın ikinci ruhu) görebildiği inancından kaynaklanan inanışlardır. Bu inanışa göre köpekler insanların göremediği diğer dünyaya ait varlıklardan olan süneyi görebilmektedir. Bu inanış İslamiyet'in etkisiyle birazcık değişmiş ve sünenin yerini şeytan almıştır.

Yaptığımız inceleme sonucunda yörede köpekle ilgili birçok inanış bulunduğunu ve bu inanışların şekil değiştirerek de olsa geçmişle olan bağlarını devam ettirdiklerini tespit ettik.

Derinkuyu'da evlerin ve dağların bekçisi olan yılanların olduğuna inanılması, yörede eski inanışlardaki yılanın koruyucu vasfının hala devam ettiğini göstermektedir.

Yılanın kuyuya öldürülüp atılınca yağmur yağacağı inancı ise su iyesine kurban

vermekle ilgili bir inanıştır. Halk su iyesine yılanı kurban ederek ondan yağmur dilemektedir. Aynı şekilde yılan yakılırsa yağmur yağacağı inancı da ateş iyesine kurban vererek yağmur dilemekle ilgili bir inanıştır ve kaynağını eski Türk inanışlarındaki ateş ve su iyelerine kurban verme ritüelinden almaktadır.

Ev bekçisi yılanların eve bereket getirdiği inancının altında yılanın, Hz. Havva'ya elmayı vererek üremeyi, doğurganlığı sağlaması yatmaktadır. Yılanın üreme, çoğalma sembolü olmasının etkisi evlere bolluk, bereket getirmesi şeklinde birazcık da olsa değişerek devam etmektedir.

Yılanın rüyada görülmesi ve yolda kişinin önünü kesmesi ise genellikle olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Yörede yaptığımız inceleme sonucunda yılan hakkında hem olumlu hem olumsuz inanışların bir arada bulunduğunu, özellikle yılanın koruyuculuk, bekçilik vasfının yöredeki halk inanışlarında hala devam ettiğini tespit ettik.

Yörede yaptığımız inceleme sonucunda eski Türk inanışlarında öküzün ön planda olmasına rağmen yöre halk inanışlarında ineğin ön planda olduğunu görmekteyiz. Bunun en büyük sebebi de sınırsız ekonomik şartlardır. Günümüzde yöre halkının en büyük geçim kaynaklarından birisi inektir. Halk ineğin hem etinden hem sütünden hem gübresinden hem de yavrularından yararlanmaktadır. İneğe paralel olarak inek sütü de halk için ekonomik açıdan çok büyük bir öneme sahiptir. Buradan halkın sosyo-ekonomik yapısının inanışlarını da etkilediği sonucunu çıkarabiliriz. Ayrıca yörede sütle ilgili birçok inanışın bulunmasının altında bir sebep daha vardır. O sebep de eski "Türklerde ruhun Ak-süt gölünden geldiği inancıdır." (Gökalp 1976, 78). Yani süt eski Türklerde de kutsaldır. Bu kutsallık günümüzde de etkisini sütün önemsenmesi ve sütle ilgili inanışların oluşması şeklinde sürdürmektedir.

İnek kafasının nazardan korunmak için evlere ve bahçelere asılmasının sebebi ise hem eski Türklerde öküzün kurban olarak kesilen kutsal bir hayvan olması hem de kutun kafada olduğuna inanılmasıdır.

Dünyanın sarı öküzün boynuzları arasında olduğu ve depremin öküzün boynuzlarını sallamasından meydana geldiğine inanılması ise Hint mitolojisinden Türk mitolojisine giren bir inanıştır.

Tüm bu değerlendirmelerden öküzün ve özellikle ineğin yöre insanı için çok önemli bir hayvan olduğunu ve bu durumun halk inanışlarına da yansıdığını söyleyebiliriz.

Derinkuyu’da kediyile ilgili kedi olan eve cin girmeyeceği, kedi öldüren kişinin yedi cami yaptırması gerekir gibi inanışlarda İslamiyet’in izlerini görmek mümkündür.

Ayrıca burada yedi sayısı da dikkat çekicidir. Bilindiği gibi yedi Türk mitolojisinde önemli bir sayıdır.

İslamiyet öncesi dönemde Türklerin kediye önem verdiği açıktır. Bu öneme İslamiyet’in kabulüyle birlikte kediye Hz. Muhammed’in “Sırtın yere gelmesin” dediği inancı eklenmiştir ve kedi öldürmenin çok günah olduğuna inanılmıştır.

Kediyile ilgili olumlu inanışlar olduğu gibi olumsuz inanışlar da vardır. Kedinin sahibini ölünce yemek istediği yani nankör olduğu yörede yaygın bir inanıştır. Siyah kedinin uğursuz sayılmasıyla rengi arasında sanırız bir bağlantı vardır. Çünkü siyah, “Türklerde ölümün, soğğun ve yer altı dünyasının yani kötülüğün rengidir.” (Çoruhlu 2010, 205)

Yörede yaptığımız incelemede kediyile ilgili olumlu ve olumsuz inanışların bir arada olduğu, olumlu inanışların birçoğunda açık bir İslamiyet etkisi hissedildiği görülmüştür.

İnsanlar horozun ve tavuğun en çok ötüş şekillerine ve ötüş zamanlarına dikkat etmiştir; çünkü horoz sabahleyin günün ağarmasıyla birlikte öttüğü için aydınlanmanın, karanlıktan kurtulmanın sembolü gibi olmuştur. Ötme, yeteneği genellikle horozlara ait bir özellik olarak görüldüğü için tavuğun ötmesi olağanüstü bir olay olarak kabul edilmiş ve kıyametin kopacağına işaret olarak sayılmıştır.

Horozun normalden fazla ötmesi de yöre halkı tarafından kötü bir şeyin habercisi olarak kabul edilmiş ve yabancı hayvanların saldıracağı gibi varsayımlar ortaya atılmıştır.

Beyaz horozun Türklerde eskiden beri önemli olduğu bilinmektedir. Derinkuyu’da da beyaz horoz kurban olarak kesilmektedir.

Yaptığımız inceleme sonucunda Derinkuyu halkının horozun ve tavuğun ötüş şekli ve zamanına göre bazı çıkarımlar yaptığı ve beyaz horozu önem verildiği, bazı durumlarda türbelerde kurban olarak kesildiği tespit edilmiştir.

Derinkuyu ilçesindeki karga ile ilgili inanışlara bakıldığında diğer bölgelerde olduğu gibi burada da genellikle karganın ölümün ve uğursuzluğun habercisi olduğuna inanılmaktadır. Sadece bir inanışta karganın müjde habercisi olduğu belirtilmektedir.

Özet olarak söylemek gerekirse Derinkuyu’da da karganın olumsuzluğun ve ölümün habercisi olduğuna inanılmaktadır. Bu inanışta karga ile Hz. Muhammed arasında geçtiğine inanılan olayın etkisinin büyük olduğu bilinen bir gerçektir.

Derinkuyu’da İslamiyet’in de etkisiyle güvercine genel olarak olumlu bir bakış vardır. Güvercin beslenen evde kılınan namazın daha hayırlı olacağına inanılması ve güvercin vurmanın günah sayılması, halk üzerinde Hz. Muhammed’i güvercinin koruduğunu anlatan efsanenin etkili olduğunu göstermektedir.

Eski devirlerde çiftçi hayvanı olduğu için küçük görülen, olumlu anılmayan eşekle ilgili Derinkuyu’daki inanışların olumlu olduğu, eşek tezeğinin bereketi arttırdığına, evleri nazardan koruduğuna inanıldığı görülmektedir. Bu da bize hayvancılıktan çiftçiliğe dönen ekonominin halk inanışları üzerindeki etkisini açık bir şekilde göstermektedir.

Yaptığımız inceleme sonucunda Derinkuyu ilçesinde kaplumbağanın nazardan koruyucu bir özelliği olduğuna ve kaplumbağanın uğur getirdiğine inanıldığını gördük. Kaplumbağanın böyle olumlu özelliklere sahip olmasının sebebi sanırız gökle ilgili bir takım mitolojik semboller taşımamasından kaynaklanmaktadır; çünkü eski Türklerde gök, iyi tanrıların ve koruyucu iyelerin yeridir.

Baykuşla ilgili inanışlar Derinkuyu’da da Anadolu’nun diğer yerleriyle aynıdır. Burada da baykuş uğursuz olarak kabul edilmekte ve ölümün habercisi olduğuna inanılmaktadır.

Saksağan da yöre halkı tarafından çirkin sesi nedeniyle uğursuz sayılan kuşlardandır.

Eski Türklerde şimalin totemi olan domuz İslamiyet’in kabulüyle birlikte Türkler için haram olan ve sevilmeyen bir hayvan olmuştur. Anadolu’nun diğer yörelerinde olduğu gibi Derinkuyu’da da domuz sevilmeyen, uğursuz sayılan bir hayvandır.

Türk mitolojisinde kuşların çok önemli bir yeri vardır. Onun için Türk destanlarında, efsanelerinde, masallarında vs. kuşlara çok sık rastlanır. Türklere göre kuşlar Tanrının elçisidir, habercidir. Derinkuyu yöresinde de leylek, saksağan, kırlangıç gibi kuşlar hakkında çeşitli inanışlar vardır.

Örümcek Hz. Muhammed’in olduğu mağaranın ağzını ağla örerek onu sakladığı için genellikle hakkında olumlu inanışlar olan bir hayvandır. Araştırma sahamızda da örümcekle ilgili olumlu inanışlar vardır.

Tavşan, Anadolu'da özellikle Aleviler tarafından seilmeyen, eti yenmeyen bir hayvandır. Derinkuyu yöresinde de tavşanla karşılaşmanın uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.

Arı, Anadolu insanı tarafından çalışkanlığı ve disiplini nedeniyle her zaman sevilen ve hayranlık beslenen bir hayvandır. Derinkuyu halkı da rüyada arı görmenin devlet yani zenginliğe işaret olduğuna inanmaktadır. Sanırız burada çok çalışmakla zengin olmak arasında bir bağ kurulmaktadır.

Yaptığımız inceleme sonucunda hayvanların yöre halkının sadece ekonomik hayatına değil aynı zamanda kültürüne ve inanışlarına da tesir ettiğini, Türk mitolojisindeki önemli hayvanların halk inanışlarında hala yaşamaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Derinkuyu ilçesinde günlük hayatta kullandığımız aletler, araç gereçler, mutfak eşyaları gibi birçok eşya hakkında çeşitli inanışlar bulunmaktadır.

Yörede türbelere mum dikme uygulaması mevcuttur. Bu uygulama sanırız ışıkla ilgili bir uygulamadır ve mezarın üzerine ateş yakma uygulamasıyla aynı türden bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

Eski Türklerde çadırları, evleri koruyan ev iyelerinin olduğuna ve bu iyelerin kapı eşiklerinde bulunduğuna inanılırdı. Bu iyelerin görevi evi ve evdekileri dışarıdan gelecek kötülöklere karşı korumaktı; ancak eski inanışlara göre koruyucu iyeler bile rahatsız edildiği, kızdırıldığı zaman insanları cezalandırabilir, onlara zarar verebilirdi. Ev iyeleri de koruyucu iyeler olmalarına rağmen kızdırılmamaları, rahatsız edilmemeleri gerekmektedir. Aksi takdirde evdekilere zarar verebilirler. Derinkuyu'da bu bağlamda değerlendirebileceğimiz, eşikte oturanı şeytan veya cinlerin çarpacağına dair bir inanış vardır. "Eşikte duran kişi oradaki koruyucu iyeleri rahatsız edebilir ve iyelerde o kişiye zarar verebilir" (Kalafat 2010, 182-183). Burada sadece İslamiyet'in etkisiyle koruyucu iyelerin yerini şeytan ve cinler almıştır. Yine yörede eşikte oturanın evlenemeyeceği, boyunun kısılacağı gibi hep olumsuz inanışlar mevcuttur. Bu inanışların temelinde de eşikteki koruyucu iyelerin rahatsız edilmemeleri gerektiği inancı yatmaktadır.

Külle ve ocakla ilgili inanışları ocak kültü içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Ocak eski Türklerde evin en önemli yeridir, aileyi, soyun devamını ve ataları temsil eder. Ata ruhları ocağa gelirler, ayrıca ocakta da evin ve ailenin koruyucu iyeleri bulunur. Onun için Türkler ocağa çok büyük önem verirler, saygı gösterirler. Kül

de ocaktan çıktığı için ona karşı da korkuyla karışık bir saygı oluşmuştur. İlçede tespit ettiğimiz ocakta şeytanın ve cinlerin çocuklarının bulunduğu ve su dökülürse bu çocukların yanacağı, şeytanın, cinlerin suyu dökene musallat olacağı inancı; külün içinde şeytanın çocuklarının olduğu, küle basanın çarpılacağı gibi inanışlar ocak iyesinin rahatsız edilmemesi, kızdırılmaması gerektiği, ocağa saygı gösterilmesi gerektiğiyle ilgili inanışlardır. Sadece eski inanışlardaki iyelerin ve ruhların yerini İslamiyet'in etkisiyle cinler ve şeytan almıştır.

Ayna eski inanışlarda ve halk anlatılarında çok önemli bir yere sahip olan bir eşyadır. Özellikle masallarda ayna ile ilgili unsurlara çok rastlanır. Ayna arkası sırlı bir eşya olduğu için cinlerle, kötü cadılarla bağlantı kurulmuş ve aynanın içinde bu kötü varlıkların yaşadığına inanılmış, aynanın diğer dünyayla bu dünya arasında bir kapı olduğu kabul edilmiştir. Yörede aynayla ilgili tespit ettiğimiz inanışlar da genellikle olumsuz inanışlardır. Halk, aynanın cinler ve şeytanla bağlantılı olduğuna özellikle geceleri aynaya bakıldığı zaman aynadaki cinlerin ve şeytanın insanlara zarar vereceğine inanmaktadır.

Eski Türkler kötü ruhları sesin ürkütüp kaçırabileceğine inanmaktaydılar. Bu inanışın etkisiyle ay ve güneş tutulduğunda silah atılır, teneke çalınır ve kötü ruhlar kovulmaya çalışılırdı. Günümüzde de bu inanışın izlerini pek çok inanışta ve uygulamada görmek mümkündür. Bu inanışlardan birisi de cam kırılmasının uğur getireceği, kazayı belayı def edeceği inancıdır. Buradaki def edilen kaza bela aslında eski inanışlardaki kötü ruhlar/ kara iyelerdir. Cam kırılmasından çıkan sesle kötü ruhların def edilmesi inancı İslamiyet'in etkisiyle uğur getirme ve kazayı belayı def etme şekline dönüşmüştür.

Derinkuyu'da süpürgeyle vurulan çocuğun boyunun kısılacağı, süpürülüp gideceği, süpürgecin şeytan işi olduğu gibi birçok inanış mevcuttur. Süpürge etrafında bu kadar inanış oluşmasının sebebi sanırız süpürgecin orman/ağaç iyesiyle bağlantılı olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü süpürge otu bir çeşit ağaçtır, ayrıca çadırlarda kullanılan eski süpürgelerin çevredeki çalılardan (bodur ağaçlar) yapıldığını da unutmamak gerekir. Ağaç, Türklerde kutsal olduğu için ondan yapılan süpürgede de bir takım güçlerin olduğu düşünülmüştür. Bu düşüncenin etkisiyle de günümüze kadar süpürge etrafında birçok inanış meydana gelmiştir.

Bıçak ve makas günlük hayatta çokça kullanılan eşyalardır ve bu eşyalar etrafında bir takım inanışlar bulunmaktadır. Bu inanışların kaynağı eski Türk

inanişlarındaki demir kültüdür. Türkler demire her zaman önem vermişlerdir. Çünkü Türkler atlı göçebe ve savaşçı bir toplumdur, demir Türklerin hayatını son derece kolaylaştırmakta ve demirden yaptıkları savaş araçları onların yenilmez olmasını sağlamaktadır. Günlük hayatta bu kadar önemli olan demire karşı zamanla Türklerde bir saygı oluşmuştur. Bu saygı zamanla genişleyerek demirden yapılmış araç gereçlere de yayılmıştır. Günümüzde demirden yapılmış makas, bıçak gibi araçların etrafında birçok inaniş oluşmasının sebebi sanırız budur.

Makas ve bıçak gibi demirden yapılmış olan ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Türklerde çok önemli bir eşya olan kazan; Türk mitolojisinde mevki ve rütbe sembolü olup destanlarda bolca yer alır. Türk mitolojisinde ve halkın hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan kazan hakkında Derinkuyu’da birçok inaniş vardır. Bunlardan en dikkat çekici olanı da gece kara kazanın evden dışarı verilmemesi gerektiğidir. Burada sanırız kazan aracılığıyla ev halkına büyü yapılabileceği inancı etkilidir.

Derinkuyu’da resim yapmanın günah olduğu, yapanın ahrette resme kendi canından can vereceği, resim olan yerde namaz kılınamayacağı gibi inanişlar mevcuttur. Bu inanişlar İslamiyet’in etkisiyle ortaya çıkmış inanişlardır, İslamiyet’in ilk devirlerinde Arapları putperestliğe geri döndürebilir diye resimden uzak durulmuş bu da halk arasında resim hakkında olumsuz inanişların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Gıda maddeleri insan hayatının devamı için çok önemlidir. İnsanoğlu hayatta kalabilmesi için mutlaka bir şeyler yemelidir; bundan dolayı kıtlık insanları ilk çağlardan beri korkutan bir felaket olmuştur. İnsanlar kıtlığı önlemek için çeşitli yöntemlere başvurmuş, yaratıcı tanrıya gıdalarını kesmemesi için dualar edip kurbanlar kesmiştir. Türkler de dâhil olmak üzere birçok millette yiyeceğin Tanrının nimeti olduğu ve saygısızlık yapıldığı, değeri bilinmediği zaman Tanrının insanları cezalandıracağı inancı mevcuttur. Bu konuda ekmeğin üzerine basanın, ekmek kııntısı olan yerde yatanın çarpılacağına dair inaniş iyi bir örnektir.

Hayvancılıkla geçimini sağlayan eski Türkler için süt son derece önemli bir gıdadır ve bunun için bir damlasının bile israf edilmemesi gerekir. Ayrıca Ziya Gökalp’ın belirttiğine göre “Şamanizm inancında insanların ruhu doğmadan önce Süt Gölünde bulunur ve ölünce ruhumuz yine oraya gider.” (Gökalp 1976, 78). Süt hem inanç hem de ekonomik hayat yönünden çok önemli olduğu için sütün etrafında bir takım inanişlar da meydana gelmiştir. Bunlar genellikle sütün taşarak israf olmasını engellemeye yönelik inanişlardır.

Yaptığımız inceleme sonucunda Derinkuyu’da halkın, cansız maddeler ve bu maddelerden yapılan aletler hakkında pek çok inanişsa sahip olduğu, bu inanişların halkın bu aletleri kullanım şeklini, yerini ve zamanını etkilediği görölmüştür. Ayrıca halkın gıda maddelerini kullanırken çok dikkat ettiği, gıda maddelerine saygısızlığın çarpılmayla cezalandırılacağına inandiğı da tespit edilmiştir.

Yörede hayvanlarla, günlerle ve eşyalarla ilgili uğur ve uğursuzluk hakkında inanişlar tespit edilmiştir. Bu inanişların içerisinde eski Türk inanişlarının izleri de mevcuttur. Örneğin cam kırılmasının uğur getireceğine dair inanişın kaynağı cam kırıldığı zaman çıkan sesteki kara iyelerin, kötü ruhların kaçacağı inancıdır. Aynanın kırılmasının uğursuzluk getireceği inancı da dikkat çekicidir. Çünkü ayna Türk halk inanişları içerisinde, masalarda daima sihri gücü olan bir nesnedir. Ayrıca Şamanın elbisesinde bulunan en önemli aksesuarlardan birisi de aynadır. Türkler aynanın olağanüstü güçleri olduğu için onun kırılmasının da iyiye işaret olmadığını düşünmüşlerdir.

Kapı eşiğinde oturmanın uğursuzluk sayılması ise eski Türk inanişlarında bulunan ev iyesiyle ilgili bir inaniştir. Eski Türkler evleri koruyan ev iyelerinin/perilerinin bulunduğuna ve bu iyelerin evin sınırı olan eşiğe olduğuna inanmaktadır (Gökalp 1976, 48). Eşiğe oturmak, durmak gibi hareketlerin ev iyelerini rahatsız edeceğine inanan Türkler, bu hareketlerin iye tarafından cezalandırılacağını kabul etmektedirler. Bu ceza zamanla İslamiyet’in de etkisiyle uğursuzluk olarak şekil değiştirmiştir.

Bereketle ilgili inanişlarda da İslamiyet öncesi inanişlarla İslamiyet’in iç içe girdiği görülür. İslamiyet öncesi inanişlardaki bazı cezalandırmalar İslamiyet’in kabulüyle bereketin kaçması şekline dönüşmüştür. Suyu ayakta içen kişinin bereketi kaçıracağı ile ilgili inaniş su kültüründen kaynaklanmaktadır. Bu inanişın altında suyu ayakta içen kişinin suya saygısızlık yaptığı için su iyесinin bereketi olarak insanları cezalandıracağı inancı yatmaktadır.

Tarlada cinsel ilişkinin bereketi kaçıracağı inancı da yer iyesine saygısızlık yapılmasıyla ve toplumun benimsemediği bir hareketin yapılmasıyla ilgili bir inaniştir. Türklerle göre insanların cinsel hayatları mahremdir ve gizli olmalıdır. Tarla gibi açık yerlerde bu işin yapılması toplum tarafından kabul edilmemekte ve İslamiyet açısından da yasaklanmaktadır. Ayrıca bu işin tarlada yapılması yer iyesine de saygısızlıktır. Bu saygısızlığın cezası da yer iyесinin toprağın bereketini almasıdır.

Bayramlar çok eski çağlardan beri hemen hemen bütün toplumlarda var olagelmıştır. Günümüzde İslamiyet'in etkisiyle Ramazan ve Kurban bayramları yöre halkı tarafından dini bayramlar olarak kutlanmaktadır. Bu bayramlar İslamiyet'in getirdiği bayramlardır; ancak bayramlar kutlanırken yapılan birçok uygulamada eski Türk inanışlarının da izleri vardır. Örneğin bayramda çocuklara yiyecek verilmesi, harçlık verilmesi, mezarlara yiyecekler bırakılması saç geleneğinin bir devamıdır. Arife günleri ve bayram günleri mezar ziyareti yapılması da eski bir Türk geleneğidir. Bu geleneğe İslamiyet'le birlikte dua okuma âdeti de eklenmiştir.

Kurban kesmek İslamiyet'in farzlarından birisidir; ancak Türklerde, İslamiyet öncesi dönemde de kurban kesme âdeti vardır. O zamanlar at kurban ediliyorken İslamiyet'ten sonra koyun, inek, öküz gibi hayvanlar kurban edilmeye başlanmıştır. Kurbanlığı vücudunda eksiklik, sakatlık bulunmaması gerektiğine inanılmasında eski inanışların da rolü vardır; çünkü eski Türkler en iyi atlarını kurban olarak seçerlerdi. Hayvanın kanının ve kemiklerinin gömülmesi, eski Türklerdeki kurbanın kemiklerinin gömülmesi veya yakılması âdetinin bir devamıdır.

Kurban etinin komşularla ve akrabalarla toplu olarak yenmesi de eski Türklerdeki kurban kesiminden sonra toplu şölen yapıp kurbanlıkların etinin yenmesi uygulamasının bir devamıdır.

Eski insanlar doğayla daha iç içe bir yaşam sürdükleri için mevsimlerdeki değişimler onlar için daha önemliydi. Kış ayları soğuğun ve zorluğun aylarıydı. Yaz ise sıcaklığın, bolluğun ve doğanın canlanışının aylarıdır. Bundan dolayı eski Türkler de baharın gelişini bayram olarak kabul etmişler ve çeşitli ritüellerle kutlamışlardır. Hidrellez de bu bayramlardan birisidir. Türkiye'nin hemen her yerinde olduğu gibi Derinkuyu'da da Hızır ile ilgili pek çok inanış vardır. Yöre halkı Hızır'ın bolluk ve bereket getirdiğine, zorda kalan insanlara yardım ettiğine inanmaktadır. Hızır'ın zorda kalan insanlara yardım etmesi, yol göstermesi bize İslamiyet öncesi devir destanlarındaki yol gösterici ve yardımcı Bozkurt'u hatırlatmaktadır.

Halk, Hidrellez'i yılbaşı olarak kabul ettiği için yılın iyi geçmesini sağlamak amacıyla sabahleyin suyun da içinde bulunduğu çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Burada taklit büyüünün izleri görülmektedir; çünkü taklit büyüünde benzer benzeri çeker inanışı vardır. Burada da halk yılın nasıl başlarsa öyle devam edeceğine inanmaktadır. Ayrıca uygulamaların birçoğunda suyun da kullanılması bize su kültürünü ve suyun temizleyici, iyileştirici gücünü hatırlatmaktadır.

Hıdrellez günü ateş yakılıp üzerinden atlanması ise ateş kültüründen kaynaklanmaktadır. Burada sembolik olarak ateşin üzerinden atlayan kişinin kötü ruhlardan arınıp yeni yıla tertemiz girmesi canlandırılmaktadır.

Hıdrellez günü dağlara pikniğe gidilmesi de aslında bir çeşit saçıdır. Eski insanların yüce dağlara saç sunma merasimi sembolik olarak dağlarda piknik yapma şeklinde yaşatılmaktadır.

Hayatın ve canlılığın devamı için çok önemli olan yağmur, insanoğlunun en çok önem verdiği doğa olaylarından birisidir. Özellikle tamamen doğaya bağımlı yaşayan eski insanlar için yağmurun yağması hayati öneme sahipti. Yağmur yağmadığı zaman kuraklık başlar bu da tarım alanlarını ve hayvanların otlatıldığı meraları kuruturdu. Kuraklıktan korkan insanlar ilk çağlardan itibaren yağmurun yağmamasını tanrının kendilerine verdiği bir ceza olarak düşünmüşler ve yağmurun yağmasını sağlamak için inandıkları tanrılara kurban sunmaya ve bir takım büyüsel işlemler yapmaya başlamışlardır. Diğer toplumlarda olduğu gibi Türklerde de yağmur yağdırmak için bazı törenler ve uygulamalar yapılmıyordu. Aradan bin yıllar geçmesine, teknoloji çok hızlı bir şekilde ilerleyip gelişmesine rağmen günümüzde insanlar hala yağmur yağmasını sağlamak için bir takım işlemler yapmaktadır.

Derinkuyu'da yağmur duası yapılırken yüksek bir tepeye çıkılması dikkat çekicidir; çünkü eski Türkler de yağmur duası için ulu saydıkları ve Gök Tanrı'ya en yakın yer olduğuna inandıkları yüksek dağlara çıkıyorlardı. Suvermez kasabasında yağmur duasına çıkılan dağda halk arasında Alıngaya olarak bilinen bir kaya kütesinin bulunması dikkat çekicidir. Bu kayalıkta içinde kurt dişi bulunan bir de mağara bulunmaktadır. Bu kayalığın önünde yağmur duası yapılması yada taşında olduğu gibi taşın yağmur yağdırmaya yardımcı olma gücünün olduğuna inanılmasının bir sonucudur; yani yada taşı inancının izleri yörede hala mevcuttur.

Yörede yağmur yağması için at kafasına dua yazılarak kuyuya sarkıtılması, kuyunun yanına gömülmesi gibi uygulamalarda su iyesine kurban verilerek ondan yağmur yağdırması dilenmektedir. Burada at kafasının gömülmesi sanırız eski Türklerde en değerli kurbanın at olmasından kaynaklanmaktadır. Bu işlemde atın diğer kısımlarının değil de kafa kısmının kullanılması ise kutun kafada olduğu inancından kaynaklanmaktadır.

Bazı işlemlerde suyun kullanılması ise sanırız taklit büyüsüyle ilgilidir. Taklit büyüsündeki benzer benzeri doğurur inanışından hareketle halk yağmuru yağdırmak için suyu da kullanmaktadır.

Yöredeki sağaltma yöntemlerinde eski Türk inanışlarının izlerini görmek mümkündür. Örneğin sarılık olan çocuğun üstüne örtülen yemenilere altın bağlanması eski inanışlardaki metal (özellikle demir) kültürle açıklanabilir. Hasta olan kişilerin üzerine su serpilmesi de eski Türk inanışlarındaki su kültüründen kaynaklanmaktadır. Çünkü eski Türkler, suyun arındırıcı ve iyileştirici gücü olduğuna inanmaktaydılar.

Siğil çıkan bir kişinin siğili okutulduktan sonra dağdan bir keven çevrilmesi ve keven kurudukça siğilin de kuruması ise taklit büyüsü ile açıklanabilmektedir. Kekemeliğin tedavisinde kekemeliğe sebep olduğuna inanılan kişinin elbisesinden parça yakılarak hastaya koklatılması temas büyüsüyle ve ateşin arındırıcı gücüyle açıklanabilir.

Yörede tespit ettiğimiz sağaltma yöntemlerinde İhlâs suresi, Fatıha suresi okumak gibi İslami motiflere rastlamaktayız; ancak bu surelerin üç kez okunması bize İslami motiflerle İslamiyet öncesi motiflerin iç içe girdiğini göstermektedir.

Bazı tedavi pratiklerinde söylenen kafiyeli sözler ise bize eski Şamanların hastaları tedavi ederken söyledikleri efsunlu sözleri hatırlatmaktadır.

Yörede tespit ettiğimiz sağaltma yöntemlerini büyüsel içerikli olanlar, halk tıbbı içerikli olanlar ve hem büyüsel hem halk tıbbı içerikli olanlar diye üçe ayırabiliriz. Halk tıbbı içerikli olan sağaltma yöntemlerinde yöre insanının çevresinde yetişen bitkileri, otları ve kendi ürettiği bal, pekmez gibi gıdaları ilaç olarak kullandığı dikkat çekmektedir.

Derinkuyu yöresinde, yukarda sıraladığımız sağaltma yöntemleri özellikle ulaşımın ve hastane imkânlarının çok kısıtlı olduğu eski dönemlerde çok yaygındı; ancak günümüzde imkânların artmasıyla eski yaygınlığını kaybetmiş olsa da birçok uygulama hala yaşamaktadır.

Şamanizm'le bağlantılı, nazar inancının Derinkuyu'da hala canlı bir şekilde yaşadığı ve halkın nazarı önlemek ve tedavi etmek için birçok uygulamaya başvurduğu görülmektedir.

Nazardan korunmak için mavi boncuk takılması Türk kültürünün yaşadığı hemen bütün coğrafyalarda görülen bir uygulamadır. Eski inanışlara göre mavi renk göğün yani tanrının rengidir. Mavi renkli boncuğun Tanrısal bir özelliğe sahip olduğu

için insanı nazardan koruyacağı inancı çok yaygındır. Mavi boncuğun dışında insanların nazardan korunmak için birçok nazarlık taktığı görülmektedir. Bu nazarlıkların çoğunluğunun çeşitli ağaçlardan yapılmış olması dikkat çekicidir. Bunun sebebi sanırım ağaç kültürüdür. Eski Türkler ağaca saygı duymuş ve onun gücüne inanmışlardır. Ağaçtan yapılan nazarlıklar da ağaç iyesinin insanları kötü gözlerden koruyacağına inanılmasıyla ilgilidir.

Nazardan korunmak için ev ve tarlalara at nalı, at kafası asılması sanırım eski Türklerin atın kutsal bir hayvan olduğuna inanmasıyla ilgili bir uygulamadır.

Tedavi için yapılan işlemlerden en yaygın olanı hemen hemen Anadolu'nun genelinde olduğu gibi kurşun dökme işlemidir. Kurşun dökme eski Şaman geleneklerinin izlerini taşıyan büyüsel içerikli bir uygulamadır. Bu uygulamanın ocak önünde yapılması ateş, su ve bakır (demir)'in bir arada bulunması bize Şamanizm'deki ocak, ateş ve su kültürünü hatırlatmaktadır. Ayrıca halkın kurşun suya döküldüğü anda çıkan dumanla nazarın da gittiğine inanması ilgi çekicidir. Bu inanış, dumanın; kara iyelerin / kötü ruhların kişinin içinden çıkıp gitmesini sembolize ettiğini göstermektedir. Kurşun dökme işleminin sonunda kurşun ocağının, kurşunun aldığı şekle göre nazar değdiren kişi hakkında yorum yapması bir çeşit falcılıktır. Eski Şamanların aynı zamanda falcılık işlevini de üstlenmiş olduklarını unutmamak gerekir.

Seğleme işleminde seğcinin "El benim elim değil Ayşe Fatma anamızın elidir" demesi dikkat çekicidir. Şamanizm'deki koruyucu iyelerden birisi olan Umay Ana'nın İslamiyet'le birlikte Fatma anaya dönüştüğünden doğumla ilgili inanışları incelerken bahsetmiştik. Seğleme işlemi esnasında İhlâs suresinin okunması bize İslamiyet öncesi dönemle İslamiyet sonrası dönem inanışlarının kaynaştığını göstermektedir.

Nazara uğradığına inanılan çocukların delikli taşlardan geçirilerek tedavi edilmeye çalışılması bizce Şamanizm'deki taş kültürünün kalıntısıdır. Burada çocuğun bir elbisesinin bırakılması da taş iyesine yapılan bir çeşit saçdır.

Nazarı dokunan bir kişinin ayağının altından toprak alarak nazar değen kişinin tepesinden aşağı dökülmesi, banyo suyuna katılması gibi uygulamalar temas büyüyle ilgili uygulamalardır.

Nazarı dokunan kişinin haberi olmadan elbisesinden bir parça alınıp yakılması ve nazar değen kişiye koklatılması da hem temas büyü hem de ateş kültürüyle ilgili bir inanıştır. Burada ateşin iyileştirici gücü ön plana çıkmaktadır.

Nazar değen kişinin okunması, muska asılması gibi uygulamalar ise İslamiyet'in etkisiyle oluşmuş uygulamalardır. Burada İslamiyet öncesi inanışların İslami motiflere bürünerek varlığını devam ettirdiğini görmekteyiz.

Derinkuyu ilçesinde büyüye inanılmakta ve büyüden korkulmaktadır. İslamiyet'in de etkisiyle halkın büyük kısmı büyü yapmanın da yaptırmanın da çok büyük günah olduğuna inanmaktadır; ancak büyük çoğunluk böyle düşünse de yörede büyücülükle uğraşılmakta ve büyü yaptırılmaktadır.

Yörede at nalı ve sabun kullanılarak yapılan büyüler taklit büyüü sınıfına giren büyülerdir diyebiliriz. Burada benzer benzeri doğurur ilkesinden hareketle büyüsel işlemler yapıldığı görölmektedir.

Karı kocayı ayırmak için kapıya domuz yağı sürölmesi çok yaygın olan bir büyü şeklidir. Burada sanırız domuzun İslamiyet tarafından yasaklanmış bir hayvan olması domuz yağının kullanılmasının sebebidir. Yağın kapı eşiğine sürölmesi de sanırız eski Türklerin eşikte yaşadığına ve ev ahalisini, evi dışarıya karşı koruduğuna inandığı koruyucu iyelerle ilgilidir.

Yörede muskanın kullanıldığı birtakım büyüsel işlemler de görölmektedir. Giriş kısmında muskanın pasif büyüde kullanılan bir obje olduğunu belirtmiştik. Derinkuyu'da da muska geniş bir kullanım alanına sahiptir. Genellikle tedavi gibi iyi şeyler için kullanılan muskalar bazı büyücüler tarafından eşleri ayırmak gibi kötü amaçlarla da kullanılmaktadır.

Eski Türklerde olduğu gibi Derinkuyu halkı da ateşe ve onunla bağlantılı olan ocağa saygı göstermektedir. Derleme için gittiğimiz birçok evde ocağın üzerinde ölmüş dedelerin ve ninelerin resimlerinin saatlerinin vb. özel eşyalarının asılı olduğunu gördük. Bu resimler ve eşyalar bize eski Türk evlerindeki tusları hatırlattı; eskiden atalarının tuslarını koyan Türkler, İslamiyet'in kabulünden sonra tusların yerine atalarının resimlerini veya özel eşyalarını koyar olmuşlardır.

Yörede ocakta cinlerin ve şeytanların yaşadığına, çocuklarının olduğuna ve bazı durumlarda bunların insanları çarpacağına dair birçok inanış var. Sanırız bu inanışların kaynağında eskiden ocakta ata ruhlarının bulunduğu ve onlara saygısızlık yapılmaması gerektiğine inanılması yatmaktadır. İslamiyet'le birlikte bu ata ruhlarının yerini cinler ve şeytanlar almıştır.

Aynı şekilde ateşe tükürenin, suyla söndürenin vs. cinler veya şeytan tarafından çarpılacağına inanılması da eski Türklerin ateşe duydukları saygı ve kutsiyetten

kaynaklanmaktadır. İslamiyet'in kabulünden sonra bu saygının devamı için devreye cinler ve şeytan girmiştir.

Ateşin şekline, rengine ve çıkardığı seslere bakarak bir takım çıkarımlarda bulunulması bize eski Türklerdeki ateşe bakarak fal bakma ve kehanette bulunma geleneğini hatırlatmaktadır. Ateşin sesinden kişinin hakkında konuşulduğuna dair çıkarım yapılması da bir çeşit kehanette bulunmaktır.

Evinden başkasına ateş verenin ocağının söneceğine inanılması da eski Türklerde dışarıya ateş verilmemesi âdetiyle aynıdır. Burada ocağın ev, aile anlamında kullanıldığı da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Kırkı çıkmamış kadının evine gelen misafirin önünden ateş geçirilmesi uygulaması ve albasmasını önlemek için kapıya ateş konulup gelen misafirlerin üzerinden atılması uygulaması eski Türklerin gelen elçileri hakanın huzuruna çıkarmadan önce iki ateş arasından geçirmesi işlemiyle aynıdır ve ateşin kötü ruhları temizleyeceği inancına dayanmaktadır.

Külde şeytanların olacağı ve küle basanı şeytanın çarpacağı gibi inanışlar da külün ateşle ilgili olmasından kaynaklanan bir inanıştır. Kül, ateşin koruyucusu olduğu için Türkler onun ayakaltında kalmasını, çiğnenmesini iyi karşılamamışlardır. Külün Hz. Fatma anamızın unu olduğu inancı da sanırız külün ateşi içinde barındırarak ateşin sönmesini önleyen koruyucu unsur olmasından kaynaklanmaktadır. Ateşin koruyucusu olması küle bir kutsallık katmıştır, bu kutsallık daha sonra İslami motiflere bürünerek Hz. Fatma'nın unudur şeklinde devam etmiştir.

Genel olarak söylemek gerekirse Derinkuyu ilçesinde ateşe ve ocağa eski Türklerdeki saygı ve hürmet devam etmekte, ateşe ve ocağa saygı gösterilmesi gerektiğiyle ilgili birçok inanış yaşamaktadır. Sadece İslamiyet'le birlikte bu inanışlara cinler ve şeytan da katılmış bu iki İslami motif, Şamanizm'deki ateşin ve ocağın koruyucusu olan iyelerin yerini almıştır.

Derinkuyu ilçesinde su ile ilgili pek çok inanış olduğu görülmektedir. Bu inanışlar ilgi çekicidir. Örneğin su perisinin bulunduğuna inanılması, subaşlarında cinlerin şeytanların olduğuna inanılması sanırız eski inançlardaki su iyesiyle ilgilidir. Eski Türkler subaşlarında, pınarlarda suyun sahibi olan su iyesinin bulunduğuna ve bu iyenin suyu kirletenleri cezalandırdığına inanmaktaydılar. Günümüzde İslamiyet'in de etkisiyle bu iyelerin yerini periler, cinler ve şeytan almıştır.

Yörede şifalı suların insanlara sağlık verdiğine inanılmakta ve hastalar şifalı kaplıcalara götürülmektedir. Ayrıca Gölcük bölgesinde şifalı olduğuna inanılan bir küçük göl vardır. Şifalı su inancı da kaynağı çok eskilere dayanan bir inanıştır. Burada sanırız mitolojik inanişya göre suyun hayatın kaynağı olması etkilidir.

Genel itibariyle yörede suya korkuyla karışık bir saygı gösterildiği, suyu kirletmenin iyi sayılmadığı ve suya önem verildiği gözlemlenmiştir.

Derinkuyu yöresinde kutsal mekânlar olarak mezarlıklar ve ziyaretler sayılabilir. Mezarlıkla ilgili inanişları ve bu inanişların açıklamalarını hayatın geçiş dönemlerinden ölüm başlığı altında verdiğimiz için burada yeniden değinmeyeceğiz.

Yörede halkın devamlı ziyaret ettiği ve dilek dilediği iki tane ziyaret vardır. Bu ziyaretlerde halk, dua okuyup dilek dilemektedir. Bu da bize İslamiyet öncesi dönemdeki atalar kültürünün İslamiyet’le birleşerek varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

Cin, şeytan ve melekler İslami unsurlar olarak halkın hayatında büyük yer tutmaktadır. İnsanların, cinlerden ve şeytandan oldukça korktuğu, cinlerin ve şeytanın insanları çarpmak suretiyle cezalandırdığı, zarar verdiği hem burada hem de ocak ve ateş kültürüyle ilgili yaptığımız incelemede açıkça görülmektedir. Burada en dikkat çekici unsur cinlerin ve şeytanın Şamanizm’deki iyelerin özellikle de kara iyelerin fonksiyonlarını da üstlenmiş bulunmasıdır. Türklerin İslamiyet’ten önceki dinleri olan “Şamanizm’e göre kara iyeler insanlara zarar veren, kötü varlıklardı; ayrıca koruyucu iyeler ve bir şeyin sahibi / ruhu olan iyeler (Ağaç, yol, su iyesi gibi) de kızdırıldığı, rahatsız edildiği zaman insanlara zarar verebilmekteydi.” (Kalafat 2010, 106-119). İslamiyet’in kabulünden sonra bu iyelerin yerini cinler ve şeytan almıştır. Örneğin kapı eşiğinde duran şeytanın çarpacağı inancı, bu değişime açık bir örnektir. “Eski inanişlara göre kapı eşiğinde bulunan ve evi koruyan iyeler vardır; ancak bu iyeler kızdırıldığı zaman insanlara zarar verebilir.” (Kalafat 2010, 182-183), bugün bu koruyucu iyenin yerini şeytan almıştır. Ateşe su dökeni cinlerin çarpacağı, subaşlarında cinlerin, şeytanların bulunduğu inancı da bu değişime örnek olarak verilebilir. Buradan hareketle eski inanişlar yok olmamış, yeni dinin motifleriyle bezenerek varlığını devam ettirmişti diyebiliriz.

Derinkuyu’da doğum yaptıran ebelerin ve kurşun ocağı olan yaşlı kadınların “Bu benim elim değil Fatma Ana’mızın elidir” demelerinin kaynağında Umay Ana inancı bulunmaktadır. İslamiyet öncesi dönemdeki Umay Ana’nın yerini İslamiyet’le birlikte

Fatma Ana'mız almıştır. Aynı şekilde doğum esnasında bir zorlukla karşılaşan ebelerin topal melikeleri yardıma çağırması da Umay Ana ile ilgilidir. Burada Umay Ana'nın yerini melekler almıştır.

Derinkuyu ilçesinde evlerin koruyucusu olan ve bereketini arttıran sarı kızların olduğuna dair inanış çok ilgi çekicidir. Konumuzun giriş kısmında belirttiğimiz gibi Umay Ana'nın bolluğu ve bereketi temsil etme fonksiyonu da vardır. Ayrıca Umay kelimesinin Sarı kuş manasına geldiğini öne süren teorilerden ve bazı Türk halklarının Umay Ana'ya Sarı Ana, Sarı Kız dediklerinden de bahsetmiştik. Buradan hareketle Derinkuyu yöresindeki Sarı kızlarla ilgili inanışların Umay Ana inanışından kaynaklandığını, bu Sarı kızların aslında Şamanizm dönemindeki Umay Ana inanışının devamı olduğunu söyleyebiliriz.

İnsanların vücutlarına, organlarının şekline, hareketlerine ve görünüşlerine göre birçok halk inanışı meydana gelmiştir. Bu inanışların bir kısmının saygı içerikli olduğu görülmektedir. Örneğin ezan okunurken müzik dinlenmemesi, ayak ayaküstüne atılmaması ezana duyulan saygı ile ilgilidir.

Bazı inanışların İslamiyet'in etkisiyle oluşmuş inanışlar olduğu da gözden kaçmamaktadır. Örneğin bir şeyi alırken sağ elle alınması gerektiği, ayakkabı giyerken önce sağ ayağın giyilmesi gerektiği gibi inanışlar İslamiyet'le ilgili inanışlardır.

Kollarını bağlayarak duran kişinin kısmetinin bağlanacağı inancı ise sanırım taklit büyüyle ilgili bir inanıştır ve benzer benzeri doğurur prensibinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar kolların bağlanmasıyla kısmetin bağlanması arasında bir bağlantı kurmuşlardır.

SONUÇ

Kültür, bir milletin ortaya çıktığı andan günümüze kadar meydana getirdiği değerler bütünüdür. Bu değerler bütünü o bölgede yaşayan ve millet olarak adlandırılan insan topluluğunun birbirleriyle anlaşmalarını ve kaynaşmalarını sağlar. Kültür, milleti bir arada tutan ortak payda yani harçtır. Ortak paydalarda buluşamayan yani bir kültür meydana getiremeyen insan toplulukları millet olamadan tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir.

Milleti meydana getiren kültürün en önemli yapı taşlarından birisi de halk inanışlarıdır. Halk inanışları bir toplumun psikolojisinin, değer yargılarının, hayata bakış açısının ve olayları kavrayış şeklinin anlaşılması için son derece önemlidir. Bu amaçla hazırladığımız “Derinkuyu Halk İnanışları” adlı bu çalışmamızda, Derinkuyu ilçesinde yüzyıllardır halkın davranışlarını şekillendiren ve onların değer yargılarını oluşturan halk inanışlarını derleyip incelemeye çalıştık. Çalışmamıza ilk önce yörenin kültürü ve dini yapısı üzerine daha önce yapılmış olan yazılı çalışmaları tespit ederek temin etme yoluna gittik. Daha sonra sahadan derleme yöntemiyle halk arasında günümüzde yaşayan inanışları ses kaydı alma, not tutma, gözlem ve katılım yöntemleriyle derledik. Araştırmamızın güvenilir ve geniş kapsamlı olması için yörede yaşayan çok sayıda kişi ile mülakat yaptık. Bu mülakatlarda yöre kültürü ve halk inanışları konusunda kaynak kişilerin bilgilerini onları sıkmadan sohbet havasında derledik. Derleme esnasında kayıt konusunda hassas oldukları için bayanlarla mülakatımızda daha çok not tutma yöntemini kullandık.

Kaynak kişilerden derlediğimiz halk inanışlarını bu sahada daha önce yapılmış tezleri, yazılmış kitapları, makaleleri ve bildirileri de dikkate alarak Halk Bilimi açısından incelediğimiz tezimizin birinci bölümünde halk inanışlarının tanımını ve özelliklerini belirttikten sonra Türklerin geçmişten günümüze kadar etkilendikleri dinler ve inanç sistemleri hakkında bilgi verdik.

Yaptığımız inceleme sonucunda, Derinkuyu halkının doğum ile ilgili birçok halk inanışının bulunduğunu bu inanış ve uygulamaların özellikle çocuksuzluğa çare bulma, çocuğun cinsiyetini tahmin etme, çocuğu ve annesini alkarısı gibi birtakım kötü varlıklardan, kırk karışmasından ve nazardan koruma konularında olduğunu; halkın türbelere ve yatırlara çocuklarının olması, hastaysa iyileşmesi için adak adayıp kurban kestiğini, ağaçlara çaput bağladığını; çevrelerinde yetişen bitkilerle birtakım ilaçlar hazırladığını tespit ettik. Daha sonra bu bulguların eski Türk inançlarıyla olan

bağlantılarını ortaya koyduk. Doğum konusunda yaptığımız bir diğer önemli tespit de yöre halkının kısırlığın sebebi olarak kadını gördüğü, bunun için de kısırlıkla ilgili inanış ve uygulamaların genellikle kadınlar etrafında toplandığı gerçeğidir.

Ad verme dönemi ile ilgili yaptığımız derlemeleri incelerken yöre insanının ad verirken çocuklarına, atalarının, İslam büyüklerinin adlarını ve Kur'an-ı Kerim'de geçen isimleri vermeye dikkat ettiğini tespit ettik. Buradan hareketle ata isimlerinin verilmesinin atalar kültürünün bir yansıması olduğu ve İslamiyetin de isim verme konusunda etkili olduğu sonucuna ulaştık.

Askerlikle ilgili derlemiş olduğumuz inanış ve uygulamalardan, askerliğin kutsal olduğuna inanıldığını, askere gidenlerin vatana adandığını ve askere gidenlerin sağ olarak dönmeleri için birtakım uygulamaların yapıldığını ve bu uygulamaların eski Türk inançlarıyla bağlantılı olduğu sonucuna vardık.

Türk milleti aileye çok büyük önem verdiği için ailenin temellerinin atıldığı, evlilik müessesesinin kurulduğu düğüne çok büyük önem vermiştir. Derinkuyu ilçesinde de düğünle ilgili inanış ve uygulamalarla ilgili yaptığımız inceleme sonucunda Derinkuyu halkının evliliğe çok büyük önem verdiğini, düğün esnasında gelin ve damadı kötü ruhlardan ve kem gözlerden korumak için birçok ritüele başvurmakta ve bol miktarda saç yapmaktadır.

Bu dünyadaki hayatın bitişi anlamına gelen ölüm, hemen bütün toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da üzücü bir olaydır ve insanlar ölen kişiyi diğer dünyadaki hayatına hazırlamak için birçok uygulama geliştirmiştir. Derinkuyu ilçesinde ölümle ilgili inanış ve uygulamaları incelediğimizde, Derinkuyu halkının en eski Türklerden günümüze kadar olduğu gibi yaşamın ölümle sona ermediğine, sadece ruhun bedenden ayrılarak diğer dünyadaki yaşamına başladığına inandığı görülmektedir. Halk, köpek, karga gibi bazı hayvanların hareketlerinden, çıkardıkları seslerden, hastanın bazı davranışlarından ölümle ilgili tahminler yapmakta ve bunları ölümün habercisi saymaktadır. Yöre halkı hasta kişiyi diğer dünyadaki yaşamına hazırlamak için başucunda Kur'an-ı Kerim okumak gibi birtakım uygulamalar yapmakta ve ölüm olayının gerçekleşmesinden sonra ölünün ruhunun geri gelip arkada kalanları rahatsız etmemesi için cenaze çıkan evde ışık yakmakta ve mezarlıktan eve başka yoldan gelmektedir. Cenazeden sonra yedinci, kırkıncı ve elli ikinci günler yemek vermek, helva yapmak gibi eski Türk inanışlarından kalan uygulamalar hala yaygın bir şekilde

devam etmektedir. Ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalarda atalar kültürünün izleri açık bir şekilde görülmektedir.

Gök cisimleriyle ilgili yaptığımız inceleme sonucunda, yöre halkının aya ve güneşe eski Türklerde olduğu gibi saygı duyduğunu, ay ve güneş tutulması olduğu zaman teneke çalıp gürültü çıkardığını ve bazı işlerini ayın durumuna göre ayarladığını tespit ettik.

Yıldızlarla ilgili yaptığımız en önemli tespit ise yöre halkının eski Türklerde herkesin bir yıldızı olduğu ve o yıldız kaydığı zaman kişinin de öldüğü inancını devam ettirmesidir.

Derinkuyu halkı tarafından yağmurun bereket, selin ve yıldırım düşmesinin Allah'ın yoldan çıkan kullarına bir cezası olduğuna inanıldığı, yıldırım ve şimşeğe kutsiyet atfedildiği görülmektedir.

Derinkuyu yöresinde gök kuşağıyla ilgili derlediğimiz inanışlar içerisinde, gök kuşağının altından geçen kişinin günahlarından arınacağı inancı oldukça yaygındır. Bu inanç bize eski Türklerin "Ak yol" dedikleri gök kuşağının cennete giden yol olduğuna dair inançlarını hatırlatmaktadır.

Derinkuyu yöresinde zamanla ilgili yaptığımız incelemeler sonucunda halkın, zamanın belli dilimlerine özel anlamlar yüklediğini ve işlerini buna göre planladığını tespit ettik. Örneğin; yörede Salı günü uğursuz sayılmaktadır ve bazı sağaltma işlemleri Çarşamba günleri yapılmaktadır.

Yöreden havyalarla ilgili yapmış olduğumuz derlemelerde, atın eski Türklerde olduğu gibi saygı duyulan bir hayvan olduğunu, atın gözünde perde olmadığı için insanların göremediği varlıkları (cin ve şeytan) görme özelliğinin olduğuna inanıldığını gördük. Bunun yanında kurdun İslamiyet öncesi dönemdeki kutsallığını kaybetmiş olsa da hala saygı duyulan bir hayvan olduğunu ve birtakım büyüsel işlemlerde kullanıldığını tespit ettik. Koyun yörede saflığın sembolü olduğu ve cennetten çıkma olduğuna inanılan bir hayvan olarak görülmektedir. Köpek ve baykuş ölümün habercisi olarak halk inanışları içerisinde yer almakta, güvercin ise özellikle Hz. Muhammet ile ilgili efsane sebebiyle sevilmektedir.

Derinkuyu yöresinde cansız maddeler, eşyalar ve gıdalarla ilgili inanış ve uygulamalar üzerine yapmış olduğumuz incelemede, insanların kullandıkları eşyaların durumlarına ve şekillerine göre birtakım çıkarımlarda bulduklarını, özellikle kül ve eşik gibi varlıklar hakkında eski Türk inanışlarının etkisinin de gözlemlendiğini; yöre

halkının özellikle ekmeğe çok büyük saygı duyduğunu, ekmeğe karşı saygısızlık edenlerin Allah tarafından cezalandırılacağına inandığını tespit ettik.

Dini günler, bayramlar ve törenlerle ilgili yaptığımız inceleme sonucunda, yöre halkının İslamiyetin getirmiş olduğu kurban ve ramazan bayramlarını büyük bir coşku ve içtenlikle kutladığını, bunların yanında İslamiyet öncesi döneme dayanan Hıdrellez'in de yöre halkı tarafından kutlandığını ve bu günde, yılın iyi geçmesi için birçok uygulamanın yapıldığını tespit ettik. Yağmur duasına çıkma eski Türklerde de görülen bir uygulamadır ve günümüzde Derinkuyu'da hala devam etmektedir. Yörede yağmur duasına yüksek bir tepede çıkılması ve burada kurbanlar kesilip topluca yenmesi, eski Türk inanışlarının izleridir.

Derinkuyu yöresinde, Şamanizmde Şamanların yaptığı tedavi işlemlerini sürdüren ve "ocaklı" denilen kimselerin bulunduğu ve bu insanların uyguladıkları tıbbi-büyüsel sağaltma metotlarıyla hastaları tedavi etmeye çalıştıkları tespit edilmiştir.

En eski ve yaygın inanışlardan birisi olan nazar inancı, Derinkuyu'da çok yaygındır ve nazara karşı kurşun dökme, sarımsak asma ve nazar boncuğu takma gibi birçok inanış ve uygulamanın bulunduğu yaptığımız çalışma ile tespit edilmiştir.

Ateş, ocak, demir ve su kültürleri Gök Tanrı dininde en önemli kültürler arasında bulunmaktadır. Yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Derinkuyu'da bu kültürlerle ilgili birçok inanış ve uygulama bulunduğunu; halkın, suya ve ateşe büyük saygı duyduğunu, bunlara saygısızlığın cezalandırılacağına inandığını tespit ettik. Yörede ocak kültü atalar kültüyle de bağlantılı olarak canlı bir şekilde yaşamakta ve evde yanan ocak, aile ve soyun devamı temsil etmektedir.

Umay Ana, eski Türk inançlarında anneyi ve bebeğini kötü ruhlara karşı koruduğuna, doğuma yardımcı olduğuna inanılan ve bereketle de bağlantılı olan bir koruyucu iyedir. Yörede yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Umay Ana'nın doğuma yardımcı olarak çağrılan melekler ve evin bereketini artıran "Sarı Kızlar" şeklinde halk inanışlarında yaşamaya devam ettiğini tespit ettik.

Yapmış olduğumuz tüm bu tespit ve incelemelerden hareketle, yöre insanının Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan zengin kültürel mirasını unutmadığını ve onları kabul ettikleri yeni dinin ve yerleştikleri yeni coğrafyanın şartlarına göre yeniden yorumlayıp yaşatmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Yaptığımız çalışma ile İç Anadolu bölgesinin önemli bir şehri olan ve Kapadokya ismi ile dünyaca bilinen bir tarih ve turizm şehri olan Nevşehir'in

Derinkuyu ilçesindeki halk inanışlarını kayıt altına alıp inceleyerek gelecek nesillere aktarmaya çalıştık.

Kaynakça

1. Sözlü Kaynaklar

- KK1: Nazife Gültekin, 53 yaş, Okuma yazma yok, Derinkuyu Merkez
- KK2: Fadime Karabakla, 90 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK3: Ümüş Güven, 87 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK4: Fadime Őanlı, 75 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK5: Hatice Şen, 62 yaş, Okuma yazması var, Derinkuyu Merkez
- KK6: Fatma Gemici, 88 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK7: Hatice Gök, 75 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK8: Şerife Őengüç, 60 yaş, Okuma yazması var, Derinkuyu Merkez
- KK9: Meryem Üzüm, 71 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK10: Ümüş Güven, 75 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
- KK11: Fatma Gemici, 74 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK12: Fadime Uzun: 70 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK13: Akkız Ertaş, 59 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK14: Hafize Bedel, 84 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK15: Esmâ Bostan, 74 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK16: Döndü Bozbel, 52 yaş, İlkokul mezunu, Yazıhöyük Kasabası
- KK17: Zeynep Demir, 78 yaş, Okuma yazması yok, Çakıllı Köyü
- KK18: Döndü Kabak, 72 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK19: Őükriye Sayın, 72 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK20: İsmail Koçak, 70 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK21: Mahsut Yücel, 60 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK22: H. İbrahim Uzun, 62 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Köyü
- KK23: Ahmet Yazıcı, 70 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK24: Arife Kendir, 74 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK25: Şükran Güneş, 56 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK26: Azmiye Avcı, 75 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK27: Ali Demir, 70 yaş, Okuma yazması yok, Çakıllı Köyü
- KK28: Hicabi Erdem, 90 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK29: Elmas Yüksel, 81 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK30: Rûfayi Tunca, 72 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
- KK31: Emine Tosun, 76 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası

- KK32: Nazlı Uslu, 55 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK33: İfakat  ncel, 59 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK34: Nurayet Tosun, 63 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK35: Hayriye Yılmaz, 65 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK36: Adike Yılmaz, 76 yaş, Okuma yazması yok, Yazıhöyük Kasabası
- KK37: Havana Eryılmaz, 58 yaş, Okuma yazması var, Yazıhöyük Kasabası
- KK38: Nuriye Ersoy, 72 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK39: Menşure Koç, 83 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK40: H ly  Canbaş, 52 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
- KK41: Fadime Orhan, 63 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
- KK42: Sıdika Gök, 65 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
- KK43: Nevriye Polat, 60 yaş, Okuma yazması var, Ağcaşar Köyü
- KK44: Havana Ergen, 57 yaş, Okuma yazması var, Ağcaşar Köyü
- KK45: Fatma Eryaşar, 63 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
- KK46: Zekiye Olgun, 70 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
- KK47: Hanım Bilir, 60 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
- KK48: Zeliha Bostan, 65 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK49: Hatice Erdem, 56 yaş, İlkokul mezunu, Suvermez Kasabası
- KK50: Ayşe Bostancı, 85 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK51: Ercan Ergün, 70 yaş, İlkokul mezunu, Suvermez Kasabası
- KK52: Nuran Ergün, 60 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
- KK53: İsmail Denli, 85 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK54: Zeliha Denli, 80 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK55: H. İbrahim Ergün, 90 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK56: Zeliha Ergün, 88 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
- KK57: Arife Demir, 70 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü
- KK58: Fadime Utku, 67 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü
- KK59: Meliha Hamurcu, 56 yaş, İlkokul mezunu,  akıllı Köyü
- KK60: Zeynep Kabak, 64 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü
- KK61: Kerziban Uzun, 66 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü
- KK62: Saime  rg , 48 yaş, İlkokul mezunu,  akıllı Köyü
- KK63: Kerziban Günay, 76 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü
- KK64: Hatice Cömert, 72 yaş, Okuma yazması yok,  akıllı Köyü

- KK65: Hatice Şen, 60 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 KK66: Meryem Uzun, 60 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
 KK67: Fatma Çiftçiabaşı, 54 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 KK68: Hatice Sayın, 65 yaş, Okuma yazması yok, Doğala Köyü
 KK69: Arife Kendir, 65 yaş, Okuma yazması yok, Doğala Köyü
 KK70: Zeynep Şen, 35 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK71, Bayram Şen, 42 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK72, Fadime Şen, 60 yaş, Okuma yazması var, Doğala Köyü
 KK73: Rukiye Şen, 28 yaş, Lise mezunu, Doğala Köyü
 KK74: Şerife Şengül, 56 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK75: Emine Yolalan, 40 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK76: Nimet Şen, 62 yaş, Okuma yazması yok, Doğala Köyü
 KK77: Aynur Şen, 45 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK78: Yasemin Şen, 28 yaş, Lise mezunu, Doğala Köyü
 KK79: Hayriye Şen, 55 yaş, Okuma yazması var, Doğala Köyü
 KK80: Meryem Aktepe, 60 yaş, Okuma yazması yok, Doğala Köyü
 KK81: Huriye Yolalan, 84 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK82: Fatma Yolalan, 52 yaş, İlkokul mezunu, Til Köyü
 KK83: Meryem Aktepe, 60 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK84: Menşure Yolalan, 54 yaş, Okuma yazması var, Til Köyü
 KK85: Vahti Yolalan, 50 yaş, İlkokul mezunu, Til Köyü
 KK86: Bayram Çiftçiabaşı, 57 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK87: Şükran Güneş, 56 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK88: Yaşar Tayfur, 52 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK89: Ali Ergen, 61 yaş, İlkokul mezunu, Doğala Köyü
 KK90: Hanife Gemici, 81 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
 KK91: Yeşim Tosunoğlu, 60 yaş, Okuma yazması var, Doğala Köyü
 KK92: Eren Yıldız, 75 yaş, İlkokul mezunu, Güneyce Köyü
 KK93: Zeynep Akyol, 65 yaş, okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK94: Ramis Oğurlu, 70 yaş, İlkokul mezunu, Derinkuyu Merkez
 KK95: Emine Özer, 65 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK96: Hanife Baki, 67 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK97: Mevlüt Karabakla, 78 yaş, Okuma yazması var, Güneyce Köyü

- KK98: Emine Yazıcı, 77 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 K99: Hatice Sayın, 85 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK100: Güldane Şengül, 67 yaş, İlkokul mezunu, Güneyce Köyü
 KK101: Fatma Telliöglü, 72 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK102: Fatma Ekim, 68 yaş, Okuma yazması var, Güneyce Köyü
 KK103: Emine Sayın, 53 yaş, Okuma yazması var, Güneyce Köyü
 KK104: Ayşe Karataş, 57 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 K105: Esmâ Çiftçibaş, 78 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK106: Döne Karabakla, 70 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK107: Şerife Demirkesen, 51 yaş, Okuma yazması var, Çakıllı Köyü
 KK108: Zehra Yolalan, 55 yaş, Okuma yazması var, Güneyce Köyü
 KK109: İhsan Tükel, 65 yaş, İlkokul mezunu, Güneyce Köyü
 KK110: Makbule Bostancı, 63 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK111: Hatice Pelit, 70 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK112: Şerife Kabak, 55 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK113: Esmâ Bostan, 60 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK114: Burhan Bostan, 53 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK115: Şerife Keskin, 55 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK116: Murat Keskin, 66 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK117: Ayşe Bostan, 73 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 K118: Yaşar Güney, 67 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK119: Dudu Çiftçibaş, 60 yaş, Okuma yazması var, Kuyulutatlar Köyü
 KK120: Azbiye Avcı, 75 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK121: Arzu Tuncu, 67 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 K122: Saniye Bilgiç, 72 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 KK123: Vahide Sarı, 70 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK124: Kerziban Varol, 45 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK125: Nuriye Sarı, 50 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK126: Meral Yöndemli, 90 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK127: Ayşe Oğuz, 85 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK128: Nuran Şahin, 85 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK129: Ümit Varol, 90 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK130: Meryem Sarı, 40 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü

- KK131: Banu Denli, 42 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK132: Derya Kabak, 40 yaş, İlkokul mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 K133: Emine Aksoy, 85 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK134: Talip Aksoy, 90 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 KK135: Fatma Kızıltepe, 85 yaş, Okuma yazması yok, Kuyulutatlar Köyü
 K136: Tülin Müezzinoğlu, 40 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK137: Cahide Kızıltepe, 85 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK138: Zeynep Uzun, 50 yaş, Okuma yazması var, Özlüce Köyü
 KK139: Zehra Kızıllırmak, 90 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK140: Şenay Kabak: 50 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK141: Güllü Şahin, 63 yaş, Okuma yazması var, Ağcaşar Köyü
 KK142: Fadime Özkul, 60 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
 KK143: Emine Bahadır, 67 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
 KK144: Türkan Işık, 43 yaş, İlkokul Mezunu, Ağcaşar Köyü
 KK145: Emine Çiftçi, 85 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK146: Fatma Polat, 60 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK147: Songül Çiftçi, 38 yaş, Ortaokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK148: Hanife Polat, 40 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK149: Hatice Yücel, 77 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK150: Ayşe Sarı, 65 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK151: Zeynep Demir, 75 yaş, Okuma yazması yok, Çakıllı Köyü
 KK152: Emine İnce, 72 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK153: Hayriye Yücel, 55 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK154: Saniye Aktepe, 68 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK155: Ömer Aktepe, 70 yaş, Okuma yazması var, Özlüce Köyü
 KK156: Yüksel Pala, 60 yaş, İlkokul Mezunu, Özlüce Köyü
 KK157: Sanem Kabak, 43 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK158: Hayriye Kabak, 80 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK159: Döndü Kabak, 58 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK160: Akız Şen, 60 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK161: Zeynep Keskin, 75 yaş, Okuma yazması yok, Ağcaşar Köyü
 KK162: Şeküre Yılmaz, 55 yaş, İlkokul mezunu, Ağcaşar Köyü
 KK163: Zeynep Yolalan, 64 yaş, Okuma yazması yok,

- KK164: Ali Yolalan, 66 yaş, İlkokul mezunu, Ağcaşar Köyü
 KK165: Fatma Aktepe, 52 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK166: Salim Parmak, 58 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK167: Fatma Parmak, 55 yaş, İlkokul mezunu, Özlüce Köyü
 KK168: Hatice Yöndemli, 65 yaş, Okuma yazması yok, Özlüce Köyü
 KK169: Zahide Hamurcu, 66 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
 KK170: Fatma Bostan, 69 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK171: Filiz Soylu, 70 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK172: Ümüş Sayın, 72 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK173: Arife Bostan, 65 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 KK174: Ayşe Ertaş, 65 yaş, Okuma yazması yok, Güneyce Köyü
 KK175: Döne Özbaki, 71 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK176: Vesile Çiftçibaş, 72 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK177: Atiye Yıldırım, 60 yaş, Okuma yazması var, Til Köyü
 KK178: Emel Günay, 70 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK179: Fatih Günay, 60 yaş, İlkokul mezun, Til Köyü
 KK180: Mustafa Aytekin, 90 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK181: Gülsüm Günay, 85 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK182: Nuran Yıldırım, 87 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK183: Elvan Aytekin, 86 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK184: Taybe Yıldız, 70 yaş, Okuma yazması yok, Derinkuyu Merkez
 KK185: Ahmet Yıldız, 80 yaş, Okuma yazması var, Derinkuyu Merkez
 KK186: Eftal Yıldız, 35 yaş, Lise mezunu, Derinkuyu Merkez
 KK187: Fatma Yıldız, 34 yaş, İlkokul mezunu, Derinkuyu Merkez
 KK188: Leymuna Özbayram, 87 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK189: Safiye Ablak, 70 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK190: Zeynep Karataş, 65 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK191: Halil İbrahim Ertaş, 83 yaş, İlkokul mezunu, Til Köyü
 KK192: Meryem Karasu, 73 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK193: Bayram Kendir, 58 yaş, Okuma yazması var, Til Köyü
 KK194: Sultan Kılıç, 81 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK195: Aydın Kuş, 63 yaş, İlkokul mezunu, Til Köyü
 KK196: Baki Gemici, 59 yaş, İlkokul mezunu, Til Köyü

- KK197: Dudu Demir, 87 yaş, Okuma yazması yok, Çakıllı Köyü
 KK198: İbrahim Kısa, 88 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK199: Sabiye Erdem, 85 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK200: Zeliha Yıldız, 90 yaş, Okuma yazması yok, Til Köyü
 KK201: Fadimana Balcı, 88 yaş, Okuma yazması yok, Suvermez Kasabası
 KK202: Efek Kabak, 76 yaş, Okuma yazması var, Suvermez Kasabası
 KK203: Ayşe Demir, 82 yaş, Okuma yazması yok, Çakıllı Köyü
 KK204: Hayri Boysan, 43 yaş, İlkokul Mezunu, Kuyulutatlar Köyü
 KK205: İsmail Erdem, 47 yaş, İlkokul mezunu, Ağcaşar Köyü
 K206: İrfan Ergün, 43 yaş, İlkokul mezunu, Ağcaşar Köyü
 KK207: Adem Tayfur, 40 yaş, İlkokul mezunu, Ağcaşar Köyü
 KK208: Fahri Poyraz, 66 yaş, İlkokul mezunu, Çakıllı Köyü
 KK209: Hacı İbrahim Demir, 86 yaş, Okuma yazması var, Çakıllı Köyü
 KK210: Mesut Demir, 33 yaş, Lise mezunu, Çakıllı Köyü
 KK211: Tahsin Ataş, 40 yaş, İlkokul mezunu, Çakıllı Köyü
 KK212: Abdullah Demir, 34 yaş, Lise mezunu, Çakıllı Köyü
 K213: Mustafa Demir, 54 yaş, İlkokul mezunu, Çakıllı Köyü
 KK214: Raşit Poyraz, 55 yaş, İlkokul mezunu, Çakıllı Köyü
 KK215: Cafer Gülbaş, 72 yaş, İlkokul mezunu, Suvermez Kasabası

2. Yazılı Kaynaklar

Abalı, İsmail; Koçarlı Halk Kültürü, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Aça, Mustafa; Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2005.

Akça, Gözen; Diyarbakır İli Ergani İlçesi, Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Akyol, Neriman Senem; Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramlar ve Törenler, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Araz, Murat; Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

Artun, Erman; Adana Halk Kültürü Araştırmaları I, Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Adana 2002.

Artun, Erman; Türk Halk Bilimi, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.

Artun, Erman; “Tekirdağ’da Hıdrellez Geleneği”, Halk Kültüründen Derlemeler Özel Sayısı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Aytekin, Osman; Dünden Bugüne Derinkuyu, Elma Ofset Matbaacılık, Derinkuyu 2006.

Aytekin, Osman; “Derinkuyu’da Ölüm Adetleri”, Nevşehir Halk Kültürü Araştırmaları I, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir 2011.

Balaban, Ali Rıza; Güneydoğu Anadolu’da Berdel Ailesi, TFA, C.16, 1975.

Balaban, Tuğrul; Sandıklı Halk İnanışları ve Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Bayat, Fuzuli; Türk Kültüründe Kadın Şaman, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010

Beğen, Akif; Ürgüp İlçesi ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Beğenç, Cahit; Anadolu Mitolojisi, MEB Yayınları, İstanbul 1974.

Beydili, Celal; Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Yurt Kitabevi Yayınları, Ankara 2005.

Boratav, P. Naili; 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1997.

Boyras, Şeref; “12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Kehanet”, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 3, 2010, s. 148-167.

Buluç, Saadettin; İslam Ansiklopedisi, C.2, İstanbul 1997.

Çağatay, Saadet; “Türklerde Batıl İnançlar Arasında Tabu”, (I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri), Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1974.

Çağlar, Birsal; Türk Mitolojisinde Dört Unsur ve Simgeleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Çelik, Ali; İslam’ın Kabul veya Reddedtiği Halk İnançları, Beyan Yayınları, İstanbul 1995.

Çetin, Nuran; Adıyaman İli ve Çevresindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Çıblak, Nilgün; “İçel’de Yağmur Yağdırma Törenleri”, Folklor / Edebiyat, C. VIII, S. XXXI, 2002, s. 93-103.

Çoruhlu, Yaşar; Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2010.

Eliade, Mircea; Şamanizm İlkel Esrime Teknikleri, (Çev. İsmet Birkan), İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Eliade, Mircea; Dinler Tarihi İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi, (Çev. Mustafa Ünal), Konya 2005.

Eliade, Mircea; Mitlerin Özellikleri, Simavi Yayınları, İstanbul 1993.

Erdem, İbrahim; Bozkır İlçesi Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısında Tahlili, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Ergin, Muharrem; Dede Korkut Kitabı I, TDK Yayınları, Ankara 1997.

Ergun, Pervin; “Türk Kültüründe Ruhlar ve Orman Kültü”, Milli Folklor, S.87, 2010, s. 113-121.

Erk, Zümrüt; “Anadolu’da Kırklama”, (I. Uluslar arası Türk Folkloru Kongresi), Bildiriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Eröz, Mehmet; Hıristiyanlaşan Türkler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983.

Esin, Emel; Tengrilik (Türklerde Gök Tapınağına Dair), Sanat Tarihi Yıllığı XII, İstanbul Üniv., Sanat Tarihi Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul 1983.

Esin, Emel; Türk Kozmolojisine Giriş, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001.

Eşmeli, İsa; Muğla-Yatağan ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Gökalp, Ziya; Türk Medeniyeti Tarihi, (Hazırlayanlar. İsmail Aka, Kazım Yaşar Koparan), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

Gökalp, Ziya; Türk Töresi, (Hazırlayan. Hikmet Dizdaroğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1976.

Gökyay, Orhan Şaik; “At Üzerine”, (I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri), Bildiriler, Ankara, 1973.

Gözen, Akça; Çumra’nın Alan Köyü’nde Düğün, TFA, C.3, 1975.

Güçlü, Faruk; Nevşehir Folklorundan İzlenimler, Günorta Yayınları, Ankara 1994.

Güçlü, Faruk; Orta Anadolu'da Batıl İnanışlar, Edebiyat Kitabevi, Ankara 1995.

Günay, Ünver; Harun Güngör; Türk Din Tarihi, Laçın Yayınları, İstanbul 1998.

Günay, Ünver; Harun Güngör; Türklerin Dini Tarihi, Rağbet Yay., İstanbul 2007.

Gürer, Yunus; Kuluncak'ta Yaşayan Alevilerde Dini Hayat ve Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Hançerlioğlu, Orhan; Dünya İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

İnan, Abdülkadir; Eski Türk Dini Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

İnan, Abdülkadir; "Al Ruhü Hakkında", Makaleler ve İncelemeler C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

İnan, Abdülkadir; "Göçebe Türklerin Destanlarında Kahramanların Doğumları, Ad Almaları ve Başka Hususiyetleri", Makaleler ve İncelemeler, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

İnan, Abdülkadir; Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

İnan, Abdülkadir; "Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar ve Gelenekler", Türk Kültürü Araştırmaları, 1966, s.145-159.

İnayet, Alimcan; Adem Öger; "Uygur Türklerinin Mitolojik, Dini ve Tarihi Kadın Kahramanları Üzerine", Turkish Studies, S.4, 2009, s. 1183-1198.

İvgin, Hayrettin; "Ad Verme Geleneği Afyonkarahisar'daki Uygulamalar", (V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu), Bildiriler, Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar, 2000, s. 143-149.

Jumabaev, Maksat; Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Kabak, Turgay; "Silifke Halk İnanış ve Uygulamalarında Çarşamba Gününün Yeri ve Önemi", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, S.9, 2011, s. 167-181.

Kabak, Turgay; "Nevşehir Yöresi Halk İnanışları", Nevşehir Halk Kültürü Araştırmaları I, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir 2011.

Kabataş, Feyzullah; Rize ve Çevresindeki Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Kalafat, Yaşar; Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

Kalafat, Yaşar; Altay'lardan Anadolu'ya Kamizm-Şamanizm, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004.

Kalafat, Yaşar; İslamiyet ve Türk Halk İnançları Türk Kültürlü Halklarda Halk İnançları, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.

Kalafat, Yaşar; "Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi", Milli Folklor, C. 6, S. 44, 1999, s. 88-91.

Kalafat, Yaşar; Halk İnançlarından Mitolojiye-1, Fatma Ana Kültünden Gök Tanrı İnanç Sistemine, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.

Karabakla Selçuk; Tarihi-Coğrafi ve Kültürel Yönleriyle Derinkuyu, Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2003.

Kaya, Muharrem; "Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğindeki İzleri", Folklor/Edebiyat, C. VII., S.25, 2001.

Kaya, Muharrem; Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.

Kılıç, Sami, "Elazığ'da Yaşayan Süryanilerde Düğün İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 13, S. 12, 2003, s. 267-278.

Kılıç, Abdullah; "Isparta Yöresi Halk İnançları", (Uluslar arası Anadolu İnançları Kongresi, 2000, Nevşehir), Bildiriler, Evrak Yayınları, Ankara 2001.

Kıyak, Abdülkadir; Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Kozan, Serap; Nevşehir Yöresindeki Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

Köksel, Behiye; "Gaziantep Efsanelerinde Şekil Değiştirme Motifi Üzerine", (III. Uluslar arası Halk Kültürü Bilgi Şöleni), Bildiriler, Adana, 1999.

Köseoğlu, İbrahim; Elazığ Merkezine Bağlı Tadım Köyü Alevilerinin Halk İnanışları ve Bunların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Levi-Strauss, Claude; Din ve Büyü, (Çev: Ahmet Güngören), Yol Yay., İstanbul 1993.

Merdan, Güven; “Oğuz Kağan Destanında Hayvanlar”, Milli Folklor, S. 57, 2003, s. 82-91.

Mollaibrahimoğlu, Çiğdem; Anadolu Halk Kültüründe Hayvanlar Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Ocak, Ahmet Yaşar; Bektaşî Menkıbelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.

Ocak, Ahmet Yaşar; Türk Halk İnanç ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

Ocak, Ahmet Yaşar; “Hidrellez”, İslam Ansiklopedisi, C.17, TDV Yayınları, İstanbul 1998.

Oqtay, Ümid Niayiş; Avrasya İnanç Sistemi Bütünlüğünde Türk İnanç Sistemi, Bakı 2007.

Ögel, Bahaeddin; Türk Mitolojisi C.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

Ögel, Bahaeddin; Türk Mitolojisi, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

Öger, Adem; “Tarsus ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, Turkish Studies, C.5, 2010, s. 1231-1246.

Öger, Adem; Uygur Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin), Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Örnek, Sedat Veyis; 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1995.

Örnek, Sedat Veyis; Anadolu Folklorunda Ölüm, DTCF Yayınları, Ankara 1971.

Örnek, Sedat Veyis; Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Özbaş, Mustafa; “Kurtarıcı Kargadan Burnu Pislikten Çıkmayan Kargaya Türk Halk Anlatılarında Karganın Dönüşümü”, Milli Folklor, S. 88, 2010, s.57-66.

Polatcan, Mehmet; Pertek ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Pellat, Ch.; “Ghurab” The Encyclopedia of İslam, Volume II, C-G, Leinden, 1991.

Radloff, Wilhelm; Sibiryâ’dan, C.2, (Çev. Dr. Ahmet Temir), Maarif Basımevi, İstanbul 1956.

Radloff, Wilhelm; Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatları Hakkında, (Çev. A. Ekinci, Y. Ünlü), Ankara 1999.

Rahman, Abdülkerim; Uygur Folkloru, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Ramsay, W. M; Anadolu'nun Tarihi Çağ Coğrafyası, (Çev. Mihri Pektaş), İstanbul 1960.

Roux, Jean-Paul; Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm, (Çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999.

Roux, Jean Paul; Türklerin ve Moğolların Eski Dini, (Çev. Aykut Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001.

Rysbaeva, G. K., "Türk Halklarında Ay ve Güneşe Tapma", Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, S. 2, 2010, s. 141-144.

Sakaoğlu, Saim; Ali Duymaz; İslamiyet Öncesi Türk Destanları, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.

Samancı, Zeynep Asiye; Konya Beyşehir İlçesindeki Manevi Halk İnançlarına Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısından Bir Yaklaşım, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Sax, Boria; Toplumun Aynasında Karga, Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Selçuk, Ali; "Tahtacıların Doğum İle İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomonolojik Bir Yaklaşım", Tübar, 2004, s. 163-180.

Sevindik, Hüseyin, "Nevşehir Yöresi Doğum Adetleri", Nevşehir Halk Kültürü Araştırmaları I, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Nevşehir 2011.

Sipahi, Abdülkadir; Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyüyle İlgili Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Şeşen, Ramazan; Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslam Seyyahı İbn-i Fazlan Seyahatnamesi Tercümesi, Bedir Yayınevi, İstanbul 1975.

Şimşek, Esmâ; "Anadolu'da Yağmur Duasına Bağlı Oynanan Bir Oyun: Çömçeli Gelin", Milli Folklor, S. 60, 2003, s. 78-87.

Şişman, Bekir; "Samsun Yöresinde Geçiş Dönemleriyle (Doğum, Sünnet, Evlilik ve Ölümle) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait Uygulamalar", Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III, C. 13, S. 39, 2002.

Tanyu, Hikmet; “Fatma Anamız (Fadime Anamız) ve El İle İlgili İnançlar Üzerine Bir Araştırma”, (II. Milletler Arası Türk folkloru Kongresi Bildirileri, Gelenek, Görenek ve İnançlar IV), Ankara 1982, s. 479-497.

Taş, İsmail; Türk Mitolojisinde Kozmogoni-Kozmoloji, Kömen Yayınları, Konya 2002.

Taşpınar, İbrahim; Siirt İli ve Çevresi Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Telesco, P.; Folkways, Llewelyn Publications St. Paul, Minnesota 1995.

Tezcan, Mahmut; Kültürel Antropoloji, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Tezcan, Mahmut; Türk Ailesi Antropolojisi, İmge Kitabevi, Ankara 2000.

Turan, Şerafettin; Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara 1994.

Uçak, Salih; Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Uğur, Ahmet; “Türkmen ve Avşarlarda Ad Verme veya Adlandırma Adetleri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 55, 1991, s. 12-14.

Uraz, Murat; Türk Mitolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul 1994.

Uraz, Murat; Türk Mitolojisi, Mitologya Yayınları, İstanbul 1992.

Yalkın, Ali Rıza; Cenupta Türkmen Oymakları, C.1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Yardımcı, Mehmet; “Zile’de Yatırlar ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar Uygulamalar Menkıbeler”, Folklor / Edebiyat, C.5, S.17, 1999, s. 338-385.

Yılmaz, Faruk; İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, Niğde 1999.

Yılmaz, M. Ali; Aladağ Halk Kültürü Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Yörükan, Yusuf Ziya; Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm, Ötüken Yayınları, İstanbul 2009.

Zaripova, Çetin Çulpan; “Tatar Destanlarında İnançlar, Türk Epik Ananesinde Testan”, (Azerbaycan Milli İlimler Akademiyası Folklor İnstitüsü KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi Ortak Türk Keçmişinden Ortak Türk Geleceğine VI. Uluslar arası Folklor Konferansı), Bakü, 2010, s. 100-108.

Zıyayı, Najiba; Afganistan Türklerinin Dini İnanç ve Yaşayışları (Kuzey Afganistan Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Özgeçmiş

20.09.1985 yılında Mersin'in Silifke ilçesinde doğdu. İlkokulu Şehit Ragıp Köse İlköğretim Okulu'nda, Ortaokulu Atatürk Ortaokulu'nda okudu. 1999 yılında Silifke Lisesi'nde başladığı lise öğrenimini 2002 yılında bitirdi. 2004 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2008 yılında Giresun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. 2009 yılında Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Eğitimine başladı.